

ASOCIAȚIA MOLDOVENEASCĂ DE ȘTIINȚĂ POLITICĂ
UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
UNIVERSITATEA DE STUDII POLITICE ȘI ECONOMICE
EUROPENE "CONSTANTIN STERE"

MOLDOSCOPIE
(PROBLEME DE ANALIZĂ POLITICĂ)

Nr.3 (LVIII), 2012

REVISTĂ ȘTIINȚIFICĂ TRIMESTRIALĂ

CHIȘINĂU – 2012

**MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). – nr.3 (LVIII),
2012. - Chișinău: USM, USPEE, AMSP, 2012. – 199 p.**

COLEGIUL DE REDACȚIE:

*prof. Valeriu Moșneaga (redactor-șef);
prof. Victor Saca (redactor-șef adjunct)
dr. Rodica Rusu (secretar);
prof. Gheorghe Avornic;
conf. Vasile Cujbă;
prof. Vladimir Gutorov (Rusia);
prof. Cristian Haerpfer (Regatul Unit);
prof. Anatoliy Kruglașov (Ucraina);
prof. Constantin Marin;
prof. Victor Moraru;
prof. Joao Peixoto (Portugalia);
prof. Serghey Reșetnikov (Belarus);
prof. Adrian Pop (România);
prof. Gheorghe Rusnac;
conf. Aurel Sâmboteanu;
prof. Constantin Solomon;
prof. Georg Sootla (Estonia)
conf. Vasile Tabară (România);
prof. Valentina Teosa*

Ideile și opiniile expuse în materialele prezentate aparțin autorilor și nu reflectă neapărat punctul de vedere al colegiului de redacție

Articolele apar în redacția autorilor, sunt recenzate

versiunea electronică:
<http://www.usm.md/?mode=437>

S U M A R

Compartimentul GVERNAREA POLITICĂ ȘI ADMINISTRAREA PUBLICĂ		7
<i>Guznac V.</i>	<i>Modalitățile și cerințele controlului administrativ</i>	7
Compartimentul SOCIOLOGIA POLITICĂ		20
<i>Аникин В.</i>	<i>Картелизация политических партий: благо или зло для Молдовы?</i>	20
<i>Budurina-Goreacii C.</i>	<i>Aspecte conceptuale ale termenului de societate civilă în contextul relației “societatea civilă – statul”</i>	33
<i>Ciobu E.</i>	<i>Identitatea național-statală în activitatea instituțiilor publice ale Republicii Moldova: influențe externe</i>	42
<i>Lazariuc C.</i>	<i>Copiii migranților: cauza emigrării și /sau motivația reîntoarcerii</i>	51
<i>Mosneaga V., Iatco M., Rusnac Gh.</i>	<i>Migrația de muncă în Spania din Europa de Est: fluxurile și căile de imigrare</i>	72
<i>Poalelungi O.</i>	<i>Particularități de integrare a copiilor imigranților moldoveni în societatea gazdă. Cazul Federația Rusă</i>	96
<i>Solomon C., Piroasca A.</i>	<i>Alegerile parlamentare din Republica Moldova și din România</i>	106
<i>Цвятков Н.</i>	<i>Советская «перестройка» глазами молдавских президентов</i>	129
<i>Yurchuk Yu.</i>	<i>New media and commemoration: The case of post-soviet Ukraine.</i>	137
Compartimentul RELAȚII INTERNAȚIONALE		152
<i>Caldare Gh., Velicico S.</i>	<i>Republica Moldova – ONU: 20 de ani de colaborare</i>	152

<i>Chimerciuc N.</i>	<i>Premisele de formare a diplomației economice moderne</i>	<i>163</i>
<i>Juc V., Ungureanu V.</i>	<i>Asigurarea securității naționale a Republicii Moldova în contextul integrării europene</i>	<i>169</i>
<i>Mosneaga E.</i>	<i>Nuclear trafficking in Moldova: causes and possible solutions</i>	<i>187</i>

SUMMARY

CHAPTER: POLITICAL GOVERNING AND PUBLIC ADMINISTRATION		7
<i>Guznac V.</i>	<i>The modalities and requirements of the administrative control</i>	7
CHAPTER: POLITICAL SOCIOLOGY		20
<i>Аникин В.</i>	<i>Political parties' cartelization: good or evil for Moldova?</i>	20
<i>Budurina-Goreacii C.</i>	<i>Conceptual aspects of the civil society in the context of the relationship "civil society-State"</i>	33
<i>Ciobu E.</i>	<i>National identity in the activity of State public institutions of the Republic of Moldova: external influences</i>	42
<i>Lazariuc C.</i>	<i>The children of the moldovan migrants: the cause of the migration or / and the motivation of the return migration</i>	51
<i>Mosneaga V., Iatco M., Rusnac Gh.</i>	<i>The labor migration in Spain from the Eastern Europe: immigration flows and paths</i>	72
<i>Poalelungi O.</i>	<i>Features of the integration of Moldovan immigrants children into recipient society</i>	96
<i>Solomon C., Pirosca A.</i>	<i>Parliamentary elections in Moldova and Romania</i>	106
<i>Цвятков Н.</i>	<i>The Soviet „perestroika”through the eyes of Moldovan Presidents</i>	129
<i>Yurchuk Yu.</i>	<i>New media and commemoration: The case of post-soviet Ukraine.</i>	137
CHAPTER: INTERNATIONAL RELATIONS		152
<i>Caldare Gh., Velicico S.</i>	<i>Republic of Moldova – U.N.: 20 years of collaboration</i>	152

<i>Chimerciuc N.</i>	<i>Prerequisites for the formation of modern economic diplomacy</i>	<i>163</i>
<i>Juc V., Ungureanu V.</i>	<i>The ensuring of the national security of the Republic of Moldova in the context of European integration</i>	<i>169</i>
<i>Mosneaga E.</i>	<i>Nuclear trafficking in Moldova: causes and possible solutions</i>	<i>187</i>

COMPARTIMENTUL
GUVERNAREA POLITICĂ ȘI ADMINISTRAREA PUBLICĂ

MODALITĂȚILE ȘI CERINȚELE CONTROLULUI
ADMINISTRATIV

Valentin GUZNAC

Republica Moldova, Chișinău, Academia de Administrare Publică de pe lângă
Președintele Republicii Moldova
Doctorand

Analysis of local public administration in Republic of Moldova reveals a system of self-organized local authorities, called to ensure proper management of public affairs of local administrative units, with no direct state involvement in their activity.

As divers are the forms of activity of local public administration and own or delegated economic and social domains they manage, equally divers are the control forms of LPA, enrolled in the general forms of government control. Individualization derives from the position and role of local government in the state, especially in intermediate position between the legislative power, the executive one and the population whose needs they have to meet, mediating general interest, private and local, through public services and other techniques that are available.

Administrative control is the form of control exercised over LPA by a series of ways and requests, which is the subject of this paper.

Analiza administrației publice locale în Republica Moldova scoate în evidență un sistem de autorități locale organizate autonom, care sunt chemate să asigure buna gestionare a treburilor publice locale în unitățile administrativ-teritoriale, fără a fi posibilă implicarea directă a statului în activitatea acestora.

Precum sunt diverse formele de activitate ale administrației publice locale și domeniile economice și sociale proprii sau delegate pe care le administrează, tot atât de diverse sunt și formele de control al activității administrației publice locale, ele înscriindu-se în gama formelor de control al administrației publice în genere. Individualizarea lor deriva din poziționarea și rolul administrației publice locale în cadrul statului, în special din poziția sa intermediară între autoritățile puterii legislative, ale celei executive și populație ale căror nevoi trebuie să le satisfacă, mijlocind interese generale, particulare și locale, prin intermediul serviciilor publice și altor tehnici pe care le au la dispoziție.

Controlul administrativ este o forma de control care se exercita asupra administrației publice locale prin mai multe modalități și cerințe, ceea ce face cu predilecție obiectul de studiu al prezentei lucrări.

Abordând subiectul modalităților de control, trebuie avute în vedere mai multe aspecte [1, 457]. În raport cu momentul când este efectuată acțiunea de control, aceasta poate interveni înainte ca activitatea supusă controlului să înceapă să se desfășoare. În acest caz, ne aflăm în prezența unui control prealabil sau anterior.

Controlul prealabil are un caracter preventiv, întrucât prin el se urmărește să se preîntâmpine apariția efectelor negative ale activității controlate, apariția de ilegalități. Or, în general, este mai bine să se evite producerea unor deficiențe, decât să se acționeze după apariția lor pentru remedierea neregularităților. Aceasta este latura pozitivă a controlului preventiv.

Dar, controlul prealabil prezintă și un dezavantaj în sensul că el îngreunează într-o oarecare măsură adoptarea deciziilor, desfășurarea activității controlate, întrucât aceasta nu poate începe decât după ce s-a efectuat verificarea și s-a constatat că nu sunt încălcate dispozițiile legale în vigoare. Verificarea însă necesită un anumit timp, ceea ce provoacă întârzieri în acțiunile administrației, fapt ce poate afecta calitatea activității administrației de stat, care în multe situații trebuie să intervină de îndată în rezolvarea unor probleme.

În pofida dezavantajului menționat, credem că este indicat să se folosească cât mai frecvent cu putință controlul prealabil, deoarece este mai ușor să previi decât să corectezi o defecțiune deja apărută, dar cu condiția ca acțiunea de control să se desfășoare într-un timp cât mai scurt, fără însă ca, prin aceasta, să fie afectate exigența și temeinicia controlului.

Controlul se poate exercita chiar pe parcursul desfășurării activității controlate. Acesta este controlul concomitent sau operativ curent. O asemenea modalitate de control se practică, în general, destul de rar, deoarece este dificilă efectuarea verificării chiar în timpul desfășurării operației supusă controlului. Aprecierea se referă la situația în care controlul este exercitat de o persoană aflată în afara activității controlate. În cazul însă al controlului ierarhic general, îndeplinit de șeful ierarhic asupra subalternilor, mai cu seamă, în cazul autocontrolului, controlul concomitent, după părerea noastră, ar trebui să constituie modalitatea de control generală, aplicată în permanență, cu toată exigența și responsabilitatea. Autocontrolul mai prezintă avantajul că simplifică activitatea de control, contribuind, totodată, la obținerea de economii în organizarea acesteia, întrucât un autocontrol competent, conștiincios și obiectiv elimină necesitatea efectuării altor acțiuni de control.

Efectuarea controlului după desfășurarea activității controlate poartă denumirea de control posterior sau ulterior [1, 461]. În situația în care controlul este

exercitat de o persoană din afara activității controlate, controlul posterior prezintă modalitatea obișnuită de control în administrația publică.

Controlul posterior prezintă avantaje, dar și dezavantaje.

Principala calitate a controlului posterior constă în aceea că, el dă posibilitatea organului controlat să-și desfășoare activitatea în mod nestin-gherit, la libera sa apreciere. Acest fapt este de natură să contribuie la afirmarea și stimularea inițiativei colectivelor de muncă, dar, totodată, și a spiritului lor de răspundere. Dezavantajul controlului posterior constă în aceea că, în cazul când spiritul de răspundere este mai scăzut, controlul posterior nu este în măsură să împiedice apariția neregularităților. De asemenea, nu este exclus ca un control posterior să nu scoată la iveală toate deficiențele, ceea ce face ca aportul său la îmbunătățirea activității controlate să fie limitat.

Întrucât, însă, cele mai frecvente acțiuni de control sunt desfășurate de persoane din afara activității controlate, controlul posterior constituie modalitatea de control cea mai des utilizată în administrația publică.

În funcție de locul unde se efectuează, controlul se poate desfășura direct la locul supus controlului sau în afara acestuia.

Controlul direct la locul verificat dă posibilitatea celui ce efectuează controlul să aibă un contact direct cu activitatea controlată. În felul acesta, controlul poate verifica în detaliu fiecare aspect al activității verificate.

Dezavantajul acestei modalități de control constă în aceea că nu permite obținerea unei viziuni de ansamblu asupra tuturor aspectelor, care în cazul unei activități ample și complexe nu pot fi cuprinse în totalitate în cadrul controlului.

Controlul în afara locului controlat se desfășoară pe baza verificării, nu a activității propriu-zise, cum ar fi, de exemplu, numărarea unor piese, ci a unor acte, a documentelor privind activitatea supusă controlului. Deși oferă o viziune mai largă, de ansamblu, asupra activității verificate, controlul de dosar, al documentelor, are un caracter mai birocratic, iar uneori concluziile desprinse nu corespund întrutotul cu situația reală.

După sfera de cuprindere, controlul poate fi limitat ori exhaustiv [1, 461].

În cazul controlului limitat sau prin sondaj, sunt studiate numai unele elemente, unele aspecte ale activității verificate, pe baza cărora se desprind concluzii generale asupra întregii activități.

În cazul controlului exhaustiv sunt analizate toate elementele și aspectele activității controlate. Controlul prin sondaj este mai operativ, se efectuează într-un timp mai scurt, dar este mai puțin precis și poate scăpa uneori aspecte importante.

Deși este mai anevoios și necesită un timp mai îndelungat, controlul exhaustiv este mai complet, mai precis. Uneori, urgența concluziilor impune controlul prin sondaj, însă în situația în care nu există o asemenea cerință, este preferabil controlul exhaustiv, chiar dacă necesită operațiuni mai numeroase și un timp

mai îndelungat. Pentru a se obține concluzii cât mai exacte, controlul trebuie să cuprindă cât mai multe aspecte. Cu cât acestea vor fi mai numeroase, cu atât și constatările vor reda mai exact și mai deplin situația de fapt.

În funcție de obiectivele urmărite, controlul poate fi prevăzut și inopinat.

Controlul prevăzut are ca obiectiv verificarea aprofundată, amplă a organului controlat, scoaterea la iveală a diferitelor aspecte calitative ale activității acestuia, cum ar fi, de exemplu, eficiența sa economico-financiară, gradul de utilizare al mijloacelor materiale, al personalului, folosirea spațiului, studierea cauzelor ce determină apariția fenomenelor negative.

Avantajul controlului prevăzut constă în faptul că cei controlați, având cunoștință de efectuarea controlului, de obiectivele ce vor fi supuse verificării, se vor putea pregăti spre a putea da informațiile solicitate, vor selecta și prezenta materiale, documente, colaborând în felul acesta cu organul de control la reușita acțiunii, la obținerea de constatări și concluzii pe baza cărora să se poată adopta măsurile adecvate de îmbunătățire a activității controlate [1, 463]. Controlul prevăzut are însă și un dezavantaj. El comportă riscul ca, cei ce vor fi controlați, cunoscând faptul că vor fi verificați, să încerce să ascundă deficiențele existente, să prezinte o situație neconformă cu realitatea. O asemenea acțiune este însă destul de greu de realizat, deoarece ei vor trebui să prezinte și documente pe baza cărora va fi apreciată activitatea controlată, acte a căror falsificare, spre a mistifica realitatea, implică riscuri deosebit de mari.

Pe de altă parte, cei ce urmează a fi controlați, știind de iminența controlului, se vor strădui să remedieze deficiențele, pe care ei, de altfel, le cunoșteau. Or, chiar acest fapt în sine merită a fi reținut, deoarece controlul nu urmărește altceva decât remedierea deficiențelor. Dacă acestea au fost remediate înaintea acțiunii de control, este cu atât mai bine.

Controlul inopinat își propune să surprindă organul controlat, spre a se constata cum acționează acesta într-un anumit moment, ca de exemplu verificarea numerarului unui casier și a conformității acestuia cu încasările înregistrate sau modul cum sunt respectate prețurile și tarifele legale.

Controlul inopinat reprezintă un permanent avertisment pentru personalul administrației publice, care știind că oricând poate fi supus unui control inopinat se va feri să se expună la riscuri, își va desfășura activitatea în condiții de legalitate, fapt de natură să asigure condiții pentru ca organele administrative să-și îndeplinească sarcinile în mod corespunzător, să răspundă cu promptitudine cerințelor sociale, să respecte întocmai și întotdeauna dispozițiile legale în vigoare.

După modul cum se desfășoară, controlul poate fi unilateral sau contradictoriu.

În cazul controlului unilateral, cel ce exercită controlul efectuează verificarea singur, fără participarea celui a cărui activitate este cercetată, fără a i se cere acestuia explicații, fără a i se acorda posibilitatea de a justifica unele aspecte ale

activității sale. De regulă, controlul unilateral are un pronunțat caracter intimidant față de cel controlat, care este stăpânit de un sentiment de timorare.

Avantajul acestui gen de control constă în aceea că asupra celui care efectuează controlul nu se exercită nici un fel de influență din partea celui controlat, ceea ce asigură acțiunii de control garanții suplimentare de obiectivitate [1, 462].

Dezavantajul controlului unilateral se manifestă în riscul pe care acesta îl comportă ca cel ce înfăptuiește controlul să nu-și poată forma o imagine întrutotul exactă cu privire la activitatea verificată, deoarece nu beneficiază de anumite explicații pe care le-ar putea furniza cel controlat, de natură să contribuie la obținerea unor date cât mai exacte privind situația de fapt.

În cazul controlului contradictoriu la acțiunea de control participă, într-o oarecare măsură, și cel controlat, prin informațiile, explicațiile și răspunsurile pe care le dă la întrebările controlorului, ceea ce permite acestuia să-și formeze o imagine completă asupra activității verificate. În desfășurarea controlului contradictoriu are loc un veritabil dialog între cel ce controlează și cel controlat.

Controlul contradictoriu prezintă însă și un anumit risc. Persoana controlată, prin răspunsuri și explicații abil formulate, ar putea să influențeze în mod negativ pe controlor, să-l deruteze în ceea ce privește constările sale, să-l determine ca, în concluziile sale, să nu reflecte anumite încălcări depistate la moment. În situația utilizării controlului contradictoriu, controlorul trebuie să manifeste multă grijă, atenție și prudență în aprecierea răspunsurilor pe care i le dă cel controlat, să caute să descifreze în acestea gradul de sinceritate al celui de la care le primește.

În acest caz, controlorul trebuie să fie nu numai un bun specialist, un competent tehnician, ci și un fin observator, având calități de psiholog, care să-i permită să intuiască felul de a proceda al celui controlat, să-și dea seama dacă acesta, în răspunsurile sale, încearcă să prezinte în mod real sau fals situația de fapt, să dezvăluie sau să ascundă adevărul în legătură cu deficiențele activității sale, chiar anumite ilegalități pe care le-a săvârșit. După procedura utilizată, controlul poate fi liber sau dirijat. În cazul controlului liber, controlorul nu este ținut să respecte în mod strict anumite reguli rigide, care ar putea să-l împiedice să-și desfășoare activitatea în concordanță cu specificul activității verificate. Controlul liber prezintă mai multă suplețe și o mai accentuată adaptabilitate în funcție de împrejurări.

Dezavantajul acestei modalități de control constă în aceea că, oferind prea multă independență controlorului față de anumite reguli, prezintă riscul ca acesta să se îndepărteze prea mult de unele dispoziții esențiale, fapt cu consecințe negative asupra eficienței acțiunii de control, care poate să nu ducă întotdeauna la concluzii utile privind remedierea deficiențelor și îmbunătățirea activității controlate.

Controlul dirijat se desfășoară în conformitate strictă cu regulile procedurale, care sunt respectate și aplicate întocmai de către cel ce efectuează controlul.

Controlul dirijat, deși prezintă mai multe garanții de legalitate decât controlul liber, el încorsetează prea mult pe controlor, îl stânjenește în acțiune, ceea ce creează o piedică în adaptarea controlului în raport cu particularitățile activității controlate.

În funcție de numărul celor care participă la acțiunea de control, controlul poate fi individual sau colegial (în echipă).

În cazul controlului individual, acțiunea de verificare este efectuată de către o singură persoană.

Controlul colegial este înfăptuit de către mai multe persoane, organizate într-o echipă de control.

Utilizarea uneia sau a alteia dintre aceste două modalități de control este determinată de sfera de cuprindere a verificării, de volumul activității supuse controlului, de multitudinea de probleme și aspecte ce cad sub incidența acțiunii de control. În situația în care activitatea supusă controlului are un volum mai redus, este preferabil controlul individual, din motive de economie și de raționalizare, de simplificare a controlului.

Dacă activitatea verificată prezintă un volum mare de aspecte, este de o mare complexitate, în acest caz se impune cu necesitate controlul colegial, deoarece o singură persoană n-ar putea să cuprindă în sfera acțiunii sale de control întreaga activitate supusă spre verificare sau, ca s-o poată cuprinde, i-ar trebui un timp mai îndelungat, fapt care ar întârzia prea mult obținerea concluziilor controlului, existând riscul ca acesta să devină până la urmă inoperant. În ceea ce privește aprecierea rezultatelor verificării, controlul individual poate prezenta un grad mai pronunțat de subiectivism, în timp ce controlul colegial ar putea să ducă la apariția unor opinii contrare, uneori ireconciliabile, privind constatările făcute.

Indiferent de modalitatea de control utilizată, ceea ce trebuie să caracterizeze întotdeauna acțiunile de control sunt competența, exigența, obiectivitatea și corectitudinea celui ce efectuează verificarea, independența deplină a acestuia față de organul controlat. Semnalând toate deficiențele constatate, controlul devine astfel un factor dinamizator în activitatea organelor administrației publice, de îmbunătățire permanentă a acesteia.

Pentru ca activitatea de control să-și poată realiza obiectivele și sarcinile, ea trebuie înfăptuită în mod organizat [1, 470].

Aceasta presupune ca, înainte de a se efectua controlul, să fie examinate o serie de documente privind activitatea ce urmează a fi controlată, ca de pildă procese-verbale, rapoarte informative, dări de seamă, reclamații, sesizări etc, precum și a actelor normative care o reglementează. Prin aceasta, cel ce va efec-

tua controlul își poate forma o imagine asupra activității pe care o va controla, asupra deficiențelor trecute și a măsurilor propuse pentru remedierea lor.

După această operație, se va întocmi planul operativ de control, în care vor fi indicate atât obiectivele cu caracter general, cât și aspectele specifice, de detaliu, perioada ce va fi supusă controlului, durata și modalitățile controlului etc. Este necesară stabilirea unei proporții juste a activităților de control. Nu este recomandabilă organizarea unui număr mare de organe de control sau de acțiuni de control, deoarece organele controlate ar fi supuse unor verificări continue, fapt de natură să le împiedice în desfășurarea unei activități normale.

Aceasta impune ca organele de control să-și coordoneze planurile de muncă, spre a se realiza astfel o economie de timp pentru unitățile controlate și a se menține acțiunile de control în limite raționale, în condițiile unei exigențe și eficiente sporite.

Controlul trebuie să cuprindă nu numai acele laturi ale activităților unde în trecut au fost depistate deficiențe, ci toate aspectele activității supuse controlului, indiferent de rezultatele obținute anterior. Evident, atenția este necesar să se îndrepte spre sectoarele și activitățile unde deficiențele sunt mai pronunțate, fără însă a se neglija celelalte sectoare și activități, deoarece personalul de la acele locuri, știind că nu va fi supus controlului, s-ar putea să manifeste mai puțin spirit de răspundere și conștiinciozitate în muncă.

Controlul trebuie efectuat la locul desfășurării activității, spre a se putea verifica în concret modul de lucru și rezultatele muncii. Este total nerecomandabil controlul efectuat din birou, în cadrul unor ședințe, pe baza unor simple informații a celor controlați, sau controlul de la centru, prin rapoarte, dări de seamă, situații statistice etc.

Verificarea trebuie să se facă sistematic, la anumite perioade de timp, în mod rațional stabilite, pentru ca deficiențele să poată fi depistate imediat și spre a se putea lua de îndată măsurile de remediere a acestora.

Totodată, cel ce efectuează controlul nu trebuie să se limiteze numai la simple constatări, fără a propune soluții de îndreptare a situației, atunci când constată lipsuri. Activitatea de control trebuie să contribuie în mod direct la îmbunătățirea activității controlate, prin propuneri concrete de remediere a deficiențelor.

Pentru realizarea acestui deziderat, este necesar ca acțiunile de control să se desfășoare în mod temeinic și cu obiectivitate, să reflecte în mod exact situația existentă, să pună în evidență nu numai aspectele negative constatate, ci și pe cele pozitive. Îndeplinirea acestei ultime cerințe servește, atât pentru stimularea colectivului a cărui activitate a fost controlată, cât și pentru generalizarea și la alte colective a metodelor avansate de muncă.

Rezultatele controlului depind într-o mare măsură de persoana care îl efectuează. Spre a se asigura obținerea unor rezultate superioare, controlul trebuie să

fie înfăptuit de un personal calificat, capabil să scoată la iveală deficiențele și să propună cele mai adecvate măsuri de îmbunătățire a activității controlate.

Este recomandabil ca unele acțiuni de control să fie îndeplinite de înșiși șefii ierarhici ai celor controlați, care cunosc în mod direct activitatea pe care o controlează, putând, totodată, să adopte imediat măsurile ce se impun. Un asemenea control trebuie să se exercite în permanență, pentru ca măsurile necesare să poată interveni în timp util. Obiectivitatea și corectitudinea controlului depind și de poziția persoanei care controlează față de unitatea controlată [3, 125].

În cazul în care persoana supusa controlului este subordonată față de șeful unității, care poartă răspunderea de starea lucrurilor, concluziile controlului nu prezintă o garanție de apreciere obiectivă a activității supuse controlului. Pe de altă parte, cel care controlează nu trebuie să răspundă pentru starea de fapt existentă, deoarece, în acest caz, el va încerca, în concluziile sale, să ascundă lipsurile, punând în evidență numai aspectele pozitive. Controlorul trebuie să poarte întreaga răspundere pentru felul cum a efectuat controlul. Dacă nu constată la timp deficiențele, dacă acțiunea de control este superficială, incompletă, este lipsită de obiectivitate și corectitudine etc, controlorul trebuie să răspundă.

O latură importantă a activității de control este autocontrolul fiecărui membru din colectivul unui organ administrativ. Un asemenea control, dacă este efectuat permanent, asupra tuturor activităților, dacă este competent, corect, obiectiv și responsabil, ar putea să diminueze mult necesitatea controlului efectuat de către alte persoane.

Făcând o analiză asupra regimului juridic al actelor administrației publice locale desprindem două regimuri juridice ale actelor emise de autoritățile administrației publice locale. Actele emise de autoritățile publice locale întru exercitarea atribuțiilor proprii și actele emise de acestea întru realizarea atribuțiilor delegate de către stat unităților administrativ-teritoriale [2, 25]. Dacă actele administrative emise întru realizarea atribuțiilor proprii ale unităților administrativ-teritoriale pot fi supuse în exclusivitate controlului de legalitate, atunci actele emise întru realizarea atribuțiilor delegate se supun în mod obligatoriu controlului de legalitate, dar și celui de oportunitate. Actele care se supun controlului de oportunitate trebuie să corespundă atât cu prevederile legislației, cât și să satisfacă cerințele de oportunitate impuse de autoritatea ierarhic superioară. Dreptul de a exercita controlul de oportunitate asupra activității organelor administrației publice locale în partea ce privește realizarea atribuțiilor delegate de către stat unităților administrativ-teritoriale este rezervat Cancelariei de Stat, organelor administrației publice centrale de specialitate, altor autorități administrative, care acționează inclusiv prin intermediul serviciilor desconcentrate din unitățile administrativ-teritoriale potrivit competențelor ce revin acestora în condițiile legii. În cadrul exercitării controlului asupra actelor emise de autoritățile administrației publice locale în vederea realizării atribuțiilor delegate de către stat unită-

ților administrativ-teritoriale subiectele controlului de oportunitate controlează atât legalitatea actului cât și oportunitatea acestuia, iar în cazul în care subiectul controlului va considera că actul este ilegal sau inoportun acesta va putea modifica sau revoca actul controlat.

Modificarea sau revocarea actului controlat poate fi efectuată în termen de 30 zile de la data primirii actului de către autoritatea de control. Aprecierea oportunității emiterii actului sau a modului în care se are în vedere soluționarea problemei este lăsată la discreția autorității centrale care intervine cu controlul administrativ asupra activității organelor administrației publice locale. Astfel, criteriile de oportunitate ce pot determina autoritatea centrală să modifice sau să revoce actul emis de autoritatea locală constau în alegerea căii celei mai eficiente de realizare a scopului urmărit, în alegerea timpului sau momentului emiterii actului, în atragerea resurselor materiale, financiare, umane și alte resurse, în termenele de executare etc. În funcțiile autorităților publice centrale de specialitate, pe lângă controlul actelor emise intră și supravegherea îndeplinirii întocmai și la timp a atribuțiilor delegate. Se poate întâmpla că autoritățile publice locale, având competența de a soluționa anumite probleme, din diverse motive nu-și onorează obligațiunile și actele care urmează să fie emise se emit cu întârziere sau în general nu se emit. În astfel de cazuri autoritatea centrală sesizează autoritatea locală responsabilă de executarea atribuțiilor concrete și îi solicită executarea atribuțiilor avertizând-o despre necesitatea respectării cerințelor legale. Însă în cazul în care autoritatea locală și după avertismentul subiectului controlului inactivează atunci autoritatea centrală respectivă poate să emită actul corespunzător în locul autorității incapabile de a lua decizia. În toate cazurile de modificare, revocare sau emiterie a unui act în locul autorităților locale, subiectul controlului de oportunitate notifică decizia sa autorității administrației publice locale în termen de 5 zile de la data adoptării. În cazul în care subiectul controlului a intervenit, însă autoritățile publice locale nu sunt de acord cu o astfel de intervenție, acestea din urmă pot da explicațiile de rigoare și insista asupra soluțiilor oferite de ele. Totuși dacă decizia a fost luată de către subiectul controlului de oportunitate, iar autoritatea administrației publice locale nu este de acord cu astfel de decizie și consideră că aceasta este ilegală, ultima este în drept să atace decizia în instanța de contencios administrativ, în termen de 30 de zile de la data notificării, încunoștințând de îndată subiectul controlului de oportunitate care a emis decizia. În instanța de contencios administrativ autoritatea administrației publice locale poate cere suspendarea de urgență a deciziei subiectului controlului de oportunitate sau adoptarea unor alte măsuri provizorii, dacă există pericolul unor pagube iminente. Despre măsurile solicitate instanței de contencios administrativ, autoritatea administrației publice locale comunică de îndată subiectului controlului de oportunitate care a emis actul. Decizia despre suspendarea actului administrativ sau dispunerea unor alte măsuri provizorii de asigurare es-

te emisă de instanța de contencios administrativ după audierea părților vizate în termen de 3 zile de la primirea cererii.

Problema cu care se confruntă autoritățile publice la realizarea controlului de oportunitate este lipsa unei proceduri legale detaliate de exercitare a unui astfel de control, prin urmare acesta nu este popularizat, devenind astfel un control declarativ formal. După cum am menționat controlul administrativ este în principal controlul de legalitate exercitat în cadrul sistemului administrației publice. Controlul de legalitate se exercită de către autoritățile administrației publice centrale asupra actelor autorităților administrației publice locale și are drept scop asigurarea legalității în teritoriile administrate de autoritățile controlate.

De organizarea controlului legalității actelor autorităților administrației publice locale este responsabilă Cancelaria de Stat, care exercită controlul prin intermediul oficiilor teritoriale din subordine. Controlul administrativ de legalitate se exercită din oficiu și la cererea autorităților administrației publice locale, precum și a persoanelor fizice și juridice interesate [4, 23].

Controlul administrativ de legalitate include controlul obligatoriu și controlul facultativ. În cadrul controlului obligatoriu Oficiile teritoriale ale Cancelariei de Stat au următoarele împuterniciri:

- să exercite controlul obligatoriu, sub aspectul legalității, al deciziilor consiliilor locale de nivelul întâi și ale celor de nivelul al doilea;
- să exercite controlul obligatoriu, sub aspectul legalității, al actelor normative emise de către primar, președintele raionului și pretor;
- să exercite controlul obligatoriu, sub aspectul legalității, al actelor privind organizarea licitațiilor și actelor de atribuire a terenurilor;
- să exercite controlul obligatoriu, sub aspectul legalității, al actelor de angajare și actelor de eliberare a personalului administrației publice locale;
- să exercite controlul obligatoriu, sub aspectul legalității, al dispozițiilor ce țin de cheltuieli sau angajamente financiare de cel puțin 30000 lei – în unitatea administrativ-teritorială de nivelul întâi și de cel puțin 300000 lei – în unitatea de nivelul al doilea;
- să exercite controlul obligatoriu, sub aspectul legalității, al actelor emise în exercitarea unei atribuții delegate de stat autorităților administrației publice locale;
- să exercite controlul obligatoriu, sub aspectul legalității, al oricărui act administrativ (decizie, dispoziție), solicitat de către consilier (-eri), secretar, primar, persoane fizice sau juridice, precum și în alte cazuri prevăzute de legislația în vigoare.

Controlul facultativ. Actele controlului facultativ sunt supuse controlului în dependență de interesele pe care le urmărește a le proteja Oficiul teritorial, de solicitările persoanelor fizice și juridice, precum și de alte împrejurări subiective și obiective. În cadrul controlului de legalitate se realizează verificarea actelor

emise de organele administrației publice locale, din punct de vedere al respectării legalității, fapt ce presupune efectuarea unor serii de operațiuni administrative de către serviciul specializat din cadrul aparatului de lucru al Oficiului teritorial, operațiuni ce vizează conformitatea normelor juridice, cuprinse în actele administrative controlate, cu prevederile legale în materie. Astfel de operațiuni stau la baza exprimării punctului de vedere al Oficiului teritorial cu privire la aprecierea legalității actului administrativ controlat.

Faza extrajudecătorească a controlului de legalitate. După adoptarea sau emiterea actului administrativ ce face obiectul controlului obligatoriu, copia acestuia se remite Oficiului teritorial al Cancelariei de Stat. Copia actului se remite obligatoriu din contul emitentului în termen de 5 zile de la semnarea lui. Responsabil de remiterea actului este secretarul consiliului, care transmite, de asemenea, Oficiului teritorial și procesul-verbal al fiecărei ședințe a consiliului. Procesul-verbal se remite în termen de 15 zile de la ședință. După transmiterea actelor ce fac obiectul controlului obligatoriu secretarul consiliului până la data de 10 a fiecărei luni transmite Oficiului teritorial al Cancelariei de Stat lista actelor adoptate de primar sau de președintele raionului pentru luna precedentă. Actele cuprinse în listele transmise pot constitui obiectul controlului obligatoriu al Oficiului teritorial și se supun controlului legalității în termen de 30 de zile de la data primirii listei de către Oficiul teritorial. Controlul legalității actelor administrației publice locale poate fi exercitat și la cererea autorităților publice locale. Astfel, consiliile locale de nivelul întâi și doi pot solicita Oficiului teritorial să verifice legalitatea oricărui act adoptat de autoritatea executivă în cazul în care consideră că acesta este ilegal [4, 23].

De asemenea primarul, președintele raionului sau secretarul consiliului local în cazul în care consideră că decizia consiliului local este ilegală, pot solicita Oficiului teritorial efectuarea unui control al legalității. Solicitarea de control se efectuează printr-o cerere adresată către Oficiul teritorial, care se depune în termen de 30 de zile de la data emiterii actului. Cererea trebuie să fie argumentată și să conțină trimiteri la prevederile actelor legislative și normative ce se consideră a fi încălcate prin emiterea actului administrativ de către autoritatea administrației publice locale. Oficiul teritorial al Aparatului Guvernului este obligat să examineze cererea și în termen de 30 de zile de la primirea ei va lua decizia privind declanșarea procedurii de control conform legislației sau va respinge cererea cu indicarea motivelor și încunoștințarea solicitantului.

Oficiul teritorial al Cancelariei de Stat poate supune controlului legalității actele autorităților administrației publice locale la cererea persoanelor fizice și juridice care se consideră vătămate într-un drept al său prevăzut de lege printr-un act administrativ emis de autoritățile administrației publice locale. Adresarea persoanelor vătămate se depune la Oficiul teritorial în termen de 30 de zile de la data publicării sau comunicării actului și va conține trimiteri la prevederile legi-

slației pe care petentul consideră că au fost încălcate. Oficiul teritorial al Cancelariei de Stat în acest caz va proceda similar adresărilor autorităților administrației publice locale. Însă în cazul refuzului de a declanșa controlul petentul nu este lipsit de dreptul de a sesiza direct în instanța de contencios administrativ pentru a-și soluționa problema. După primirea actelor emise de autoritățile administrației publice locale Oficiul teritorial le supune controlului de legalitate. În cadrul acestei proceduri funcționarii Oficiului teritorial pot solicita autorității administrației publice furnizarea copiilor de pe toate documentele și alte informații necesare, pot să audieze factorii de decizie, persoane fizice, reprezentanții persoanelor juridice, cerându-le explicații asupra circumstanțelor ce prezintă interes pentru obiectivitatea și plenitudinea controlului administrativ [2, 26].

În cadrul exercitării controlului autoritățile administrației publice locale și funcționarii acestora sunt obligați să permită accesul în clădirile lor și ale subdiviziunilor, să răspundă la întrebări, să dea explicații și să prezinte documente la solicitarea funcționarilor subiectului controlului administrativ. În timpul exercitării controlului funcționarii Oficiului teritorial nu pot da ordine directe funcționarilor administrației publice locale. Orice solicitare de documente trebuie să fie adresată autorității locale vizate, iar transmiterea documentelor va fi efectuată de secretarul consiliului în termen de 10 zile de la solicitare.

În cazul în care în cadrul exercitării controlului de legalitate se depistează elementele componente ale unei infracțiuni Oficiul teritorial este obligat să sesizeze organele de drept, informând despre acest fapt și Cancelaria de Stat. Dacă Oficiul teritorial în cadrul exercitării controlului de legalitate ajunge la concluzia că un act emis de autoritatea administrației publice locale este ilegal, notifică despre aceasta autorității locale emitente, solicitându-i modificarea sau abrogarea actului ilegal.

Notificarea Oficiului teritorial este expusă în formă de sesizare, care se face în termen de 30 de zile de la data primirii copieii de pe act sau a ultimului document, ori a unei informații suplimentare, necesare constatării legalității actului. Autoritatea locală notificată de Oficiul teritorial este obligată în termen de 30 de zile de la data primirii sesizării să modifice sau să abroge actul contestat. În cazul în care o astfel de obligație revine consiliilor locale acestea examinează sesizarea Oficiului teritorial la ședința următoare după primirea sesizării.

În cadrul examinării actului contestat autoritatea publică locală sau este de acord cu obiecțiile Oficiului teritorial și modifică ori abrogă actul, sau respinge argumentele Oficiului teritorial și își menține poziția. În cazul în care autoritatea locală emitentă și-a menținut poziția sau nu a reexaminat actul contestat în termenul stabilit, Oficiul teritorial poate sesiza instanța de contencios administrativ în termen de 30 de zile de la data primirii notificării refuzului de a modifica sau de a retrage actul contestat, iar în cazul în care autoritatea locală emitentă nu a

luat nici o atitudine – în termen de 60 de zile de la data notificării cererii de modificare sau abrogare a actului în cauză.

Declanșarea exercitării controlului de legalitate de către Oficiul teritorial nu conduce la întreruperea efectelor juridice ale actelor administrative supuse controlului, acestea pot fi executate fără restricții. Intrarea în vigoare a actelor administrației publice locale nu este condiționată de controlul legalității lor nici măcar în cazul în care controlul legalității lor este obligatoriu, fapt ce poate genera un șir de probleme, în special probleme ce țin de provocarea de daune atât persoanelor fizice și juridice, cât și statului, rezultate din emiterea actelor ilegale. Dacă persoanele fizice și juridice pot reacționa direct la încălcarea drepturilor lor, atunci interesele statului se apără doar de Oficiile teritoriale. În astfel de situații, utilizând procedura de control existentă, actele administrative emise de autoritățile administrației publice locale pot fi executate o anumită perioadă de timp, iar cele individuale pot fi și consumate. Pentru prevenirea unor astfel de situații, Oficiul teritorial al Cancelariei de Stat în cazul în care consideră că actul poate avea consecințe grave și în scopul prevenirii unei pagube iminente, va putea omite procedura prealabilă și imediat după primirea actului pe care îl consideră ilegal, va sesiza direct instanța de contencios administrativ, încunoștințând de îndată autoritatea locală emitentă. Odată cu sesizarea instanței de contencios administrativ, Oficiul teritorial al Cancelariei de Stat poate cere acesteia suspendarea actului contestat sau dispunerea unor alte măsuri provizorii de asigurare. În astfel de situații instanța de contencios administrativ în termen de 3 zile de la primirea sesizării decide asupra suspendării actului și / sau dispunerii unor alte măsuri provizorii solicitate de Oficiul teritorial al Cancelariei de Stat, după audierea părților vizate. Examinarea în fond a actelor administrației publice locale solicitate cu controlul legalității în fața instanței de contencios administrativ se efectuează potrivit prevederilor legii contenciosului administrativ și a altor acte normative.

Bibliografie

1. Corbeanu I. Drept administrativ. - București, 2000.
2. Creanga I. Controlul activității administrației publice locale. – Chișinău, TISH, 2004.
3. Prisăcaru V. Contenciosul administrativ român. - București, Editura română, 1998.
4. Zubco V. Reprezentantul statului în teritoriu în drept comparat. – Chișinău, Editura Prut International, 2002.

Prezentat la redacție la 30 mai 2012

Recenzent – **Igor BUCATARU**, doctor în științe politice, conferențiar

**COMPARTIMENTUL
SOCIOLOGIA POLITICĂ**

**КАРТЕЛИЗАЦИЯ ПОЛИТИЧЕСКИХ ПАРТИЙ:
БЛАГО ИЛИ ЗЛО ДЛЯ МОЛДОВЫ?**

Владимир АНИКИН

Республика Молдова, Кишинэу, Академия Наук Молдовы, Институт европейской интеграции и политической науки
доктор хабилизат политических наук, ведущий научный сотрудник, доцент

In the article the concept of political parties' cartelization is considered. The author describes the western analyst researches describes theoretical and methodological principals of the given concept. It is based on characteristic features of features of cartelization, negatively influencing on political transparency, the tolerant attitude to political competitors as well as on relationships between structures of the state and a civil society.

On an example of the Republic of Moldova the fundamental signs describing a degree of influence of a cartelization phenomenon on national political system are analyzed. Conclusions of the author are aimed at minimization of the parties' cartelization consequences in conditions of the further democratization of the Moldovan society.

Концепция «картельная партия» была впервые апробирована на одном из семинаров в Европейском консорциуме политических исследований в 1992 году аналитиками – американцем Р.С.Кацем и европейцем П.Мэйром, а затем опубликована в журнале «Party Politics» [12]. (Однако попытки объяснить понятия «государственно-партийный картель», «картельная демократия» относятся к 50-м годам XX столетия. По мнению создателей концепции, «понятие картельной партии если и не стало абсолютно доминирующим, оказало существенное влияние на исследования партий в демократических странах, включая и те, которые не входили в набор стран, данные по которым послужили основой для модели картельной партии» [1, 78, 83]. В последующем понятие картельная партия стало предметом всестороннего эмпирического тестирования, а также оценки и критики в плане теории со стороны ряда исследователей на Западе [1, 79, 80].

В последние годы из апробируемых авторами концепции отдельных положений следует выделить, в частности, их сообщения на семинаре по «Моделям партий» в Институте Европейского университета (Флоренция, ноябрь 2006 г.) и на конференции «Картелизация политических партий: за

и против» (Париж, октябрь 2007 г.). Обобщающей и в немалой степени результирующей версией концепции картелизации партий в интерпретации ее авторов, является их статья «Картельная партия: возвращение к тезису». Именно на нее, в порядке применимости данной концепции к условиям партийной системы Молдовы, и ссылается автор данной статьи [1].

Очертания сложившейся впоследствии концепции картелизации партий начали прорисовываться в результате осуществления проекта, задуманного аналитиками в конце 80-х годов XX века, чтобы «задокументировать формы организации партий и их адаптацию к социальным и политическим изменениям в кросс-национальном сравнительном исследовании» [1, 78]. В то время, по заверениям аналитиков, исследование в этой области «значительно отставало в своем развитии». Сбор необходимых данных осуществлялся в одиннадцати странах Западной Европы и в США. Эмпирически наблюдались «различные элементы развития организации партий». При этом исследователи акцентировали свое внимание не только на внутренних (социальные, политические или институциональные) признаках организации партий, но и на внешних факторах, исходящих из сферы международной политики и экономики.

Более того, именно внешние факторы (глобализация экономики, конец «холодной войны», образование Европейского Союза, создание Всемирной торговой организации (ВТО), распад СССР обозначили, по мнению аналитиков, «главный водораздел в развитии демократической политики», обусловили «все еще не до конца оцененное воздействие на конфигурацию внутренней политики большинства европейских стран». Как подчеркивают исследователи, «главный эффект этих перемен заключался в том, что они в значительной степени подорвали традиционные ставки в электоральной конкуренции. Во-первых, тем, что подорвали убеждение в важности лево-правого идеологического раскола, лежащего в основе большинства западных партийных систем, которое, явно или нет, подпитывалось «холодной войной». Во-вторых, посредством передачи власти и полномочий наверх, технократической непартийной системе Европейского Союза. В-третьих, даже если не принимать во внимание передачу полномочий Европейскому Союзу и ВТО, эти перемены укрепляли убеждение, что традиционно центральные для политики проблемы инфляции и безработицы отныне находятся вне власти национальных правительств и, таким образом, вне власти партий, которые эти правительства контролировали» [1, 81].

Именно все эти изменения, по мнению исследователей, способствовали ускорению *деполитизации* и – что является самым важным в аргументации теории картеля – значительно облегчили, таким образом, кооперирование партий и сговор между ними. Причем, этот сговор, являющийся

важным элементом в обосновании картеля, становится более легким, когда риски конкуренции ограничены.

По свидетельству Р.С.Каца и П.Мэира, понятие «картельная партия» было впервые предложено для привлечения внимания к моделям как межпартийного сговора или сотрудничества, так и конкуренции, а также как способ акцентировать внимание на степень влияния государства на развитие партий. Аналитики постулируют понятие «картельная партия» следующим образом: «это тип партии, возникший в демократических политиях, которые характеризуются взаимопроникновением партии и государства и тенденцией сговора между партиями» [1, 82]. Р.С.Кац и П.Мэир уточняют: с развитием картельной партии цели политики становятся самодостаточными, профессиональными и технократическими, а то существенное, что осталось от конкуренции между партиями, сконцентрировано на эффективном и результативном управлении политией.

Что касается конкуренции между картельными партиями, то она «все меньше фокусируется на различиях в политике и все больше – на зрелищной, образной, театрализованной стороне политики, которую Бернар Манин передает понятием «audience democrasu» – «демократия зрительного зала» [13, 193-235]. Не случайно отечественные эксперты говорят о том, что в молдавской политике много заявлений и уверений, чем действия. Настораживает и то, что с появлением картельных партий межпартийная конкуренция все меньше и меньше демонстрирует их способность решать проблемы жизни общества. Избирательные кампании, которые ведут картельные партии, являются капиталоемкими, профессионализированными и централизованными. Такие партии организуются в значительной мере с расчетом не столько на дотации и другие преимущества и привилегии, получаемые от государства, сколько, как правило, на «толстые кошельки» анонимных спонсоров. Кроме того, замечено, что внутри партии различия между членами и не членами размываются, поскольку через праймериз, электронные опросы общественного мнения и т.п. партии приглашают всех своих сторонников, независимо от формального членства, участвовать в отборе кандидатов. Фактически именно через участие в мероприятиях партии, таких как праймериз, как показывает опыт Запада, граждане определяются как ее сторонники [1, 82]. Развивая тезис картельной партии, аналитики, опираясь на эмпирические исследования, пришли, по их выражению, к «поразительным, вездесущим» реально происходящим изменениям в организации партий, которые они назвали своеобразными открытиями, в свою очередь породившими определенные гипотезы и выводы, «важные для обоснования картеля». В первую очередь из них следует выделить два. Во-первых, выявлено и, соответственно, подтверждено, в том числе, и на выводах других исследователей, «вовлеченность партий в чре-

змерно тесные отношения с государством», или, другими словами, «явное движение партий к государству в том смысле, что организация партий становилась все более зависимой от устанавливаемых им правил и законов и что институциональная роль партий оказывала на них все более сильное влияние» [1, 84].

Подобные воздействия со стороны государства и правительства, по мнению аналитиков, включают в себя ныне хорошо задокументированные «практики государственных субвенций», а именно – использование значительного количества государственных денег на финансирование партийных организаций и партий в парламенте; различные и все более похожие между собой законы о партиях, которыми часто сопровождалось введение государственных субвенций и которые устанавливали для партий, иногда в достаточно жестких терминах, дозволенные организационные практики; правила доступа к общественному, а иногда даже и коммерческому вещанию и медиа, которые становились все более важным фактором избирательных кампаний и обеспечения известности партий в обществе; доступ к государственной машине, служащей источником патронажа и поддержки; и доступ к государственным должностям, ставший, как мы обнаружили, настолько распространенным, что уже к концу 1980-х годов оставалось совсем немного партий, у которых отсутствовал подобный опыт на национальном уровне» [1, 84].

Выявленные признаки движения партий к государству породили определенные гипотезы или выводы, важные для обоснования картеля. Прежде всего, обнаружилось, что партии подвержены гораздо более сильному влиянию государства, чем считалось. Это стало важным и неопровержимым открытием: при обосновании картеля данный аргумент считается приоритетным и ныне никем не оспаривается. На основе этого вполне естественно была выдвинута гипотеза о том, что если партии были подвержены влиянию государства и сближались с ним, то тогда, по идее, они должны были удаляться от общества. Позднее эта гипотеза нашла подтверждение в трудах других исследователей, в частности, в работе Рассела Далтона и Мартина Ваттенберга «Партии без сторонников» [7].

Во-вторых, вполне логичной являлась догадка аналитиков о том, что «если партии испытывали сильное влияние государства и тесно вовлекались в государственные институты, они должны были бы все больше походить одна на другую». В самом деле, такие партии сближают и средства коммуникации, и основные источники финансирования, и формы и методы организации, адаптированные к законам о партиях, и растущий опыт занятия постов в государстве, а также потребность обращаться за электронной поддержкой и, использование ими одних и тех же избирательных технологий. Наконец, в-третьих, аналитики подчеркивают, что «хотя пар-

тии испытывают сильное влияние со стороны государства через государственное регулирование и т.п.», из этого еще не следует, что данное влияние является абсолютно внешним по отношению к ним. Ведь «будучи представленные в государстве как управляющие», партии сами были глубоко вовлечены в разработку законодательства. Поэтому «признав это, партии нельзя больше рассматривать просто как объекты влияния: они также являются субъектами. Более того, они располагают уникальной возможностью создавать собственный правовой (и не только правовой) контекст и фактически «самим себе платить жалованье» [1, 85].

Исходя из выше отмеченного, вполне логично допустить, как подчеркивают Р.С.Кац и П.Мэйр, что партии будут сотрудничать между собой. Кооперирование же партиям просто необходимо, когда «нужно принять общее законодательство о партиях или установить систему государственного финансирования. И здесь становится ясным, что от кооперирования до сговора лишь небольшой шаг» [1, 85].

Итак, кратко суммируя изложенную выше концепцию картельной партии, ее авторы и одновременно соавторы, если иметь в виду вклад и других исследователей, отмечают наличие трех взаимосвязанных типов проблем. Первый из них акцентирует «общее падение аффективной привязанности к партии как таковой и партийной приверженности в целом». Второй тип связан с действиями партий, которые приводят к росту потребности в профессиональной экспертизе и в соответствии с этим росту стоимости оказанных услуг, что, в конце концов, стимулирует «область коррупции и действие принципа *услуга за услугу*. С трудно решаемыми вопросами сокращения социальных услуг, увеличением налогов и государственного долга, связан третий тип проблем [1, 90, 91].

Далее. «С названными проблемами, - подчеркивают аналитики, - сталкиваются все партии, и они создают условия для формирования того, что, по сути, является картелем, где партии-участники заботятся каждая о своей безопасности и выживании, служат общему интересу» [1, 92]. Р.С.Кац и П.Мэйр выделяют две потенциальные угрозы, с которыми сталкиваются картели – это отступничество и вызов со стороны новых партий. Естественно, оба вызова имеют свои последствия [1, 93, 94]. Исследователи выделяют также два фактора, которые, по их мнению, ограничивают картелизацию и раскрывают их сущность [1, 94, 95]. Несомненный интерес для отечественных политологов представляют раздел статьи «выводы и вопросы для дальнейшего исследования», которыми завершается анализируемая работа западных исследователей [1, 99-103].

Представляется, что для объективного анализа процесса организации партий в современной Молдове необходимо выяснить насколько тенденция картелизации партий, ставшая реальностью на Западе, характерна для

отечественной партийно-политической системы. Время, прошедшее с принятия парламентом страны Закона о партиях и других общественно-политических организациях (сентябрь 1991 г.), свидетельствует о многоэтапности данного процесса.

За более чем двадцатилетний период утверждения конституционного принципа политического плюрализма и становления многопартийной системы в Молдове на политическом поле страны появлялись и исчезали различные партии и общественно-политические организации левого, правого и центристского толка. Многие из них надолго зафиксировались в общественном мнении как асфальтовые, диванные, антисистемные и т.д. На памяти не только политологов времена, когда амбициозные политические лидеры в стремлении «войти во власть», шли на создание избирательных блоков, парламентских альянсов и всяческих «алгоритмов». Один из таких альянсов в средствах массовой информации, помнится, окрестили даже «дьявольским» (между противоборствующими в то время ПКРМ и ХДНП).

Однако, справедливости ради, надо признать, что на протяжении длительного времени лидеры политических партий и общественно-политических движений в своем большинстве, с уважением относящиеся к принятой на национальную почву западной модели политического плюрализма, с похвальной ученической прилежностью пестовали традиционные ценности плюралистической демократии и прежде всего один из главенствующих и определяющих ее инструментов – политический консенсус. Они правильно понимали его как соглашение значительного большинства членов любого сообщества относительно наиболее важных принципов политической организации, распределения ценностей, власти и прав в обществе. Действительно, консенсус как универсальный принцип демократии, позволяет разрешать и предупреждать противоречия и конфликты, снимать напряженность в обществе, достигать согласия по спорным вопросам. Кроме того, политический консенсус предполагает наличие широкого соглашения о «правилах политической игры», учет мнения как большинства, так и меньшинства. Новейшая политическая история независимой и суверенной Молдовы свидетельствует и об успешном использовании другого эффективного метода разрешения конфликтных ситуаций путем взаимных уступок – компромисса (показательный пример – создание АТО «Гагауз-Ери»).

В последние годы (особенно после досрочных парламентских выборов 29 июля 2009 года) и создания правящего ныне Альянса за европейскую интеграцию (АЕИ), в многопартийной системе Молдовы произошли, на наш взгляд, существенные изменения, позволяющие говорить не только

о переформатировании политической власти, но и о появлении и использовании в политической практике нашей страны новой тенденции.

Речь идет о том, что если до создания АЕИ крупные политические партии худо-бедно, но в определенной степени и прибегали к консенсусу и компромиссу, то партии, вошедшие в состав АЕИ, осознав, вопреки все еще существующим амбициям своих лидеров, что в одиночку им трудно противостоять находившейся в течение восьми лет у власти и остающейся крупнейшей в парламенте фракции партии коммунистов (ПКРМ), которая все еще пользуется массовой поддержкой населения, заключили между собой некое письменное секретное соглашение, а проще сказать, пошли на откровенный сговор между собой, с целью прийти во власть. Так простое арифметическое сложение политических акторов превратилось в правящую силу, подтвердившую свои притязания на власть после досрочных парламентских выборов в ноябре 2010 года.

Соответственно, согласно жесткому соглашению, руководящие должности по всему периметру государственной власти были распределены между партиями – членами альянса. В результате представители парламентской оппозиции в лице ПКРМ были тщательно изолированы от управления государственными делами. Сомневаюсь, что подобное полное пренебрежение к крупнейшей фракции парламента, за спиной которой стоит более чем шестисоттысячный электорат, в настоящее время может произойти, к примеру, в какой-нибудь действительно развитой демократической стране. Это, скорее всего, болезнь так называемых молодых демократий (подобное, кстати, произошло после ноябрьских выборов-2011 в парламент Латвии).

Итак, не вызывает никакого сомнения, что элемент соглашения или, скорее, сговора между партиями, входящими в альянс за европейскую интеграцию, существовал и существует поныне. Об этом не раз заявляли сами лидеры альянса, хотя на первых порах факт подписания «секретного» соглашения между ними скрывался от общественности (все тайное становится явным) [9]. Возможно, некоторым сюрпризом для сторонников альянса, политических аналитиков и электората в целом стали существующие противоречия, как-бы раздирающие альянс изнутри. Поначалу, действительно, могло показаться, а не игра ли это на публику, не игра ли это в демократию. Вскоре, однако, выяснилось, что если альянс и демонстрирует свое непоколебимое единство, то лишь на фоне продолжающегося демонстративного, временами даже агрессивного, игнорирования парламентской оппозиции, которое возможно только при отсутствии закона о парламентской оппозиции (правда, недавно заявлено о существующем проекте такого закона) [10].

В скором времени стало заметно, что механизм альянса начал давать сбои. Ведь вопрос о власти не ограничивается только распределением высоких государственных должностей (президента, спикера, премьер-министра, патронируемых ключевых министерств и силовых ведомств), что, как оказалось, жестко зафиксировано так называемым соглашением между партиями альянса. У высоких государственных мужей и политиков, находящихся непосредственно у кормила власти, неизбежно появляются также высокие обязанности перед своим электоратом и обществом в целом.

Между тем, на протяжении почти трех лет альянс, увы, не сумел проявить единства при выдвижении реальной кандидатуры на должность президента страны. Только с помощью, можно сказать, третьей политической силы (отпочковавшейся от ПКРМ группы социалистов) президента, наконец, удалось избрать. На протяжении практически всего срока пребывания партий альянса у власти молдавское общество стало свидетелем нелепых личностных нападков лидеров партий альянса друг на друга, выражающихся в прямом компрометировании. Кроме того, усугубились противоречия в проведении практической политики в экономической, социальной и других сферах жизни общества. Стало очевидным, что сам факт сговора, или подписание соглашения, еще не гарантирует внутреннюю убежденность создателей альянса в единстве их целей и задач. Сговор, видимо, произошел не на принципах ценностей, а скорее на принципе разделения должностей. Похоже, именно отсутствие глубокого единства, выражающегося, в том числе, и в обоюдном недоверии лидеров друг к другу, невысокий уровень профессионализма отраслевых руководителей, вкупе с неприятием (особенно в начале работы нынешнего законодательного органа) предложений парламентской оппозиции, не позволяет альянсу успешно продвигать реформы и стабилизировать социально-политическую ситуацию в стране.

Представляется, что не случайно авторы концепции картелизации политических партий использовали в политической науке понятие «картель» взятое из экономического словаря. Этим, на наш взгляд, они стремились добиться наиболее полного раскрытия глубинной сущности явления. Как известно, картель форма сговора группы фирм (читай, партий), действующих совместно и согласующих решения, или другими словами, простейшая форма монополистического объединения. Безусловно, сращивание государственного и партийного аппарата, а тем более с бизнес-структурами особенно негативно сказывается на процессах демократизации общества. Как было отмечено выше, картелизация усиливает взаимопроникновение партии (партий) и государства. Из посредника между государством и обществом картельные партии превращаются в проводников корпоративных интересов определенных групп и отдельных партийных функционеров.

Поскольку важные решения принимаются, как правило, за спиной партийного большинства.

Одной из сторон картелизации, подтверждающей взаимопроникновение партии и государства и имеющей прямое отношение и к Молдове, является усиливающаяся зависимость партий (особенно малоформатных) от государственных дотаций (западные аналитики, однако, не считают это основным индикатором картелизации). Как известно, статья 5-я Закона о политических партиях (2007) гарантирует политическим партиям государственную поддержку «в целях содействия качественному управлению», допускает «финансирование партий из частных источников и государственного бюджета», не допускает «дискриминацию политических партий» при оказании такой поддержки. При этом, однако, подчеркивается, что государственная поддержка «осуществляется только на *законных основаниях* (курсив наш – В.А.)» [5, 7]. Причем, в последние годы, как известно, Центральная избирательная комиссия постоянно повышает лимит государственных дотаций партиям. Так, если на предвыборные кампании выделялись: в 2005 – 2,5 млн., а на выборы-2009 – 12 млн., то на досрочные парламентские выборы-2010 – уже 22 млн. леев [2].

Исследование реальных расходов партий в ходе предвыборной кампании в ноябре 2010 года, проведенное неправительственной организацией IDIS «Viitorul», выявило, что существует, в частности, целый предвыборный «прейскурант» (затраты на наглядную и устную агитацию, печатные издания, культурные мероприятия, оплата политтехнологов и т.д.). Например, только на агитацию в регионах, прошедшие в парламент партии – ЛДПМ, ДПМ и ПКРМ – затратили по 13 млн. леев каждая, а на консультации с политтехнологами из России и Запада ушло около одного миллиона долларов. И в этом, утверждают эксперты, нет ничего особенного: такое происходит на каждом выборах.

Понятно, что официальные отчеты партий по расходам на предвыборную кампанию оказались явно заниженными. Так, по официальным данным главные политические конкуренты – либерал-демократы и коммунисты – израсходовали по четыре миллиона леев каждый. Демократическая партия потратила больше всех – 12 млн. Конечно же, заявленные расходы несопоставимы с реальными. Для того чтобы «обойти» Центральную избирательную комиссию, некоторые партии основную массу средств выплачивали де-факто уже после выборов. Политики попросту скрыли расходы на «волонтеров», предвыборные концерты и помощь зарубежных политтехнологов [2].

Характерно, что результаты исследования проблемы финансирования партий в Молдове, проведенного по итогам внеочередных парламентских выборов-2010 Центром ресурсов по правам человека (CReDO) и Центром

развития партнерства, практически полностью совпали с выводами экспертов из IDIS «Viitorul». Независимые эксперты двух последних Центров подтвердили, что политические партии «очень сильно зависят в финансовом отношении от узкого круга крупных доноров», и то, что «реальные расходы как минимум в два раза превышают те, которые объявлены в отчетах для Центральной избирательной комиссии». Нежелание партий расширить круг доноров эксперты связывают с боязнью нести «большую ответственность перед донорами-избирателями». «Если данное положение сохранится, – заявляют эксперты гражданского общества, – мы станем свидетелями дальнейшей деградации политических партий, как демократических институтов, всех без исключения» [8]. Кстати, огромные средства (десятки миллионов леев), во много раз превышающие официально отраженные суммы расходов в отчетах, парламентские партии затратили и в период подготовки и проведения местных выборов в июне 2011 года [3].

Разумеется, подобные денежные потоки не могут не вызывать вопросы. Искаженные данные о расходах партий не оставляют сомнений в том, что недостоверны также и данные об их доходах. Хотя аналитики IDIS «Viitorul» и выявили тенденцию к снижению числа очень крупных и крупных доноров и увеличение средних и мелких дарителей по сравнению с выборами 2010 года, тем не менее, в реальности от половины до двух третей источников поступления финансовых средств остались неизвестными. Таким образом, вопреки жестким требованиям Закона о политических партиях, строго ограничивающего суммы пожертвований как юридических, так и физических лиц, а тем более запрещающего финансирование партий из-за пределов страны [3], богатые люди по-прежнему покупают влияние, лоббируя свои интересы, путем значительных пожертвований. Набирающая силу коммерциализация политических партий, на наш взгляд, есть один из факторов, активно подпитывающий тенденцию к усилению картелизации, что, в конечном счете, ставит демократию как таковую под угрозу. В этой связи не может не удивлять и откровенно слабая реакция на явные нарушения со стороны партий Центральной избирательной комиссии и соответствующих правоохранительных структур.

В последнее время, однако, отдельные политические лидеры задумываются о пагубности сложившейся ситуации в сфере финансирования партий. К примеру, вице-председатель Демократической партии Молдовы Влад Плахотнюк даже инициировал проект закона о финансировании политических формирований, призванный, по его словам, сохранить баланс между партиями, и чтобы те, кто располагает ограниченными финансовыми ресурсами, не выглядели в неблагоприятном положении в ходе избирательной конкуренции» [11].

Признаки картелизации партий проявляются в отечественной партийной системе, в частности, и в том, что выхолащивается и фактически устраняется здоровая конкуренция их программных целей и задач, ослабляется уровень их толерантности и открытости перед обществом, что подрывает и без того пошатнувшееся в последние годы доверие населения к политическим партиям как посреднику между государством и гражданским обществом, к их способности следовать существующим «правилам игры». Более того, тенденция к картелизации приводит не только к отдалению, как отмечалось выше, прежде всего правящих партий от гражданского общества, но и к попыткам составляющих частей так называемого «государственно-партийного синдиката» «ПРИвязать» к себе и другие неправительственные организации, с целью превратить их в пресловутые «приводные ремни» своих политических практик (наподобие так называемого Национального совета по участию, которому по существующему положению придан статус «консультативного органа» [6]. Такая «практика» может представлять для гражданского общества большую опасность. Согласитесь, между независимым экспертом и просто консультантом существует большая разница.

Кроме того, с появлением картельных партий, как показывает практика, межпартийная конкуренция все меньше и меньше демонстрирует их способность качественно решать назревшие проблемы общества. Достаточно обратиться к громко разрекламированным реформам Альянса за европейскую интеграцию, чтобы убедиться, что многие из них остались заявлениями о намерениях. Именно к такому выводу пришли эксперты из неправительственных организаций ADEPT и Expert-Grup по итогам проведенного исследования о результатах «амбициозных стратегий и модернизаций», инициированных властью. В представленном докладе, название которого говорит само за себя – «Европейская интеграция Молдовы: реформы и половинчатая отдача», акцентировалось исполнение четырех основных соглашений, касающихся проблемы интеграции (Программного договора о сотрудничестве Республики Молдова и ЕС (2004), продленного в 2008 г.; Плана действий Республика Молдова – ЕС; Планы действий по либерализации визового режима и по созданию Зоны свободной торговли). Кроме того, эксперты критически оценили ситуацию с обеспечением прав человека в стране, состояние судебной и антикоррупционной реформ, высказались за скорейшую деполитизацию публичных и правоохранительных учреждений и реформу генеральной прокуратуры. Не случайно, как подчеркнули эксперты, 60% из числа опрошенных граждан в ходе традиционного опроса «Барометра общественного мнения» остаются недовольными нынешним социально-экономическим положением в стране [4].

Наконец, в первую очередь политикам и лидерам правящих партий, продолжающих пренебрегать открытостью к обществу и толерантностью к политическим соперникам, нельзя не учитывать радикальное переформатирование современного информационного пространства, обусловленное с поступательным совершенствованием информационно-коммуникационных технологий и возможностью Интернета, а также с обостренной рефлексией на действия властей со стороны пользователей социальных сетей, где гражданское общество получило надежную прописку. Мировой опыт показывает, что мобилизующие возможности Интернета и социальных сетей трудно переоценить.

Следует подчеркнуть еще один важный момент. Представляется, что картелизация партий, характеризующаяся сговором, связывая жесткой упряжкой обязательств их лидеров друг с другом, создает опасность внешнего управления их действиями со стороны заинтересованных политических центров и финансовых доноров, что, несомненно, угрожает принципам национальной безопасности государства, позиционирующего себя суверенным и независимым.

И в заключение: насколько опасен сговор в экономике известно многим. Поэтому нет в мире такой развитой или развивающейся страны, где бы ни существовало антимонопольное законодательство, ставящее жесткий барьер монополистам. Плохо заканчивают и партии-монополисты (например, КПСС). В политической же жизни, на наш взгляд, единственно верным заслоном политиканству могут стать мобилизующие политиков моральная и социальная ответственность за проведение политики по согласованию интересов различных социальных групп во благо развития молдавского общества и государства. Если политическая элита не на словах, а на деле желают консолидации молдавского общества, то вряд ли найдется для этого более эффективный инструмент, чем консенсус и компромисс в политике. Именно такой подход может восполнить молдавскому политическому классу отсутствие политических традиций и опыта.

Библиография:

1. Кац Р.С., Мэйр П. Картельная партия: возвращение к тезису. // Политическая наука (Москва). 2010, №4, с.77-112.
2. «Молдавские ведомости», 2010, 8 декабря.
3. «Молдавские ведомости», 2011, 6 июля.
4. «Молдавские ведомости», 2012, 30 мая.
5. Официальный Монитор Республики Молдова, 2008, №42-44.
6. Официальный Монитор Республики Молдова, 2010, №8-10.
7. Dalton R.J. Parties without partisans: Political change in advanced industrial democracies. Wattenberg M.P. (ed). N.Y.: Oxford univ. press, 2002.

8. [http://ava.md/parties/011167-grazhdanskoe-obchestvo-v-nastoyashee....](http://ava.md/parties/011167-grazhdanskoe-obchestvo-v-nastoyashee...)
9. <http://news.mail.ru/inworld/moldova/politics/7066>;
<http://news/mail.ru/inworld/moldova/politics/6826910>.
10. <http://vesti.md/?mod=news?id=13947>.
11. <http://news.mail.ru/inworld/moldova/politics/9206012/?frommail=1>.
12. Katz R.S., Mair P. Changing models of party organization: The emergence of the cartel party. // Party politics. – Sage, 1995. Vol.1, №1, pp.5-28; Политическая наука (Москва), ИНИОН РАН, 2006, №1 (сокращенный перевод указанной статьи).
13. Manin B. The principles of representative government. - Cambridge: Cambridge univ. press, 1997.

Представлена в редакцию
2 июня 2012 года

ASPECTE CONCEPTUALE ALE TERMENULUI DE SOCIETATE CIVILĂ ÎN CONTEXTUL RELAȚIEI “SOCIETATEA CIVILĂ – STATUL”

Carolina BUDURINA-GOREACII

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Catedra Științe Politice
Doctoranda, magistră în Științe Politice
carolina.budurin@gmail.com

Civil society is today one of the key instruments for development of the country as a whole. Governments in democratic countries and developing states focus their policies and activities reforms on involving citizens. And encouraging their participation and activism is a key element of sustainable development.

The article focuses on civil society apparition, its functions, challenges and perspectives in democratic societies. We will analyze how local governments promote policies for strengthening civic society and finally, if civic society develop community in all spheres of society. Together with citizens, the institutions of civic society, the community sector sits at the heart of the Government's ambitions to create a big society. We recognize and value the special ability of community organizations to mobilize and support people, particularly those who sometimes struggle to find a voice.

Key words: political participation, government authorities, civic society institutions, governance reforms, human rights, responsibilities, citizens, politics

Introducere

Impactul societății civile asupra dezvoltării comunității locale prezintă un interes considerabil și se conturează astăzi printre factorii de analiză dintre cei mai actuali, datorită influenței sale majore crescînde asupra dezvoltării comunității locale.

Totuși, termenul de societate civilă este puțin cunoscut în rîndul cetățenilor. Noțiunea de “civic” se referă la datoria sau activitatea oamenilor în relațiile lor cu orașul sau comunitatea. Este studiul drepturilor și obligațiilor cetățenilor în opoziție cu factorii externi - în funcționarea și supravegherea guvernului. În timp ce “societatea civilă” se referă la un șir de organizații alcătuite din cetățeni, cu o autonomie relativă de stat și o rațiune diferită de cea a reprezentanților mediului de afaceri.

Din aceste considerente, materialul de față își propune în primul rînd să analizeze evoluția istorică a participării reprezentanților societății civile în atingerea unor valori comune în favoarea interesului public, să determine mecanismele de consolidare civică în societățile democratice, să analizeze activitățile

instituției societății civile în comunitate, să identifice prioritățile și sarcinile următoare de acțiune pe direcția dezvoltării comunitare, în vederea consolidării democrației, promovării valorilor democratice și formării unei poziții civice clare ale țării la nivel regional și internațional.

Abordarea teoretico-metodologică a termenului de societate civilă.

Pentru a înțelege mai bine activitatea societății civile și rolul său în comunitate, vom face o scurtă apreciere a gânditorilor politici care au făcut referință asupra termenului de-a lungul evoluției istorice.

Conceptul de societate civilă înainte de a fi reținut în limbajul sociologic, s-a conturat grație filosofiei politice și teoriei privind guvernarea contemporană. Conceptul dat are originea teoretică veche. Încă în Roma Antică e atestată expresia “societas civilis”. Termenul “civitas” desemna la ei atât cetatea ca grup politic organizat, cât și societatea cu indivizii pe care îi integra. La români civil / civilis reprezintă antiteza pentru natural / naturalis, dreptul civil (jus civilis) opunându-se dreptului natural (jus naturalis) [8, 241-243].

Michael Edwards a scris că filozofii foloseau conceptul de societate civilă încă din antichitate pentru a putea să înțeleagă astfel problemele majore de astăzi:

- natura unei bune societăți;
- drepturile și responsabilitățile cetățenilor;
- practicile politice și guvernamentale;
- cum să trăim împreună în pace, prin reconcilierea autonomiei individuale, cu aspirații colective;
- balanța echilibrului și limitele sale.

În lucrările filosofilor greci se afirmă că cetățeanul e o persoană politică. El, ca membru al statului are îndatoriri, care necesită a fi îndeplinite în conformitate cu legile traiului în comun, iar toți cetățenii stau sub cîrmuirea generală a statului. Consemnăm, că în aceste teorii noțiunile de stat și societate civilă aveau același conținut și nu desemnau diferite fenomene sociale [5, 324].

Bazele teoretice ale societății civile sunt puse mai detaliat în lucrările savanților din secolul al XVII-lea și al XIX-lea. În această perioadă în Europa de Vest are loc un proces de destrămare al relațiilor feudale și de instaurare a relațiilor capitaliste. Odată cu aceasta începe răspîndirea ideilor ce țin de conștientizarea a ceea ce va constitui mai târziu societatea civilă. La baza argumentării necesității apariției unei asemenea societăți, erau înaintate principiile libertății și valorii personalității, valori concrescute din evidențierea contribuției rolului subiectului în procesele de transformare socială.

Anume aceasta ne determină ca în continuare să examinăm concepțiile cîtorva dintre cei mai reprezentativi gânditori din această perioadă, care au atins, în viziunea noastră, prin operele sale, aspecte importante ale problemei date.

În elaborarea ideii de societate civilă, un loc semnificativ îi revine lui Thomas Hobbes. Conform concepției sale, toți oamenii sunt înzestrați cu aceleași calități fizice, morale și intelectuale, ceea ce îi face egali între ei. Oamenii se nasc liberi și în acțiunile lor se conduc de interesele personale, iar forța motrică a conduitei lor este atingerea bunăstării materiale în viață. Deoarece oamenii au aceleași drepturi la acțiune, încercarea de a le realiza îi conduce la ciocniri de interese. Lipsa însă a distincției dintre "al meu" și "al tău" duce la "războiul tuturor împotriva tuturor", care amenință întreaga omenire. Legile naturale care exprimă așa virtuți ca: dreptatea, libertatea, compătimirea, bunătatea, ș. a. nu sînt îndeajuns pentru păstrarea păcii. De aceea se impune obiectiv trecerea de la starea naturală și legile naturale la o altă societate, și legi civile. Ea mai apoi este numită "societate civilă". Hobbes leagă această nouă stare de lucruri de apariția proprietății private. Ea condiționează necesitatea înțelegerii dintre oameni, unirea viziunii lor în rezolvarea de comun acord a problemelor. Aceasta devine posibil în baza "contractului social" și a voinței comune, care reprezintă voința tuturor. Uniunea creată astfel se numește stat sau societate civilă.

F. Hegel dimpotrivă, a afirmat că societatea civilă este o trăsătură definitorie a lumii moderne. Pentru el, societatea civilă - în ciuda unor "momente" de viață etică - trebuie să fie controlată în cele din urmă, trebuie să fie domesticită de către stat.

În schimb, tradiția liberală consideră societatea civilă ca setarea pentru viața asociativă a persoanelor fizice - care își exercită drepturile în cadrul acestora. Guvernată de statul de drept, ea susține formarea opiniei publice, care servește la rîndul său, să restrîngă statul.

Liberal-democrații, conștienți de tendința de auto-interes de acțiune de a distruge, apreciază viața asociativă ca un ajutor pentru rezolvarea problemelor de acțiune colectivă. Astăzi, oamenii trebuie să creeze viața comună, să construiască sfere de intimitate, să inventeze zone de solidaritate, și să își asume așteptările de încredere. Este necesar de a găsi un echilibru între individualism și sociabilitate. Dar, deoarece asociațiile sunt așteptate să facă lucruri diferite - de la construirea valorilor morale la rezolvarea problemei șomajului - viața asociativă este împovărat de prea multe așteptări.

Prin societatea civilă se înțelege întreaga gamă de grupuri organizate și a instituțiilor care sunt independente de stat, voluntare, și într-o anumită măsură auto-generatoare și de-sine-stătătoare. Aceasta, desigur, include organizații non-guvernamentale, dar, de asemenea, mass-media independentă, precum și grupurile sociale și religioase. Pentru a fi parte a societății civile, grupurile trebuie să îndeplinească de asemenea și anumite condiții. Într-o democrație, grupurile societății civile trebuie să respecte legea, drepturile persoanelor, precum și drepturile altor grupuri de a-și exprima interesele și opiniile. O parte din expresia „civil” implică toleranță și incluziunea pluralismului și a diversității. Grupurile so-

cietății civile pot stabili legături între partide politice și stat, dar ele trebuie să își păstreze independența lor, și să nu caute puterea politică pentru ei înșiși.

Adesea, în tranziții, grupurile care apar încearcă să monopolizeze viața și gândirea membrilor săi. Aceste grupuri nu tolerează drepturile membrilor comunității, și nu respectă alte grupuri care nu sunt de acord cu viziunile lor. Unele dintre aceste grupuri pot fi doar paravan pentru partidele politice sau mișcări care încearcă să câștige controlul asupra statului. Aceste grupuri nu sunt parte ale societății civile și nu contribuie la construirea sau consolidarea democrației statului [3, 81].

Cum pot atunci instituțiile societăților civile independente, voluntare, tolerante și pluraliste care respectă legea, să construiască și să mențină democrația?

Societatea civilă este o noțiune care descrie forme asociative de tip apolitic și care nu sunt părți ale unei instituții fundamentale ale statului sau ale sectorului de afaceri. Astfel, organizațiile neguvernamentale - asociații sau fundații, sindicatele, uniunile patronale sunt actori ai societății civile, care intervin pe lângă factorii de decizie, pe lângă instituțiile statului de drept pentru a le influența, în sensul apărării drepturilor și intereselor grupurilor de cetățeni pe care îi reprezintă [9].

Cei mai mulți oameni folosesc noțiunea de societate civilă în mod eronat sau restrictiv, referindu-se ori la noțiunea de civil (ca opus al celei de militar) ori numai la organizațiile neguvernamentale. Astfel, în ultimii ani s-a simțit nevoia unei completări aduse noțiunii, denumită acum sectorul nonprofit, sau cel de-al treilea sector al societății, unde primele două sunt instituțiile fundamentale ale statului și sectorul de afaceri.

Societatea civilă este cel mai simplu termen pentru a descrie un întreg sistem de structuri, care implică cetățeanul în diferitele sale ipostaze de membru într-o organizație neguvernamentală, într-un sindicat sau într-o organizație patronală. Este formată din cetățeni, asociații sub diferite forme, care au aceleași interese și care își dedică timpul, cunoștințele și experiența pentru a-și promova și apăra aceste drepturi și interese.

Exemple de instituții ale societății civile: organizații nonguvernamentale (ONG-uri); organizații comunitare (eng. Community-Based Organizations); asociații profesionale; organizații politice; cluburi civice; sindicate; organizații filantropice; cluburi sociale și sportive; instituții culturale; organizații religioase; mișcări ecologiste; media.

Societatea civilă descrie un întreg sistem de structuri, care permit cetățenilor noi roluri și relații sociale, prin diferite modalități de participare la viața publică.

Transformările actuale din țările Europei Centrale și din Republica Moldova în particular, presupun formarea statului de drept și a societății civile. Acesta e un proces unitar și complex de funcționare a unei orânduiri sociale cu orientare

democratică. Construirea cu succes a acestui proces depinde în mare măsură de cercetarea amănunțită a fenomenului de “societate civilă”; care din cauze cunoscute era lăsat sub tăcere de către cercetătorii sociali din fostele țări socialiste [7, 110].

În ultimul timp problema societății civile revine în actualitate și e discutată activ în societatea noastră. Se expun diferite puncte de vedere asupra apariției societății civice, perioadelor sale istorice și raportului ei cu statul.

Expresia “societate civilă” poartă amprenta unei moșteniri istorice particulare, încărcată de imprecizie și contradicție. Aceasta din mai multe motive. Unul și cel mai principal ar fi dubla și succesiva utilizare a acestui termen pentru a denumi realități distincte. Inițial, societatea civilă desemna o societate organizată ca stat, adică statul însăși, pentru ca ulterior și în prezent ea să denumească o sferă a vieții sociale coexistentă statului, dar autonomă și aflată într-un echilibru cu acesta.

Uneori, granița dintre aceste două formațiuni se șterge într-atâta încât se pierde specificul lor.

Din aceste cauze e destul de argumentat interesul acestei lucrări manifestat față de moștenirea ideilor social-politice a gânditorilor care au abordat și au elaborat teoretic conceptul de societate civilă. În același timp, urmărirea evoluției istorice a conceptului, permite de a-i evidenția esența și de a-i evidenția diversă legătură cu statul la diferite etape de dezvoltare.

Funcțiile instituțiilor societății civile în cadrul unui stat.

Primul și cel mai important rol al societății civile este de a limita și de a controla puterea de stat. Desigur, orice democrație are nevoie de o bună funcționare și de autoritate de stat. Dar atunci când o țară este în curs de dezvoltare de zeci de ani, de asemenea, trebuie să se găsească asupra modalităților de a verifica, a monitoriza și a limita puterea liderilor politici și a funcționarilor de stat. Actorii societății civile ar trebui să urmărească modul în care funcționarii de stat folosesc puterea. Acestea ar trebui să constituie motive de îngrijorare publică cu privire la orice abuz de putere; ar trebui să facă lobby pentru accesul la informații, inclusiv libertatea de informare legislativă, precum și reguli și instituții de a controla corupția.

Aceasta constituie a doua funcție importantă a societății civile: să expună comportamentul corupt al funcționarilor publici și să facă lobby pentru reforme de bună guvernare. Chiar și în cazul în care legile anti-corupție și de organisme există, ele nu pot funcționa eficient, fără sprijinul și participarea activă a societății civile.

Reformele necesare pentru comunitățile locale pot fi axate pe următoarele componente:

1. Împuternicirea comunităților: oferirea autorităților publice locale mai multă independență în procesul luării deciziilor și să adaptarea reformelor în conformitatea cu specificul localității;

2. Deschiderea serviciilor publice: reformele guvernamentale cu privire la serviciile publice vor permite întreprinderilor sociale, companiilor și corporațiilor private să ofere oamenilor servicii de înaltă calitate;

3. Promovarea acțiunilor sociale: încurajarea și activarea oamenilor din toate categoriile sociale să joace un rol mai activ în societate, să promoveze voluntariatul și activități filantropice.

Aceste reforme pot impune relații noi între autoritățile administrației publice locale și instituțiile societății civile: ONG-uri, întreprinderi sociale și grupuri de voluntari, etc. Promovarea acțiunilor sociale va contribui semnificativ la schimbarea atitudinilor pentru a da bani și timp transformării capacității sectorului social al oamenilor. Se vor prezenta oportunități noi de a activa și implica la nivel local.

Cu toate acestea, guvernul recunoaște că aceste posibilități nu vor apărea peste noapte și că, pentru a profita de ele, sectorul va avea nevoie de susținere.

A treia funcție a societății civile ține de promovarea participării politice. ONG-urile pot face acest lucru prin educarea oamenilor cu privire la drepturile și obligațiile lor ca cetățeni democrați, și să-i încurajeze să participe la campaniile electorale și să meargă la alegeri. ONG-urile pot ajuta, de asemenea, să dezvolte competențele cetățenilor să lucreze unul cu altul pentru a soluționa probleme comune, să dezbată probleme de interes public, precum și să exprime punctul lor de vedere.

Cea de-a patra funcție se referă la faptul că organizațiile societății civile pot contribui la dezvoltarea valorilor vieții democratice: toleranță, moderație, compromis, și respect pentru exprimarea opiniilor. Fără această cultură profundă, democrația nu poate fi stabilă. Aceste valori nu pot fi pur și simplu învățate, acestea trebuie să fie, de asemenea, aplicate în practică. Avem exemple remarcabile din alte țări ale ONG-urilor, în special grupurile de femei, care au cultivat aceste valori în rîndul tinerilor și adulților, prin diferite programe ce practică participarea și dezbaterile.

Funcția a cincea a societății civile ține de dezvoltarea programelor de educație civică democratică în școli. După regimul totalitar majoritatea statelor ex-sovietice au avut necesitatea unor reforme cuprinzătoare de revizuire a curriculumului, manualelor, reformarea profesorilor, în scopul de a educa tinerii cu privire la evenimentele din trecut și a-i învăța principiile și valorile democrației. Este o sarcină importantă pentru funcționarii Ministerului Educației. Societatea civilă trebuie să fie implicată în calitate de partener constructiv și avocat al democrației și instruirea drepturilor omului.

A șasea funcție, societatea civilă este o arenă de exprimare a intereselor diverse, și unul din rolurile sale constă în a face lobby pentru nevoile și preocupările membrilor săi, astfel precum femei, studenți, fermieri, ecologiști, sindicaliști, avocați, medici, etc. ONG-urile și grupurile de interese își pot exprima punctul de vedere parlamentului și consiliile raionale locale, prin contactarea membrilor individuali și adresările lor în fața comisiilor parlamentare. Ei pot stabili, de asemenea, un dialog cu ministerele și agențiile relevante pentru a face lobby cu privire la interesele și preocupările lor.

Cel de-al șaptelea rol al societății civile constă în consolidarea democrației prin oferirea noilor forme de interes și de solidaritate, astfel ca identitatea individului, limba vorbită, religie, și altele. Un stat democratic nu poate fi stabil decât dacă este eficient și legitim, cu respectarea și susținerea cetățenilor săi. Societatea civilă este o verificare, un monitor, dar, de asemenea, un partener vital în căutarea unei relații pozitive între statul democratic și cetățenii [6, 98-115].

Democrația nu poate fi stabilă dacă oamenii se asociază cu alții de aceeași religie sau identitate. Atunci când oamenii de diferite religii și identități etnice vin împreună pe baza intereselor lor comune, astfel precum femei, artiști, medici, studenți, muncitori, fermieri, avocați, activiști pentru drepturile omului, ecologiști, și așa mai departe, viața civică devine mai bogată, mai complexă, și mai tolerantă.

Opt, societatea civilă poate furniza un teren de instruire pentru viitori lideri politici. ONG-urile și alte grupuri pot ajuta să identifice și formeze noi tipuri de lideri, care să se ocupe de problemele publice importante, dar să recruteze biroul politic la toate nivelurile. Experiența din alte țări arată că societatea civilă este o arenă deosebit de importantă în recrutarea și formarea viitorilor lideri.

A IX-a funcție - societatea civilă contribuie la informarea publicului despre problemele publice importante. Acest rol revine nu doar mass-mediei, dar și al ONG-urilor care pot oferi forumuri de dezbatere a politicilor publice și diseminarea informațiilor despre diverse probleme în fața parlamentului, care afectează interesele unor grupuri diferite, sau ale societății în general. De asemenea, organizațiile societății civile au un rol vital în monitorizarea desfășurării alegerilor. Acest lucru necesită o largă coaliție de organizații, fără legătură cu candidații sau partidele politice, care desfășoară monitorizări neutre, la diferite secțiunile de votare, pentru a asigura votarea, numărarea voturilor într-un mod liber, corect, pașnic și transparent [4, 22].

Provocări și perspective ale cooperării dintre societate civilă și guvern.

Astăzi nu fiecare stat are o mișcare a societății civile pe scara de solidaritate. Deseori aceste țări nu au o grup de activiști, organizații, reporteri care să lucreze prin mijloace pașnice pentru a încuraja guvernele să facă mai bine pentru

oamenii săi. Nu toate aceste organizații sau persoane fizice sunt la fel de eficiente, desigur. Ele reprezintă o gamă largă de opinii.

Societatea civilă este importantă pentru binele comun al populației pe care îl poate aduce. Dar, de asemenea, aceasta ajută la consolidarea reformelor legislative și respectarea acestora, a organelor de stat și economiei de piață. Fără activitatea activiștilor civici și a discursului politic pluralist, guvernele cresc fragil și se pot chiar răsturna. Fără sindicate, organizații sociale, care desori anume ele identifică nevoile membrilor societății, piețele nu pot genera prosperitate pe scară largă [2, 180].

Societatea civilă găsește modalități de realizare și participare a cetățenilor fără implica guvernul. Participarea voluntară ale reprezentanților societății civile sunt capabile să producă o serie de schimbări pentru dezvoltarea comunității locale [7, 85].

Concluziile

Deoarece societatea civilă este independentă de stat aceasta nu înseamnă că trebuie să critice și să se opună întotdeauna statului. De fapt, prin realizarea statului la toate nivelurile de a fi mai responsabil, receptiv, inclusiv, și eficient - și, prin urmare, mai legitim - o societate civilă viguroasă consolidează respectarea cetățenilor statului și promovează angajamentul pozitiv cu acesta.

În Moldova, tranziția la democrație a fost un proces lent, oamenii participând mai puțin în viața comunității. Ei se implică mai puțin în probleme majore și în luarea deciziilor la nivel local [1, 45]. Cetățenii au încredere limitată în autoritățile publice, atât la nivel local, cât și național. Aceasta nu prezintă deplină toleranță și solidaritate, trăsături majore ale cetățeanului democratic. Mai mult decât atât, instituțiile democratice, nu sînt pe așteptările cetățenilor, rezultîndu-se cu retragerea din viața publică a mai multor cetățeni.

Suntem convinși că societatea civilă și guvernul ar trebui să coopereze permanent și constructiv, cu activități comune, astfel încît să se alăture eforturilor de a contribui la dezvoltarea durabilă a unor noi atitudini, norme și valori în ceea ce privește drepturile și obligațiile cetățenilor într-o societate democratică.

Bibliografia:

1. Carp S. Promovarea educației civice în societatea moldovenească. // Republica Moldova la începutul mileniului III: realități și perspective. - Chișinău, USM, 2001.
2. Frederic F. Ground Lease-Based Land Use Systems versus Common Interest Development. - Land Economics, 2002.
3. Frunțașu P. Societatea civilă și statul: modele de interacțiune. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XVII. - Chișinău, CAPTES, 2001.

4. Hirschman A.O. Exit, Voice, Loyalty: Responses to Decline in Firms, Organizations and States. - Cambridge, MA: Harvard University Press, 1970.
5. Marin C. Societatea civilă - substanța modernității. // Moldova, Romania, Ucraina: integrarea în structurile europene. Simpozionul științific internațional tradițional. - Chișinău, Perspectiva, 2000.
6. Nelson R.H. Zoning and Property Rights: An Analysis of the American System of Land-Use Regulation. - Cambridge, MA: The MIT Press, 1977.
7. Tîrdea B. Problema raporturilor între stat și societatea civilă ca factor al consolidării democratice (Cazul Moldovei). // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XIX. - Chișinău: USM, 2002.
8. Strah D. Conceptul societate civilă – în istoria gândirii politice. // Anale științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria Științe socio-umane. – Chișinău, 2000.
9. Societatea civilă http://www.fndc.ro/comunitate/societatea_civila.html, accesat 3.07.2012

Prezentat la redacție
la 3 iulie 2012

Recenzent – **Valeriu MOȘNEAGA**, doctor habilitat în științe politice, profesor

IDENTITATEA NAȚIONAL-STATALĂ ÎN ACTIVITATEA INSTITUȚIILOR PUBLICE ALE REPUBLICII MOLDOVA: INFLUENȚE EXTERNE

Emil CIOBU

Republica Moldova, Chisinau, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relatii Internationale, Stiinte Politice si Administrative, Catedra Relatii Internationale

Doctor în filozofie, conferențiar universitar, ambasador, consilier de stat al Republicii Moldova, clasa I

This article is an attempt to analyze consequences of promoted in the Republic of Moldova personnel policy and involvement of the foreign forces within the period of society democratization by the ruling parties. There are described geopolitical situation of the country, interests of the Great Powers and neighbors in the area, and their influence on the state of mind of the modern Moldovan society. The attention is drawn on the totally original phenomenon in the Republic of Moldova, virtually unprecedented in the establishment and assertion practice of internationale the newly independent states: when civil servants (the term of state servant is virtually removed from use) and personalities, who are openly acting against the state, are promoted and appreciated, and vice versa, defenders of the state are marginalized, punished and nicknamed as primitive Moldovanists and etatists.

În perioada inițială a constituirii unui stat, chiar dacă intențiile sunt extrem de contemporane, novatoare, optimiste și sincere, ele rămân să fie realizate de cei ce s-au format în mediul de ieri, care nu pot să se manifeste mai mult decât atât cât cunosc, dar cunosc ceea ce li s-a implantat tot ieri. Cu alte cuvinte, dacă noi suntem hotărâți să facem ceva nou, trebuie să fim conștienți de faptul că trebuie să ne schimbăm noi înșine în măsura în care dorim să vedem schimbarea. Aceasta se refera la toți. Chiar dacă cineva se consideră învingător, atotștiutor și atotputernic. „Dobândirea independenței, - menționează Ives Martins Gandra, reputat jurist brazilian, profesor, doctor, membru a douăsprezece academii, - a obligat statele să-și educe corespunzător cetățenii” [9, 86]. Transformările actuale în planul relațiilor internaționale sunt atât de profunde, încât ele implică țări și popoare, care nici nu s-au așteptat, iar cele ce le-au dorit, n-au așteptat nici pe departe dimensiunile și mai ales, consecințele ce au parvenit.

Pentru Republica Moldova cheia rezolvării tuturor problemelor constă în eficacitatea funcționării tinerii construcții statale, cerută de Constituția țării, nu prin încercarea instaurării controlului total din partea elitei politice, dar prin asigurarea bunei funcționari a instituțiilor democratice, ce încurajează și promove-

ază libertățile umane și spiritul de întreprinzător, protejează comunitatea statală de implicațiile altor comunități, cu alte cuvinte consolidează structurile statale pentru o mai bună utilizare a lor în interesul cetățeanului și promovarea interesul național în relațiile cu alte state. La acest capitol funcționarul public al Republicii Moldova, lipsit de tradiții de gestionare a problemelor economice și spirituale la nivel statal, manifestă și lipsa de înțelegere a rolului său în relațiile cu străinii și a influenței sale asupra stării de spirit din societate. Din această cauză deseori se consideră că în general ei nu au nici o atribuție la politica externă, că acest domeniu în exclusivitate aparține doar diplomaților. Dar, cu regret, pe parcursul anilor ce s-au scurs de la declararea independenței, această situație a devenit obiect de manipulare în procesul de promovare a interesului național al altor state pe teritoriul țării noastre.

Lipsa ideii unificatoare a societății moldovenești, dar mai ales a unei voințe politice pronunțate de a consolida acest stat din punct de vedere a identității național-statale, a produs o situație comparabilă cu o boală cronică, care în anumite circumstanțe se agravează, avertizând, că lăsată fără tratamentul convenit, poate ieși de sub control și evalua în direcția unui faliment statal ireversibil. Acum trăim o etapă de agravare al acestui fenomen. Criza politică actuală n-a fost provocată și nu s-a redus la nealegerea președintelui. Acest exercițiu electoral a demonstrat doar existența unor deformări politico-sociale de durată, care, lăsate fără analiză științifică și strategii de ameliorare, au adus în vârful piramidei elitei politice ignoranța totală a problemelor statului, societății, cetățeanului – alegător, a iresponsabilității flagrante în problemele selecției, repartizării, educației și controlului administrației publice, a schimbat prioritățile activității politice, împingând valorificarea constituirii și dezvoltării statului la periferia activității cotidiene și plasând în calitate de obiectiv prioritar, lupta pentru obținerea și menținerea cu orice preț a puterii pentru acumularea, concentrarea și asigurarea păstrării capitalului în mâinile unui număr tot mai redus de persoane.

Se întâmplă niște lucruri, la care rațiunea cetățeanului simplu refuză să găsească răspuns în baza logicii formale și chiar al bunului simț. Ori chiar vârful Alianței de guvernare nu înțelege că implementarea forțată a termenului „limba română” obligă toată populația să încalce Constituția, înjosește și umilește pe cei ce vor s-o respecte, formează o atitudine nihilistă față de lege tineretului, care ar trebui în procesul constituirii unui stat de drept să se comporte conform principiului de bază a democrației, care constă în faptul că „legea trebuie să fie respectată numai de atîta, cî-i lege”. Răspunsul ar fi simplu. Ori respecti, ori schimbi Constituția. Da, dar dacă poporul nu vrea? Atunci, cei de făcut? Schimbam poporul? Dacă n-ar fi vorba de popor și țară, ar părea o glumă nefericită, dar dacă pătrunzi în esență nu-ți arde de glumă, pentru că, cum spunea M. Gorbaciov, „procesul a pornit”. Cu ce s-a încheiat acel proces, tot se știe. Se observă însă, că și atunci se manifesta aceeași naivitate, că toți sfătuitoarii din străină-

tate nu au alte interese decât să ne ferească pe noi. Acum la noi s-a purces la realizarea acestui obiectiv, pentru că suntem conduși de cei, cărora acest stat încercă în realizarea intereselor sale, irealizabile fără implicarea elitelor noastre.

Acum după alegerea președintelui, folosind același limbaj medical, cu tot temeiul, se poate afirma, că situația gravă a bolnavului (a țării) s-a stabilizat. A apărut șansa de a prelungi utilizarea puterii încă o perioadă de timp pentru scopurile amintite mai sus. Aceasta se confirmă și prin faptul că îndată după acest act, temele principale de discuție în societate au fost dimensiunea majorării prețurilor la benzină, curent electric, gaz, căldură, fără vre-o fundamentare, fie și formală ale acestor acțiuni, dar care, într-o măsură oarecare ar include și interesele alegătorilor, marea majoritate a cărora, prin deconectarea consumul gazului, sau neachitarea facturilor SA „Termocom” demonstrează că, pur și simplu, nu sunt în stare să acopere costurile. Cu regret, în Republica Moldova alte surse de îmbogățire a elitei politice, în afară de jumulirea propriului popor au rămas puține. Aceasta a demonstrat recent, în interviul oferit celor cinci ani de activitate tânărul Primar general al capitalei, cu studii „proeuropene” și experiență practică a copilăriei în suburbia Chișinăului și politică acaparată în aripa tinerei drepte, la protestele de sub gardul Ambasadei Republicii Moldova din București, în care a subliniat, ca marele succes obținut constă în faptul că pentru prima oară „Termocomul” a încheiat sezonul de încălzire fără datorii. Nu contează că tot pentru prima dată marea majoritate a consumatorilor au rămas cu datorii. Și nu i-a apărut întrebarea, a cui primar el este, a cui interese apără? A „Termocomului”? Sau a alegătorilor Chișinăului? Acesta amintește calitățile atribuite de Marele Eminescu acestor soi de prețiși intelectuali: „Mișcarea (se are în vedere mișcarea revoluționară din 1848 – E.C.), - scria el în 1879, în ziarul „Timpul”, - n-a pornit de jos în sus, cum se cuvenea, ci de sus în jos. Cine erau purtătorii de steag în revoluția de la 1848? Poporul? Am spus că poporul e prea cuminte pentru asemenea lucruri. Fii de boieri (numai aceasta nu corespunde, E.C.), rău preparați în țară, care, apucând de ici și de acolo în străinătate, când o așchie de cunoștință, când alta, s-au întors cu surcelele în poală să dea foc țării și nu altceva” [12, 349]

În unul din ultimele sale interviuri, Indira Gandhi, atunci prim-ministru al Indiei, la întrebarea: Care e cea mai de preț calitate de care trebuie să dispună un lider politic? A răspuns simplu. „Să iubească oamenii și atunci toată activitatea lui este motivată de acest sentiment de dragoste”. La noi, cu regret, se pare că totul se face din sentimentul de ură față de oameni. Vinovați sunt cine vrei, numai nu cei ce se află momentan în funcție. Starea de lucruri în Chișinău, și cum arată el, se vede și din Australia [4], numai nu din primărie, Uitați-vă la Lacul Morilor, stadion, circ, monumentele de arhitectură protejate de stat. Riușorul Bîc demult a devenit o stuftărie ticsită cu mizerie și focar de infecție, în care nu s-a intrat din anii 60 a secolului trecut, trotuarele n-au fost atinse tot de pe tim-

pul sovieticilor, În Centrul istoric, dacă un băiat isteț a cumpărat un teren și a căpătat autorizație de la primărie, primul lucru care îl face, include trotuarul în lotul său, mai întâi cu gard de sîrmă, așteptînd reacția autorităților, apoi, în lipsa lor, face unul de cetate medievală, pe carosabil.

Primarul, Dorin Chirtoacă, în 2009, și-a manifestat îngrijorarea de aceste lucruri, anulînd fără nici o explicație, Registrul monumentelor de importanță municipală, sub pretextul elaborării altui nou. Aceasta a fost reacția la semnalele experților din afara primăriei despre intențiile celor care îl împing să meargă la acest pas ilegal. Un an de zile, în lipsa respectivului registru, o serie de inovați "fără vină" au căsăpît o bună parte din patrimoniul național. Problema constă în faptul, că cam de un an, pe lângă Ministerul Culturii, activează Consiliul național al monumentelor istorice, a cărui președinte este arhitectorul Mariana Șlapac, vice-președintele Academiei de Științe a Moldovei. Obiectivul acestuia este de a da avize pentru construcțiile noi în zonele protejate. Dacă cineva dorește să construiască ceva în vecinătatea imobilelor istorice, are nevoie acordul acestui consiliu. Iar pentru a înțelege urmările conflictului între acest consiliu și primărie e de ajuns de amintit că el respinge circa 80 la sută dintre proiectele prezentate. Dar care sunt urmările? „Unde dăm aviz negativ, peste noapte începe câte o construcție ilegală, aproape zilnic. De cele mai dese ori, am impresia că de construcțiile noi în cartierele vechi se ocupă persoane fără studii de arhitectură. În pofida refuzurilor și protestelor noastre, în ultima perioadă, au fost distruse mai multe monumente decât în ultimii 50 de ani. Pentru asemenea acte, cineva ar fi trebuit să ajungă după gratii" [5], menționează Mariana Șlapac.

Aceste scopuri, înconștient pentru mulți actori ai vieții publice contemporane, dar alimentat de lăcomie, dar și de frica de faliment personal, a dus la promovarea neprofesionalismului în structurile statale, transformînd, munca în instituțiile statului în cea de lacheu devotat a persoanelor împuternicite de popor să-l reprezinte și să-i promoveze interesele. Politica pregătirii, perfecționării și repartizării funcționarilor publici sa compromis total, reducînd această funcție doar la promovarea oamenilor săi de nădejde, indiferent de profesie și pregătire.

Testamentul politic a lui Richelieu are un capitol intitulat „În care se arată că unul dintre serviciile cele mai mari, care pot fi făcute unui stat, este de a pune pe fiecare la locul potrivit” [10, 357]. Să vedem în ce măsură corespunde acest principiu componenței actuale a Guvernului. Șase din șaisprezece miniștri au la bază studii superioare departe de profilul de bază a ministerelor pe care le conduc. Se pare că tradiția Alianței din 1998, cînd rezoluțiile pe documentele sosite în adresa unor ministere se formulau de conducerea de partid a ministrului respectiv, încă nu s-a consumat. Academia de Administrare Publică de pe lîngă Președintele Republicii Moldova este „condusă” de un doctor habilitat în fizică și matematică, care în activitatea sa de aproape jumătate de secol, n-are nici o zi lucrată în vre-o funcție ale administrării publice în general și conform actelor

normative în vigoare, nu are dreptul că semneze o recenzie a lucrării de master a audienților Academiei, dar semnează diplomele tuturor absolvenților și totodată îndeplinește funcția de redactor-sef al revistei științifice „Administrarea Publică”.

În mai 2009 Academia de Administrare Publică, pentru prima dată, a fost acreditată științific. Iar peste un an, în 2010, a fost reorganizată în așa fel, că în rectorat și direcții n-a rămas nici un specialist în administrarea publică. Consiliul Administrativ nu funcționează, iar aproape jumătate din membrii Senatului sunt în general fără titlu științific. Într-adevăr, caz rar în Europa, dacă nu unic.

O astfel de atitudine a născut în societatea noastră o serie de paradoxuri: Cei care cu risc propriu încercă să apere ce a mai rămas din acest stat sunt porecliți moldoveniști primitivi, staliști, marginalizați și izgoniți de cei plătiți din bugetul acumulat de la masa acelorași moldoveniști primitivi, care nici cum nu vor să „înțeleagă” că sunt români; Cei plătiți din afara statului se autoproclamă societate civilă și în condițiile lipsei totale a legăturilor cu populația, sunt cei mai favorizați consilieri și propagandiști ai reprezentanților puterii; Locurile eligibile în listele electorale și funcțiile statale sunt oferite, de regulă, rudelor, sau pentru mită, și celor care consultă și propagă aceste valori; Societatea civilă și mass-media, caz original se pare, nu numai în Europa, apără puterea de opoziție, cu toate că drepturile omului au și apărut din necesitatea de a apăra drepturile persoanei de abuzul guvernanților.

Aceste paradoxuri și stau la baza crizei politice actuale din Republica Moldova. Lipsește un interes național-statal, care ar predomina și ar servi în calitate de bază determinantă pentru consensul politic între toate partidele politice indiferent de coloratura lor doctrinală, dacă ea există în principiu la noi în țară, și o ambiție politică de a construi și dezvolta un stat independent, viabil și prosper.

Lipsa acestei idei nu-i deloc întâmplătoare. Independența statală a cam luat prin surprindere elita politică moldovenească, care s-a dovedit a fi puțin pregătită de problemele, ce au apărut pe neașteptate. Ea era așa cum era, nu prea avuse ocazii să gândească strategic și geopolitic, să-și asume răspundere de dimensiune statală, să i-a decizii finale de pe poziția unei conduceri de stat independent, din prag fiind perdantă în atmosfera ciocnirilor egoismelor naționale pe necunoscuta pentru ea, arenă internațională. Însă istoria și situația geopolitică a țării își au cerințele lor, indiferent de nivelul de calificare ale liderilor politici implicați. Acest nivel, însă, prin calitatea politicii promovate, obligatoriu se răsfrânge asupra întregii societăți, soluționând, sau provocând probleme de nivel statal.

Să încercăm să demonstrăm această situație. „Dezintegrarea URSS, - menționează cunoscutul cercetător englez Peter Calvocoressi, - a însemnat pentru România declarațiile de independență ale RSS Moldovenească, cu populația ei în parte românească și a Ucrainei, căreia, în 1939 i-a revenit o porțiune din România” [2, 301]. Sau, opinia cercetătorului american, Charles King: „Ziariștii și

oamenii de cultură din Occident, influențați de argumentația pan-romaniștilor, au ajuns să considere „moldovenismul” ca pe o pură creație a propagandei sovietice. Demonstrațiile de stradă din 1988 și 1989, și apoi proclamarea independenței în 1991, au fost interpretate ca o respingere a ficțiunii avansate de sovietici legată de națiunea moldovenească și ca o trezire a moldovenilor la adevărata lor identitate românească. De atunci, speculațiile asupra eminenței unificării a „celor două state românești” ale lumii au constituit obiectul constant al comentariilor din Occident” [7, 31].

La aceste idei, alimentate cu diferită insistență, în diferite circumstanțe istorice de către România, în temei, se reduceau opiniile Occidentului despre noul stat, apărut pe harta politică a Europei, în condițiile prăbușirii totale a credibilității publicațiilor spațiului postsocialist, și care devenise unica sursă veridică a adevărului istoric, iar pentru noi însemna, că asupra independenței statului nostru de la vecinul și ruda cea mai apropiată trebuia să așteptăm reacții și acțiuni nu întotdeauna înțelese de populația noastră și favorabile consolidării independenței în perspectivă. Această situație, pentru țara noastră, presupunea probleme, care ne deosebea radical de alte foste republici sovietice, care în plan extern aveau ca sarcină de bază, doar stabilirea relațiilor noi cu Federația Rusă, de altfel, de aceiași importanță și pentru noi. Nici un vecin a noilor state independente post-sovietice, recunoscute de majoritatea statelor lumii, n-au declanșat discursuri interminabile legate de valorile lor spirituale, pentru a pune la îndoială temeiul dreptului la existența sa independentă.

Și încă un moment crucial, care și astăzi, în mare măsură e neglijat de elita politică și cea academică, dar anume el încurajează extrem de puternic pe primul. „Prăpastia între Vașington și Moscova, - menționa Zbigneu Brzezinski, - s-a adâncit și mai mult din ne dorința Kremlinului să refuze la toate teritoriile cucerite de Stalin” [1, 125]. Cu alte cuvinte, fostele teritorii sovietice trebuie privite și ca obiect de dispută a influenței dintre SUA și Rusia. Iar acest aspect a situației geopolitice a Republicii Moldova, după aderarea României la NATO, a tensionat și mai mult atmosfera, grație încrederii elitei politice românești de sprijinul american în politicile sale adresate Republicii Moldova, cu argumentele că aici nu poate exista nimic original, moldovenesc, în afară unei politici imperialiste rusești.

Conform unor informații difuzate de agenția americană de analiză politică STARTFOR, Statele Unite ar fi cerut României să înființeze organizații neguvernamentale, instituții de presă și fonduri de investiții în Republica Moldova, dar Bucureștiul nu a avut succes în acest demers, parțial din cauza crizei economice și politice pe plan intern. „Însă, în timp ce Rusia își pregătește terenul pentru a avea o revenire în Republica Moldova, adevărul e că influența rusă nu dispăruse niciodată. Deși AIE a guvernat țara în ultimele 18 luni, Guvernul interimar a fost slab și nu a avut mare succes. Principalul susținător al Guvernului, Româ-

nia, nu a reușit să creeze o mișcare capabilă să îi consolideze poziția în Republica Moldova”, apreciază STARTFOR [6]. Iar noi, naivii, credeam că Guvernul e al nostru.

Conștient de faptul, că la tema anunțată e cam riscantă opinia unui singur cercetător, sunt convins că ar fi mai credibilă părerea unui întreg colectiv de specialiști în materie de analiză științifică. Dar de unde să-l ei. La noi nu există nici un centru de analiză politică plătit de stat. Academia noastră demult a refuzat la deservirea problemelor umanitare arzătoare ale statului. Un singur exemplu. „Popularitatea” ei în anii de tranziție a crescut datorită faptului că, îndată după adoptarea Constituției, făcând uz de autoritatea sa în societate, acumulată de pe timpul sovietic, a contestat oficial, numele limbii moldovenești, consfințit în documentul de bază a statului ca firesc și prezent în conștiința socială a majorității cetățenilor țării, ca ne științific și a propus schimbarea lui în limba română. Dar... n-a intuit scindarea societății și n-a propus nimic pentru ameliorarea situației contradictorii, provocate de acest act, problema rămânând pînă astăzi focar al neliniștii și confruntării în societate. Referitor la poziția amintită, și astăzi moldovenii nu-s mai convinși de cît în anii '90, cu excepția celor manipulați, sau plătiți de peste hotare. În tot cazul, la tema primitivismului și inexistenței numelui constituțional, în limba moldovenească, cu alfabetul ei tradițional chirilic există o enciclopedie universală în 8 volume, înalt apreciată la timpul apariției ei în Europa și în lume. În limba română ceva similar nu există, și, judecînd după edițiile de specialitate, apărute recent în România, în viitorul apropiat nici nu se prevede. Un lucru totuși s-a clarificat. Noțiunea de limbă moldovenească, în cazul nostru, nu este categorie filologică, ci strict politică. Dacă ea servește cauzei consolidării sau dezmembrării comunităților politice, statale, înseamnă că trebuie tratată, cercetată și apreciată ca noțiune politică. Fostul ambasador a României în Republica Moldova, Marian Enache menționa: „Tezele „Moldova Mare”, „popor moldovean” și „limba moldovenească”, ca și interpretarea partinică a istoriei Moldovei de către partidul de guvernămînt din Republica Moldova (PDAM) și de către aliații săi pot constitui un pericol real pentru integritatea teritorială a României” [3, 173].

Sau un alt subiect, mult discutat, la noi și care de 20 de ani cu diferită tensiune alimentează spiritele pentru a menține starea de confruntare în societate, manualele de istorie. În toată lumea, în același rînd și în România se citește istoria țării, pentru că ea formează cetățeanul statului.

Cunoscutul analist politic român, Gabriel Andriescu menționa: „În ceea ce privește tema „Istoriei românilor”, trebuie subliniat, împotriva multora dintre cei care s-au exprimat pe această temă, că trecerea la „Istoria Moldovei” reprezintă un act firesc. Studiul Istoriei Moldovei decurge din natura de stat a Republicii Moldova, expresie a autodeterminării societății moldave și ca atare, rezultat

al unei istorii în care fiecare dintre grupurile etnice – altele decât cea română – are dreptul să se recunoască” [11, 36].

Anume de acea la Academie și se consideră studierea acestei probleme nepopulară, chiar periculoasă. Ea s-a eschivat de la aceste probleme, decapitând pentru perspectivă aprofundarea cercetărilor de această natură, chiar prin blocarea conducerii. Blocul științelor umanitare al Academiei, pentru prima dată în istoria ei, dar de acum, de mai muți ani, a rămas practic fără conducere calificată și controlată sub aspectul fundamentării teoretico-conceptuale a dezvoltării și consolidării statului Republica Moldova. Aceasta se confirmă și prin faptul amintit mai sus. Dna M.Șlapac are destul teren de luptă pentru patrimoniul cultural al țării. Cred că cuiua îi convine acest lucru. Altul ar fi dat multe bătăi de cap. Dar așa e mai bine.

Academia a fost practic unica instituție de nivel republican, conducerea căreia n-a avut probleme după schimbarea puterii în țară, dacă nu luăm în calcul disconfortul că a publicat dicționarul lui V.Stati. Printre altele, este interesant faptul, că dintre toți academicienii de onoare a Academiei Române, numai cei din Republica Moldova se bucură de indemnizații substanțiale bănești.

Cum merg lucrurile în alte domenii din informația plasată pe site-ul Academiei, cu toată transparența unui stat democratic, nu-ți poți formula o opinie bine fundamentată. În tot cazul, în anul 1988 efectul economic a instituțiilor științifice ale Academiei de Științe de la utilizarea rezultatelor cercetărilor în economie constituia 45,8 milioane ruble, echivalentul a mai mult de 76,3 milioane dolari SUA. Coeficientul eficienței economice în acest an era de 3,8 ruble la rubla investită. În acest context, am fost mirat, când în ianuarie 2010, D-lui Emil Constantinescu, ex-președinte al României, oaspetele Academiei, nivelul căruia presupunea o ocazie de ai face cunoștință cu cele mai prețioase rezultate ale cercetărilor științifice recente, iau fost prezentate ... Universitatea și Liceul, deschise recent în cadrul Academiei.

Un stat ca Republica Moldova, pentru a se afirma, are nevoie de mobilizarea tuturor forțelor plătite din buget pentru consolidarea sa, care să aibă o sarcină concretă în măsura competenței sale, începând cu elaborarea valorilor, care ar consolida societatea și implantarea lor în conștiința fiecărui cetățean din vârsta preșcolară. Aceste valori nu pot fi altele decât acelea care se conțin în noțiunea de patriotism. „Patriotismul, - susținea Napoleon Bonaparte, - este prima calitate a omului civilizată”.

Problema la noi constă în faptul, că patriotismul sovietic a fost discreditat și respins, dar cel al statului moldovenesc, sub presiunea factorului extern nu numai că nu prinde rădăcini, dar pe unele poziții cedează în favoarea unui patriotism străin, de import. Nu cred că mai găsim un alt precedent un lume, când pentru consolidarea societății unui stat nou să se recurgă la predarea în școli a istoriei altui stat și ani la rînd, prin toate mijloacele de informare să se atace is-

toria statului natal, sub pretextul că cunoașterea ei este dăunătoare pentru viitorul societății moldovenești. „Ca patriot, - menționa Samuel Huntington, - sunt profund preocupat de unitatea și puterea țării mele, ca o societate bazată pe libertate, egalitate, drepturi individuale și respect față de lege” [8, 159].

Indiferent de culoarea politică a formațiunilor politice, care se află la putere sau în opoziție, cu toții suntem datori să facem totul pentru consolidarea și prosperarea statului Republica Moldova, pentru că noi, cetățenii ei, indiferent de convingerile politice, religioase și originea etnică, numai aici suntem acasă. Sunt țări mai bogate, mai puternice și de aici mai cu perspectivă, dar ele au fost făurite nu de noi și acolo vrei nu vrei, ești de rangul doi, comparativ cu cetățenii lor. Ieșirea trebuie căutată numai în crearea credibilității în relațiile cu ele, asumarea responsabilității și implantarea celor mai performante strategii, tehnologii de dezvoltare a propriei țări. Iar și mai concret, determinarea dimensiunii și impactului factorului extern în confruntarea ideologică actuală din societatea moldovenească și rolului funcționarului public în redresarea și consolidarea coeziunii naționale și sociale din țara noastră, formarea aptitudinilor, capacităților de militant activ împotriva ideilor și conceptelor antistatale și antinaționale, a convingerilor și facultăților de mesageri a intereselor naționale ale statului Republica Moldova.

Bibliografie

1. Бжезинский З. Великая шахматная доска. Господство Америки и его геостратегические императивы. - Москва, 1999.
2. Calvocoressi P. Politica mondială după 1945. - București, ALLEA, 2000.
3. Enache M., Cimpoeșu D. Misiune diplomatică în Republica Moldova. 1993-1997. - Iași, Polirom, 2000.
4. http://www.vedomosti.md/news/Kishinev_Voshel_V_Smerku_Samyh_Urodlivyh_Gorodov_Mira accesat 08.03.2012
5. <http://www.azi.md/ro/comment/19504> accesat 12.03.2012
6. <http://www.ziuaveche.ro/geopolitica/startfor-sua-au-cerut-romaniei-sa-infiinteze-ong-uri-si-institutii-media-in-republica-moldova-007285.html> accesat 09.10.2010
7. King Ch. Moldova post-sovietică: un ținut de hotar în tranziție. - Iași, 1997.
8. Lumea în 2020. - Chișinău, Editura Carter, 2008.
9. Martins Gandra I. O viziune asupra lumii contemporane. - București, Editura continent XXI, 2001.
10. Montbrial, de, T. Acțiunea și sistemul lumii. - București, Editura Expert, 2003.
11. Noua frontieră Schengen și impactul asupra relațiilor dintre România și Republica Moldova. - București, 2002.
12. Popovici C. Eminescu. Viața și opera. - Chișinău, Editura ASEM, 2001.

COPIII MIGRANȚILOR: CAUZA EMIGRĂRII ȘI / SAU MOTIVAȚIA REÎNTOARCERII

Cristina LAZARIUC

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Catedra Științe Politice, laboratorul „Sociologia Politicii”

Colaborator științific, magistru în științe politice

Family is the foundation of a society, the "basic cell" of a country. The state of the families reflects the state of whole society – in an unstable and vulnerable society, the family is vulnerable, too. Given that the impact of migration falls upon such essential institution as family is, it proves the importance of a complex analysis of family-migration mutual influence. In recent years, in Moldova, labor migration has acquired a mass character, leading to a significant increase of the number of children without parental care. Migrant parents' tend to provide children with a better living environment (more in material terms, than educational or moral ones), unfortunately has negative social consequences: broken families, children without parental care and comfort. These children develop vague personalities, and consequently, form a generation of adults with social integration problems. The lack of control of the parents over their children is visible in terms of academic achievement or adoption of deviant behavior. Frequent comebacks home of the parents could greatly reduce the psychological and social costs of separation of their children.

Migrants, and especially women, often find it hard to readjust when they return. Long separation can cause problems in the home with both partners and children, leading to psychological and emotional stress. They may also discover that little remains of the remittances they have sent if their families have used the funds for basic survival or for consumption. As a result many migrant workers are frequently pressured to re-migrate.

We explore reasons for return migrations which are motivated by immigrants' concerns about their children. We develop a simple model, where parents have paternalistic preferences. We show that parental concerns about the child may lead to an increase, or to a decrease in the tendency to return to the home country.

Familia semnifică temelia unei societăți, cea mai relevantă unitate de măsurare a relației dintre individ și comunitate, „celula de bază” a unei țări. Starea familiilor reflectă situația din societate – într-o societate instabilă și vulnerabilă familia este la fel vulnerabilă. Deci, pentru a avea o societate sănătoasă este nevoie de familii sănătoase. Societatea moldovenească se confruntă tot mai des cu

astfel de probleme care au legătură directă sau indirectă cu migrația. În condițiile în care în rezultatul migrației sunt observate multe transformări și la nivelul unei instituții esențiale cum este familia, devine oportună analiza multidimensională a influenței reciproce migrație-familie, care potențează sau alterează anumite roluri în cadrul familiei contemporane. Emigrarea, adică fenomenul părăsirii țării de origine în schimbul stabilirii temporare sau definitive într-o altă țară, are atât efecte politice, economice, cât și efecte social-culturale, divizând fizic și emoțional prieteni, familii și comunități.

În Republica Moldova, printre cele mai importante cauze ale problemelor cu care se confruntă familiile putem identifica două categorii: pe de o parte, cauzele de natură funcțională – sărăcia și migrația, iar pe de altă parte, cauzele de natură axiologică – mentalitate și atitudine față de familie, lipsa unei educații adecvate privind întemeierea unei familii, creșterea copiilor. Efectele negative ale migrației asupra familiilor rămase în țară, în special asupra celor mai vulnerabili membri ai acestora (copiii), reprezintă o problemă deosebit de importantă pentru o țară ca Republica Moldova, în care migrația masivă a forței de muncă lasă fără atenție și îngrijire un număr impunător de copii, afectând deseori nu doar bunăstarea lor economică, ci și starea lor emoțională și psiho-socială, sănătatea fizică și psihică. Totodată, copiii rămași fără îngrijirea părintească adesea rămân în afara structurilor sociale, inclusiv a educației, iar uneori își văd viitorul doar în străinătate. Astfel, în cele ce urmează ne vom concentra atenția mai mult asupra cauzelor de natură funcțională a vulnerabilității instituției familiei, reliefind impactul migrației asupra dezvoltării armonioase a copiilor. Moldovenii emigrează nu numai din considerente legate de bunăstarea proprie în viitor, dar, de asemenea, preocupările lor sunt legate de bunăstarea în viitor a copiilor și acest lucru are o influență importantă asupra migrației și deciziei de reîntoarcere. Analiza proceselor legate de migrație și de decizia de a re-emigra pentru a asigura un trai mai bun copiilor nu prezintă doar interes academic, ci este deosebit de importantă pentru politicile de migrație.

În Moldova, incidența “migrației potențiale”, definită ca “ambitiție generală de a migra în viitor” este destul de înaltă, mai ales în țările UE. Decizia de a migra este determinată de o serie de factori, care variază de la aspecte economice, până la aspecte personale și politice [1, 8-9]. Decizia de a migra a unui individ este determinată strict de diferența ce rezultă din câștigurile și costurile pe care le presupune migrația. În timp ce câștigurile sunt în general mai simplu de calculat, costurile conțin elemente greu de cuantificat, având un element de subiectivitate sporit. Dificultatea intervine de multe ori în subiectivismul alegerii de a migra (muncitorul nu știe cu exactitate care sunt condițiile care îl așteaptă în noua locație), lucru care poate avea o influență directă și asupra permanenței fenomenului. Dimensiunea familiei poate fi foarte importantă în decizia de migrare, întrucât costurile “mutării” întregii familii sunt considerabil mai mari decât cele

legate de mobilitatea unui singur individ. Pentru a avea o imagine aproximativ realistă asupra tuturor acestor costuri, persoana care are intenția să migreze trebuie să aibă informații cât mai corecte și mai complete despre realitățile celor două țări. Decizia de a migra, cu toate că este generată de așteptări în general cuantificabile din punct de vedere al câștigurilor nete, este de cele mai multe ori subiect de incertitudine și informații imperfecte.

Cu părere de rău, însă, incidența „reîntoarcerii potențiale” a migranților, percepută ca „dorința și tendința de a se reîntoarce (temporar sau definitiv) în timpul apropiat în țara gazdă” este destul de joasă. Iată de ce este necesar de a identifica determinantele deciziei de reîntoarcere a migranților, pornind de la determinantele emigrării. Moldovenii emigrează nu numai din considerente legate de bunăstarea proprie în viitor, dar, de asemenea, preocupările lor sunt legate de bunăstarea în viitor a copiilor și acest lucru are o influență importantă asupra migrației și deciziei de reîntoarcere. Analiza proceselor legate de migrație și de decizia de a re-emigra pentru a asigura un trai mai bun copiilor nu prezintă doar interes academic, ci este deosebit de importantă pentru politicile de migrație. În condițiile în care emigrarea a devenit un fenomen greu de stăpînit se impune conștientizarea complexității acestuia și a efectelor produse asupra vieții de familie, inclusiv asupra evoluției cuplului parental și creșterii și dezvoltării normale a copilului. Copilul devine personalitate integrală în plan moral, intelectual, spiritual, afectiv-motivațional însușind valorile, principiile și normele în cadrul familiei și mediului social în care se dezvoltă. Într-un raport recent elaborat de către EUROCHILD [2, 5] se arată că în ciuda tuturor formelor de îngrijire alternativă a copilului, familia este cea mai optimă cale de îngrijire și dezvoltare a copilului. De aceea, exclusiv familia trebuie să asigure copilului un mediu sănătos de formare și dezvoltare. În lipsa unei familii, copilul se expune unui potențial risc de influență distructivă asupra personalității sale din partea societății.

Sărăcia ca cauză principală a migrației, și migrația ca rezultat al sărăciei ar putea părea a fi același lucru, dar prezintă diferențe semnificative. Migrația ca rezultat al sărăciei poate deplasa focalizarea analizei la problema senzației de a fi sărac (sărăcie relativă). Ce se schimbă aici este mai puțin tangibil, sentimentul subiectiv al calității vieții, în cazul în care oamenii compară propriile condiții de trai cu cele din străinătate, iar potențialul de migrație crește odată cu percepția. Plus la aceasta migrația familiei și a prietenilor poate duce atât la amplificarea sentimentului de a fi sărac, cât și la apariția intenției de a migra pentru a-și satisface aspirațiile nou-descoperite (de a-și spori nivelul de trai, de a oferi copiilor un viitor mai bun). Aceste determinante stau la baza majorității intențiilor de a emigra. Deși, în asemenea cazuri, sărăcia pare a fi motivul forte al migrației, în realitate însă migrantul este condus de dorința de a trăi mai bine în funcție de noi standarde. Migrația devine, astfel, atât creatorul, cât și produsul sărăciei.

Pe lângă faptul că migrația poate fi atât cauză, cât și rezultatul sărăciei, există și situația când sărăcia și migrația merg mână în mână, devenind co-determinate ce au slăbit considerabil, în ultimii 15 ani, instituția familiei în Moldova. Sărăcia și migrația, mentalitatea și atitudinea față de familie, lipsa unei educații adecvate privind întemeierea unei familii și creșterea copiilor, sunt cauze majore care influențează asupra „mutației” familiei ca instituție socială în Republica Moldova. Această „mutație” poate fi motivată mai ales prin inversarea valorilor, cele materiale venind pe primul plan. Pe de o parte, părinții migranți nu au fost în stare să-și protejeze copiii de mediul non-valoric, iar pe de alta – statul nu a avut mijloacele necesare pentru a interveni eficient în sprijinul familiei și a preveni astfel separarea copiilor de mediul familial. Tendința părinților migranți de a asigura copiilor un mediu de trai mai bun (mai mult din punct de vedere material, decât educațional, moral), din păcate are și consecințe sociale negative: familii destrămate (crearea unui tip de cupluri familiale cu copii, dar care de facto sînt cu un singur părinte, al doilea părinte fiind plecat, în unele cazuri pierzînd legătura cu familia), copii rămași fără ocrotirea și mîngîierea părintească, bătrîni rămași pe drumuri. Acest fapt, de asemenea, duce la marginalizarea respectivului grup de persoane în baza unor sentimente specifice de jenă, rușine, ceea ce conduce la automarginalizarea persoanelor, atât a adulților, cât și a copiilor, ceea ce este un obiect de studiu în contextul coeziunii sociale.

Excluziunea socială este asociată cu sărăcia, iar indicatorii de monitorizare și evaluare a sărăciei sînt unii de bază în determinarea păturilor vulnerabile ale populației și a evaluării efectelor promovate în contextul incluziunii sociale a acestora. Excluziunea socială este generată în mod direct de lipsa posibilităților de angajare în muncă, de veniturile mici obținute din angajare, care la rîndul lor conduc la starea de sărăcie urmată de toate consecințele negative ale fenomenului, inclusiv migrația. Atît la nivel național, cât și la nivel internațional are loc conștientizarea permanentă a legăturii critice dintre migrație și sărăcie. Migrația poate fi atât cauza, cât și rezultatul sărăciei, în timp ce sărăcia în sine poate fi atenuată, cât și exacerbată de mișcarea populației, această corelație variînd în funcție de nivelul de dezvoltare și politica mediului în cauză. În unele zone și în anumite condiții, sărăcia poate fi o cauza principală a migrației, în alte zone și în condiții diferite, sărăcii ar putea fi ultimii care ar migra. În unele zone, migrația ar putea fi o cale de ieșire din sărăcie, în altele aceasta ar determina înrăutățirea nivelului de trai. Situația este complicată și de diferitele tipuri de "migrație" (internă sau internațională, circulară pe termen scurt sau migrație permanentă) și de niveluri diferite de "sărăcie" (cronică, absolută, sau mai mult subiectivă, relativă), fiecare necesitînd acuratețe în definiție și corectitudine în măsurare. Interpretarea corectă a interacțiunii complexe între migrație și sărăcie este importantă atât pentru factorii de decizie în procesul elaborării de politici, cât și pentru agențiile donatoare, în special în eforturile lor continue de a reduce sărăcia, și a int-

rodece migrația de reîntoarcere în agenda de lucru atât a statului, cât și a societății civile.

Sărăcia afectează nu doar categoriile tradițional vulnerabile ale populației, cum ar fi persoanele fără studii și aptitudini profesionale, șomerii și cei angajați în câmpul muncii ocazional. Ea afectează și populația aptă de muncă, calificată și sănătoasă. Sărăcia copiilor persistă îndeosebi în zonele rurale, unde patru din zece copii sub zece ani trăiesc în condiții de sărăcie extremă. Cea mai gravă situație se atestă în familiile numeroase atât din orașe, cât și din sate. În ultimul timp, în categoria persoanelor „persistent sărace”, adică care trăiesc în sărăcie cel puțin patru ani la rând, apar tot mai des copii care locuiesc acasă, dar fără părinți [3, 12]. Acest fenomen se explică prin nivelul ridicat al migrației. Sărăcia în sine afectează dezvoltarea copiilor și adolescenților în diverse moduri. Pe de o parte, aceasta afectează accesul la alimentare corectă și servicii de sănătate și oportunitățile pentru educație, timp liber și participare; pe de altă parte, sărăcia influențează familia în care trăiește adolescentul, determinând părinții acestuia să plece peste hotare în căutarea unui loc de muncă sau forțând părinții să-și neglijeze copiii din cauza eforturilor de a satisface nevoile de bază. Unii părinți nu pot să reziste stresului continuu de asigurare a unei vieți decente și pot începe să abuzeze de alcool și să aibă alte comportamente care afectează relația cu copilul lor adolescent.

În ultimii ani, în Moldova, migrarea la muncă peste hotarele țării a căpătat un caracter de masă, ceea ce a dus la creșterea semnificativă a numărului de copii lipsiți de îngrijire părintească. În cadrul proiectului „Improving Policy Development in Eastern Europe and the Commonwealth of Independent States through Strengthening Capacities for Ex-ante Impact Assessment” la care au participat patru țări: Bosnia-Herzegovina, Croația, Moldova și Serbia, inițiativă dezvoltată de PNUD și Guvernul Local în parteneriat cu Public Service Reform Initiative of the Open Society Institute, pentru Moldova au fost determinate ca grupuri vulnerabile: victimele traficului, copiii săraci, tinerii, grupurile cu venituri reduse, persoanele cu tuberculoză, persoanele vârstnice, femeile. Adicional la grupurile tradițional vulnerabile, în ultimii ani, în Moldova s-a reliefat un grup specific supus riscului excluziunii sociale: migranții la muncă peste hotarele țării și familiile acestora.

Este necesar de menționat că copiii sînt un grup deosebit de vulnerabil riscului excluziunii sociale, datorită faptului că aceștia nu pot să-și genereze propriile venituri, să participe deplin la luarea deciziilor, respectiv într-o măsură neînsemnată pot influența soluționarea problemelor familiei, mai puțin sau chiar deloc – problemele social-economice. Unul din principalele domenii de risc pentru copii este sărăcia, care implică lipsa surselor financiare pentru asigurarea unui trai decent copiilor. În cazul Moldovei sărăcia copiilor poate fi analizată prin prisma familiilor cu copii. Analiza sărăciei arată că apariția unui copil în fa-

milie contribuie la creșterea riscului sărăciei acesteia. Dezagregarea indicatorului după tipul gospodăriei, și analiza în dinamică a acestuia conduce la constatarea că sînt supuse unui risc pronunțat de sărăcie gospodăriile din grupul „alte gospodării cu copii”, acestea fiind gospodăriile cu copii, conduse de alte persoane, nu de părinții copiilor aflați în gospodărie. De menționat că analiza în dinamică arată o reducere în ultimii ani a riscului sărăciei grupului menționat. Indicatorul „Deficitul median al resurselor” [4, 69-70] demonstrează cea mai mare distanță mediană a copiilor (23,44% din cuantumul pragului sărăciei absolute) pînă la pragul sărăciei, comparativ cu celelalte grupuri. Astfel, pe lîngă faptul ca familiile cu copii înregistrează o incidență înaltă a sărăciei, creșterea acesteia este dependentă de numărul copiilor în gospodărie, și sînt necesare sume bănești considerabile pentru ca copiii să atingă pragul respectiv de sărăcie. Gospodăriile cu 3 și mai mulți copii înregistrează un risc înalt de a se afla în permanentă sărăcie. Condițiile de locuire a copiilor sînt de o importanță majoră pentru dezvoltarea personalității acestora. Analiza în dinamică a datelor Cercetării Bugetelor Gospodăriilor Casnice, realizată de Biroul Național de Statistică, relatează cel mai înalt grad de aglomerare în gospodăriile cu 3 și mai mulți copii, înregistrînd în medie aproape două persoane într-o cameră (1,87 în 2008), dar și spațiu relativ mic pe o persoană (9,47 m.p.) față de alte gospodării. Lipsa utilităților în locuințe este mai pronunțată pentru acest grup de persoane. Astfel, circa 70% dintre persoane au declarat lipsa apeductului și a sistemului de canalizare în locuințe. Situația financiară a gospodăriilor cu 3 și mai mulți copii pare a fi mai dificilă în comparație cu alte grupuri. O pondere înaltă a acestora (31,9%) înfîlesc dificultăți la achitarea cheltuielilor pentru energie electrică, agentul termic și gaze naturale.

Astfel, este necesar de a acorda o atenție aparte copiilor din familiile migrașilor la muncă peste hotarele țării, în special celor la care ambii părinți sînt plecați. Pentru a asigura copiilor condiții mai bune de trai, educație și studii, dezvoltare și sănătate, părinții emigrează, de cele mai multe ori neluînd în considerație gradul de acceptare / neacceptare a migrației de către copii. Modalitățile de consultare a copiilor de către părinți privind intenția lor de a pleca la muncă peste hotare, variază atît în funcție de vârsta copiilor, cît și de modelul relațional specific familiilor. În majoritatea cazurilor, solicitarea opiniei copiilor are loc sub forma unei discuții, în care părinții aduc la cunoștință necesitatea și oportunitatea plecării lor la muncă și au încercat să convingă copiii să accepte situația. Cu cît mai mare este vârsta copiilor, cu atît mai frecvent părinții solicită opinia lor, or, odată cu creșterea copiilor evoluează și gradul de încredere a părinților în capacitatea copiilor de a face față unor situații dificile [5, 24-32]. În asemenea cazuri relieșăm importanța discuțiilor sincere purtate de părinți cu copiii lor înainte de plecare, de asemenea, și acceptarea de către părinți a opiniilor exprimate de aceștia. Este important de subliniat faptul că și copiii depun un efort

enorm pentru a se adapta la unele situații ce depășesc potențialul lor psihic, respectiv, o acceptare inițială poate degenera într-o respingere ulterioară.

În trimestrul II 2008 Biroul Național de Statistică (BNS) a lansat cercetarea statistică asupra gospodăriilor populației „Migrația forței de muncă”, ca modul complementar la cercetarea de bază Ancheta forței de muncă (AFM). Scopul cercetării a fost obținerea unor caracteristici adiționale privind persoanele plecate peste hotare la lucru sau în căutare de lucru, cum ar fi: motivul plecării, modalitățile de emigrare la muncă, costurile emigrării, modalitățile de căutare a unui loc de muncă și condițiile de muncă, statutul de ședere în țara de destinație, ocupația și activitatea economică a locului de muncă, relațiile de muncă, problemele cu care s-a confruntat, unde s-a adresat pentru a soluționa problemele, etc. În baza datelor cercetării [6], practic, toți migranții au plecat pentru prima dată peste hotare în ultimii 6 ani (90,4%). Astfel, perioada medie pe care a petrecut-o un migrant peste hotare (incluzând revenirile pe termen scurt) a fost de 2,1 ani. La momentul efectuării cercetării, femeile se aflase peste hotare o perioadă mai îndelungată decât bărbații (2,3 ani față de 2,0 ani). Aceeași situație se înregistrează și cu migranții din mediul rural, în comparație cu cei din mediul urban.

Motivele principale pentru care migranții au plecat peste hotare la muncă au fost lipsa locurilor de muncă în țară (51,5%) și salariile mici (45,8%). Circa 60% din migranți au împrumutat bani pentru a pleca [6, 16]. Peste ¾ din ei au împrumutat bani de la rude sau prieteni. În medie, suma împrumutată a fost de 1324 USD. Bani câștigați peste hotare și trimiși acasă de către migranți sunt utilizați în primul rând pentru satisfacerea necesităților zilnice (hrană, îmbrăcăminte, servicii comunale, etc.) (46,2%) [7, 21-23]. A doua utilizare importantă a remitențelor este repararea sau procurarea locuinței (20,9%), a treia - achitarea datoriilor (9,8%) [6, 42]. Analizînd distribuția migranților, după anul în care aceștia au plecat peste hotare pentru prima dată observăm că pînă în 2003 au emigrat 42,7 mii persoane, iar începînd cu anul 2004 numărul emigranților a crescut de la 19,2 mii persoane, la 32,1 mii persoane în 2005, 63,9 mii persoane în 2006, 107,0 mii persoane în 2007, pentru ca în 2008 să asistăm la o scădere bruscă a numărului respectiv, fluxul fiind de 53,4 mii persoane [6, 22].

Astfel asistăm la creșterea fluxului de migranți începînd cu anul 2005, și în acest caz sărăcia apare ca cauză importantă a migrației. Astfel, conform datelor din Strategia Națională de Dezvoltare, aprobată de către Parlamentul Republicii Moldova în luna decembrie 2007, în anul 2005, pentru prima dată după anul 1999, a avut loc o creștere a ratei sărăciei. În anul 2005 fiecare al treilea cetățean al Republicii Moldova (29%) se afla în sărăcie absolută, estimată prin comparația cheltuielilor de consum pe adult echivalent cu pragul sărăciei absolute (353,87 MDL). Fiecare al șaselea cetățean (16%) se afla în sărăcie extremă (comparînd cheltuielile de consum pe adult echivalent cu pragul sărăciei bazat pe consumul alimentar (278,52 MDL). Această creștere se datorează în mare parte

evoluției ascendente a ratei sărăciei din mediul rural. Rata generală a sărăciei, arată cercetările statistice, a fost mai mare în zonele rurale comparative cu orașele mari. În anul 2005 riscul sărăciei populației din mediul rural a fost de 6 ori mai mare decât în orașele mari (Chișinău și Bălți) și cu 2 puncte procentuale mai mare decât în orașele mici.

Actualmente, însă, potrivit Băncii Mondiale, Moldova se situează pe unul dintre primele locuri din lume după mărimea remitențelor în raport cu Produsul Intern Brut. Remitențele au o influență directă asupra bunăstării gospodăriilor casnice – în anul 2009 ele au redus rata sărăciei absolute în medie cu 11,7 puncte procentuale [8, 35]. Analiza datelor Cercetării Bugetelor Gospodăriilor Casnice arată că în 2010 în mediul rural volumul remitențelor s-a majorat cu circa 16%, ceea ce a contribuit la o reducere semnificativă a ratei sărăciei în mediul rural, care a constituit 30,3% sau cu 6,0 puncte procentuale mai puțin în comparație cu anul 2009 [9, 4]. Cercetările denotă că resursele financiare obținute din remitențe influențează semnificativ accesul financiar la bunuri și servicii al persoanelor din gospodăriile beneficiare de remitențe, astfel reducându-se vulnerabilitatea excluziunii sociale din punct de vedere economic.

Analizând situația în Republica Moldova, în ceea ce privește aspectele privind nivelul de trai al populației în 2010, având în calitate de indicatori de bază rezultatele cercetării bugetelor gospodăriilor casnice, realizate de Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, reliefăm următorul tablou [10]: din total gospodării, 66,6% apreciază nivelul de trai ca fiind satisfăcător, 10,5% ca fiind bun sau foarte bun, iar restul 22,9% gospodării și-au apreciat nivelul de bunăstare ca fiind unul nesatisfăcător. Totodată, fiecare a doua gospodărie consideră că nu au intervenit careva schimbări în nivelul de bunăstare al acestora, 6,9% consideră ca și-au îmbunătățit situația în 2010, iar fiecare a treia gospodărie consideră ca o duce mai rău față de anul precedent. Nivelul de bunăstare al membrilor gospodăriei depinde nemijlocit de activitatea economică și sursa principală de venit a populației. Principala sursă de formare a veniturilor disponibile este activitatea salariată (42,6%), fiind urmată de veniturile din prestațiile sociale cu 18,7% (din care 15,1% pensiile) și veniturile din activitatea individuală agricolă (9,8%). Transferurile din afara țării contribuie la formarea veniturilor disponibile în proporție de 16,8%.

Indisolubil legată de nivelul de trai este educația copiilor (inclusiv accesul la studii), atât ca relație cauză-efect, cât și ca factor determinant al migrației părinților. Din anul 1990 până în prezent cele mai afectate categorii sociale au fost persoanele ocupate în agricultură, educație și învățământ. Criza economică îndelungată, sărăcia, șomajul, corupția au afectat și mai mult calitatea educației și realizarea dreptului la educație. Cele mai vulnerabile familii în Republica Moldova sunt familiile cu copii, aceste familii fiind afectate cel mai mult de sărăcie. Cele mai mari greutăți le întâmpină familiile cu mulți copii. Multe dintre ele, pe

lângă problema numărului mare de copii, se confruntă și cu lipsa unei slujbe bine plătite sau a unei calificări corespunzătoare. O mare parte din aceste familii trăiesc sub pragul sărăciei, în condiții improprii dezvoltării normale a personalității copiilor. În opinia majorității părinților, pentru copiii lor este imposibil să obțină o educație de calitate fără contribuții din partea părinților. O bună parte din părinți (48,6%) arată că profesorii acordă mai mult timp și mai multe eforturi copiilor ai căror părinți au contribuit cu mai mulți bani pentru nevoile școlii. Totodată părinții și o parte din profesori recunosc că în aceste condiții unii elevi din familiile mai sărace sunt dezavantajați, rămân fără atenția profesorului, pentru că părinții lor nu-și pot permite să plătească suplimentar pentru școală, fapt invocat de aproape jumătate din părinții intervievați (49,9%) și de o parte din profesori și directori de școală (12,6% și, respectiv, 16,7%) [11, 32]. Se atestă și cazuri de încălcare a demnității copilului atunci când părinții nu pot face față plăților cerute. În aceste condiții, părinții hotărăsc să emigreze pentru a le asigura copiilor un nivel de trai mai înalt și oportunitatea de a face studii de calitate și a obține o specialitate.

Situația copiilor din familii cu migranți la muncă este reflectată de indicatorul „Copii de vîrstă școlară ai căror părinți sînt plecați la muncă peste hotare” [4, 126-127]. Acest indicator prezintă raportul dintre numărul de copii de vîrstă școlară ai căror părinții (unul sau ambii) sînt plecați la muncă peste hotare și numărul total de elevi. Astfel, datele indică faptul că dacă în anul 2006 erau plecați la muncă în străinătate părinții (unul sau ambii) fi ecărui al șaselea copil de vîrstă școlară, în anul 2008 – deja ai fiecărui al patrulea. Valoarea acestui indicator este diferită pe unități administrativ-teritoriale. Astfel, raportul dintre numărul de copii de vîrstă școlară, ai căror părinți (unul sau ambii) sînt plecați la muncă peste hotare, și numărul total de elevi constituie 24,0% în mediu pe țară, pe cînd în raionul Basarabeasca este de 52,4%, în raionul Cimișlia – 41,7%, în raioanele Fălești și Florești - 37,6%. Situația cea mai bună la acest capitol este în mun. Chișinău (11,2%), raionul Briceni (13,8%), mun. Bălți (15,5%).

Părinții din mediul rural își lasă copiii acasă și pleacă la muncă peste hotare mai frecvent decît părinții din regiunile urbane și majoritatea copiilor lăsați fără îngrijire părintească au vîrsta de 10 ani sau mai mult. Majoritatea sînt supravegheați de așa-numiții îngrijitori: profesori, a rude, a prieteni, dar există și copii lăsați chiar fără un adult în casă. O parte a acestor copii sînt cu adevărat invizibili, din cauză că părinții lor migrează ilegal și nu informează pe nimeni despre planurile lor de a pleca. Copiii mai mici locuiesc, de obicei, în casa îngrijitorilor, iar copiii mai mari rămîn acasă, unde sînt vizitați de oamenii apropiați. Plecarea părinților este urmată, de cele mai multe ori, de o schimbare radicală a mediului și a condițiilor de viață ale copiilor rămași în țară. Această situație implică întreruperea vieții obișnuite și schimbarea mediului ambiental confortabil, făcîndu-i pe copii să sufere din cauza lipsei casei, a familiei, ceea ce induce o încărcătură

emoțională puternică. Emigrarea părinților pentru „un trai mai bun” declanșează o răsturnare a valorilor în sens negativ în rîndul copiilor. Mulți copii de migranți au responsabilitatea de a ține în ordine casa, grădina, a îngriji animalele, iar aceste îndeletniciri se adaugă obligației de a frecventa școala și a face temele pentru acasă. Calitatea relației cu îngrijitorul este extrem de importantă pentru bunăstarea emoțională a copilului fără îngrijire părintească. Mulți copii însă au relație tensionată cu îngrijitorii lor. În acest sens menționăm un șir de probleme legate de relația copil-îngrijitor [5, 73-76]: neglijarea educațională, dezinteresul îngrijitorilor față de situația școlară a copiilor aflați în îngrijire, pedepse nejustificate, disciplinarea prin bătaie, abuzul verbal și emoțional al copiilor din cauza necunoașterii, neînțelegerea necesităților și particularităților de vîrstă a acestora, atmosfera conflictuală și certurile permanente. În asemenea condiții, copiii pot refuza să recunoască autoritatea îngrijitorilor și pot avea o atitudine negativă față de aceștia, cînd îi consideră prea severi. Bani trimiși copiilor de către părinți, de asemenea, pot crea tensiuni, atunci cînd copiii nu sînt implicați în deciziile cu privire la administrarea banilor.

Conform datelor UNICEF, numărul copiilor care au ambii părinți plecați peste hotare se ridică la aproape 15.000. Două din cele mai mari riscuri la care sînt supuși cel mai des copiii lăsați fără grija părintească sînt abandonul școlar și reușita academică modestă [12, 12-16], ambele fiind corelate cu problemele sociale de mai tîrziu. Implicarea părinților în procesul de organizare a regimului școlar este esențială, părinții avînd roluri atît de monitorizare, cît și de orientare. Lipsa controlului și suportului conduce la o frecvență redusă, ocazională, sau chiar la abandon școlar. Extinderea absenteismului școlar este asociată mai frecvent cu băieții din mediul rural lăsați acasă de părinți și ar putea fi explicată de responsabilitatea lor pentru menținerea producției agricole a familiei, care se adaugă la grijile lor casnice. Grija pentru surorile / frații mai mici cuprinde de asemenea o mare parte din timpul copilului și influențează randamentul școlar. În asemenea situații copiii ajung să pregătească temele pentru acasă doar spre seară sau noaptea, să aibă o atitudine superficială față de unele discipline ori să le ignore totalmente pe altele. Nu întotdeauna rolul de îngrijitor este pe măsura așteptărilor, condiționate de exigențele educaționale, iar lipsa controlului părinților emigrați favorizează libertinismul și contribuie la dezvoltarea la copii a devierilor de comportament.

Deși emigrarea este pe larg răspîndită, oferind familiilor o modalitate de a ieși din sărăcie și, astfel, reducînd necesitatea de a utiliza munca copilului drept o strategie de rezistență, constatarea precum că remitențele nu ajung la cele mai sărace segmente ale populației implică o povară dublă pentru copiii din familiile sărace: aceștia nu numai că suferă de pe urma consecințelor venitului mic al familiei, ci și ar putea necesita să contribuie la venitul familiei, mai cu seamă dacă unii membri au emigrat, dar n-au trimis prea multe remitențe acasă. Astfel, pro-

cesul de migrație a părinților la muncă peste hotare a condiționat apariția unor noi griji pentru copiii rămași fără îngrijire părintească. Se conturează o interdependentă dintre grijile casnice pe care le îndeplinea mama sau tata până la plecare și grijile preluate de copiii rămași acasă [5, 66-69]. Atât băieții, cât și fetele care au părinții plecați la muncă peste hotare își schimbă radical regimul zilei datorită noilor responsabilități. Într-o astfel de situație, copiii servesc drept înlocuitori pentru munca adultă. Oboseala fizică cronică cauzează stresul de supra-ocupare, care se manifestă prin apariția unor simptome specifice, cum ar fi: instabilitate emoțională, nervozitate excesivă, adinamism, depresie excesivă, somnolență etc. Riscuri sporite ale ocupării copiilor din cauza absenței unor membri ai gospodăriei pot fi explicate de necesitatea copiilor de a substitui membrii absenți, în special în ceea ce privește munca în gospodărie și cea pe lângă casă pentru care nu se practică angajarea unor muncitori din afară. Cu toate acestea, probabilitatea intrării pe piața muncii salariate este mai redusă în rândul copiilor care vin din gospodării care au lucrători migranți peste hotare [13, 26].

Un alt efect asupra copiilor a căror părinți au emigrat pe termen lung, este diminuarea capacității de control, de supraveghere a acestora. Acest lucru depinde de contextul familial, de membrii familiei extinse, în grija cărora rămâne copilul. Lipsa afectivității parentale este în măsură să producă efecte de natură psihologică sau comportamentală asupra copiilor. Perspectiva psihologică a problemei depriverii emoționale demonstrează că deficitul de comunicare cu mama, insuficiența de contacte tactile și emoțional saturate au o influență directă nu numai asupra dezvoltării fizice, dar cauzează dereglări în dezvoltarea psihică și, în primul rând, în dezvoltarea emoțională [5, 46-60]. Copiii cu părinți care au plecat la muncă peste hotare nu trăiesc experiențele emoționale necesare unei structurări armonioase a personalității. Trăirea intensă a emoțiilor negative de către copiii cu părinți migranți influențează substanțial sănătatea psihică, reduce potențialul de viață, limitează dezvoltarea relațiilor bazate pe încredere și afecțiune cu cei din jur.

Anume aceasta explică formarea prematură a componentelor negative ale personalității (frica, stările afective nevrotice, barierele comunicative). Acești copii dezvoltă personalități dezarmonice, și în consecință, ajunși la maturitate, formează o generație de adulți cu probleme de integrare socială. Mulți dintre copii au tulburări de somn, devin agresivi, nu au încredere în ei, din cauza lipsei modelului parental. Cei din ciclul primar încep să mintă, să frecventeze grupuri stradale, din cauza comunicării deficitare cu ceilalți membri ai familiei, încep să fie agresivi și labili emoțional, iar cei din gimnaziu, pe lângă agresivitatea verbală, manifestă și agresivitate fizică, din cauza frustrărilor, a anxietății și marginalizării, care încep să se manifeste. Părinții au o părere eronată în ceea ce privește modalitatea de înlocuire a afecțiunii și atenției parentale cu bani și cadouri. Deși remitențele trimise îmbunătățesc condițiile de trai ale copiilor, oferindu-le acces

la bunuri și servicii peste limita necesităților, acestea nu pot înlocui iubirea părinților și armonia familială, atât de importante pentru dezvoltarea moral-psiho-logică a personalității acestor copii. Această generație de copii lipsiți de afecțiunea parentală riscă să devină una de adulți problemă, neintegrați social. Copilul crescut fără părinți sau numai cu unul dintre ei, ajuns adult nu va înțelege sensul căsătoriei, nu va avea încredere în instituția căsătoriei, și în general în oameni.

Lipsa controlului asupra copilului este vizibil în planul rezultatelor școlare sau adoptării de comportamente deviate. Psihologul, Parascovia Topadă, menționează că foarte mulți copii ai căror părinți sunt plecați la muncă peste hotare, au un comportament deviant, ei încep să fumeze, să se drogheze, să fure de acasă, să renunțe la studii, să fugă de acasă, și toate astea pentru a-și aduce părinții înapoi, inconștient ei se răzbună pe toată lumea. Foarte mulți dintre acești copii suferă și de azartomanie. Ei își pierd banii la jocurile de cărți, încep să fure ca să-și întoarcă datoriile, consumă alcool, se bat. Această situație este confirmată în raportul elaborat la mijloc de termen în cadrul Programului de țară de cooperare între UNICEF și Guvernul Republicii Moldova 2007-2011, Domeniul prioritar: Sănătatea și dezvoltarea adolescenților, în 2009, potrivit căruia [14, 9-11]:

- Un sfert dintre tinerii cu vârsta cuprinsă între 15-24 ani și fiecare al zecelea adolescent cu vârsta între 13 și 15 ani fumează, iar mai mult de jumătate din aceștia au început să fumeze înainte de vârsta de 10 ani. Una din cauzele acestui fenomen este și lipsa monitorizării vigilente din partea părinților, care sunt plecați peste hotare.

- Majoritatea tinerilor moldoveni cu vârsta cuprinsă între 15 și 24 ani consumă băuturi alcoolice, iar mai mult de jumătate dintre aceștia au lunar experiențe de consum excesiv de alcool la o singură ocazie. În același timp, tinerii nu percep consumul excesiv de alcool ca fiind o problemă. Anume absența controlului din partea părinților îi motivează pe unii minori să practice comportamente vicioase care după părerea lor, îi apropie de maturitate.

- Prevalența drogurilor injectabile este înaltă în comparație cu alte țări europene. Statisticile naționale subraportează datele despre prevalența utilizării drogurilor în rândul adolescenților, însă unele cercetări indică o utilizare mai sporită a opiaceelor în Moldova în comparație cu alte țări europene. Cu toate acestea, numărul total al consumatorilor de droguri nu este cunoscut, deoarece nu există estimări oficiale ale numărului de utilizatori de droguri injectabile în Republica Moldova. Prevenirea primară a utilizării de droguri este limitată, iar opțiunile de tratament existente pentru utilizatorii de droguri atât în sectorul public, cât și în cel privat, sunt limitate. Utilizarea drogurilor injectabile este asociată cu un risc înalt de transmitere a infecției HIV, hepatitei și infecțiilor cu transmitere sexuală (ITS) chiar și în rândurile beneficiarilor programului de reducere a riscurilor. Inițierea comportamentelor cu risc pentru sănătate la vârsta fragedă,

atunci cînd organismul tînăr este în creștere, induce un pericol enorm pentru apariția unor maladii și a unui retard în dezvoltarea fizică și psihică a copilului.

- Incidența ITS în Moldova este foarte înaltă în comparație cu alte țări europene din regiune, iar cunoștințele despre ITS sunt la un nivel scăzut în rîndul tinerilor de 15-24 ani. Transmiterea heterosexuală a infecției HIV continuă să crească în Moldova. Eforturile de informare în legătură cu HIV au înregistrat progrese, iar proporția tinerilor care au cunoștințe corecte despre transmiterea infecției HIV a crescut în 2008. Cu toate acestea sunt foarte importante discuțiile cu copilul în ceea ce privește educația sexuală, iar distanța fizică dintre părinții plecați și copiii rămași în țară formează și o depărtare emoțională, ceea ce face problematică comunicarea sinceră și deschisă dintre ei. Lipsa cunoștințelor despre comportamentul sexual fără risc este cauza principală și a maladiilor sexuale transmisibile cu impact semnificativ negativ asupra sănătății reproductive a populației.

- Moldova se situează pe primul loc în regiunile Europei de Sud-Est și Centrale și CSI cu cea mai mică vîrstă medie la prima naștere. Circa 5% de tinere cu vîrsta cuprinsă între 10-24 ani au trecut prin experiența unei sarcini de obicei nedorite și doar 7% dintre ele au terminat această sarcină cu naștere. În lipsa contactului apropiat și permanent cu părinții care sunt peste hotare, mulți copii rămași acumulează cunoștințe despre sănătate și educație sexuală din mass-media, de la colegi, din stradă, ceea ce este insuficient pentru aderarea la comportamente sănătoase. Nu există o abordare metodică specializată a informării acestor copii privind riscurile pentru sănătate. Iar acest fapt crește probabilitatea dezvoltării multor maladii și, în special, a bolilor sistemului reproductiv și sarcinile premature.

- Moldova are o prevalență înaltă a tulburărilor de sănătate mentală în cadrul întregii populații, în comparație cu țările UE, însă diferențele existente între clasificările utilizate de către țările europene și clasificarea utilizată de către Republica Moldova limitează comparabilitatea inter-statală. Majoritatea tulburărilor ce afectează adolescenții de pînă la 18 ani sunt de natură nepsihotică, cel mai frecvent depresie și neuroze, iar experții naționali în psihiatrie consideră că factorii principali care duc la apariția tulburărilor psihice sunt conflictele în familie, divorțul părinților sau migrația părinților, precum și conflictele de la școală.

- Moldova este o țară cu o rată înaltă a suicidului în rîndul populației generale. Rata medie a suicidului în rîndul persoanelor de 15-19 ani a înregistrat o tendință de scădere în perioada 1998-2002, dar numărul de cazuri de suicid în categoria de vîrstă 0-18 ani a crescut din nou brusc în 2008. Specialiștii determină un șir de factori, care pot duce la suicid: factori familiali (relațiile conflictuale în familie, abuzuri în familie, familii dezbinat, divorțul părinților, moartea unei persoane apropiate); performanțele școlare (copiii și adolescenții se simt presați de familie din cauza notelor la școală); stresorii sociali (lipsa abilităților

de comunicare, de exprimare emoțională, de a lega relații); factori individuali (emoționali, cognitivi, comportamentali, de sănătate) [15]. Copiii ascund stările complicate în care sînt și este dificil de a depista problema. Totuși sunt anumite indicii care nu trebuie ignorate de către părinți, profesori, consilieri: o tentativă anterioară de suicid (există riscul unei tentative repetate, inclusiv prin modalități mai puțin evidente, cum ar fi înfometarea sau consumul abuziv de substanțe), amenințarea cu sinuciderea (mesajele sinistre trebuie luate în serios și analizate motivele acestora și în nici un caz nu este recomandată amenințarea copilului cu o pedeapsă pentru acele mesaje), depresia (dificultatea în cazul acestei situații este că adulții nu recunosc simptomele unei depresii la copii datorită faptului că depresia este considerată o problemă a adulților. Indici ai unei stări depresive la copii sunt: lipsa poftei de mîncare, tulburări de somn - atît insomnii, cît și somn excesiv, scăderea capacității de concentrare, scăderea performanțelor școlare; stări de apatie, dezinteres pentru activitățile plăcute anterior; autotramare excesivă, tristețe, oboseală accentuată, probleme comportamentale la școală. Prezența acestor semne pe o perioadă de minim două săptămîni trebuie să determine adultul să ceară ajutorul specialiștilor.

- Incidența traumelor și intoxicațiilor în rîndul populației cu vîrsta cuprinsă între 0-18 ani este în jur de 5.000 la 100.000 de populație cu vîrsta 0-18 ani, care este echivalentă cu circa 40.000 de cazuri anual, ajungînd la 28,2% din totalul cazurilor de accidente și intoxicații raportate. Marea majoritate a cazurilor de traumatism a copiilor și adolescenților au loc la domiciliu. Totodată, în absența grijii și vigilenței părintești, crește riscul ca copiii să locuiască în condiții igienice precare, antisanitare, cu pericolul dezvoltării unor infecții, boli parazitare, intoxicații.

- Infraționalitatea juvenilă [16, 57-71] - deși numărul minorilor care au comis infracțiuni este în scădere în 2008 - 1554 minori, față de 2000 cînd a fost atinsă cifra de 3032 minori, infraționalitatea juvenilă rămîne a fi una din problemele cu care se confruntă societatea moldovenească. Ponderea infracțiunilor săvîrșite de minori în total infracțiuni, anual variază de la 6% pînă la 10%. Cele mai frecvente infracțiuni comise de minori sînt furturile, cu o pondere de 10,4% în total furturi, jafurile - 11,7% din total jafuri, tîlhăriile - 15,4% din total tîlhării, violuri - 9,8%, huliganism respectiv 6,7%. De cele mai dese ori crimele sînt săvîrșite de băieți, însă, pe parcursul ultimilor ani s-a majorat ponderea fetelor care au comis infracțiuni, de la 6,0% în 2000 pînă la 9,3% în 2008. Dat fiind că, minorii sunt implicați în tot mai multe infracțiuni grave, respectiv a crescut și ponderea celor condamnați la privațiune de libertate, de la 9,8% din total minori condamnați în 2000 pînă la 22,5% în 2008. O altă confirmare a faptului, că crimele minorilor capătă o cruzime din ce în ce mai mare, rezultă și din ponderea persoanelor deținute pentru omor în total minori deținuți, care s-a majorat de la 8,3% (3 cazuri) în 2000 pînă la 41,7% (10 cazuri) în 2008 [17, 102-117].

Rata infracționalității, a infracțiunilor legate de traficul de ființe umane, (inclusiv copii) și a minorilor condamnați are o tangență directă cu procesul migrațional. Chiar dacă indicatorii menționați relatează o tendință de descreștere, totuși influența migrației asupra acestor fenomene este cunoscută. Trebuie de menționat faptul că în Republica Moldova, în condițiile micșorării nivelului general al infracționalității, crimele săvârșite împotriva copiilor rămân a fi în creștere. Anual împotriva copiilor sunt comise în jur de 300-400 crime, iar pe parcursul anilor 2000-2008 circa 3,8 mii crime. Cel mai mare nivel de criminalitate a fost înregistrat în anul 2008 – 515 cazuri sau 65,4 crime la 100 mii populație în vârstă de 0-17 ani față de 44,5 crime în 2000. De cele mai dese ori copiii suferă de jafuri, tâlhării și violuri, numărul cărora descrește pe parcursul ultimilor ani, ceea ce nu putem menționa despre omoruri, care s-au dublat în anul 2008, ajungând la 22 cazuri. Băieții sunt supuși unui risc mai mare de a deveni victima căreiva crime, ponderea acestora fiind de 55% în total crime săvârșite împotriva copiilor [16, 72-74]. Adolescenții rămași fără supraveghere, dar dispunând de surse bănești esențiale, provenite din banii primiți de la părinți, sînt deosebit de expuși unor astfel de riscuri sociale. Diminuarea acestora implică eforturi speciale din partea statului, APL și școlilor în scopul protejării grupurilor menționate.

În același timp au loc modificări în ceea ce înseamnă copil/copilărie cu valorile specifice. Cei mai mulți visează încă de la o vîrstă fragedă să urmeze modelul părintelui, fratelui sau a unei rude, adică să emigreze. Emigrarea tinerilor compromite ideea de familie, funcțiile și rolul acesteia în societate. Copii sunt capabili să înțeleagă motivele plecării părinților în străinătate și acceptă absența lor pentru un nivel de trai mai bun. Având accesul la un confort și banii de buzunar tinerii prind gust de independență. Pe de altă parte lipsa controlului din partea adulților și o atitudine de indiferență față de studiile efectuate provoacă o schimbare de valori în comparație cu generațiile precedente. Dacă părinții încă cred în valoarea diplomei ca într-un mijloc ce asigură promovare socială, copii observă o contradicție cu realitate. Observăm că diploma nu mai este o garanție de stabilitate financiară, iar persoanele cu studii superioare nu neapărat au un nivel de trai ridicat. Odată ce persoanele au plecat peste hotare ei se descalifică deseori acceptând muncă necalificată. În asemenea condiții copii au o atitudine critică față de necesitatea obținerii diplomei care nu se transpune imediat printr-o poziție economică și socială mai avantajoasă. În asemenea condiții, sesizăm cu stupeoare că la noi s-a destrămat cultul și mîndria de a fi om cu studii, de a-ți dezvolta personalitatea prin învățare continuă, cercetare multidimensională, implementare practică, bazate pe principii de originalitate, inovație și pragmatism. Motivul invocat cel mai frecvent se rezumă la faptul că după absolvirea unei facultăți oportunitățile de angajare conform specialității deținute sunt minime sau chiar egale cu zero.

Desigur sunt și excepții, există copii pe care plecarea părinților i-a făcut mai responsabili. Ei încearcă să-și răsplătească părinții pentru sacrificiul adus printr-o reușită școlară bună, printr-un comportament adecvat, prin diverse realizări în activitățile extrașcolare, prin atitudinea constructivă și responsabilă față de propriul mod de viață. Cu toate acestea, acești copii întâmpină multe dificultăți în viața de zi cu zi, cum ar fi comunicarea insuficientă cu părinții referitor la diverse probleme și neclarități ale vârstei (sunt copii care comunică rar cu părinții sau care nu comunică deloc, iar cei care comunică o fac pe teme de tipul: indicații la telefon cu privire la muncile pe care urmează să le facă, succesele și insuccesele școlare, și foarte puțin sănătatea) [5, 70-72], lipsa legăturii emoțional-psihologice cu familia, atitudinea discriminatorie a profesorilor și a semenilor din cauza situației socio-economice, influența străzii, stresul suportat din cauza incapacității de a face față anumitor situații. În asemenea condiții are loc maturizarea pretimpurie a copiilor, care ulterior se soldează cu aceleași probleme ale modului de viață enumerate anterior: fumatul, consumul de alcool, utilizarea substanțelor narcotice, sarcinile nedorite la adolescente, probleme de sănătate mentală sau chiar suicidul.

Astfel, relieffăm importanța încrederii în forțele proprii de a face față sarcinilor și a mediului școlar în determinarea comportamentului copiilor cu părinți aflați în străinătate, atât la școală, cât și în viața de zi cu zi. În familie și apoi în școală sunt formate valorile care orientează comportamentul copiilor, iar acceptarea, încurajarea și mediul comportamental pozitiv generează la ei o atitudine constructivă față de propriile responsabilități: a avea un comportament adecvat, a avea o reușită școlară, a-și alege corect prietenii, a-și prioritiza activitățile, a deosebi valoarea de nonvaloare. La rândul său lipsa părinților, mediul ambiguu și frustrant, neîncrederea și decepția generează la copii eșecul școlar, comportamentul deviant și lipsa satisfacerii nevoii de auto-realizare. De cele mai dese ori asistăm și la apariția riscurilor de marginalizare și izolare a copiilor migranților, cauzate de lipsa sau insuficiența activităților comunitare, restrângerea cercului de prieteni la cei care se află într-o situație similară. Datele indică faptul că sentimentul de izolare de societate este caracteristic într-o măsură mai mare copiilor din familii cu migranți decât copiilor din familii în care nu sînt migranți. Astfel o consecință a despărțirii de părinți reprezintă închiderea în sine a copiilor, izolarea lor de ceilalți, timiditatea lor socială. Concomitent, grija casei, a fraților și surorilor, posibilitatea unora de a comunica cu părinții prin internet, de la calculatorul de acasă, reduce frecvența relaționării cu semenii. Majoritatea copiilor cu părinți migranți își asociază viitorul cu viața alături de familie în străinătate și intenționează să plece din țară, confruntându-se astfel cu un risc mai mare de a fi traficați, exploatați, întemnițați sau instituționalizați [18, 14-15].

Prin urmare, supravegherea de către părinți este un punct esențial pentru a evita astfel de situații, pentru a oferi un mediu mai sigur pentru copii și adoles-

cenți. Indicatorii enumerați mai sus sunt pe de o parte probleme în legătură cu stilul de viață al copiilor și adolescenților, precum și anumite probleme specifice de sănătate, iar pe de altă parte reprezintă factori determinanți ai deciziei de re-întoarcere a părinților migranți. Revenirile frecvente acasă ale părinților ar putea reduce considerabil costurile psihologice și sociale ale separării de copii. Astfel, dezvoltarea generală a copiilor este influențată în mare măsură de către mediul în care aceștia trăiesc, cum ar fi familia, școala, comunitatea și de oportunitățile de educație non-formală, muncă și timp liber, acces la servicii și participare în viața comunitară. Migrația și mediul familial au un impact deosebit asupra dezvoltării armonioase a personalității copiilor. Până la jumătate din tinerii din zonele rurale trăiesc în familii cu un singur părinte sau fără nici un părinte din cauza migrației. Pe lângă avantajul evident de a avea o situație financiară mai bună decât semenii lor, lipsa supravegherii părintești duce la vulnerabilitate sporită. Unele riscuri se referă la abandonul școlar, inițiere sexuală timpurie, comportamente dependente, cum ar fi consumul de alcool sau fumatul, jocurile pe Internet și probleme psihoemoționale și de adaptare. Iată de ce este atât de importantă conștientizarea de către părinții migranți a primordialității activității de comunicare cu copiii pentru dezvoltarea lor psihică. Comunicarea cu părinții nu presupune doar schimbul de informații verbale periodice, ci și mângâiere, prezență, căldură afectivă constant. La baza acestei comunicări se află sistemul de legături personale, care se stabilesc în primele luni de viață ale copilului și se dezvoltă după anumite legități pe parcursul vieții.

Părinții care lucrează ilegal peste hotare trăiesc cu frustrarea că nu pot să-și viziteze țara de baștină. Familiile cu migranți consideră că e foarte complicat să te descurci cu despărțirea de copii, soț/soție, părinți și comunitate, în general. Ținând cont de aceste probleme, unii oameni fac concluzia că migrația nu merită toate costurile sociale. Sondajul făcut de OIM-CBS AXA documentează acest compromis între câștigurile materiale și costurile sociale, ce stă în fața multor familii cu migranți. Fiind întrebați despre principalele efecte ale migrației, marea majoritate a gospodăriilor (aproximativ 70%) menționează majorarea veniturilor grație remitențelor. În același timp, totuși, mai mult de o treime din familiile cu migranți menționează stresul emoțional, cauzat de separarea îndelungată a cuplurilor. Acest efect a fost într-o oarecare măsură mai pronunțat când bărbații au plecat peste hotare, lăsându-și partenera acasă. Aproximativ una din patru familii cu migranți au menționat drept aspect negativ lipsa îngrijirii părintești, lipsa mamei fiind simțită un pic mai mult decât lipsa tatălui. Acest lucru se datorează repartizării rolurilor și responsabilităților în cadrul modelului nuclear de familie din Republica Moldova. Astfel, îngrijirea, creșterea și petrecerea timpului liber cu copiii este un domeniu aflat în proporție de peste 50% în responsabilitatea femeii. Timpul acordat de către aceasta este invers proporțional cu cel al tatălui, care este cel mai implicat în însoțirea copiilor de la/spre grădiniță sau

școală, activitate în care și ceilalți copii din familie contribuie cel mai mult [19, 36-38]. Cu alte cuvinte creșterea și îngrijirea căminului familial a fost din toate timpurile prerogativa femeii.

Plus la aceasta, în condițiile în care unul din părinți este în cea mai mare parte a timpului plecat în străinătate, asistăm la un dublu fenomen rezultat: pe de o parte scade natalitatea, iar pe de altă parte crește divorțialitatea. Efectele migrației forței de muncă se resimt în domeniul socialului, cu precădere asupra ideii de familie ca nucleu al societății și ritmului accelerat de scădere a natalității. Potrivit datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova, rata natalității s-a diminuat de la 45,6 mii copii în anul 1997 la 37,6 mii copii în anul 2006. În anii următori s-a înregistrat o oarecare creștere a ratei natalității de la 37.973 copii în 2007 la 40.454 copii în 2010. În 2011 rata natalității scade atîngînd numărul de 39.162 copii. Evoluțiile din ultimii ani evocă situația în care în peste jumătate din cazuri, noul născut este primul copil în cadrul familiei, în o treime din cazuri - al doilea, iar fiecare al șaptelea născut-viu are deja cel puțin doi sau mai mulți frățiori.

Emigrarea unuia dintre părinți, îndeosebi a mamei, are ca efect negativ răcirea relației dintre cei doi parteneri, ceea ce de multe ori duce la divorț. În asemenea cazuri copilul ajunge să fie încredințat unuia dintre părinți, deși visează să trăiască într-o familie completă. În ceea ce privește divorțurile, numărul acestora, pronunțate prin hotărîrea judecătorească, a constituit în anul 2006 - 12,6 mii, revenind în medie 3,5 divorțuri la 1000 locuitori față de 2,8 în 1997. În următorii cinci ani, numărul divorțurilor scade atîngînd cifra de 11,2 mii. Căsătoriile desfăcute în cazul cuplurilor cu copii minori au reprezentat 28,8% din totalul divorțurilor, iar numărul copiilor minori afectați de desfacerea acestor căsătorii a fost de 5,0 mii. Emigrarea părinților poate conduce de asemenea și la o redefinire a relațiilor de rudenie, ce se manifestă în cazul copiilor lăsați de mici în grija rudelor, care ajung să nu se mai raporteze la părinții biologici ca la niște părinți.

Există și mulți copii de migranți trăiesc în condiții bune, în case renovate și bine amenajate. Ei sînt percepuți de membrii comunității în general ca avînd bani care le permit să plătească fără dificultate taxele școlare și să-și procure obiecte scumpe, cum arfi calculatorul. Din acest motiv, ei sînt rareori identificați ca o categorie care are nevoie de sprijin sau servicii suplimentare. Acești copii, în special cei lăsați acasă fără părinți sau fără un îngrijitor oficial, nu beneficiază de protecția juridică și socială la care au dreptul. Percepția potrivit căreia acești copii nu au nevoie de un suport suplimentar conduce la inegalități profunde și, în cele din urmă, la excludere socială. Ei trebuie săfie identificați și protejați și să li se ofere asistența de care sînt în drept să beneficieze pentru a evita marginalizarea. Comunitățile trebuie să creeze un mediu în care copiii ai căror părinți

au ales să plece la muncă peste hotare, lăsându-i singuri acasă, să rămână membri deplin ai comunității.

Reieșind din cele spuse putem presupune, că la nivelul percepției generale a procesului migrației predomină stereotipul promovat, fundamentat pe beneficiile acestuia, iar la nivelul aprecierii personale această imagine pozitivă este raportată la realizări practice, experiențe și aspirații formate. Problemele cu care se confruntă familiile cu migranți din Republica Moldova în prezent pot duce la creșterea numărului de copii inadaptați și a celor cu moralitate scăzută, a copiilor delicvenți și nu în ultimul rind la descreșterea natalității și îmbătrânirea populației, incapacitatea părinților de a transmite copiilor valori/modele de viață. Succesul relației părinte-copil presupune un parteneriat real, o comunicare eficientă și un mod adecvat de lucru în echipă (împreună cu sistemul de învățământ, asistența medicală, instituțiile de cultură etc.). Efortul pe care ar trebui să-l depună părinții în acest sens trebuie să fie unul asumat nu delegate, fiind foarte important pentru creșterea și dezvoltarea armonioasă a propriului copil, poate mult mai prioritar decât bunăstarea materială.

Politicile de dezvoltare economică și protecție socială trebuie să fie reorientate și restructurate astfel încât copiii din familiile cele mai vulnerabile și dezavantajate să reprezinte principalii beneficiari ai acestora. Redirecționarea va oferi oportunități noi pentru toți tinerii din Republica Moldova. Progresul economic, dezvoltarea infrastructurii rurale și investițiile străine în sănătate, educație, protecție socială și tineret ar putea avea un impact pozitiv asupra situației copiilor din Moldova. Parteneriatul Guvernului cu organizațiile non-guvernamentale, instituțiile de cercetare, sectorul academic și mass-media trebuie să fie axat pe schimbarea de atitudini, astfel încât copiii să devină prioritatea absolută a politicilor guvernamentale și interesului public. Formarea bugetelor la toate nivelele din perspectiva interesului superior al copilului va contribui semnificativ la eliminarea inegalităților și excluderii sociale a copiilor. Copiii săraci și copiii lăsați fără îngrijirea părinților trebuie să rămână în atenția politicilor și serviciilor oferite de stat și de comunități.

Tendința generală în cercetarea economică este de a considera migrația (în special a persoanelor înalt calificate) ca o externalitate negativă pentru țara de origine. Este necesară, însă, o abordare din altă perspectivă a acestui fenomen prin considerarea emigranților plecați în străinătate nu ca o pierdere, ci ca un potențial câștig. Dacă țara de origine a acestor persoane găsește o cale de valorificare a experienței câștigate de emigranții temporari în țara gazdă, atunci externalitatea negativă ar deveni una pozitivă. Există două modalități de a contracara acest fenomen: fie să li se ofere acestora condiții suficiente pentru a nu pleca, fie să li se proiecteze tabloul motivațiilor pentru a se întoarce (un motiv forte fiind copiii), pornind de la consecințele negative ale migrației. Reîntoarcerea acestor persoane calificate și înalt calificate este însă un proces complicat ce depin-

de de o serie de factori conjuncturali foarte greu de controlat, cum ar fi cei economici, dar și sociali, politici, culturali, etc. A pune accentul pe strategia legăturii afective părinte-copil-familie este doar un pas în realizarea scopului propus. A miza doar pe succesul deplin a acestei strategii este o eroare, în condițiile în care trăim într-o lume a pragmatismului. Iată de ce este necesar de combinat această strategie moral-afectivă cu una economică, investițională. Experiența și economiile financiare acumulate peste hotare, se cer a fi implimentate aici sub formă de investiții, se cer a fi puse în circulație pentru a putea obține ulterior un venit aici în țară, alături de familie. Beneficiile pentru Republica Moldova, obținute din migrația forței de muncă, vor fi îmbunătățite dacă migrații mențin legături emoționale și economice strânse cu familia și prietenii. Constatăm că în cazul migrațiilor care intenționează la un moment dat să se întoarcă acasă nu doar remitențele sunt mai mari, ci și aceștia au tendința să investească remitențele acasă, în active financiare sau afaceri și să ofere suport financiar proiectelor comunitare.

Bibliografie

1. Tendințe și Politici Migraționiste în Regiunea Mării Negre: cazurile Republicii Moldova, României și Ucrainei. – Chișinău, IDIS “Viitorul”, 2008.
2. EUROCHILD, Children in alternative care. - National Surveys. 2nd Edition, 2010
http://www.eurochild.org/index.php?id=208&tx_ttnews%5Btt_news%5D=387&tx_ttnews%5BbackPid%5D=185&cHash=f59e4fc85f
3. Guvernul Republicii Moldova, UNICEF. Abandonul copiilor în Republica Moldova. – Chișinău, 2005
4. Vreșiș M., Toartă V., Rojco A., Cheianu-Andrei D. Abordări ale excluziunii sociale în Republica Moldova. Aspecte metodologice și analitice. - Chișinău, 2010.
5. Cheianu-Andrei D., Gramma R., Milicenco S. Necesitățile specifice ale copiilor și vârstnicilor lăsați fără îngrijirea membrilor de familie plecați la muncă peste hotare. – Chișinău: CEP USM, 2011.
6. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. Migrația forței de muncă, 2008.
7. Antonov V., Gamanji T., Cruc O. Monitorul Social. Exodul de creiere: provocări, consecințe, căi de acțiune. IDIS „Viitorul”. Nr.3. - Chișinău, 2010.
8. Ministerul Economiei. Raport privind sărăcia și impactul politicilor 2009. - Chișinău, 2011.
9. Ministerul Economiei. Notă informativă. Sărăcia în Republica Moldova 2010. – Chișinău, 2011.

10. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. Aspecte privind nivelul de trai al populației în 2010 (Rezultatele cercetării bugetelor gospodăriilor casnice). – Chișinău, 2010.
11. Institutul de Politici Publice. Studiul sociologic “Plățile informale în învățămînt”. – Chișinău, 2007.
12. Antonov V. Monitor Social. Gîndirea critică și creativă în contextul sistemului de învățămînt din Republica Moldova. IDIS “Viitorul”. Nr.7. – Chișinău, 2010.
13. Munca copiilor în Republica Moldova: Rezultatele cercetării din 2009 vizînd activitățile copiilor. - Chișinău, 2010.
14. Programul de țară de cooperare între UNICEF și Guvernul Republicii Moldova 2007-2011. Evaluare la mijloc de teren, Domeniul prioritar: Sănătatea și dezvoltarea adolescenților. – Chișinău, 2009.
15. http://www.ms.gov.md/ministry/press_service/10553
16. Infrafracționalitatea în Republica Moldova. Преступность в Республике Молдова. Criminality in the Republic of Moldova. – Chișinău, 2010.
17. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. Copiii Moldovei. Дети Молдовы. Children of Moldova. – Chișinău, 2008.
18. Antonov V., Gamanji T. Monitor social. Abandonul copilului în Republica Moldova: actori, soluții și lacune. IDIS “Viitorul”. Nr.6. - Chișinău, 2010.
19. IDIS „Viitorul” și Reprezentanța UNICEF în Republica Moldova. Modelul familiei în tranziție și răspunsul politicilor publice la schimbările de valori și structuri sociale în Republica Moldova. – Chișinău, 2007.
20. Dustmann C. Return migration, investment in children and intergenerational mobility. 2005 / http://www.ucl.ac.uk/~uctpb21/research_migration.htm
21. UNICEF. Starea copiilor lumii 2011: Adolescența o vîrstă a oportunităților. Rezumat. / http://www.unicef.org/moldova/ro/12007_19398.html
22. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. Populația și procesele demografice în Republica Moldova. Culegere Statistică. – Chișinău, 2009.
23. Botnarenco S., Cebotari S. Tendințele migraționiste actuale ale populației Republicii Moldova spre spațiul European. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Nr.3 (LIV). – Chișinău, 2011.

Prezentat la redacție
la 24 iunie 2012

Recenzent – **Valentin ȚURCAN**, doctor in filosofie, conferentiar

MIGRAȚIA DE MUNCĂ ÎN SPANIA DIN EUROPA DE EST: FLUXURILE ȘI CĂILE DE IMIGRARE¹

Valeriu MOȘNEAGA

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale Științe Politice și Administrative, Catedra Științe Politice
Doctor habilitat în științe politice, profesor, șef catedra

Mariana IAȚCO

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale Științe Politice și Administrative, Catedra Științe Politice
Doctor în științe politice, lector

Georghe RUSNAC

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale Științe Politice și Administrative, Catedra Științe Politice, laboratorul „Sociologia Politică”
Doctor habilitat în științe politice, profesor, colaborator științific superior, academician

---

Since the nineties, the international mobility of immigrants from East to Western Europe is still characterized by its temporality, circularity and irregularity. In this sense, this article examines the migration projects, motivations, employment status and training of immigrants and their family situation before immigrating to Spain. The article contains an empirical material analyzed, which has both quantitative (data from Spanish official statistics) and qualitative - interviews with immigrants from Romania, Bulgaria, Ukraine and Moldova.

Key words: immigration from East, Spain, the migration projects

Introducere

Fluxurile internaționale de migrație nu sunt un fenomen nou în Europa. Procesele migratorii au fost întotdeauna parte a istoriei Europei și au avut un impact semnificativ asupra formării societăților și statelor națiune precum și asupra dezvoltării pieței muncii și a industrializării. De fapt, migrația nu a încetat, niciodată, doar că s-a adoptat la diferitele caracteristici, în funcție de condițiile socio-economice și politicile a comunității umane în diferite perioade istorice.

---

¹ Acest articol este elaborat in cadrul proiectului international „Migraciones de la Europa del Este a España en el contexto geopolítico fronterizo: movilidad circulatoria y retorno” (Ref. CSO2010-14870)

Astfel, modelul european de migrare a explorat mai multe modificări în decursul secolului al XX-lea. Una dintre cele mai recente modificări se referă la colapsul socialismului sovietic și căderea Zidului Berlinului în 1989, odată cu deschiderea frontierelor, cu inițierea proceselor de schimbare politică și economică a început un val semnificativ de migrație din Europa Centrală și de Est spre țările Uniunii Europene.

În acest context, transformările politice și economice au dus la creșterea mobilității persoanelor din Europa Centrală și de Est, în țări care recent erau ele însuși expeditori de emigranți, cum ar fi exemplul Spaniei, Portugaliei, Greciei, etc. Dezvoltarea economică și socială, atât de pregnantă a acestor țări europene, le-au transformat în țări de imigrare într-o perioadă foarte scurtă de timp, oferind oportunități importante pe piața muncii pentru grupurile de imigranți din Europa Centrală și de Est [27].

O scurtă retrospectivă a contextului teoretic

În ultimele două decenii, creșterea pe scară largă a colectivelor de imigranți din această parte a Europei și a intrării forței de muncă pe piața UE au suscitată atenția și interesul academic a multor cercetătorilor interesați de migrație. Acest articol își propune o analiză cantitativă bazată pe interviurile realizate cu imigranți români, moldoveni, ucraineni, bulgari, în Spania, efectuate în cadrul proiectului "Migrația din Europa de Est în Spania în contextul geopolitic a frontierelor: mobilitatea, circulația și reîntoarcerea" în perioada februarie-aprilie 2011. Pentru a obține o mai bună cunoaștere a situației migrației din Spania ne propunem să realizăm o scurtă incursiune asupra cadrului teoretic și a principalelor tendințe existente în analiza științifică a fenomenului emigrației din "Est" în Spania.

În acest sens, deja în deceniul anilor '90 a secolului XX au început să fie publicate primele studii despre imigranți din Europa de Est. Așadar, e binevenit să menționăm aici grupul de geografi (V.Rodríguez, M.González și M.Aguilera), care au făcut mai multe investigații de natură descriptivă pentru a analiza caracteristicile demografice și sociale a colectivelor de emigranți din Europa de Est și traiectoria lor de aflare în Spania. Cercetătorii au prezentat profilul socio-demografic a grupurilor de emigranți din Est, au analizat diferențele și contrastele cu alte grupuri de emigranți din Spania [44; 45; 46; 47].

Alți cercetători au centrat tema migrației din Europa de Est pe dimensiunea impactului acesteia asupra țărilor beneficiare. Semnificative în acest sens sunt cercetările autorului spaniol R.Viruela care a investigat impactul tranziției politice și economice asupra mobilității în societățile din Europa de Est, particularitățile acestor fluxuri migraționale și influența lor în țările beneficiare, de asemenea, realitatea migrațională din perspectiva țărilor din această parte a Europei, care permite să ne axăm pe diversitatea acestor procese în mai multe țări din

această regiune, precum și pe complexitatea multidimensională a fenomenului migrației [37; 38; 39; 40; 41].

Referindu-ne la studiile asupra colectivelor de emigranți nu trebuie să uităm de diferite cercetări cu caracter comparativ, care includ, de asemenea, și colectivele din partea de est a Europei. În acest sens, menționăm autorul A.Izquierdo, care a analizat traseele și motivațiile de migrare, în baza interviurilor efectuate cu femeile emigrante din Europa de Est. În studiile sale Izquierdo a abordat aspectul eterogen a migrării pe baza diversității proiectelor migraționale relaționate la gen și naționalitate [9; 10].

În același timp, s-au realizat studii comparative privind adaptarea culturală a emigranți "din est" și asupra modelelor culturale pe care oamenii le urmează în traseul lor de migrare în Spania. Este binevenit să menționăm în articol nostru cercetarea antropologului E.Ramirez Goicoechea, care a analizat strategiile și experiențele de migrare a mai multor grupuri de emigranți situați în Spania, dintre care și imigranții "din Est" - români, polonezi, ruși, bulgari. Realizând interviuri cu imigranții, autorul a efectuat o analiză semnificativă a rutelor de migrare începând de la decizia de a emigra până la integrarea în societatea spaniolă [30].

În cercetările efectuate de către autorii A.Zlobina, N.Basabe, D.Paez [42] s-au elaborat studii cu privire la diferențele în experiențele de contact cu societatea spaniolă a diferitor grupuri de imigranți, în special din Ucraina și Rusia. Constatând modul în care imigranții experimentează șocul cultural și maniera în care aceștia percep cultura spaniolă într-o realitate diferită de țările lor de origine.

Totodată, revizuirea literaturii privind fenomenul migrației din țările est-europene ne permite să remarcăm, de asemenea și un interes semnificativ din partea autorilor și cercetătorilor români, moldoveni, bulgari și ucraineni care au investigat fenomenul migrației din perspectiva politică, economică și socială în țările lor.

În acest sens, trebuie să menționăm lucrările autorilor români, cum ar fi D.Sandu [34; 35], M.Șerban [36], Marcu Silvia [14; 15] abordând în lucrările lor subiecte referitoare la fenomenul larg de migrație "economică" a românilor în Uniunea Europeană. Analizând în studiile lor originea imigranților, cuantificarea lor, profilul social-economic, rutele de plecare și spațiul de circulație, motivațiile, etapele de migrare care reprezintă un tablou multidimensional al procesului de migrație din România.

Un alt grup de cercetători care au exprimat un interes pentru cercetarea migrației din Europa de Est sunt cei din Bulgaria. O privire de ansamblu asupra migrației din Bulgaria ne oferă autorii: E.Markova [16; 17], R.Guentcheva, P.Kabaktchieva, P.Kolarski [6]. Cercetătorii bulgari au examinat actualitatea și activitatea imigranților bulgari ilegali și legali pe piața spaniolă a muncii, tendi-

nta lor de a se integra în societatea-gazdă și a intențiilor migranților bulgari de a se reîntoarce acasă.

În aceeași ordine a analizei noastre trebuie să remarcăm și contribuția cercetătorilor moldoveni. Semnificative sunt cercetările autorilor moldoveni V.Moșneaga, Gh.Rusnac [21; 22; 23; 24], și alții. Menționăm aici și studiile realizate de colectivele CIVIS, CBS-AXA, OIM, privind situația migrației economice și a remitențelor în Republica Moldova. Încă, din primii ani ai tranziției post-comuniste autorii moldoveni au prezentat un interes deosebit privitor la migrația din Republica Moldova în Europa de Vest și Rusia. Având în vedere poziția geografică și situația politică din această țară, migrația în Republica Moldova are doi vectori migraționali, care conferă un aspect particular fenomenului migrație în această regiune.

În ceea ce privește literatura ucraineană se poate evidenția următorii autori: V.Chumak [5], S.Melnyk [18; 19], E.Malinovskaya [13]; M.Andrushenko și alții [2], care s-au dedicat studiului fenomenului migrației ucrainene în Europa. Nu în cele din urmă, ar trebui să fie menționăm faptul că această țară din Europa de Est are deja o istorie a migrațiilor nu numai în Europa ci în diferite părți ale lumii, ca de exemplu: SUA Canada, Argentina, etc.

Metodologia și obiectivele studiului.

În cadrul acestei analize, vom porni de la datele statisticilor oficiale a Spaniei, explorând particularitățile grupurilor de imigranți din "Est", în Spania. În același timp, vom analiza caracteristicile mobilității geografice a acestor grupuri, referindu-ne la frecvența și durata de deplasare din țara de origine și în țara gazdă și viceversa, amplasarea entității familiale, motivele pentru migrație. Și, nu în ultimul rând ne propunem să analizăm discursurile imigranților referitoare la experiențele lor de mobilitate, subliniind evoluția lor de-a lungul traseelor de migrare ale acestora.

Ar trebui să menționăm aici faptul că, din anii nouăzeci, cercetătorii interesați de fenomenul migrație a colectivelor din spațiului ex-comunist - au evidențiat o schimbare în căile migratorii observând o creștere a migrației temporare și o scădere a migrației permanente sau de lungă durată [28; 32].

Prin urmare, abordarea complexității proceselor de migrație necesită o tratare multidisciplinară și interdisciplinară datorită unei rețele de diverse cauze și consecințe. Pentru a analiza fenomenul de migrație au fost create, printr-o rețea variată, diferite explicații și cauze ale acesteia, cuprinse într-o serie de teorii științifice sociale, care încearcă să analizeze din diferite perspective, care sunt factorii determinanți ai migrației internaționale.

Este interesant, de a evidenția anumite caracteristici ale proceselor de migrație în Europa de Sud, care, în literatura de specialitate a fost denumit *modelul migrației mediterane*. Se explică prin faptul că, în comparație cu țările nordice a

Europei, țările din sudul european au politici de imigrație caracterizate printr-o flexibilitate mai mare în gestionarea grupurilor de imigranți ilegali. Politici migraționale care se manifestă în frecvențele procese de regularizare a acestor imigranți și a mecanismelor de legalizare a străinilor fără acte [8].

În cele din urmă, o particularitate a libertății de circulație nu reprezintă și dreptul de a rămâne și a lucra în țările gazdă, fapt care conduce la diverse strategii de adaptare, în contextul legalizărilor și reglementărilor instituționale, dar în cele mai multe cazuri reprezintă inserarea pe piața forței de muncă informale. În multe situații imigrantul este obligat să lucreze în domenii mai puțin dezvoltate a economiilor occidentale, la locuri de muncă simple, caracterizate de o sezonabilitate înaltă și prost plătite, fără permis de muncă legal solicitat. Aceste condiții au influențat, fără îndoială, în mare parte proiectele și planurile de muncă a imigranților din Est, în Spania.

Într-un context de acces limitat pe piața forței de muncă legală pentru imigranți duc nu numai la poziții joase din economie informală și sub nivelul lor de calificare, dar, de asemenea, împiedică mobilitatea ascendentă în structura economică și socială în țările gazdă. În acest sens, afirmă cercetătorul din Republica Moldova, V.Moșneaga ca migrația peste hotare se realizează în scopul de a îmbunătăți situația socio-economică a țării de origine și nu a țării de destinație, cu ideea de a reveni la locurile lor de baștină [23].

În studiul nostru, dispunem de date calitative datorită interviurilor realizate în Spania România, Republica Moldova, etc., de către cercetătoarea S.Marcu și grupul său de cercetători din cadrul acestui proiect. Aceste date empirice ne permite să reconstituim modele ce pot conține mobilitatea imigranților și ne oferă o imagine mult mai complexă a migrație circulare din Europa de Est în Spania și vice-versa.

În general, în cadrul proiectului au fost intervievați 78 de imigranți din Europa de Est, în special în regiunea Madrid, Spania. Conform criteriului de naționalitate din numărul de respondenți avem următoare distribuție: 37 români, 24 bulgari, 9 ucraineni, și 5 moldoveni, în ceea ce privește genul avem: 36 bărbați și 42 femei. Printre imigranții intervievați sunt locuitori, atât din mediul urban cât și din cel rural, vârsta medie a respondenților este de 41,5 ani, iar majoritatea imigranților au făcut studii de liceu și universitare.

În cadrul aceluiași proiect s-au efectuat interviuri cu imigranți care s-au reîntors în ultimii doi ani în țara de origine, astfel în România (10 persoane) și în Republica Moldova (13 persoane), care au realizat planurile lor de reîntoarcere în locurile de baștină, precum și, de asemenea, au fost intervievați experții locali și reprezentanții autorităților publice din țările de origine. În cadrul proiectului, blocul nostru va fi dedicat analizei situației înainte de a emigra, traiectoriile și experiențele de migrație în străinătate, în special în Spania, care au fost motivele și cauzele de migrație, nivelul de pregătire în țara de origine și în cele din

urmă, suntem interesați în unitatea și legăturile de familie a imigranților. Pentru a avea o imagine mai completă la subiectul nostru vom realiza o analiză succintă a dinamicii migraționale din Europa de Est spre Spania, și în aceeași ordine a studiul nostru, vom analiza la rândul său, citatele din interviurile realizate în cadrul acestui proiect.

O retrospectivă a dinamicii migrației din Europa de Est spre Spania

Începând cu anii optzeci se atestă sosirea primelor grupuri de imigranți din Europa Centrală și de Est în Spania, care în acel moment trecea printr-o schimbare a regimului de migrație caracterizat printr-o transformare dintr-o țară de emigrare în una de imigrare [4]. Cu toate acestea, numai la sfârșitul anilor nouăzeci, Spania a început să fie considerată o destinație importantă pentru migrația economică. Imigrația din Est primită în Spania, în ultimele două decenii a constituit un fenomen singular, atât după mărime cât și după timpul scurt în care a avut loc.

Trebuie să menționăm că pentru analiza datelor în materie de imigrație, în Spania, ne vom baza pe două surse principale: prima se referă la străinii cu permisul în vigoare, iar a doua sursă este una relativă, fiindcă atestă străinii înregistrați în municipiile comunităților autonome. Diferența dintre aceste două surse statistice este una esențială, deoarece acesta din urmă include atât persoanele cu documente legale, cât și cele fără documente în regulă, și prin urmare ne oferă, cifre mult mai mari decât prima sursă.

Începând cu datele din anii nouăzeci, a statisticilor oficiale cu privire la imigranții din statul spaniol se evidențiază și prezența imigranților din Est, de exemplu, în 1992, deși mai puțini la număr, se atestă numărul românilor - 664 și bulgarilor - 641, dar, în comparație, cu alte grupuri din Est, încă nu se atestă numărul ucrainenilor și moldovenilor [3].

Cu timpul, aceste fluxuri s-au extins și intensificat, deja în 1997 - la un an după următoarea legalizare în Spania - numărul de străini cu permise de ședere a crescut până la 609.813. Printre ei au fost clasificate 16.918 persoane în statisticile spaniole sub categoria de "europeni din Est", care constituiau 2,77% din totalul populației străine cu permis de ședere, dar nu se cunoștea numărul persoanelor fără documentele legale. Totuși, după cum vedem, deja în 1997 se putea observa o creștere semnificativă a numărului de români (2.385) și bulgari (1.673), în Spania.

Pe atunci la începutul secolului XXI situația imigranților din Europa Centrală și de Est în Spania a început să se transforme, atât după mărime cât și după caracteristicile socio-demografice. În primul rând, continuă să crească în mod semnificativ ponderea rezidenților din Europa Centrală și de Est în rândul populației străine rezidentă în Spania. Dintr-un total de 1.647.011 străini care trăiau în Spania, cu permis de ședere, statistic 8,7% proveneau din țările de Est

(144.676) la sfârșitul anului 2003. În perioada 1997-2003 numărul de imigranți din Europa Centrală și de Est a crescut mai mult de 8 ori în termeni absoluți și de 3 ori, în raport cu ansamblul străinilor rezidenți în Spania [48].

În principiu cauza acestei schimbări trebuie căutată în creșterea numărului de imigranților români și de asemenea într-o măsură mai mică, bulgari și ucraineni. La sfârșitul anului 2003, în Spania locuiau 55.688 de persoane din România, cu permis în vigoare. Această creștere aduce grupul de imigranți români, printre primele grupuri de imigranți din țări non-UE, mult mai numeroase cum ar fi grupul de imigranți marocani, columbieni, chinezi.

În 2003, românii au constituit 3,3% din rezidenții străini din Spania. În același timp, a fost, de asemenea, cel mai mare grup de imigranți din țările Europei Centrale și de Est. Astfel, mai mult de unul din fiecare trei rezidenți străini din această parte a Europei este de origine română (37,8%). Un alt grup numeric este cel bulgar cu 24.369 persoane care constituia 1,5% din populația străină în Spania, și un total de 16,8% din populație originară din Europa Centrală și de Est în 2003. Al treilea grupul numeric, cu 21.579 persoane sunt ucraineni cu permis de ședere valabil, care, la rândul său, constituia 1,3% din populația străină și aproape 15% din populația venită din partea de est a Europei.

În ultimii ani, se poate observa prezența crescândă a imigranților veniți din alte state ale fostului bloc ex-comunist. Așadar, spre exemplu colectivul de imigranți ruși a crescut semnificativ de la 1.681 de persoane în 1997 la 12.087 în 2003. De asemenea, statisticile departamentului pentru străini din Spania începe să indice și prezența în creștere a colectivului de moldoveni cu 2.915 persoane în 2003 [7].

În ultimii ani, românii continuă să fie cel mai mare grup înregistrat în Spania, cu o creștere progresivă de la 6.410 în 2000 la 895.970 în 2012. În cadrul studiului nostru comparativ, imigranții bulgari sunt al doilea grup, care număra la începutul anului 2008 aproximativ 155 mii de imigranți veniți din această regiune a Europei, ajungând la 176.216 în 2012, care le-au situat printre primele zece grupuri cele mai numeroase de străini din Spania. În ceea ce privește Ucraina și Moldova statistica spaniolă reflectă următoarele date la sfârșitul anului 2000 erau 10.711 ucraineni înregistrați în Spania, ajungând în 2012 cifra de 88.438, în timp ce colectivul de imigranți din Moldova nu atestă o prezență semnificativă în statisticile naționale spaniole, numai în 2006 ne indică un număr de peste 11.330 de moldoveni înregistrați ajungând în următorii ani până la cifra de 17.729 persoane în 2012 [49].

Bazându-ne pe aspectul comparativ menționăm în tabelul 1 următoarele date ale statisticii spaniole cu privire la numărul de imigranți din țările analizate:

Tabelul 1. Numarul de imigranti din România, Bulgaria, Ucraina si Moldova la 1.01.2012

Țări	Străinii cu permis de ședere valabil conform naționalității și regimului de ședere. 31-03-2011 a 31-12-2011	Datele înregistrărilor municipale la 1.01.2012
România	912.526	895.970
Bulgaria	175.414	176.216
Ucraina	76.434	88.438
Moldova	16.014	17.729

Elaborare proprie. Sursa: [49]

Datele recensământului municipal sunt mult mai semnificative, după cum am remarcat deja, pentru rata de imigrare. Înregistrările municipale atestă un număr mai mare decât numărul de rezidenți legali, fiindcă pentru imigranți care intră în mod ilegal poate dura mai mulți ani situație de legalizare, iar întrucât recensământul municipal de obicei apare în același an în care intră în țară imigranțul, astfel datele oferite sunt mai reale.

Situația existentă a imigrației din Est are următoarea explicație: atât românii cât și bulgarii nu mai au nevoie de viză pentru a veni în Spania (sau alte țări ale Uniunii Europene), de la 1 ianuarie 2002. Deși trebuie să specificăm că ceea ce nu mai este necesar de a călători este doar viza de turist. Dar, cu acest drept de călătorie, imigranții români și bulgari veneau, și după primele trei luni de ședere legală deveneau imigranții ilegali. Putem menționa că această eliminare a vizelor turistice a influențat decisiv ritmurile ulterioare ale imigrației române și bulgare, fără îndoială, a avut influență. Dar, după cum s-a explicat mai devreme, este clar că fluxurile de imigranți veniți se datorează în principal necesității forței de muncă, de care avea nevoie economia spaniolă.

Cu toate acestea, intrarea imigranților din Ucraina și Republica Moldova, în Spania este cauzată de obicei de o călătorie cu o viză de turist, după expirarea acesteia aceste persoane sunt lăsate în situații de ilegalitate. În acest context, trebuie subliniat faptul că rata mare de neregularitate a fost considerată una dintre caracteristicile structurale ale proceselor migraționale în Spania [4]. Totuși, această situație prezintă o dovadă clară de îmbunătățire în ultimii ani, în principal datorită progreselor sistemelor de control la frontieră, a facilităților mai bune în obținerea de permise pentru imigranți integrați pe piața muncii spaniole (prin regularizare, legalizare și de contractare în țara de origine) și implementarea de alte măsuri pentru a evita situațiile de ilegalitate. Aici amintim un fapt interesant că de la includerea României în Uniunea Europeană în ianuarie 2007, s-a deschis o ușă pentru emigrarea mai multor moldoveni cu pașaport românesc și cu acesta, dreptul de a munci în cadrul Uniunii.

Pentru a obține o rată aproximativă a ilegalității acestor două grupuri, după cum ne sugerează unii cercetători, putem compara numărul de persoane înregistrate municipal și numărul celor care au permis de ședere legal aflați în situație

de regularitate. Diferența dintre cele două mărimi ne permite să estimăm importanța și impactul migrației ilegale în Spania [4; 39].

În general, numărul de străini înregistrați sau au permis de ședere în vigoare la sfârșitul anului 2011 constituia 5.251.094 persoane. Dintre acestea, 2.554.618 sunt rezidenți în sistemul comunitar și 2.696.476 sunt străini în regim general. Aceasta reprezintă o creștere de 1,08% față de trimestrul precedent, și anume 56.164 de locuitori, și 6.59% în modificări procentuale [49].

Prin urmare, odată cu ultimele extinderi ale UE în 2004 și 2007, însoțite de reconfigurarea zonei Schengen, s-au modificat și fluxurile de migrație din Europa de Est, în cazul nostru din Ucraina și Republica Moldova. În acest sens, cetățenii Ucrainei și Republicii Moldova se găsesc într-un dezavantaj vădit în raport cu cetățenii din celelalte țări foste socialiste care în ultimii ani, s-au integrat în structurile Uniunii Europene, obținând nu numai dreptul de a circula liber și de reședință, dar, și să intre legal pe piața muncii într-un număr tot mai mare de țări din Uniune Europeană.

Traiectoriile migraționale. De ce Spania?

În 1991 are loc prăbușirea finală a blocului sovietic și fostele republici sovietice, au devenit independente începând căutarea propriul lor viitor. Separarea țărilor din fostul bloc comunist de economia planificată și aspirațiile lor de a crea o economie de piață după modelul Europei de Vest, a provocat o profundă criză economică, politică și culturală, așa cum s-a menționat mai devreme în acest articol, ceea ce a provocat un puternic flux de emigrare, în principal cu destinația Europa de Vest.

Pentru a analiza lucrurile din altă perspectivă, am spunem că situația nefavorabilă social-economică ce îndură aceste țări din Europa de Est la sfârșitul secolului al XX și începutul secolului XXI a provocat un interes pentru mișcările migratorii din Estul Europei spre Spania. În acest context, apare întrebarea, de ce Spania?

Fiecare emigrant, înainte de începerea proiectului său de migrație, include în planul său migrațional ca o parte esențială intențiile de ședere permanentă sau de reîntoarcere. Desigur, mai târziu, acest plan este în schimbare deja în țară de destinație datorită momentelor și evenimentelor care intervin în calea obținerii scopurile propuse inițial. În acest articol, pornind de la discursurile imigranților din Spania ne propunem să determinăm principalele contexte înainte emigrării și factorii care au influențat asupra deciziilor de a emigra și asupra proiectului de emigrației care modelează alte modele ale emigrației.

Când au fost întrebați respondenții "*despre motivele pentru care au ales Spania*" se evidențiază următoarele răspunsuri ale celor care cred că principalul motiv pentru care au părăsit țara lor a fost situația socio-economică, fapt ce consolidează caracterul fundamental de muncă al acestui fluxul migrațional. De

asemenea, în interviuri s-au identificat mai multe motive pentru care persoanele emigrează, dar primul motiv, cel mai comun și uniform, în discursurile interviurilor rămâne a fi motivul economic, locul de muncă.

Femeie 63 ani, Bulgaria, *"din motive economice... este grea situația economică în Bulgaria, ...am lucrat la o fabrică, am lucrat întotdeauna în Bulgaria, dar într-o zi am fost alungată, aveam 50 de ani, și acolo, o persoană de 50 de ani nu valorează nimic... Și de aceea am venit aici."*

Un al doilea argument este determinat de relațiile dintre imigranți stabiliți în Spania, atât prietenii cât și familia, ceea ce confirmă rolul rețelelor și lanțurilor de migrație, care fiind situate în zone diferite, Europa de Est - Spania, pun în mișcare curente migraționale internaționale. Este o dinamică care se alimentează pe sine însuși, bazându-se pe legăturile de afinitate, de rudenie sau comunitate.

Femeie 33 ani, Republica Moldova *"În 2002, primul meu soț, care lucra în construcții și niște prieteni, m-au sunat spunând că este bine aici. M-au convins, mi-au propus un loc de muncă ca chelnerița, au zis încearcă să vezi cum este. Eram căsătorită, soțul meu a venit primul după șase luni, am venit eu, în octombrie 2002."*

Bărbat de 35 de ani, România *"Am ales Spania pentru că aveam prieteni spanioli pe care mi-am făcut în Europa, și rude aici. Un unchi care e aici de 20 de ani la Madrid."*

În primul rând, Spania este o țară a Uniunii Europene, în care standardul de viață și salariile sunt semnificativ mai mari decât în Estul Europei. În plus, datorită dezvoltării turismului și a serviciilor, nevoia de forță de muncă în construcție, au fost oportunități bune de angajare pentru lucrătorii emigranți din Estul Europei.

În al doilea rând, din a doua jumătate a anilor nouăzeci ai secolului XX până în prezent, imigranții Est începuse să exploreze piața forței de muncă din țările vecine și din apropiere ca un "bulgăre de zăpadă". Destul de ciudat, dar distanța Spaniei, nu speriat, ci dimpotrivă a contribuit la creșterea interesului față de migrație, mobilitate circulatorie în intențiile de emigrare a populației din Bulgaria, România, Ucraina și Republica Moldova.

În al treilea rând, este rolul aspectelor lingvistice și culturale, fiindcă spaniolă ca și româna, fac parte din grupul limbilor romanice. Prin urmare, acest fapt a facilitat procesul de învățare și cunoaștere a spaniolei, în momentul alegerii Spaniei, ca țară de emigrare pentru români și moldoveni, a căror limbă este, inclusă în acest grup, în comparație, cu bulgari și ucraineni este mai dificil, fiindcă sunt de origine slavi. Deși România și Republica Moldova sunt țări cu rădăcini latine și sunt așezate ca fiind o "insulă" în Europa slavofilă, din punct de vedere geopolitic au menținut valorile lor culturale și caracterul romanic al limbii.

Bărbat 46 de ani, România "Am ales Spania pentru că este o țară latină, și am venit în 2003, la 10 august de ziua mea, nu voi uita niciodată."

Femeie 50 de ani, Ucraina "am plecat în 1998, dar îmi era indiferent de a alege între Spania și Italia, nu știam nici o limbă, mi-au spus ... te duci în Spania. Mi-am spus, nu-mi pasă, pentru că nu știu nici una din limbi. va trebui acolo să învăț totul... desigur, nu știam nici un cuvânt."

De asemenea, în țările ex-sovietice în timpul erei sovietice și post-sovietice, a fost activ studiată limba spaniolă. Acest lucru a contribuit la formarea unui strat specific de vorbitori de limbă spaniolă, cetățenii din țările cu origini lingvistice romanice în anii '90, în a doua jumătate a secolului XX, au fost ca primii "pionieri" în Spania și pe piața sa de muncă. Era epoca în care oamenii migrau spre necunoscut, nu aveau capitalul social și rețelele de migrație, care sunt un factor important atunci când se emigrează.

Bărbat 52 de ani, Bulgaria "în 1988 ..... Nu a fost o experiență pozitivă."

Apoi, mai târziu, la începutul secolului XXI, în Spania începe să se formeze și să existe deja o rețea destul de vastă de migrare constituită de către familie, prieteni imigranți deja stabiliți în Spania. Aceștia au contribuit la căutarea de locuri de muncă pentru cei care au venit mai târziu să lucreze și i-au ajutat în procesul de adaptare socială și de integrare în societatea spaniolă. Acest lucru a contribuit la creșterea valorii Spaniei ca țară atractivă pentru emigrația economică din Europa de Est.

Femeie 53 ani, România, "Eu am venit în 2000 și am ales Spania pentru că soțul meu era aici, era de un an în San Fernando, cu fiul meu"

Bărbat de 30 de ani, Republica Moldova "pentru că m-a chemat un prieten aici. El trăia aici din 2002."

În al patrulea rând, se pare că Spania, Portugalia, Italia, și Grecia trebuie să fie considerate ca un centru, sau cel puțin un inter-relațional de atracție pentru imigranții din Est. Și conform datelor prezentate mai sus, în această situație de atracție migratoare (conform datelor), România are rolul de lider.

De asemenea, ar trebui să menționăm, faptul că Portugalia în secolul XX – începutul secolului XXI a cunoscut un boom în construcții, ca urmare a pregătirii și deținerii Campionatului European de Fotbal (2004), petrecerea evenimentului sportiv a condus la construirea unei puternice infrastructuri sportive, hoteliere și de transport. Însă, după încheierea Campionatului European s-a produs o reducere a cererii de muncă pentru constructori, și multi imigranți din Portugalia au plecat la muncă în Spania, care avea o piață a muncii mult mai dezvoltată și puternică. În același timp, imigranți legalizați în Portugalia sau Italia, de multe ori vin să lucreze în Spania, sau alte țări "prin metoda de a schimba țara gazdă" [43].

Bărbat de 50 de ani, Ucraina "În 1999 am fost în Portugalia câteva luni, dar nu am găsit de lucru, pentru că întotdeauna am căutat de lucru în domeniul

meu de activitate, dar în cele din urmă ne-am decis pentru Spania, și suntem aici de peste zece ani, aproape 11, deoarece soția mea a găsit un loc de muncă bun, ea este medic. Dacă ar fi după mine ași fi plecat, nu am fost foarte norocos".

Cu toate acestea, procesul de mobilitate circulatorie a imigranților din Est, în Spania, este complicată și prin faptul actualei crizei economice și financiare ce are un impact negativ asupra economiei spaniole și, în consecință, asupra pieței forței de muncă. Evident, există mari dificultăți în găsirea de locuri de muncă pentru populația spaniolă, precum și pentru imigranții din țările UE și alte țări, în special din Est.

În același timp, trebuie remarcat faptul că printre emigranții din Est, în Spania, care au realizat sondajul, sunt și persoane care studiază în universitățile spaniole, precum și cei care au servit migrației forței de muncă. Desigur, aceste persoane nu sunt imigranți economici, în sensul deplin al cuvântului. Aceste persoane sunt mult mai mult, dar, de asemenea, constituie un strat specific în procesul de migrare din Est spre Spania, fără de care imaginea fenomenului migrației nu ar fi completă.

Femeie 52 ani, Bulgaria *"Am avut o bursă pentru cercetătorii străini în Spania."*

Femeie 32 ani, Republica Moldova *„De unde vine pasiunea mea pentru studii hispanice? Am studiat științe politice și spaniolă. În al treilea an de studii pentru prima dată am plecat în Spania, în cadrul unui proiect. Aveam 19 de ani, a fost prima mea călătorie în Europa, din Republica Moldova. Am fost pe 2 luni, am trăit într-o familie spaniolă, am avut două tabere în Burgos și în Piriinei. A fost o experiență excelentă pentru mine. Apoi, am întreprins o alte călătorie în Spania. Spaniolii spuneau, te vei întoarce ... și le spuneam, desigur.*

Apoi am mers în 2002, în Pamplona, la o conferință de cultură europeană. Apoi am mers la cursuri pentru profesorii de spaniolă în Ubeda și apoi m-au întors de mai multe ori, în mai multe orașe. Și în 2006, m-am dus la doctorat. Am aplicat pentru programul de doctorat. A fost o întâmplare... Pentru că am aplicat așa... fără să aștept ceva pozitiv. Dar într-o zi, am primit vestea că am fost acceptată la programul de doctorat. Am descărcat fișierul, CV-ul, totul, și la sfârșit de termen, m-am prezentat la doctorat. ...m-au acceptat și mi-au dat o bursa, mi-au plătit diurnele, cazarea. M-am bucurat pentru că a fost o veste excelentă pentru mine. Și, în februarie 2006 a trebuit să mă prezint la doctorat. Am fost singura din Europa de Est. Au fost mulți oameni din America Latină, și pentru ei am fost ceva foarte exotic. Mi-am făcut mulți prieteni, profesori, colegi, discuții, prezentări... Mi-a plăcut întreaga experiență... aveam o pregătire bună fiind cu studii din Europa de Est, și am avut profesori foarte mobili... din toată lumea, pentru că este o universitate internațională din Spania.”

În general, interviurile în profunzime cu imigranții de muncă a evidențiat faptul că principalii factori care au determinat părăsirea țării, și plecarea în străinătate în căutarea de lucru, au fost și sunt cauzele socio-economice. Acest lucru este remarcat în cele mai multe discursuri ale imigranților. Cauza determinantă este situația financiară dificilă a familiilor imigranților, lipsa forței de muncă, veniturile insuficiente pentru o existență normală, necesitatea de a rezolva diferite probleme sociale legate de hrană, cazare, tratament medical, învățarea copiilor la școală, facultate, achiziția unui apartament sau casă, cumpărarea de mașini și alte bunuri durabile.

Femeie de 52 de ani, România *"doream ca copiii mei să poată studia și nu aveam posibilitatea de a plăti pentru școală, studii în România. Și am căutat o viață mai bună pentru mine, soțul meu, copiii mei"*.

Între timp, în ultimii ani, se evidențiază un număr tot mai mare de lucrători imigranți care au avut locuri de muncă în țările lor, salarii normale, casă, care le permiteau familiilor lor să nu trăiască în sărăcie. Aceste persoane au devenit imigranții mai puțin, pentru faptul că nu au ce mânca și lucra. Fiindcă, factorul determinant a fost dorința de a obține salarii mai mari, de a avea mai mult decât ceea ce au casă pentru aceeași muncă. De astfel, pentru a-și rezolva probleme sau de a-și îmbunătăți situația lor financiară actuală.

Femeie 53 de ani, România *"Aveam adăpost, hrană, lucru... am plecat pentru a ne îmbunătăți ceea ce aveam.... doream mai mult, și apoi aveam copii."*

Femeie 39 ani, Bulgaria *"în 2001 ... pentru că a venit soțul meu aici, a obținut documente ... și noi am venit mai târziu. Dintr-un capriciu a vrut să plece, deoarece aveam lucru acolo, totul... Dar avea un prieten aici ... Și, după un an și jumătate am venit eu."*

Femeie 33 de ani, Republica Moldova *"cred ca situația mea este diferită, nu am venit din necesitate, nu am avut-o, eu, dimpotrivă, am avut perioade când m-am întors cu copilul, mama mea m-a ajutat cu bani din Moldova, îmi trimitea mama mea, este profesoară la Universitatea de Pedagogie și Psihologie, m-am ajutat, 200-300 de euro."*

Acest lucru ne sugerează faptul că forța de muncă din Est devine din ce în ce mai "capricioasă". În contextul globalizării, se începe a gândi nu numai în categoriile sau parametrii din țara lor, la propria lor piață de muncă și salarii, dar începe să se compare parametrii socio-economici, precum și nivelul de viață din străinătate. Deci, alegerea se face în favoarea muncii mai profitabile, în condiții de muncă mai acceptabile și umane, pentru o atitudine mai umană față de om, lucrător și cetățean în țara gazdă.

Bărbat 59 de ani, România *"Oamenii din Spania sunt buni, cinstiți, nu se supără foarte mult ...Spanioli ... Cred că este unica națiune de pe pământ, cu oameni atât de creduli, pentru că ei primesc străini în casele lor, au mare încre-*

dere în ei ... în România nu a-și face ceea ce fac ei. Și acolo unde am lucrat în Spania, am fost tratat foarte bine".

În același timp, observăm din discursul intervievaților, că astăzi avem (deși mai rar) alegerea aleatoare, alegerea din curiozitate, a Spaniei - ca țară de emigrare.

Femeie de 35 de ani, România "am plecat din România în anul 2004, alegerea țării nu a fost premeditată din România, ne-am dus într-o mică aventură eu și soțul meu, și soarta ne-a adus aici. Eram căsătorită, fără copii".

Comparativ cu alți imigranți, sunt și cei care au preferat să se documenteze înainte de a pleca de acasă, din țara lor și să nu se afle într-o situație de ilegalitate, demonstrând responsabilitate atunci când decid să emigreze în străinătate.

Femeie 54 de ani, Bulgaria "Am ales Spania pentru că am făcut o anchetă preliminară a tuturor țările din Europa, nu doream să plec mai departe de Europa. Și în 1996, legile privind imigrația din Spania erau cele mai liberale. Am văzut oportunitatea de a veni aici, prin acorduri, și m-am gândit să mă legalizez în mod corespunzător. Pentru că nu aș putea fi într-o țară străină fără acte."

Femeie de 40 de ani, Ucraina "Am lucrat mulți ani într-o agenție de turism din Rusia și Ucraina... În final, văzând că, după Perestroika situația nu se îmbunătățea, și în timp ce lucram cu multe țări, inclusiv Europa deja, avea experiență. Știam regulile din Germania, Irlanda... Știind că Spania avea o legislație mai bună, mai ușoară, pentru că nu îmi place să trăiesc ilegal, am decis pentru Spania. Pe lângă asta am auzit multe lucruri bune despre Spania, că oamenii sunt prietenoși, afectuoși, și am decis să plec în Spania."

În acest context, a analizei noastre privind discursurile imigranților din Spania există de asemenea și prezența dezamăgirii, dar, în ciuda acestui fapt oamenii demonstrează persistență și ambiție în planurile lor de migrare, apoi reconfigurează modelele lor de emigrare, ajungând până la stabilirea cu traiul în Spania.

Femeie 43 de ani, România "În 2002 am plecat, și am venit în Spania puțin înșelată. Am un vecin căsătorit aici, în Spania, care mereu îmi spunea că Spania este frumoasă... și am lăsat un loc de muncă foarte bun în România când am venit, dar apoi nu am plecat din Spania din ambiție. Am ales, apoi, Spania, din cauza rețelei de prieteni și vecini, care cu toții îi avem, nu-i așa?"

Practica și sondaje cu imigranții a relevat în mod clar o altă categorie de imigranți mai puțin numeroasă, de cetățeni care fac parte din fluxul migrației de muncă, apărută ca rezultat a modei migrației de muncă. Pentru ei, se pare că veniturile, creșterea poziției lor financiare sau a familiei lor nu sunt atât de importante, indispensabile. Din simplul motiv că au o situație economică bună.

Femeie 38 de ani, Republica Moldova "am vrut să încep ceva nou, ceva ... am studiat la Chișinău, școală tehnică... 11 ani am lucrat la Chișinău, la o

Bancă de Stat, am avut loc de muncă foarte bun, de asemenea, am lucrat la case de schimb valutar."

Bărbat 27 de ani, România *"am încercat să gădesc de lucru, dar, de asemenea, vă spun că gândurile mele erau departe, am vrut să plec. Ideea este vreau să văd Europa, să cunosc, să practic limbile, aceasta este ideea. Aici îmi place."*

În majoritatea cazurilor, e vorba despre persoane care provin din familii cu o situație economică destul de bună. Pentru ei, factorul principal care condiționează dorința de a emigra este de a se manifesta pe piața de muncă din străinătate, pentru a fi la curent cu toate, pentru a vedea lumea și în același timp, pentru a câștiga bani. Sau, cel puțin pentru a rezolva alte probleme legate de educație, de carieră, sport, etc.

Femeie 38 ani, Bulgaria *"am venit pentru a face o specialitatea în teologie la Universitatea Pontifică Comillas. Dacă a fost o experiență pozitivă? Da, a fost o experiență bună, de studiu, am avut mari speranțe."*

Femeie 42 de ani, România *"prima dată am venit în Spania în 1999 cu o bursă Erasmus, am dat un test și m-au acceptat. Întotdeauna mi-a plăcut să fie profesoare toată viața mea, și mă gândeam cum ași putea fi profesoare de spaniola, limba pe care o știam, dar care niciodată nu am vorbit-o. Și am văzut o oportunitate în acele burse Erasmus în Spania. Era șansa mea."*

În contextul analizei noastre am remarcat, de asemenea, și participarea femeilor în procesele migrației internaționale, care a fost obiectul a unor linii importante de cercetare, ce au subliniat rolul important al femeilor ca subiect activ în fluxurile de migrație internațională. Conform acestui studiu prezența femeilor este de 53,8%, comparativ cu 46,2% bărbați. În cele mai multe cazuri, experiența de migrare a femeilor poartă aspecte mai dramatice, indicând faptul că proiectele de migrare ale acestora sunt de multe ori mai dificile.

În discursurile respondenților am constatat de asemenea, că femeile migrează din diferite motive, dintre care am putea enunța: stimulente economice, reîntregirea familiei, realizarea de oportunități mai bune pentru copii, căutarea unei libertăți mai mari, independență personală și socială, precum și fuga de violența în familie, drame de familie sau alte motive.

Femeie 55 ani, Republica Moldova *"am suferit mult. M-am dus singură, deoarece soțul meu a rămas acasă cu copiii mei, pentru că cineva trebuia să aibă grijă de ei. A fost foarte greu, dar doream să câștig, pentru a cumpăra haine pentru copiii mei, a le trimite la școală. Am plecat pe un an și două luni, apoi a revenit. Am cheltuit ce am câștigat, și nevoile făcut-mă să plec din nou. Aveam nevoie chiar de mai mult, deoarece fiul meu mai mare a început să studieze la universitate, și cei mai mici care mergeau la școală. Și apoi a trebuit să mă întorc în 2005. Și am simțit ceea ce am simțit prima dată. Din nou, nevoia de bani. Și banii s-au terminat, fără să vin acasă."*

Femei 44 ani, România "Când am plecat prima dată din România a fost anul 2008. înainte eu am avut multe probleme cu primul meu soț. El bea foarte mult, era un bețiv, nu puteam avea nimic în comun, o casă. Am un copil de 20 de ani cu el. Când am plecat de acasă, băiatul avea nouă luni. Și toată viața mea a devenit un iad. Am venit acasă la părinții mei și tatăl meu nu mă înțelegea, era la fel de violent. Apoi am mers la Hârșova, unde aveam un frate, a cărui soție a murit, și am avut grijă, de copiii lor. Apoi am întâlnit un alt bărbat, un prieten de al fratelui meu și a m trăit cu el. Dar și el consuma alcool, de asemenea, era violent, a vrut sa-mă omoare. Așa, am trăit 14 ani, cu al doilea soț, și am avut un alt copil. Am avut două experiențe proaste. Apoi a plecat în Spania, a ajuns să lucreze la o fermă, și m-a chemat la el. Am venit cu copiii"

Femeie 36 de ani, Bulgaria, "am plecat în 2000, cu adevărat nu aveam un proiect de a emigra. Doar că nu găseam posibilități să lucreze în Bulgaria. Aveam locuri de muncă bune, dar îmi doream altceva. În țara mea, am lucrat la bănci, pentru că m-am specializat în economie și drept vamal. Am lucrat mai multe luni, la biroul vamal din Ruse, este la frontieră cu România, dar nu mi-a plăcut, nu era pentru mine, a fost ca o practică, de patru luni. Apoi m-am întors în orașul meu, Troian, care este un oraș mic, și am început să lucreze într-o companie de marketing, apoi într-o agenție privată de contabilitate, apoi am lucrat în bănci... Apoi, am ajuns să lucrez într-o școală franceză, am lucrat într-un hotel care aducea grupuri din Franța... Așa că atunci am decis să merg pe o luna în vacanță, deoarece varul meu era aici veniseră cinci ani mai devreme, în 1995 a sosit. Și am zis, bine, cum la acel moment, sora mea era în Anglia, am decis să ne vedem aici, în Spania. Ea a venit din Anglia și eu din Bulgaria, ... aici, în casa vărului meu. Sora mea nu i-a plăcut Spania, i-a plăcut Anglia. Dar adevărul este că pe mine m-a încântat, și am rămas aici. Am lăsat familia mea ... părinții mei nu știau că eu am rămas, au acceptat cu greu, dar au acceptat. Dar părinții mei sunt, așa cum au fost tineri, lucrau, fără copii, ca toată lumea a fost... a fost un pic cam greu."

Astfel, în acest mod analiza ne demonstrează că o influență remarcabilă asupra deciziei de a migra o are poziția în care femeile se află, în societatea de origine și dinamica în care sunt încorporate în societățile de destinație, care influențează în mod diferit la bărbați și femei.

Experiențe și căi de migrare din/spre alte țări europene

În discursurile celor intervievați s-a subliniat un alt aspect important în procesul de migrație internațională experiențele acumulate pe căile de migrare, nu numai spre Spania, dar și din alte realități. Ar trebui să menționăm aici un specific, în analiza noastră că Ucraina și Republica Moldova deține doi vectori de emigrare, atât spre Vest (Uniunea Europeană), cât și spre Est (Rusia), în compa-

rație cu Bulgaria și România, unde fluxurile de migrație sunt îndreptate mai mult spre Europa de Vest și continentul american (SUA, Canada).

Bărbat 43 ani, Ucraina "*prima data m-am dus la Moscova în 2000, deoarece mulți oameni din țara mea plecau. Am rămas mai puțin de un an, deoarece se câștiga puțin. Acolo am lucrat la curățarea străzilor, era greu să găsec ceva de lucru cu hîrțiile la Moscova. Lucru bun de a migra la Moscova este că nu ai nevoie de viză, dar unica ce e bine. Apoi m-am întors și mi-am încercat norocul în România, dar lucrurile au mers mai rău... Și, în sfârșit, m-am decis să plec în Spania, deși aveam nevoie de o viză.*"

Ceea ce facilitează foarte mult emigrarea către Rusia din Ucraina și Republica Moldova este faptul că nu e nevoie de viză și le permite oamenilor să practice mai mult mobilitatea circulatorie pe lucru și să fie mai mult alături de familiile lor.

În schimb observăm că traiectoriile de migrare pentru români și bulgari cuprind mai mult țările Uniunii Europene, unde există mai multe oportunități de a fi incluși pe piața forței de muncă a UE.

Bărbat 43 de ani, România "*Și apoi am mers în Austria, prin aceeași companie. Soția mea a rămas în România, am trăit singur, dar la fiecare două sau trei săptămâni mergeam acasă. Și apoi m-am întors în România. Așa că treceam deseori granița. În 2002 m-am dus în Italia, apoi Belgia, Olanda, Elveția și apoi Franța. M-am dus ca turist, dar eram în căutare de lucru, de fapt. Si apoi am venit în Spania printr-o cunoștință.*"

Căi și mecanisme de intrare în Spania

Desigur, atunci când se pregătesc pentru o călătorie în străinătate, emigranții întreprind anumite acțiuni/măsură. În primul rând, desigur, este învățarea limbilor. În al doilea rând, a găsi finanțe pentru călătorie/migrare. Cu siguranță nu sunt 35-60 de euro pentru plata vizelor oficiale. Dimpotrivă, suma este mult mai mare decât aceste tarife: pentru soluționarea informală, pentru urgentarea documentelor, etc.

În al treilea rând, de a găsi anumite persoane sau companii care pentru o anumită sumă, un cost destul de mare, deseori se ocupă, cu documentele și obținerea unei vize pentru Uniunea Europeană. Având în vedere faptul că există de multe ori oameni care sunt "înșelați", nu-și respectă angajamentele, emigranții potențiali încearcă să "lucreze" cu oameni în care au încredere din experiența (personală sau colectivă) recurs la neamurile de familie, prieteni și cunoștințe bazate pe relații personale de încredere îi ajută la stabilirea de contacte cu diverse companii, organizații, agenții pentru a emigra.

Bărbat 44 de ani, România "*În primul rând am plecat în Italia în 1999. Am cheltuit o mulțime de bani, peste \$ 1.500 pentru viză, mai ales că nu am putut sta mai mult de o lună în Italia. Prietenii care mi-au promis ajutor, nu au*

putut sau nu au știut cum să-și țină cuvântul. În 2002, m-am dus în Grecia, pentru a culege portocale pentru trei luni, prin contract. Dar am stat acolo un an și jumătate. M-am întors în România și a plecat din nou, am stat trei luni și apoi m-am întors în Grecia. În 2005 m-am dus în Spania printr-o cunoștință, un prieten de-al meu. Și 1 noiembrie 2005, am venit să Berja, Almeria..."

În al patrulea rând, a primi o viza de turist sau de lucru. Dar, în ultimii ani a avut loc o schimbare definitivă în tacticile și comportamentul emigranților. Dacă anterior accentul era pus pe obținerea unei vize turistice pentru Spania, astăzi autoritățile politice și administrative din Spania, recunosc faptul că imigranții din Europa de Est, în marea majoritate vin cu intenția să lucreze, și nu pentru a studia și / sau a explora cultura și istoria țării, limitarea eliberării de vize turistice, a adus la avantajul obținerii unei vize bazate pe invitație oficială / contract de muncă / documente de înregistrare a contractelor cu firmele din regiune ce au contractat cu angajatorii, din Spania.

Bărbat 40 de ani, România "am plecat în 2007, și m-am dus cu o ofertă de muncă. Doream să deschid o brutărie, afacere românească (covrigărie), aici, în Spania, pentru a oferi micul dejun tipic românesc. Ceva au avut acolo și nu aveau aici. Și am început."

În plus, alte caracteristici utilizate pentru a migra în Spania sunt diferite burse, conferințe și seminarii. Nu există nici o îndoială că aceste modalități sunt folosite pentru a obține o viză de studii în zona Schengen și de acolo a emigra în țara de destinație.

Femeie 45 de ani, Bulgaria "Am avut o bursă în Franța, de patru luni, apoi am avut doi ani de bursă în Germania și de acolo am primit o bursă pentru cercetătorii străini în Spania și am venit aici din Germania, în martie 1994."

În al cincilea rând, este obținerea cetățeniei române sau bulgare (pașaport), care asigură libera circulație fără vize în interiorul Uniunii Europene, pentru mulți moldoveni / ucraineni. Modul simplificat de sosire în Spania este, furnizat de asemenea și de alte forme ca: căsătorii cu cetățenii spanioli, sau reunirea familială a imigranților legalizați.

Femeie 40 de ani, Republica Moldova "am venit în 2002, când s-a dat libertatea de a călători liber pentru români, pentru că eu, având cetățenia română am putut veni, pentru că mi-au dat pașaportul românesc, exact în noiembrie 2001."

În al șaptelea rând, este intrarea ilegală în țara gazdă. În condițiile unei distanței largi dintre Europa de Est și Spania, această fiind la marginea opusă a Uniunii Europene, în primul rând semnifică intrarea ilegală în Uniunea Europeană și, de asemenea, continuarea emigrării spre Spania, profitând de lipsa controalelor la frontieră între statele membre ale Uniunii Europene.

Formarea profesională în contextul emigrării

În ceea ce privește nivelurile de educație, în discursurile imigranților din Europa de Est, veniți din acest val migrațional se evidențiază faptul, că posedă niveluri de studii profesionale și universitare, fiindcă fostul "bloc socialist" a favorizat oportunitățile educaționale și de instruire ca fiind unul din pilonii vertebrali a societății de atunci. Odată cu căderea comunismului la sfârșitul anilor optzeci și începutul anilor nouăzeci, standardele de formare se mențin stabile în societatea de origine, și sunt mai relevante, comparativ cu alte grupuri de imigranți din țări terțe.

Femeie 36 de ani, Bulgaria "*Învățământul este mult mai serios în Bulgaria, poate mai riguros. Aici trebuie să ai responsabilitatea ta proprie pentru a studia. Aici oamenii trec fără a studia, acolo... sper sa rămână așa, deoarece, în Bulgaria am primit o educație de înaltă calitate, gratuită. Am două studii... cinci ani de economie și trei de drept vama.*"

O altă chestiune importantă se referă la mobilitatea forței de muncă de nivel jos, deși și-au îmbunătățit nivelul de trai în Spania, acest lucru nu a contribuit la o creștere în statutul ocupațional/profesional, pentru că în țările lor de origine, lucrau în industrie, construcții, administrație și în alte servicii.

Relațiile de familie în cadrul proiectului de imigrare

În general, est-europenii se stabilesc, de obicei cu doi sau trei membri ai familiei lor, este vorba de cupluri gospodării, compuse din familii cu copii sau frați și surori, care s-au stabilit aici, în Spania. Fapt ce ne confirmă rolul central desemnat de rețele și lanțuri de migrație, în procesele de migrație internațională. Stabilirea inițială cu traiul a unui val concret de imigranți într-o zonă / localitate în particular, este favorizată de dinamica funcționării rețelelor și lanțurilor de migrație, bazate pe relațiile și legăturile de familie, prietenie și solidaritate între compatrioți. Rețelele de migrație situate în diferite scenarii, transmit informații între societatea de origine și societatea gazdă.

Majoritatea respondenților vin să confirme faptul că migrația internațională se bazează, deseori ori pe strategii de familie. Acest fapt ne pune în legătură cu teoriile care accentuează rolul familiei în procesul de migrație internațională, astfel, este familia, cea care dezvoltă diferite strategii de adaptare și creează diferite forme de migrație. În unele cazuri, migrația poate fi colectivă, tinzând spre stabilirea traiului permanent în locul de destinație, alte familii aleg decizia de a trimite un membru de familie temporar în funcții de necesități, cum ar fi cumpărarea unei case, plata pentru studii, etc., în timp ce unii din membrii familiei rămân în țară.

Femeie 38 ani, Bulgaria "*Am o fiică de 18 ani, care studiază acolo ... trebuie să trimit bani... să ajut.*"

Femeie 50 de ani, Ucraina "*și am dus de acasă, de la copiii mei am plecat ... foarte rău... Soțul meu nu a vrut să lucreze oriunde, a rămas acolo, iar copiii*

au rămas cu mama mea. Fiul meu era în liceu a doua clasă, dar a trebuit să merg să-mi câștig existența și să-mi ajut copiii mei, pentru a trimite bani. Apoi am făcut regruparea și am adus copiii mei aici."

În ceea ce privește situația familială, majoritatea respondenților sunt cu un membru al familiei în locul de destinație. Nu, atât de mult ne interesa să cunoaștem situația familială, ci mai degrabă faptul în care aceștia ar putea conta pe un oarecare sprijin familial. Așa cum s-a discutat în rândurile anterioare, referitor la relațiile de familie, mai mulți membri semnificativi de familie rămân în țara de origine. Situațiile familiale ale imigranților sunt variate: cupluri singure, cupluri cu copii mici, unde unii copii trăiesc în țara de origine, unii copii sunt necăsătoriți și trăiesc în Spania cu un părinte, astfel ar trebui să subliniem unele situații de coabitare a familiei extinse /ample: frați ce trăiesc împreună și alte relații de familie mai îndepărtate.

Bărbat 29 de ani, România *"Eu trăiesc cu fratele meu și cumnata mea. Ei au doi copii, unul aici, unul acolo."*

Astfel de informații în țara de origine, stimulează migrarea de noi membri familiali care participă în procesele de migrație internațională. De asemenea, se produce sosirea noilor imigranți, care nu sunt direct implicați în procesele migrației de muncă, prin intermediul procedurilor de reîntregire a familiei. Fiecare imigrant poate favoriza sosirea rudelor, prietenilor și a concetățenilor, care în timp are un "efect multiplicator", fiindcă politicile de control și de reducere a fluxurilor de migrație nu le pot opri, stimulând crearea unei puternice rețele de migrație în context familial.

Femeie 41 de ani, România, *"Apoi, el a plecat în Spania, a ajuns să lucreze la o fermă, și m-a chemat, de asemenea, și pe mine. Am venit cu copiii."*

Prin urmare, iese în evidență de asemenea, o caracteristică a imigranților europeni din Est tendințele de a dezvolta o rețea de solidaritate între ei, simțind responsabilitatea de a se sprijini și de a se ajuta reciproc, au o mare nostalgie pentru țara lor, deși crizele economice și politice în continuu fac ca speranțele de reîntoarcere să fie percepute ca un proces pe termen lung.

Concluzii

Migrația este un lucru uimitor. Aceasta reflectă timpul, soarta oamenilor și a istorie statelor. Este o bucată de timp în dimensiunea umană. Pentru că cineva a reușit să rezolve problemele sale. Cineva - parțial. Alții au pierdut, plătind foarte dur.

Astfel, după efectuarea analizei noastre, putem identifica factorii care au încurajat și influențat emigrare din Est către Spania fiind următorii:

1. Legislația spaniolă liberală, care permite cetățenilor străini să lucreze fără procesarea tuturor documentelor oficiale;

2. Cererea de forță de muncă în agricultură, construcții, servicii domestice, etc.;

3. Salarii mult mai mari comparativ cu salariile din țările din cercetarea noastră;

4. Posibilitatea de a primi permise de muncă și de ședere, datorită proceselor de legalizare convocate de către guvernul spaniol;

5. Un factor favorabil, de asemenea, pentru imigrare a fost societatea spaniolă, ospitalitatea și atitudinea prietenoasă a spaniolilor;

În ciuda acestor factori, de fapt este imposibil de a rămâne indiferent, citind aceste discursuri și opinii sincere ale imigranților. Provoca un dublu sentiment de fiecare dată: prima bucuria pentru aceste persoane, care au reușit să depășească și să se transforme pe sine, de multe ori în condiții ostile lor, voința, talentul, și, în același timp te simți trist cu ei pentru suferința lor, frica, stresul, pierderea speranței și credinței în sine.

... Ei au părăsit țările natale pentru a avea o nouă viață în străinătate: Spania, Italia, Grecia... Bine sau rău, au încercat să se adapteze la noul mediu social-politic, economic și cultural. Vor reveni în țara lor de origine sau vor rămână în "noua patrie"? Analiza și justificarea perspectivele de revenire în țările lor de origine sunt în discursurile lor. Dacă într-adevăr se întorc în planurile lor? Timpul va spune... Dar condițiile de reîntoarcere, așa cum spun ei, ar trebui de asemenea, să devină o realitate.

Nu vom face concluzii. Le au făcut de imigranți. Le vor face guvernele și autoritățile, care încă mai credem, doresc binele țării lor și a cetățenilor săi, cât de aproape sau departe nu ar fi. Se pare că, în procesul de conștientizare a importanței tuturor cetățenilor pentru țara lor și a țării pentru toți cetățenii săi, este semnificativ de a înțelege și de a dori să ne apropiem unul spre celălalt, de a găsi cea mai bună decizie, necesarul pentru țară și poporul său, suntem în speranța că în acest context se reflectă și mica noastră contribuție științifică.

Bibliografie

1. Analiza pieții din Moldova. IASCI/CIVIS DEVINPRO, 2010
2. Андрущенко М. (сост.) Трудовая миграция как инструмент интернационализации. - Киев, 2011
3. Anuario Estadístico de España 1992. www.ine.es
4. Arango J. La inmigración en España a comienzos del siglo XXI. // Leal J. (ed.) Informe sobre la situación demográfica de España 2004. - Madrid: Fundación Fernando Abril Martorel, 2004
5. Чумак В. и др. Политика Украины в отношении контроля за нелегальной миграцией. - Киев, Международный центр изучения политики, 2006.

6. Guentcheva R., Kabaktchieva P., Kolarski P. Bulgaria: The social impact of seasonal migration. // IOM. Migration Trends in Selected Applicant Countries, 2003. ISBN 92-9068-181-0.
7. Hellermann C., Stanek M. Estudios sobre la inmigración de Europa Central y Oriental en España y Portugal – Tendencias actuales y propuestas. // Actas del IV Congreso sobre la Inmigración en España. Ciudadanía y Participación. Noviembre de 2004. – Madrid, 2004
8. Hosnedlova R., Stanek M. Inmigrantes ucranianos en España. Una aproximación a las pautas de movilidad internacional. // Scripta Nova. Revista Electrónica de Geografía y Ciencias Sociales. Vol.XIV, nr.312, 20 de enero de 2010
9. Izquierdo Escribano A. El proyecto migratorio de los indocumentados según género. // Papers, nr.60, 2000
10. Izquierdo Escribano A. Panorama de la Inmigración en España al alba del siglo XXI. // Pimentel Siles M. (comp.) Procesos migratorios, economía y personas. - Almería: Instituto de Estudios de Cajamar, 2002
11. Lücke M., Mahmoud T.O., Pinger P. Modele și tendințe ale migrației și remitențelor în Moldova, Sondajul CBS-AXA 2006. - Chișinău: OIM, 2007.
12. Lücke M., Mahmoud T.O., Steinmayr A. Labour Migration and Remittances in Moldova: Is the Boom Over? OIM, Sondajul CBS-AXA 2006-2008. – Chisinau, 2009
13. Малиновская О., Шваб И. Украинские трудовые мигранты в Греции. // Știința politică în Republica Moldova: realizări și perspective. Secția Științe Politice. Materialele conferinței Științifice Internaționale, Chișinău, 15-16 octombrie 2010. Vol.I. – Chișinău, 2011
14. Marcu S. Rumania territorio olvidado. Procesos de transición e integración 1989-2005. - Valladolid, Universidad de Valladolid, 2005
15. Marcu S. Del este al oeste. La migración de rumanos en la Unión Europea: evolución y características. // Migraciones Internacionales, Vol.5, nr.1, enero-junio de 2009
16. Markova E. Trabajadores búlgaros en Madrid. Situación legal y actuación en el mercado de trabajo. // CIDOB d'Afers Internacionals, nr.84, 2008
17. Markova E., Reilly B. Bulgarian Migrant Remittances and Legal Status: Some Micro-Level Evidence from Madrid. // South-East European Journal of Economics. Vol.1, no.2, 2007. P. 55-71.
18. Мельник С. Трудова миграция до зарубижжя – остатна межа для країны. // “Голос України”, no.132, 2008.
19. Мельник С. Процеси трудової міграції надали поглиблюватимуться, http://www.jobmarket.com.ua/news/rabota_abroad/373254.html, 2008
20. Mihailov A. Bulgaria: populist pressure on the rise. // WiiW Research Reports, No.341, 2007

21. Mosneaga V., Rusnac, Gh., Turcan V. Migratiunea fortei de munca in Republica Moldova: cauze, tendinte, efecte. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiza politica). Partea I (XXV). - Chisinau, USM, 2004
22. Мошняга В., Руснак Г. Мы строим Европу и не только. – Кишинев, Молд.ГУ, 2005
23. Mosneaga V., Corbu-Drumea L. Migratia in / din Republica Moldova: proces si reglare (primul deceniu). // Populatia Republicii Moldova in contextul migratiilor internationale, Vol.I. - Iasi, Pan-Europe, 2006
24. Мошняга В. Молдавское население в контексте современных миграций. // Общая работа: залог успешного будущего (на материалах Молдовы и Приднестровья). - Кишинев, 2008
25. OIM. Siar S. (Ed.) Migrația în Moldova: profil de țară. - Geneva, 2008
26. OIM. The Socio-Economic Impact of the Economic Crisis on Migration and Remittances in the Republic of Moldova - Early Findings. CBS-AXA. 2009
27. Okolski M. Migration pressures on Europe. // Prace Migration, nr.26. – Warszawa: University of Warsaw, Institute of Social Science, 1999
28. Okolski M. Migration Patterns in Central and Eastern Europe on the Eve of the European Union Expansion: an Overview. // Gorny A., Ruspini P. (eds.) Migration in the New Europe. East-West Revisited. - Hampshire: Palgrave Macmillan, 2004
29. Pribytkova I., Gromovs J. Migration tendencies 2004-2006. - Kiev, 2007
30. Ramirez Goicoechea E. Inmigrantes en España. Vidas en experiencias. – Madrid, CIS, 1996
31. Restrepo R.P., Uña Juárez, O., Bruquetas J. Aproximación a la concepción del espacio en las diferentes culturas que conforman el contingente migratorio de la Comunidad de Madrid. // Cuadernos de Geografía, nr.36. 2003
32. Sandu D. Migratia circulatorie ca strategii de viata. // Sociologie romaneasca, nr.2, 2000
33. Galán C. El urbanismo ante el encuentro de las culturas. La inserción socioespacial del inmigrante en la Comunidad de Madrid. - Comunidad Autónoma de Madrid. Dirección General de Urbanismo y Planificación regional. 2005.
34. Sandu D. Exploring Europe through Work Migrations: 1990-2006. // Sandu D. (coord.) Living Abroad on a Temporary Basis. The Economic Migration of Romanians: 1990-2006. - Bucarest, Open Society Foundation, 2006
35. Sandu D. Lumile sociale ale migrației romanesti in strainatate. - Iasi, Polirom, 2010
36. Serban M., Vlad Gr. Dogenii din Teleorman in tara si in strainatate. Un studiu asupra migrației circulatorii in Spania. // Sociologie romaneasca, nr.2, 2000

37. Viruela R., Domingo C. La dinámica inmigratoria: perspectivas socio-geográficas. // Cuadernos de Geografía, nr.72, 2002
38. Viruela R. Transición y migraciones en Europa central y oriental. // Migraciones, nr.14, 2003
39. Viruela R., Domingo C. Extranjeros en el País Valencià (una aproximación imperfecta a la inmigración). // Bernat J.S., Gimeno C. Migración e interculturalidad: de lo global a lo local. - Castellón, Servicio de Publicaciones de la UJI, 2006
40. Viruela R. Europeos del Este en el mercado de trabajo español: un enfoque geográfico. // Revista d'Afers Intenacionals, nr.84, 2008
41. Viruela R. La emigración en Europa del Este. 'Rumanización' de la inmigración en España. // Lacomba J., Falomir F. (eds.) De las migraciones como problema a las migraciones como oportunidad. - Madrid, La Catarata, 2010
42. Zlabina A., Basabe N., Paez D. Adaptacion de los inmigrantes extranjeros en España: superando el choque cultural. // Migraciones, nr.15, 2004
43. Мошняга В. Молдавские трудовые мигранты в Испании: проблемы возвращения. // Știința politică în Republica Moldova: realizări și perspective. Secția Științe Politice. Materialele conferinței Științifice Internaționale, Chișinău, 15-16 octombrie 2010. Vol.I. – Chișinău, 2011
44. Aguilera Arilla M.J., González Yanci M.P., Rodríguez Rodríguez V. Le nouvelle immigration polonaise en Espagne. // Revue Europeene des Migrations Internationales. vol.12, nr.1, Poitiers. París, 1996
45. Aguilera Arilla M.J., González Yanci M.P. La procedencia, a escala local, de los inmigrantes extranjeros en España a finales del siglo XX. // Espacio, Tiempo y Forma, serie VI, Geografía, nr.11. Revista de la Facultad de Geografía e Historia de la U.N.E.D. Madrid, 1998
46. Aguilera Arilla M.J., González Yanci M.P., Rodríguez Rodríguez V. Los países del Este nuevo foco de emigración de la Europa actual. Su incidencia en España. // Estudios Geográficos LXI, Madrid. Abril – Junio. 2000
47. Rodríguez Rodríguez V. Los polacos en España. De refugiados a inmigrantes. // Estudios Geográficos, t.LV, nr.220, 1995
48. Extranjeros residentes en España. Anexo de Tablos. - Madrid, Instituto Nacional de Estadística, febrero, 2004
49. Extranjeros residentes en España. Anexo de Tablos. - Madrid, Instituto Nacional de Estadística, febrero, 2012

Prezentat la redactie
la 27 iunie 2012

PARTICULARITĂȚI DE INTEGRARE A COPIILOR IMIGRANȚILOR MOLDOVENI ÎN SOCIETATEA GAZDĂ. CAZUL FEDERAȚIA RUSĂ

Olga POALELUNGI

Republica Moldova, Chisinau, Academia de Științe din Moldova, Institutul Integrare Europeană și Științe Politice
Cercetător științific

An important issue such as the impact of migration on children of migrant parents, has not been reflected yet in research in Moldova proper. Although some problems generating situation of children without parents care about their leaving to work abroad began appearing in several studies, the topic of children left with parents abroad is not an issue in local studies and no the agenda of the authorities.

Transformările economice și sociale, dezvoltarea sistemelor informaționale și de comunicare moderne, procesele de globalizare au contribuit substanțial la intensificarea proceselor migraționale. Factorii de atragere / respingere a migrației de natură socioeconomică au cunoscut și ele la rândul său transformări substanțiale. Tot mai important devine rolul politicilor naționale și regionale, care stimulează atragerea migraților, în special crearea unor condiții facilitare pentru repatrierea conaționaliilor, facilitarea mecanismelor de atragere a forței de muncă din țări, crearea condițiilor favorabile pentru atragerea tineretului studios în instituțiile superioare de învățământ etc. Dezvoltarea mecanismelor de atragere a imigraților este caracteristică statelor care se lovesc cu problema depopulării și îmbătrânirii populației. Crearea premiselor pentru imigrarea și integrarea reușită a străinilor reprezintă pentru aceste state o posibilitate de a restabili balanța demografică și de a suplini necesitățile în forță de muncă.

De menționat, la fel ca și alte state din regiune - Federația Rusă, Ucraina, România, majoritatea statelor UE - Republica Moldova se confruntă cu problemele depopulării și îmbătrânirii. Asistăm la o competiție regională pentru resursele umane. Pentru o țară lipsită de zăcăminte naturale, unicele resurse care pot asigura dezvoltarea economică durabilă reprezintă resursele umane. Calitatea lor și posibilitatea reproducerii constituie un aspect ce ține de asigurarea securității demografice a țării. În această ordie de idei pentru Republica Moldova devine tot mai importantă gestionarea eficientă a migrației, în special a celei provizorii în scop de muncă și a consecințelor acesteia. Intensitatea și perioada îndelungată de participare a persoanelor în procesele migraționale au condus la trecerea migrației de la faza migrației propriu-zis la faza următoare – adaptarea și integrarea în societatea gazdă. Acesta contribuie la intensificarea proceselor

de unificare a familiei, inclusiv și a copiilor, fapt ce conduce la pierderea definitivă a acestei părți a populației pentru Republica Moldova.

Cunoașterea și o mai bună înțelegere a proceselor de adaptare / integrare a migranților din Moldova peste hotare, a problemelor cu care ei se confruntă în acest proces poate ajuta la identificarea necesităților și crearea mecanismelor pentru menținerea legăturii emigranților noștri cu Patria.

Reitirăm că intensitatea proceselor de adaptare / integrare în societatea gazdă depinde de mai mulți factori, cum ar fi: (1) *legislația prielnică a statelor de destinație* [1], (2) *factorii care caracterizează situația imigrantului în țara de destinație*, precum și (3) *reacția ambivalentă a societății gazdă*, care stimulează sau respinge intențiile de adaptare a migrantului [2], (4) *un șir de caracteristici personale ale migrantului sau a membrilor familiei acestuia*.

Integrarea copiilor plecați cu părinții depinde și de statutul părinților în țara de destinație, accesul copiilor la serviciile educaționale, medicale etc.

Am remarcat deja că problemele de adaptare a migranților în societatea gazdă în mare măsură depind de legislația statelor de ședere a migranților, în cazul dat legislația Federației Ruse. Pe parcursul următorilor cinci ani, populația aptă de muncă din Rusia se va reduce anual cu circa un milion de persoane, astfel și necesitatea suplینirii în forță de muncă externă se estimează la același număr de persoane [3]. Din punctul de vedere al priorităților demografice, Federația Rusă este interesantă în atragerea forței de muncă din țerte țări. Conștientizarea acestui fapt a stat la baza elaborării Strategiei migraționale a Federației Ruse, a predeterminat autoritățile la liberalizarea politicilor migraționale și promovarea politicilor de imigrare. Pentru diferite categorii de străini au fost stabilite diverse măsuri de adaptare, în funcție de statutul categoriei: repatrianți, refugiați, migrații cu permis de ședere de durată, migrații sezonieri (în bază de patentă). În mod special se facilitează repatrierea ex-cetățenilor din statele ex-URSS.

Deși de jure au fost promovate politicile de atragere selectivă a resurselor umane din țerte țări, *de facto* realizarea politicilor nu a dat rezultatele scontate, fiind în mare măsură blocată de factorul birocratic și inconsecvența politicilor promovate [14].

Alt factor, ce deosebește procesele de adaptare / integrare a imigranților în Federația Rusă de aceste procese în statele Uniunii Europene, în special în Italia, constituie atitudinea mai rezervată a societății, existența xenofobiei. Mai multe cercetări efectuate în Federația Rusă [4] au arătat că circa 53% din cei intervievați au o atitudine negativă față de migrații și consideră că ei nu sunt necesari. Totodată, respondenții indică că realitatea impune utilizarea migranților în diferite activități deoarece: lucrul migranților este mai ieftin - 89%, ei sunt gata să lucreze cât trebuie - 30%, ei pot fi mai ușor găsiți și angajați - 26%, migrații sunt mai disciplinați - 20%, sinecostul lucrului este mai ieftin - 87%, migrații respectă termenii efectuării lucrului - 83%, calitatea lucrului este satisfă-

cătoare - 75%. Este remarcată cumsecădenia (77%) și responsabilitatea (72%) migranților.

Cu toate acestea, populația autohtonă rămâne a fi reticentă față de imigranți. Un sondaj realizat recent pentru a elucida poziția populației autohtone privind o eventuală amnistie migrațională [5] a arătat că aceasta ar fi acceptată doar de 28%, împotriva sunt 46% și nedeterminați - 26%. În mare măsură - 67% - populația autohtonă are rețineri și teamă față de migranți. Cei mai rezervați în privința necesității amnistiei migraționale sunt locuitorii orașului Moscova (62%), orașelor mari (54%), persoanele care dispun de venituri înalte (52%).

Or, ultimii indicatori sunt foarte importanți, deoarece majoritatea migranților din Republica Moldova sunt concentrați anume în orașul și regiunea Moscova și mai puțin în Sanct-Peterburg.

Datele statisticii naționale pe parcursul ultimului deceniu constant indică că fluxul migrațional din Republica Moldova în proporție de circa 60% sunt orientate spre CSI, dintre care 97% spre Federația Rusă². Majoritatea absolută a migranților din Moldova lucrează în Moscova (97%). Acest lucru se datorează regimului liber de circulație, căilor simple de acces, costurilor mai reduse a migrației în această direcție, cunoașterii limbii ruse, consolidarea rețelelor migraționale ce asigură anumite oportunități în angajare, liberalizarea politicilor de documentare a migranților în Federația Rusă din anul 2010 (procurarea patentei pentru activitate) etc.

Profilul migranților din Moldova este următorul: bărbații reprezintă majoritatea migranților - 72,9%, majoritatea migranților provin din mediul rural - 64,6%, vârsta medie constituie 34 ani și este mai mică decât cea a migranților care lucrează în statele UE - 38 ani. Majoritatea migranților sunt antrenați la diferite tipuri de lucrări în construcție - 68%, în comerț - 14,4%, în sectorul privat. Perioada pentru care migranții intenționează să pământă peste hotare la fel este mai mică, față de perioada anunțată de migranții în statele Uniunii Europene. Intenționează să lucreze în Federația Rusă până la un an - 23%, 1-2 ani - 19%, 3-5 ani - 20%. Să rămână definitiv în Federația Rusă intenționează doar 2,7% migranți. Numărul migranților în Federația Rusă, care au copii de vârstă preșcolară, constituie 20% și este de două ori mai mare față de acest indicator pentru Italia.

Cunoașterea profilului migranților este important, deoarece în funcție de caracteristicile personale (sex, nivel de studii) procesele de adaptare și integrare decurg în mod diferit. Este cunoscut faptul că mai ușor se integrează copiii, tinerii, femeile, persoanele cu studii superioare etc. Dacă facem o mică analiză a indicatorilor de bază a imigranților în funcție de orientarea fluxului migrațional

---

² În anul 2011, potrivit datelor Anchetei Forței de Muncă BNS peste hotarele țării lucrau peste 311 mii persoane.

observăm diferențe esențiale după vârstă (migrația spre CSI este mai tânără), sex (spre statele UE pleacă un procent mai mare de femei), studii (nivelul de studii ale emigranților spre UE este mai avansat) și alți factori care influențează capacitățile de acomodare și integrare, precum și decizia de a rămânea sau de a reveni în țară (Tabelul 1).

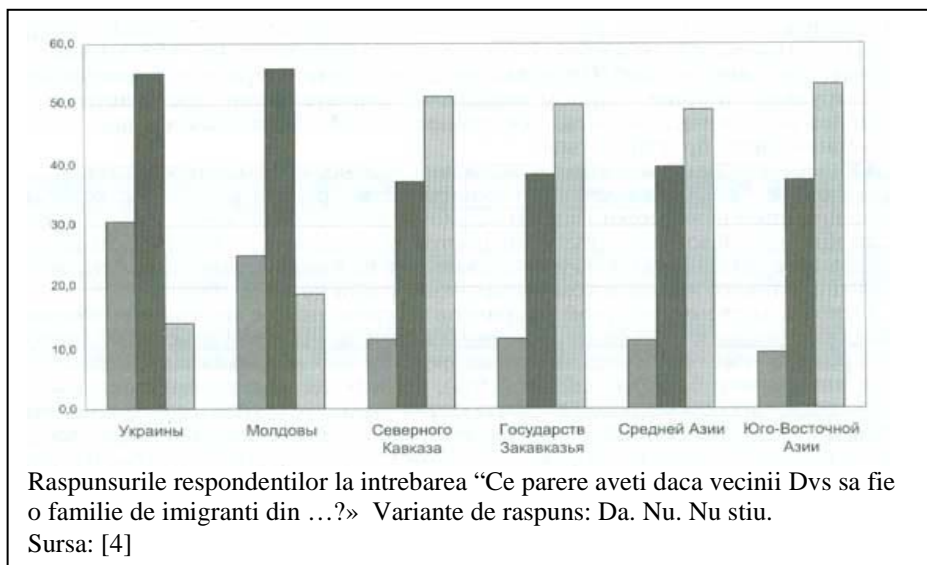
Tabelul 1. Caracteristicile de bază ale migranților în funcție de statele de destinație, 2009, %.

<i>indicatorii</i>		<i>Statele CSI</i>	<i>Statele UE</i>	<i>Alte state</i>
<i>Virsta</i>	<i>15-24</i>	23,4	16,7	16,2
	<i>25-34</i>	28,02	27,6	29,7
	<i>35-44</i>	27,6	26,4	24,5
	<i>45+</i>	20,9	29,3	29,5
<i>Mediul</i>	<i>urban</i>	34,4	36,7	36,3
	<i>rural</i>	70,3	62,0	57,7
<i>numarul anilor de studiu</i>	<i>in mediu</i>	10,67	11,65	11,25
<i>ocuparea pina la emigrare</i>	<i>ocupat</i>	33,4	40,5	35,3
	<i>somer</i>	56,0	39,4	29,5
	<i>student</i>	3,1	6,4	8,3
	<i>casnica</i>	5,9	12,4	23,0
	<i>pensionar</i>	0,2	0,3	0,9
	<i>altele</i>	1,3	0,9	3,0

Sursa: [15]

La prima vedere, migranții din Moldova în statele CSI și Federația Rusă sunt mai puțin dispuși spre acomodare și integrare în societatea gazdă: perioada aflării în afara Republicii Moldova nu este îndelungată, munca în fond este sezonieră, ei au mai multe posibilități de a reveni și a pleca la muncă, mai mulți dintre ei au copii de vârstă preșcolară, fapt ce menține strânsă relația cu familia, nivelul de studii nu este suficient pentru a favoriza cariera profesională și un nou statut social etc. Totodată ei sunt mai tineri și mai energici, au mai multe posibilități pentru reorientarea profesională și alte calități ce facilitează integrarea. În cazul în care situația socioeconomică din Republica Moldova nu se va schimba, iar politicile imigraționale ruse vor deveni mai atractive, procesele de adaptare și integrare a migranților din Moldova în Federația Rusă vor cunoaște o evoluție pozitivă. Cu atât mai mult, în pofida atitudinilor xenofobe, populația autohtonă este mai loială față de imigranții din Moldova și Ucraina, decât față de imigranții din alte state aflați în Federația Rusă. Circa 60% dintre respondenți au arătat că sunt de acord ca lângă ei să trăiască familii din Moldova sau Ucraina (fig.1), cota persoanelor care au răspuns afirmativ la întrebarea dată este mai mult decât de două ori mai mare decât a celor care au răspuns negativ, cu evidente deosebiri față de alte state.

Figura 1. Atitudinea populației Rusiei față de migrant, vecini la locul de trai, %.

Cu regret, statistica oficială a Federației Ruse nu prezintă suficiente date privind numărul migrantilor din Moldova și numărul copiilor sosiți în Federația Rusă împreună cu părinții. Situația dată este parțial îndreptățită de faptul că migrația spre Moscova fie are un caracter preponderent sezonier, fie, în cazul în care perioada aflării în Moscova depășește 12 luni, nu cere înregistrare în serviciile migraționale (este suficientă procurarea patentei). Deoarece nu dispunem de suficiente date statistice, nu ne putem permite o analiză a situației copiilor migrantilor din Moldova în Federația Rusă similară celei efectuate pentru copiii din Italia.

Cu toate acestea, dispunem de datele unui șir de cercetări efectuate în Federația Rusă [6, 8, 9, 10] care ne permit să deducem aspectele de bază ce țin de integrarea copiilor migrantilor în sistemul educațional din Federația Rusă, în special în orașele Moscova și Sant-Petersburg și care pot fi aplicate situației copiilor din Republica Moldova.

Cercetările au pus în evidență factorii-cheie de care ține soluționarea pozitivă a problemelor copiilor, sosiți împreună cu părinții migranți în Federația Rusă: *lipsa statutului legal al părinților și lipsa unei definiții juridice* privind copiii migranți în legislația rusă.

Cel mai important factor care afectează situația copiilor este *statutul nelegal al părinților*. Astfel, dacă persoana nu este luată oficial la evidența serviciilor migraționale și nu dispune de statut legal devine dificilă asigurarea medicală și

socială a părinților, precum și ale membrilor familiei migrantului. Iar în lipsa documentelor medicale necesare, ca exemplu, devine problematică înscrierea copiilor în instituțiile preșcolare. Dar cunoaștem că accesul la educația preșcolară a copiilor migranților prezintă beneficii majore. Atunci când se pune un accent puternic pe dezvoltarea competențelor lingvistice, aceasta poate fi de un real ajutor în pregătirea elevilor migranți pentru școlarizarea de mai târziu. La fel, statutul ilegal al părinților sau necesitatea prelungirii periodice a permisului de ședere influențează posibilitatea copiilor de a frecventa fără întreruperi școala. Potrivit legislației și practicilor aplicate, copilul poate fi exclus din școală, în cazul în care părintele nu reușește să reperfecteze la timp documentele ce prelungesc perioada de ședere. Astfel se întrerupe procesul de învățământ, fapt ce se reflectă negativ asupra calității cunoștințelor copilului.

Un alt factor-cheie constituie *lipsa* în legislația Federației Ruse a unei *noțiuni / definiții juridice* clare și unanim utilizate referitor la copiii migranți. În lipsa unei astfel de definiții sunt problematice asigurarea evidențelor necesare privind numărul copiilor care au venit împreună cu părinții în Federația Rusă. Lipsa reglementărilor juridice lipsește copiii de drepturi la deservirea sistemului medical și la spitalizare (numai 10% dintre copiii migranților au drept legal la asistență medicală), reduce accesul copiilor și nivelul de integrare a copiilor în sistemul educațional.

Suplimentar există și bariere în adaptarea copiilor în sistemul educațional rus, care depind de un șir de factori de natură economică, socială, psihologică, obiectivi și subiectivi (Tabelul 2).

Tabelul 2. Bariere de adaptare a copiilor migranților în sistemul educațional rus, 2008 / 2009, %

<i>Bariere la adaptare</i>	<i>Perioada timpului de trai în Moscova</i>			
	<i>Toată viața / cea mai mare parte a vieții</i>	<i>5-7 ani</i>	<i>2-5 ani</i>	<i>Mai puțin de 2 ani</i>
<i>Necunoașterea limbii</i>	18	29	37	42
<i>Dezadaptarea psihologică / intelectuală</i>	8	16	12	18
<i>Probleme în comunicare cu copii din grupa etniei dominante</i>	17	26	28	34
<i>Nostalgie după casa, după Patrie</i>	24	42	49	28
<i>Necunoașterea normelor și tradițiilor culturale locale</i>	9	17	19	35
<i>Complicații în studierea programului școlar</i>	17	25	29	37
<i>Greutăți de ordin material, social, economic în familie</i>	14	26	30	41
<i>Intoleranța față de grupul autohton de copii</i>	12	18	20	24

<i>Intoleranța din partea grupului autohton de copii</i>	24	30	37	46
<i>Izolarea socială</i>	9	9	11	19
<i>Deosebirea în valori și tradiții</i>	24	27	30	32

Sursa: [6]

De observat, cu cât este mai îndelungată perioada de trai în Federația Rusă cu atât sunt mai eficiente procesele de acomodare. Spre exemplu probleme din cauza necunoașterii limbii au 42% dintre copiii care locuiesc în Moscova mai puțin de doi ani și doar 18% dintre cei care locuiesc aici cea mai mare parte a vieții (a se ține cont că în cercetare au participat copiii de vârstă școlară). Cu cât este mai îndelungată perioada de trai, cu atât mai mult se reduc problemele de comunicare ale copiilor migranți cu copiii ce reprezintă grupa etniei dominante, copiii se familiarizează cu normele și tradițiile culturale din Rusia, se reduce gradul de izolare socială. Deși există un înalt nivel de nostalgie după casă și Patrie a copiilor care locuiesc în Moscova între 2-5 ani, aceasta reflectă trecerea de la euforia perioadei inițiale la problemele apărute în urma ”șocului cultural”, când copilul se lovește de primile greutăți în societatea nouă. Treptat acest sentiment dispare, după care se revine la o poziție de încredere în sine, copiii devin mai siguri pe situația curentă și pe viitorul său, fapt ce poate fi privit ca un semn pozitiv al integrării. Este cazul de menționat că concentrarea migranților în Moscova și regiunea Moscovei a adus la concentrarea copiilor migranților în școlile din anumite zone și circumscripții din Moscova. Există școli în care perioade îndelungate de timp numărul copiilor migranților depășește 70% din efectivul elevilor.

O astfel de segregare a școlilor constituie o provocare atât pentru sistemul educațional, cât și o piedică serioasă în integrarea reușită a copilului. Este necesară dezvoltarea unei *educații integrate*, când copiii migranților învață împreună cu copiii autohtoni, fapt ce asigură mai multe oportunități pentru dezvoltare și coeziune sociale în cadrul instituției de învățământ și, ulterior, în societate. Deoarece segregarea este greu de eliminat odată ce s-a dezvoltat, este necesară o strategie de prevenire a segregării educației copiilor migranților, pentru a asigura încă de la început menținerea unui echilibru socioeconomic și etnic. Școlile și serviciile pot colabora pentru a repartiza elevii migranți în scopul evitării concentrărilor acestora doar în unele școli. Cu atât mai mult că cercetările au pus în evidență faptul că elevii moscoviți sunt mai puțin interesați în relații sociale / de prietenie cu migranții (doar 14% dintre ei au declarat că au între prieteni-copii migranți, iar 37% au arătat că evită contacte cu migranții), pe când copiii migranți sunt mai dispuși pentru asemenea relații (35% dintre ei au arătat că au prieteni printre elevii autohtoni).

Este foarte important de a asigura anumite standarde de calitate a educației pentru copiii migranților și cei autohtoni, fapt ce reprezintă o etapă esențială în

educație. Sporirea calității poate implica politici de dezvoltare a relațiilor cu părinții, de îmbunătățire a infrastructurii, de lărgire a orizontului activităților extrașcolare și de stabilire a unui etos bazat pe respect. În același timp, este importantă menținerea la copii migranților a cunoștințelor despre propria cultură, astfel încât educația interculturală să nu diminueze în niciun caz concentrarea asupra identității, valorilor și simbolurilor din țara gazdă. Această educație urmează să asigure existența unui respect reciproc, înțelegerea și diminuarea efectelor negative ale prejudecăților și stereotipurilor și promovarea capacității de a înțelege mai multe puncte de vedere.

Cercetările efectuate au pus accent pe necesitățile sistemului educațional din Federația Rusă: necesitatea reducerii gradului de segregare a școlilor cu copii migranți și lipsa personalului didactic cu experiență de lucru cu asemenea copii.

Crearea condițiilor pentru o mai bună integrare a migranților și crearea unui mediu atractiv pentru imigrare în Federația Rusă solicită ameliorarea situației copiilor migraților în Federația Rusă. Recomandările expuse de mediile academice ruse în această privință [6, 9, 14] constau în:

- Propunerea înscrierii copiilor migranților în sistemul educațional, indiferent de statutul părinților (legal / ilegal) și menținerea unei educații integrate, poliетnice în sistemul de învățământ;

- Facilitarea adaptării și integrării migranților de muncă prin introducerea prin Lege a instruirii obligatorii a limbii ruse;

- Introducerea testării obligatorii la limba rusă în cazul înscrierii copiilor în școala medie și studierea obligatorie (timp de un an) a limbii ruse (cu pierderea unui an de studiu). Pentru copiii care depășesc vârsta de 15 ani această instruire se va efectua prin școala de seara sau extern;

- Efectuarea deservirii medicale și spitalizarea copiilor migranților din conținutul statului, indiferent de statutul părinților;

- Simplificarea procedurii acordării permisului de ședere și ulterior a cetățeniei pentru migrații sosiți în Federația Rusă împreună cu copiii;

- Introducerea unei proceduri facilitare pentru primirea cetățeniei ruse pentru copii migranților care au trăit nu mai puțin de 3-4 ani în Federația Rusă și au terminat școala în această țară.

În concluzie. Indiferent de vectorul migrațional, politicile de imigrare și integrare promovate de legislația stelor în care se află migrații din Republica Moldova, practicile existente în domeniu și atitudinea societății față de problema imigrării, atenția statelor de destinație este centrată pe o integrare reușită a copiilor migranți cu menținerea lor în țară.

Gradul de integrare a copiilor migranți în sistemele educaționale ale Federației Ruse este destul de avansat, deși există anumite carențe în acest mecanism în comparație cu cele utilizate în Uniunea Europeană, în special în Italia.

Se menține raportul direct între perioada aflării în statul de ședere și gradul de integrare a migranților maturi dar și a copiilor. Cu cât mai mult durează perioada aflării în țară, cu atât mai ireversibilă devine integrarea.

Observăm anumite diferențe privind gradul de integrare a copiilor migranților în statele UE (Italia) și CSI (Federația Rusă), care sunt rezultat nu atât al caracterului migrației (sezonieră, de durată), dar a modului de aplicare a legislației migraționale în statele respective.

Integrarea mai rapidă a copiilor în țara de ședere facilitează și integrarea definitivă a părinților, sporește riscul de ne-întoarcere a acestora în Republica Moldova, fapt ce contribuie la pierderea resurselor umane. Sunt necesare mai multe date empirice pentru evaluarea exactă a fenomenului, precum și a consecințelor acestuia pentru Republica Moldova, din punctul de vedere al riscurilor demografice, sociale, dar și evaluarea fondurilor publice investite în instruirea și sănătatea copiilor.

Bibliografie

1. Poalelungi O. Integrarea socială a migranților - modele europene și variante optime pentru Republica Moldova. // Revista de filozofie, sociologie și științe politice, 2011, nr.3.
2. Poalelungi O. Particularități de integrare socială a copiilor imigranților moldoveni în țara gazdă. Cazul Italia. // Revista de filozofie, sociologie și științe politice, 2012, nr.2.
3. Зайончковская Ж. Трудоспособное население России сокращается по миллиону в год, <http://demoscope.ru/weekly/2012/0511/gazeta010.php>
4. Мукомель В.И. Интеграция мигрантов: вызовы, политика, социальные практики. // Мир России, 2011, №1 с.34-50.
5. Миграционная амнистия, <http://demoscope.ru/weekly/2012/0511/opros01.php>
6. Макаров А.Я. Особенности этнокультурной адаптации детей мигрантов в московских школах. // Социологические исследования, 2010, №8, с.94-101
7. Захаров С., Сурков С. Опыт изучения рождаемости у мигрантов в России, <http://demoscope.ru/weekly/2009/0399/analit01.php>
8. Александров Д. Положение детей мигрантов в Санкт-Петербурге, <http://demoscope.ru/weekly/2012/0511/index.php>.
9. Тюрюканова Е.В., Леденева Л.И. Ориентации детей мигрантов на получение высшего образования. // Социологические исследования, 2005, №4, с.94-100.
10. Полетаев Д. Исследование об участии молдавской диаспоры в защите прав детей мигрантов в Республике Молдова. // Terre des homes, 2012, www.tdh.ch.

11. Studiul privind impactul migrației și a remitențelor asupra situației copiilor și persoanelor în etate din gospodăriile cu multe generații. Raport HelpAge International. - Chișinău, 2010.
12. Abordări ale excluziunii sociale în Republica Moldova. Aspecte metodologice și analitice. - Chișinău, BNS, 2010.
13. Consolidarea legăturii dintre migrație și dezvoltare în Moldova. - Chișinău, 2010.
14. Вишнеvский А. Сбережение народа на фоне депопуляции. Миграция: в карете прошлого далеко не уедешь. // Демоскоп, 2010, №417-418.
15. Migrația forței de muncă. - Chisinau, BNS, 2009.

Prezentat la redactie
la 12 iunie 2012

Recenzent – **Rodica RUSU**, doctor in științe politice, conferențiar

ALEGERILE PARLAMENTARE DIN REPUBLICA MOLDOVA ȘI DIN ROMÂNIA

Constantin SOLOMON

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Istorie și Filosofie, Catedra Istoria Românilor
doctor habilitat în științe politice, profesor

Alina PIROȘCA

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Istorie și Filosofie, Catedra Istoria Românilor
Doctorandă

The article analyzes the parliamentary elections in Moldova and Romania in the years 1990-2010. It is emphasized that the implementation traditions of parliamenatrism in Moldova and Romania, work legislatures were largely determined by elections.

Parliamentary election campaigns in both countries were marked by the use of manipulative communication strategies, especially from the opposition and the electoral actors in government. Their purpose in election rhetoric was to credibiliza posts and determine certain behaviors, attitudes and options for the manipulator.

It is emphasized that relations between government and opposition in Moldova and Romania are complicated and contradictory, which remains very unstable social transformation. For productive leadership is needed as the opposition political forces to give permanent proof of initiative and power to be receptive to proposals that both opponents and be tolerated.

După proclamarea independenței, Republica Moldova a pornit pe calea democrației, susținând pluralismul în toate sferele vieții sociale. Una dintre cele mai convingătoare forme de manifestare a democrației o constituie alegerile organelor puterii. De altfel, este recunoscut pretutindeni faptul că alegerile sunt o condiție inalienabilă a democrației.

Alegerile legislative reprezintă modul de selecție a persoanelor pentru Parlament de către cei care sunt calificați, prin regulile unui sistem politic, să-și exprime opțiunea privind candidații.

Primele alegeri în Sovietul Suprem al RSSM au avut loc între 25 februarie și 10 martie 1990. Alegerile s-au desfășurat în baza sistemului majoritar. La alegeri au participat peste 600 de candidați. În urma scrutinului, în Legislativ au fost aleși 380 deputați, lista acestora fiind publicată de Comisia Electorală Centrală [22].

Majoritatea deputaților au fost susținuți în campania electorală de noile formațiuni politice: Frontul Popular din Moldova, Mișcarea pentru egalitate în drepturi „Unitate-Edinstvo”, precum și de către Partidul Comunist al Moldovei. Cu toate că rezultatele alegerilor pot fi considerate o victorie a Frontului Popular din Moldova, care a obținut mai mult de 130 de mandate, în Sovietul Suprem au intrat persoane cu o puternică influență în structurile de nivelului doi, precum și în cele locale. Mulți dintre ei dețineau posturi de comandă în colhozuri și sovhozuri; ulterior ei vor forma fracțiunea parlamentară „Viața Satului” – embrionul Partidului Democrat Agrar din Moldova (PDAM).

Acesta a fost primul Parlament de la Chișinău din istoria recentă ales în mod democratic, care a avut un rol remarcabil pentru destinul cetățenilor Republicii Moldova. Parlamentul anilor 1990-1994 a fost principala instituție care a contribuit la procesul istoric de transformare a unei colonii sovietice, conduse de un regim totalitar comunist, într-un stat suveran, independent, democratic și cu aspirații europene [32, 9].

Procesul de implementare a tradițiilor parlamentarismului în Moldova, activitatea Legislativului au fost determinate în mare măsură de alegerile parlamentare care au avut loc la 27 februarie 1994 – primele alegeri democratice din republică, desfășurate conform sistemului electoral proporțional.

Baza juridică necesară demontării sistemului administrativ de comandă și instituirii pluralismului politic a fost completată la 14 octombrie 1993, când a fost adoptată „Legea privind alegerea Parlamentului” [29, 114-136].

Noua lege acorda dreptul de vot tuturor cetățenilor, începând cu vârsta de 18 ani, vârsta celui ce pretinde a fi ales fiind stabilită mai mare de 21 de ani, fără nici o discriminare pe motive etnice, sociale, politice, profesionale sau sex.

Potrivit legii, un deputat era ales de 28 000 de alegători, Parlamentul unicameral reunind 104 deputați. Legea mai stabilea un prag electoral de 4% din voturile valabile exprimate, iar Legislativul era ales pentru un mandat de 4 ani. Actul normativ fundamental permitea, pentru prima dată în istoria recentă a Republicii Moldova, observatorilor străini, precum și celor locali, să asiste la toate operațiunile electorale.

În cursa electorală s-au angajat 13 blocuri electorale, partide politice și formațiuni social-politice, precum și 20 de candidați independenți [44, 67].

Cetățenii Republicii Moldova participă la alegeri prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat. Participarea la alegeri este liberă și benevolă. Conform legislației în vigoare, nimeni nu este în drept să exercite presiuni asupra alegătorului în scopul de a-l sili să participe sau să nu participe la alegeri, precum și asupra exprimării de către acesta a liberei sale voințe.

La scrutin participă și cetățenii Republicii Moldova care domiciliază în afara țării și beneficiază de drepturi electorale depline. Misiunile diplomatice și ofi-

ciile consulare sunt obligate să acorde ajutor cetățenilor în exercitarea drepturilor electorale.

Cetățenii republicii au participat activ la aceste alegeri, la urne prezentându-se 79,31% din numărul total al alegătorilor – un indice destul de înalt [15, 136].

Proportional cu procentul de voturi, locurile în Parlament s-au repartizat în felul următor: Partidul Democrat Agrar din Moldova – 56 mandate, Blocul electoral Partidul Socialist și Mișcarea „Unitate-Edinstvo” – 28 mandate, Blocul Țăranilor și Intelectualilor – 11 mandate, Alianța Frontului Popular Creștin-Democrat – 9 mandate [30, 6-7].

La 21 noiembrie 1997, Parlamentul de legislatura a XIII-a a adoptat Codul Electoral [9, 223-264], modificat și completat între anii 1999-2011. În total au fost adoptate 34 legi de modificare și completare a Codului Electoral. Acesta stabilește modul de organizare și desfășurare a alegerilor parlamentare, pentru funcția de președinte al Republicii Moldova, în autoritățile publice locale, precum și modul de organizare și desfășurare a referendumurilor. Codul stipulează atât principiile participării la alegeri, cât și restricțiile privind dreptul de a alege și de a fi ales. Sunt descrise sistemul organelor electorale, reprezentarea în organele electorale, atribuțiile Comisiei Electorale Centrale, ale consiliului electoral al secției de votare.

Codul evidențiază procedurile judiciare: răspunderea juridică, penală și administrativă pentru încălcarea legislației electorale. Totodată, menționăm că campaniile electorale sunt însoțite de o suită întregă de manifestații politice, care, de obicei, influențează direct modul în care decurg alegerile și numărarea voturilor.

La 22 martie 1998, în republică au avut loc noile alegeri democratice ale Parlamentului. În maratonul electoral s-a manifestat lupta concurenților electorali pentru mandatele de deputat, pentru utilizarea siglei de partid, pentru diverse platforme politice, sistemul electoral influențând comportamentul și interacțiunea formațiunilor politice. Are loc separarea simpatizanților politici în rândurile electoratului, formarea zonelor de susținere, se evidențiază geografia electoratului, factorii etnici, demografici, politici, culturali și teritoriali.

Campania electorală din 1998 a fost marcată de dispoziții anticomuniste, determinate atât de faptul că Partidul Comuniștilor a participat în campania electorală și avea un rating înalt în rândurile populației țării, cât și de faptul că a propus un ritm de presiune în campania electorală. Aceste acțiuni au stârnit, lucru firesc, o reacție de opoziție, de opunere [48, 63].

La cele 101 locuri din Parlamentul Republicii Moldova au candidat 6 blocuri electorale, 9 partide și formațiuni social-politice și 60 de candidați independenți [8, 59].

Numărul de mandate obținute de concurenții electorali a fost stabilit în felul următor: a) Partidul Comuniștilor din Republica Moldova – 40 mandate; b) Blocul electoral „Convenția Democratică din Moldova” – 26 mandate; c) Blocul electoral „Pentru o Moldovă Democratică și Prosperă” – 24 mandate; d) Partidul Forțelor Democratice – 11 mandate [16, 76]. Celelalte blocuri electorale, partide și formațiuni social-politice participante la maratonul electoral n-au putut depăși pragul de 4% și au rămas în afara Parlamentului. N-au reușit să obțină sprijinul necesar al alegătorilor nici candidații independenți. Au învins acele formațiuni social-politice cunoscute la nivel republican, care s-au manifestat printr-o activitate deosebită și care au atras în rândurile lor și au inclus în listele electorale persoane ce se bucurau de popularitate în republică.

La 5 iulie 2000 Parlamentul a adoptat „Legea cu privire la modificarea și completarea Constituției Republicii Moldova” [25, 3-5] prin care a fost stabilit, de fapt, un sistem de guvernare parlamentar. Republica Moldova devine unica țară din Estul și Sud-Estul Europei ce are un regim parlamentar de guvernare. Tot în anul 2000 Partidul Comuniștilor din Republica Moldova și Partidul Popular Creștin-Democrat modifică pragul electoral de la 4 la 6%.

În anul 2001 cetățenii Republicii Moldova au fost încadrați într-o nouă campanie electorală. Președintele țării a decretat dizolvarea Parlamentului de legislatura a XIV-a, fixând pentru 25 februarie 2001 alegeri parlamentare anticipate.

Potrivit rezultatelor definitive ale Comisiei Electorale Centrale, 50,07% din alegători și-au dat voturile pentru Partidul Comuniștilor din Republica Moldova, 13,36% au optat pentru Blocul electoral „Alianța Braghiș”, iar 8,24% au susținut Partidul Popular Creștin-Democrat. Restul alegătorilor (28,33%) au votat pentru 14 formațiuni și 10 candidați independenți care nu au acumulat suficiente voturi pentru a trece pragul electoral de 6% [24].

Numărul de mandate obținute de concurenții electorali a fost stabilit în felul următor: a) Partidul Comuniștilor din Republica Moldova – 71 mandate; b) Blocul electoral „Alianța Braghiș” – 19 mandate; c) Partidul Popular Creștin-Democrat – 11 mandate [23].

La finele anului 2004, la scurt timp după schimbările de guvern și a președinților din Ucraina și România, Republica Moldova a intrat și ea în campania electorală. Campania electorală a început oficial când Parlamentul decide la 24 decembrie 2004 că alegerile parlamentare vor avea loc la 6 martie 2005 [27, 5].

Stabilirea datei alegerilor face ca încă din primele zile ale anului 2005 opoziția să intre în conflict cu puterea. Partidul Popular Creștin-Democrat (PPCD) considera că timpul rămas până la alegeri, precum și anunțarea acestei date în timpul sărbătorilor de iarnă, sunt o tentativă a Partidului Comuniștilor din Republica Moldova (PCRM) de a influența rezultatele scrutinului parlamentar chiar de la începutul campaniei. Creștin-democrații denunță această decizie la Curtea Constituțională. Partidul Social-Democrat din Moldova (PSDM) sesizează pent-

ru același motiv Curtea Constituțională și cere chiar constituirea unei alte Comisii Electorale Centrale (CEC), considerând componența acesteia ca fiind compromisă politic. Sesizările menționate au fost respinse ulterior de Curtea Constituțională. Data alegerilor nu a fost modificată.

În primul rând, alegerile parlamentare 2005 în Republica Moldova s-au desfășurat sub influența nemijlocită a „revoluției oranj” din Ucraina [49, 114-151]. Presa internațională chiar prognoza o continuare a „revoluției oranj” la Chișinău, dar aceasta nu s-a întâmplat. În prima etapă a campaniei electorale pentru alegerile parlamentare din 6 martie 2005 Comisia Electorală Centrală a înregistrat mai mulți concurenți electorali.

Primul partid înregistrat oficial în cursa pentru Legislativ a fost Partidul Comuniștilor din Republica Moldova, care a ajuns la putere în 2001. Aceasta avea o platformă ce prevedea o apropiere de Federația Rusă și de Comunitatea Statelor Independente (CSI) și condamna exploatarea statelor sărace de către cele occidentale. Ulterior, Partidul Comuniștilor își schimbă radical orientarea relațiilor externe, declară dorința de aderare la Uniunea Europeană (UE) și acuză Rusia de menținerea conflictului transnistrean.

Alt concurent major în campania electorală se remarcă Partidul Popular Creștin-Democrat. Încă de la începutul campaniei acest partid s-a axat pe asocierea cu forțele reformatoare din spațiul CSI, respectiv cu Victor Iușcenko și Mihail Saakașvili. PPCD a adoptat culoarea portocalie ca simbol electoral. Liderul partidului Iurie Roșca intră în campanie cu un mesaj anticomunist și proeuropean.

În concurență strânsă cu PCRM se înscrie în cursa electorală Blocul electoral „Moldova Democrată” (BMD), creat cu scopul declarat de a reuni partidele din opoziție pentru a debarca de la putere Partidul Comuniștilor. La crearea Blocului electoral „Moldova Democrată” au coalizat Alianța „Moldova Noastră”, Partidul Democrat și Partidul Social-Liberal; astfel, în ochii publicului electoral se crea impresia „de unitate”. Liderul acestei formațiuni Serafim Urechean câștigase deja în alegerile locale funcția de primar al capitalei și era văzut de marea parte din presa independentă ca o alternativă reală a liderului comuniști-lor V.Voronin. Blocul „Moldova Democrată” declară încă de la creare orientarea proeuropeană, dar critică răcirea relațiilor cu Rusia.

Comisia Electorală Centrală a mai înregistrat următorii concurenți electorali:

- Partidul Social-Democrat din Moldova;
- Blocul electoral „Patria-Родина”;
- Mișcarea Social-Politică Republicană „Равноправие”;
- Uniunea Centristă din Moldova;
- Partidul Uniunea Muncii „Patria-Родина”;
- Partidul Țărănesc Creștin-Democrat din Moldova;

- Partidul Dreptății Social-Economice din Moldova.

La scrutinul parlamentar au participat 23 concurenți electorali, inclusiv 2 blocuri electorale, 9 partide sau mișcări social-politice și 12 candidați independenți [12, 56-57]. Dat fiind faptul că alegerile parlamentare s-au desfășurat în baza sistemului electoral proporțional deplin (o țară, o circumscripție electorală), formațiunile politice și candidații independenți au fost introduși în același buletin de vot, cetățenii având dreptul la o singură opțiune.

Pentru a micșora șansele electorale ale blocurilor electorale „Moldova Democrată” și „Patria-Родина”, ale Mișcării Social-Politice Republicane „Равноправие”, a fost inițiată participarea la alegerile parlamentare a grupului de candidați independenți de orientare stânga și centru-stânga.

După numărul participanților, campania electorală parlamentară din 2005 s-a deosebit foarte puțin de alegerile parlamentare din 2001. În maratonul 2005 au participat 11 formațiuni politice și 12 candidați independenți. Pentru comparație: la alegerile din 1994 au participat 13 formațiuni politice și 20 candidați independenți; în alegerile 1998 – 15 formațiuni politice și 10 candidați independenți; la alegerile din 2001 – 17 formațiuni politice și 10 candidați independenți [50, 73-74]. În același timp, ridicarea pragului electoral pentru blocurile electorale a influențat negativ asupra numărului acestora. A avut loc o reducere a numărului blocurilor electorale și al partidelor participante la alegeri.

O altă particularitate a alegerilor parlamentare 2005 este că o mare parte din formațiunile politice înregistrate la Ministerul Justiției n-au luat parte la campania electorală.

Temele majore ale Electoralei-2005 au fost următoarele: prioritățile politicii externe ale statului moldovenesc, securitatea socială, lupta împotriva corupției și crimei organizate, soluționarea crizei transnistrene [35, 44].

Pe parcursul campaniei, partidele din opoziție au continuat să acuze puterea pentru fraudarea alegerilor atât prin intimidarea concurenților politici, cât și prin manipularea presei. La rândul său, partidul de la putere a atras atenția observatorilor naționali și internaționali asupra faptului că se comit încălcări grave ale normelor democratice care periclitează desfășurarea unui scrutin liber și corect. Partidul Comuniștilor a atenționat că ziarele „Săptămîna”, „Jurnal de Chișinău”, „Timpul de dimineață”, „Ziarul de Gardă” și „Новое время” plasează publicitate electorală a Blocului „Moldova Democrată” și a Partidului Social-Democrat din Moldova fără mențiunea „Achitat din fondul electoral”.

E de remarcat faptul că în contextul politic autohton, electoratul pentru prima dată, s-a lovit de așa-numitul fenomen al ofertei unice. În astfel de cazuri este identificată și promovată o temă unică, majoră a campaniei. Tema majoră a Electoralei-2005 a fost năzuința de aderare a Moldovei la Uniunea Europeană. Ea a fost expusă ca obiectiv strategic al politicii externe promovate de principalele concurenți electorali: PCRM, PPCD, BMD [36, 48].

Spre deosebire de campaniile precedente, în scena politică se remarcă mult mai activ și mai coordonat societatea civilă – prin Coaliția 2005, care întrunea un grup de 152 de ONG-uri din Republica Moldova [3, 134]. Coaliția 2005 a fost înființată la mijlocul anului 2004 și a beneficiat de sprijinul financiar internațional al organizațiilor și fundațiilor din statele occidentale, iar rapoartele acesteia au fost trimise organizațiilor internaționale.

La alegerile din 6 martie 2005 pentru prima dată a fost aplicat pragul electoral succesiv pentru reprezentarea în Parlament. Candidații independenți urmau să acumuleze cel puțin 3% din numărul de voturi valabil exprimate pentru a obține mandate de deputați. Noile formațiuni politice înregistrate în calitate de concurenți electorali urmau să obțină cel puțin 6%, Blocul „Patria-Родина” (BPR), format din două partide socialiste – 9%, iar Blocul „Moldova Демократă” (BMD), format din trei formațiuni – 12% din voturile valabil exprimate pentru a fi reprezentate în Parlament.

Deși a fost stabilit un nou cens electoral, nici unul dintre concurenții electorali (nici formațiunile politice, nici candidații independenți) n-au sesizat specificul acțiunii acestui nou cens electoral. De altfel, menționăm că pragul electoral ridicat nu corespunde realităților social-politice și etapei actuale de funcționare a democrației în Republica Moldova.

În conformitate cu rezultatele publicate de Comisia Electorală Centrală, la alegeri au participat 1576079 alegători din cei 2430537 incluși în listele de bază și în cele suplimentare, adică 64,84%. În listele suplimentare au fost incluși aproximativ 7% din cetățenii cu drept de vot [13, 116].

În urma alegerilor din 6 martie 2005, din cei 23 concurenți electorali doar trei – Partidul Comuniștilor din Republica Moldova, Blocul „Moldova Democrată” și Partidul Popular Creștin-Democrat – au depășit pragul electoral, urmând să fie reprezentați în noul Parlament al Republicii Moldova. Ceilalți 20 de concurenți electorali au acumulat împreună 16,42% din voturile alegătorilor, voturi care au fost distribuite celor trei învingători în mod proporțional, în conformitate cu formula lui Victor d’Hondt [4, 143-144].

Pentru prima dată în istoria politico-electorală moldovenească partidul puterii n-a pierdut alegerile. Odată cu aceasta menționăm că partidul puterii a reușit nu doar să se mențină în Parlament ca o identitate politică (fapt care nu a fost atestat mai înainte niciodată), dar și a câștigat, demonstrând aproape același rezultat electoral ca și la alegerile precedente (alegerile din 2001 – 50,07% din voturi, alegerile din 2005 – 46,11%).

În cadrul alegerilor parlamentare din 6 martie 2005 partidele de orientare democratică au suferit o mare înfrângere. Cauzele înfrângerii democrațiilor rezidă în neglijarea problemelor de necesitate vitală ale cetățenilor, în reformele negândite ce s-au soldat cu eșec.

Conform bilanțului efectuat de CEC, lista concurenților electorali cărora li s-au atribuit mandate de deputat în Parlament include: 56 aleși din partea Partidului Comuniștilor din Republica Moldova, 34 – din partea Blocului electoral „Moldova Democrată” și 11 – din partea Partidului Popular Creștin-Democrat [7, 3].

Astfel, în urma scrutinului din 6 martie 2005 Parlamentului Republicii Moldova era reprezentat de: Partidul Comuniștilor din Republica Moldova – 56 mandate; Blocul „Moldova Democrată” – 34 mandate (26 – Blocul „Moldova Democrată”; 8 – Partidul Democrat); Partidul Popular Creștin-Democrat – 11 mandate.

Specificul alegerilor parlamentare din 2005 constă și în faptul că pentru prima oară în practica politică moldovenească Blocul electoral „Moldova Democrată” s-a scindat chiar îndată după alegeri.

Scindarea prognozată a Blocului „Moldova Democrată” este tradusă în realitate chiar în prima ședință parlamentară de Partidul Democrat din Moldova. Dumitru Diacov, liderul Partidului Democrat, declară că are un mesaj propriu, în care și-a anunțat ieșirea din Blocul „Moldova Democrată”, motivând că prin intermediul fracțiunii sale dorește să promoveze doctrina social-democrată [18, 9].

Blocul „Moldova Democrată” vede în această scindare o primă manevră orientată spre realizarea lui V.Voronin în funcția de Președinte.

După crearea fracțiunii Partidului Democrat (8 deputați), tabloul politic din Parlament se modifică, iar șansele unor alegeri anticipate se reduc substanțial.

La ședința din 24 martie 2005, Marian Lupu, fostul ministru al Economiei, deputat pe lista Partidului Comuniștilor din Republica Moldova, a fost ales în funcția de președinte al noului Parlament. Dintre cele patru formațiuni parlamentare, doar Partidul Popular Creștin-Democrat a blocat alegerile speaker-ului [19, 1].

În aceeași zi, la inițiativa președintelui Parlamentului, deputații au votat „Declarația cu privire la parteneriatul politic pentru realizarea obiectivelor integrării europene”, în care se menționează că dezvoltarea de mai departe a Republicii Moldova nu poate fi asigurată decât prin promovarea consecventă și ireversibilă a cursului strategic spre integrarea europeană, spre soluționarea pașnică și democratică a problemei transnistrene, spre asigurarea eficiență a instituțiilor democratice și a drepturilor minorităților naționale [20, 1].

La 5 aprilie 2009 au avut loc alegerile Parlamentului Republicii Moldova de legislatura a XVII-a. Voturile valabil exprimate obținute în urma alegerilor au fost următoarele: Partidul Comuniștilor – 49,48%; Partidul Liberal – 13,14%; „Partidul Liberal Democrat din Moldova” – 12,43 %; Partidul Politic „Alianța Moldova Noastră” – 9,77%. Celelalte formațiuni și candidați independenți nu au acumulat suficiente voturi pentru a trece pragul electoral [14, 297].

După ziua alegerilor din 5 aprilie 2009, a căror derulare s-a dovedit a fi fără incidente, în seara zilei de 6 aprilie au început demonstrații pașnice, desfășurate în mare parte de studenți și tineri. Pe data de 7 aprilie mii de protestatari au acuzat partidul de guvernământ PCRM - de comiterea fraudelor electorale și au cerut alegeri noi. În după-amiaza zilei de 7 aprilie, elemente din cadrul demonstrațiilor au inițiat acțiuni de violență. Mai târziu, unii din ei au intrat în clădirile administrației Președinției și Parlamentului și au vandalizat un șir de birouri. Politicienii din opoziție care au participat la demonstrații au îndemnat la calmare. Demonstrațiile pașnice au continuat până la 12 aprilie.

Autoritățile moldovenești au afirmat că disputa asupra rezultatelor alegerilor, care a dus la demonstrații, a fost o acoperire pentru o încercare de lovitură de stat, organizată cu implicarea serviciilor speciale străine. Circa 150-200 de persoane, majoritatea tineri, au fost raportați ca fiind arestați de poliție pe 7 și 8 aprilie; alte arestări au avut loc în următoarele zile, inclusiv rețineri în universități și arestarea minorilor [11]. Din partea unor ONG-uri au fost prezentate rapoarte privind maltratarea deținuților și trei cazuri de deces au fost raportate ca având legătură cu demonstrațiile și arestările. Autoritățile moldovenești confirmă că unul din aceste decesuri are legătură cu dezordinile.

La 10 aprilie, Președintele Partidului Comuniștilor din Republica Moldova, V.Voronin, a cerut Curții Constituționale renumărarea voturilor pentru a asigura o funcționare stabilă a Parlamentului nou ales. Inițial, opoziția a inclus renumărarea în cererile sale verbale, dar mereu a dat prioritate verificării listelor electorale după închiderea secțiilor.

Partidul Liberal (PL), Partidul Liberal Democrat din Moldova (PLDM) și „Alianța Moldova Noastră” (AMN) au organizat conferințe de presă, în special pe 15 aprilie, declarând despre comiterea fraudelor electorale, cum ar fi: votarea multiplă răspândită, votarea în lipsa actelor necesare de identitate, semnături false pe listele electorale și alegători cu numere identice ale actelor de identitate.

Ca rezultat al hotărârii Curții Constituționale cu privire la renumărare, CEC a adoptat o hotărâre, prin care a dispus efectuarea renumărării pe data de 15 aprilie. CEC a reușit să proceseze majoritatea rezultatelor până la sfârșitul zilei de 17 aprilie și și-a declarat intenția de a transmite rezultatele finale ale renumărării Curții Constituționale la 21 aprilie.

Conform rezultatelor finale ale alegerilor din 5 aprilie 2009, pragul electoral de 6% a fost trecut de 4 partide, care au obținut și un număr corespunzător de mandate de deputat: PCRM a acumulat 49.48% (60 mandate); PL - 13.13% (15 mandate); PLDM - 12.43% (15 mandate) și AMN - 9.77% (11 mandate). În funcția de Președinte al Parlamentului a fost ales V.Voronin, care a acumulat funcția respectivă cu cea de Președinte al Republicii Moldova, iar în funcțiile de vicepreședinți au fost aleși alți doi exponenți ai PCRM, deputații Vladimir Țur-

can și Grigorie Petrenco. O funcție de vicepreședinte al Parlamentului a rămas vacantă, fracțiunile din opoziție refuzând să înainteze candidaturi.

Procedura alegerii de către Parlament a noului Președinte a țării s-a desfășurat în cadrul a trei ședințe și după două încercări nereușite nici unul dintre candidații PCRM nu a reușit să acumuleze majoritatea necesară - 61 de voturi. Însăși ședințele de alegere au fost declarate nevalabile din lipsa cvorumului (deputații din opoziție nu au participat la alegeri). În consecință, la 12 iunie 2009, Curtea Constituțională a constatat că nealegerea Președintelui Republicii Moldova constituie o circumstanță ce justifică dizolvarea Parlamentului Republicii Moldova de legislatura a XVII-a. La 10 iunie deputații PCRM au acordat vot de încredere Cabinetului de Miniștri Greceanii II, iar la 15 iunie Președintele în exercițiu al Republicii Moldova a emis decretul privind dizolvarea Parlamentului și stabilirea datei alegerilor parlamentare anticipate în ziua de 29 iulie 2009.

Rezultatele date publicității de CEC, după numărarea tuturor voturilor valabile exprimate la alegerile parlamentare din 29 iulie 2009, au fost următoarele:

PCRM - 44,69% (48 mandate); PD - 12,54% (13 mandate); PLDM - 16,57% (18 mandate); PL - 14,68% (15 mandate); AMN - 7,35% (7 mandate).

Trei partide - Partidul Social Democrat (1,96%); Partidul Popular Creștin Democrat - (1,9%) și Partidul Verde (0,4%) - nu au reușit să treacă pragul electoral de 5% (prag, care în 2009 a fost redus de la 6 la 5%). Prezența la vot a alegătorilor a fost de 58,77%.

Chiar dacă Partidul Comuniștilor a câștigat, singur, cele mai multe voturi și mandate (48), cele patru partide de opoziție și-au adjudecat, împreună, majoritatea locurilor (53) din noul Parlament de la Chișinău. Astfel, ele dețineau suficiente voturi pentru a alege președintele Parlamentului, nu însă și pentru a alege un nou șef al statului, caz pentru care ar avea nevoie de 61 de voturi.

Constituția Republicii Moldova prevede că, dacă Parlamentul nu poate alege un președinte al statului nici după organizarea de alegeri anticipate, un alt scrutin general parlamentar este posibil abia în anul următor. Astfel, dacă nu se ajunge la un compromis politic, Vladimir Voronin va putea rămâne președinte până la organizarea de noi alegeri în 2010.

Teoretic, voturile opoziției ar fi suficiente pentru desemnarea unui nou guvern, numai că președintele în exercițiu, chiar dacă interimar, este singurul care are dreptul constituțional de a desemna candidatul pentru funcția de premier. Lui V.Voronin îi revine așadar dreptul să desemneze premierul, însă cele patru partide de opoziție nu îl pot forța în nici un fel să numească un candidat de-al lor. Liderii celor cinci partide politice intrate în Parlament au făcut declarații de poziționare în vederea negocierilor complicate care se anunță în perioada următoare.

Partidele din opoziție formează o coaliție parlamentară și numesc propriul candidat ca președinte al Parlamentului - Mihai Ghimpu. A fost ales un nou prim-ministru - Vlad Filat.

Prin Decretul Președintelui Republicii Moldova nr.563-V din 28 septembrie 2010 privind dizolvarea Parlamentului de legislatura a XVIII-a a fost stabilită data de 28 noiembrie 2010 pentru desfășurarea alegerilor în noul Parlament. La 29 septembrie 2010, Comisia Electorală Centrală (CEC) a aprobat Programul calendaristic pentru organizarea și desfășurarea alegerilor parlamentare anticipate din 28 noiembrie 2010. Totodată, reamintim că, așa cum prevede Codul Electoral, perioada electorală este perioada de timp cuprinsă între ziua aducerii la cunoștință publică a datei alegerilor și ziua în care rezultatele finale ale alegătorilor sunt confirmate de către organele competente [10, 16].

Pentru alegerile parlamentare anticipate din 28 noiembrie 2010 CEC a înregistrat 20 de partide și formațiuni social-politice, precum și 19 candidați independenți [1].

Prin Hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr.3614 din 8 octombrie 2010 a fost aprobat și publicat în presă Regulamentul CEC privind reflectarea campaniei electorale la alegerile parlamentare anticipate din 28 noiembrie 2010 în mijloacele de informare în masă din Republica Moldova [27, 58-60]. În Capitolul I al Regulamentului, intitulat „Dispoziții generale”, se sublinia: „Prezentul Regulament stabilește modul de reflectare a campaniei electorale la alegerile parlamentare anticipate din 28 noiembrie 2010 în mijloacele de informare în masă din Republica Moldova și are drept scop asigurarea reflectării echitabile, echilibrate și imparțiale a campaniei electorale la alegerile parlamentare de către instituțiile mass-media, promovarea libertății de exprimare și a pluralismului politic, stabilirea unor norme obligatorii pentru aplicarea în practică a acestor principii de către mass-media, pe de o parte, și concurenții electorali, pe de altă parte” [28, 58].

Totodată, Comisia Electorală Centrală a invitat partidele politice și instituțiile mass-media să semneze Codul de conduită privind desfășurarea și reflectarea campaniei electorale la alegerile parlamentare anticipate din 28 noiembrie 2010 în sediul Comisiei, începând cu 4 octombrie 2010.

Codul de conduită este o convenție încheiată între reprezentanții partidelor, altor organizații social-politice, pe de o parte, și reprezentanții mass-media, pe de altă parte, privind modul de desfășurare și reflectare a campaniei electorale, care exclude lezarea demnității și imaginii concurenților electorali. Conform prevederilor Codului Electoral, CEC asigură semnarea acestuia până la începerea campaniei electorale [17].

Chiar de la început se cere de menționat faptul că campania electorală din toamna anului 2010 a fost marcată din start de utilizarea unor strategii de comunicare manipulative, în mod special din partea opoziției, dar și din partea unor

actori electorali aflați la guvernare. Scopul acestora în retorica electorală era de a credibiliza mesajele și de a determina anumite comportamente, atitudini și opțiuni în favoarea manipulatorului. Diversiunea comunicațională presupune încercarea de a schimba cursul unei acțiuni, de a abate (prin crearea unor false probleme) intențiile, gândurile, acțiunile sau planurile cuiva [37, 89].

Miza pentru alegerile parlamentare anticipate din 28 noiembrie 2010 a fost deosebit de mare; or, lupta pentru putere între taberele politice adverse din Republica Moldova este una continuă de la scrutinul parlamentar din 5 aprilie 2009 până în prezent.

Cetățenii republicii au participat activ la aceste alegeri. La urme s-au prezentat 1.733.051 alegători. Ieșirea masivă a cetățenilor Republicii Moldova la votare a fost, fără îndoială, un aspect pozitiv al scrutinului din 28 noiembrie 2010 și o consecință a activității desfășurate de mass-media. Totodată, rata înaltă de participare la scrutinul electoral demonstrează o dată în plus că societatea noastră își dorește o guvernare stabilă, generatoare de prosperitate și dezvoltare. Astăzi, mai mult ca oricând, clasa politică din Republica Moldova trebuie să demonstreze prin fapte că nu este condusă de ambiții și interese de moment, dar că este în serviciul cetățenilor.

Campania electorală a luat sfârșit la 24 decembrie 2010, când Curtea Constituțională a validat mandatele celor 101 deputați care vor constitui Parlamentul de legislatura a XIX-a. În același timp, Curtea Constituțională a emis un demers Parlamentului pentru a amenda Codul Electoral, astfel încât să fie prevenite încălcări de genul celor notificate în campania electorală pentru alegerile parlamentare anticipate din 28 noiembrie 2010. În decizia sa, Curtea Constituțională a confirmat rezultatele alegerilor anticipate din 28 noiembrie, conform cărora PCRM a obținut 42 de mandate, PLDM - 32, PDM - 15, iar PL - 12 [6, 1].

După cum am menționat, în Republica Moldova au avut loc deja 8 scrutine ale alegerilor parlamentare (1990, 1994, 1998, 2001, 2005, aprilie 2009, iulie 2009, 2010). Și cu toate că în această perioadă a crescut activitatea socială și politică a oamenilor, a sporit semnificativ interesul lor față de problemele politice și de stat, atitudinea negativă a alegătorilor față de parlamentari continuă să mai persiste.

E cert faptul că Parlamentul reprezintă instituția politică de bază a unui stat de drept și de aici, odată cu evoluția, dezvoltarea multilaterală a statului, trebuie să evolueze și parlamentarismul, axându-se pe modele contemporane de organizare a activității autorității legislative [38, 8].

Lupta pentru puterea politică după anul 1989 în România începe odată cu primele alegeri generale, când se alege Parlamentul și Președintele pe cale democratică. La 20 mai 1990, în România au loc primele alegeri parlamentare. Din cele 71 de partide și formațiuni politice care au participat la alegeri 18 au reușit să intre în Parlament. Acestora li s-au adăugat 11 reprezentanți ai organi-

zațiilor minorităților naționale care au primit câte un mandat, în conformitate cu Decretul-lege nr.92/1990. Din cele 513 mandate, atât pentru Camera Deputaților cât și pentru Senat, 354 reveneau Frontul Salvării Naționale (FSN), reprezentând aproape 70%, restul de 159 de mandate revenind celorlalte 26 de formațiuni politice. În aceste condiții „posibilitatea unei opoziții solide, reale, era ca și inexistentă” [47, 129]. În urma primelor alegeri libere, dominația (FSN) a atins o cotă ce reducea la zero potențialele eforturi ale opoziției. Campania electorală din 1990 a scos în evidență forțele politice ale vremii: un grup de foști adepți ai regimului ceaușist, care se deziceau de acesta și nu aveau un program politic concret și un grup de oameni politici, foști membri ai partidelor istorice, care reușiseră să supraviețuiască reprimării comuniste. Parlamentul nou format crea cadrul legislativ pentru o Românie postdecembristă și avea ca principala misiune realizarea unei noi constituții.

Următoarele alegeri au avut loc la 27 septembrie 1992. Scena politică era diferită. Încă în martie 1992, la Convenția Națională a FSN, care hotărâse scindarea acestui partid între susținătorii lui Ion Iliescu și cei ai lui Petre Roman. Primii vor forma FDSN. Forțele progubernamentale, care se grupase în jurul FDSN, au ignorat promisiunile din campanie ale Convenției Democrate din România (CDR), ele au reînnoit acuzațiile împotriva opoziției din mai 1990, cum că aceasta urmărea o reîntoarcere în timp, la o epocă de exploatare economică, și că nu prezenta încredere că ar fi putut fi apărătoarea intereselor naționale ale României. În același timp, forțele ultra naționaliste apar pentru prima dată ca forță distinctivă, renunțând a mai sta în umbra partidului aflat la putere. În campania electorală din 1992, din cele 80 de formațiuni politice doar 9 au depus liste pentru ambele Camere ale Parlamentului. Acestea au fost: FDSN, CDR, FSN, Partidul Unității Naționale Române (PUNR), Partidul România Mare (PRM), Partidul Național Liberal (PNL), Partidul Republican (PR), Mișcarea Ecologistă din România (MER). Având în vedere criteriul cantitativ, dar mai și cel calitativ, de altfel important, partidele politice ale perioadei se pot împărți în două categorii: prima, foarte numeroasă, ce cuprindea partide mici și foarte mici, care urmăreau doar să se facă simțiți în atmosfera electorală și cea de-a doua categorie, reprezentată de partide mai puține ca număr, dar care reprezentau adevărata forță politică.

Analizând rezultatele alegerilor parlamentare din 1992, se constată structura minoritară a Parlamentului, urmare a numărului ridicat de partide și al scrutinelui proporțional. De data aceasta, 8 formațiuni politice au reușit să obțină locuri în Parlament. Însă niciunul dintre partide nu a reușit să obțină majoritate absolută. FDSN obținea 27,71 % în Camera Deputaților și 28,29% în Senat, CDR devenea a doua forță politică a țării, totalizând puțin peste 20,01% din voturi în Cameră și 20,16% în Senat, urmată fiind de FSN (10,19% - Camera Deputaților, 10,39% - Senat), PUNR (7,72 % - Camera Deputaților, 8,12% - Se-

nat), UDMR (7,46% - Camera Deputaților, 7,58% - Senat), PRM (3,90% - Camera Deputaților și 3,85% - Senat), Partidul Socialist al Muncii (PSM) (3,04% - Camera Deputaților și 3,19% - Senat) și Partidul Democrat Agrar din România (PDAR), care depășea pragul electoral numai prin voturile obținute pentru Senat (3,31%) [45, 150]. Marele învins al acestor alegeri a fost PNL (ieșit din aprilie 1992 din CDR), care a obținut un procentaj de sub 3% și nu a reușit să ajungă în Parlament.

Noul Parlament era constituit din 8 formațiuni politice (cu excepția cele 13 organizații ale minorităților naționale, care primeau câte un loc în Parlament în conformitate cu Constituția și Legea electorală), CDR era însă format din mai multe partide politice, multe dintre ele care, nu atingeau pragul electoral de 3%, deci se dovedea „că pragul electoral a fost un paliativ care deși a limitat numărul partidelor parlamentare, n-a contribuit la concentrarea acestora” [40, 157]. Fărămișarea parlamentară s-a accentuat în urma desfacerii CDR în patru grupuri parlamentare în Camera Deputaților și în două în Senat. Pentru că niciunul dintre partide nu întrunise majoritate absolută a fost necesară asocierea mai multor partide pentru realizarea majorității parlamentare. Aceasta s-a realizat între FDSN, cel ce obținuse primul loc în alegeri, și PUNR, PRM și PSM, partide nou intrate în Parlament [43, 165-166].

Următoarele alegeri parlamentare au avut loc în 1996. Cu o participare la vot aproximativ egală (76,01%) cu cea de la anterioarele alegeri, românii își schimbau orientarea politică către centru dreapta. Alegerile din 1996 deschid o nouă perioadă în istoria politică a României post-decembriste, căci alternanța la putere schimbă nu numai actorii, dar și scena politică [41, 167].

Încă în februarie 1995, în urma unor neînțelegeri apărute, Partidul Democrației Sociale din România (PDSR), PL' 93, Partidul Alianței Civice (PAC) și UDMR părăsesc Convenția. PNL își va manifesta dorința de a reintra în CDR, ceea ce va face ca la alegerile din 1996, liberalii să anticipeze listele acesteia. Componenta CDR se va îmbogăți prin aderarea Partidului Alternativa României (PAR) în iulie 1996.

În septembrie 1995, Partidul Democrat (PD), rezultat prin fuziunea FSN cu Partidul Democrat, în 1993, și Partidul Democrației Sociale din România (PDSR) au format Uniunea Socială Democrată (USD). Liderii formațiunii politice noucreate și-au manifestat disponibilitatea de a încheia o alianță electorală cu CDR.

Un sondaj efectuat de Centrul pentru Sociologie Urbană și Regională (CURS), arată că în octombrie 1996, cu numai o lună înaintea alegerilor parlamentare, PDSR se bucura de sprijinul a 19% din populație, CDR - 23%, USD - 12%, iar PRM beneficia de numai 3,7% din încrederea populației.

Scrutinul s-a desfășurat în ziua de 3 noiembrie, iar din cei 17.218.654 de alegători înscriși pe listele electorale s-au prezentat la vot 13.088.388. Din tota-

lul de voturi valabil exprimate, 12.238.746 au fost acordate Camerei Deputaților și 12.287.671 Senatului. Fără a obține o majoritate absolută, CDR a primit cel mai mare număr de voturi (30,17% - Camera Deputaților, 30,70% - Senat). PDSR ajungea în opoziție prin cele 21,52% de voturi obținute pentru Cameră și 23,08% pentru Senat, urmat fiind de USD (12,93% - Camera Deputaților, 13,16% - Senat), UDMR (6,64% - Camera Deputaților, 6,82% - Senat), PRM (4,46% - Cameră, 4,54% - Senat) și UNPR (4,36% - Camera Deputaților, 4,22% - Senat). Rezultatele alegerilor parlamentare din 1996 au fost dezamăgitoare pentru reprezentanții puterii. CDR și USD au avut o slabă majoritate electorală, dar ea a crescut când s-a adăugat UDMR. PDSR a pierdut o treime din susținători, voturile destinate lui, pentru Camera Deputaților coborând la 21,52%. În locul unei campanii electorale de asumare cinstită a erorilor și eșecurilor celor patru ani de guvernare, PDSR se lansase într-o campanie agresivă la adresa adversarilor, bazată pe denigrare și calomnie. Fără să țină seama de evoluția electoratului, PDSR a reînviat vechile sale teme electorale, eficiente în confruntările anterioare: pericolul monarhiei, venirea moșierilor care urmau să confişte pământul țăranilor, a proprietarilor care urmau să-și revendice casele naționalizate.

O analiză a rezultatelor făcută de Institutul Român de Sondare a Opiniei Publice (IRSOP) a arătat că PDSR pierduse din cauza schimbării convingerilor politice în rândul categoriilor sociale, care reprezentaseră în 1990 și 1992 cheia succesului său electoral. Majoritatea parlamentară se va realiza prin coalizarea CDR, USD și UDMR.

Anul 1996 a fost numit “anul schimbării”, căci pentru prima dată reprezentanții puterii pierdeau alegerile. Anul 1996 devine un an important pentru democrația românească, un „an al refuzului”, cum îl numea Octavian Paler, căci românii au refuzat păstrarea statu-quo-ului politic și au votat pentru schimbare. [31, 24]

Al patrulea scrutin postdecembrist se va desfășura în 2000. De data aceasta criteriile electorale fuseseră modificate prin cinci Ordonanțe de Urgență, emise de Guvern în cursul anului 2000. Cea mai importantă prin efectul său a fost Ordonanța de Urgență a Guvernului (O.U.G.) nr.129 din 30 iunie 2000, publicată în Monitorul Oficial nr.311 din 5 iulie 2000. Aceasta modifica pragul electoral de la 3% la 5% pentru partide politice sau formațiuni politice; în cazul alianțelor politice pragului de 5% i se adaugă 3% pentru al doilea partid membru al alianței, iar pentru fiecare din celelalte partide, membre ale alianței, câte 1%, dar fără să depășească 10% [2, 102].

Atmosfera politică a perioadei premergătoare campaniei electorale se caracterizează printr-o totală lipsă de încredere a populației în partide și Parlament. Acest lucru se datora în mare parte reputației pătate a politicienilor, care migrau dintr-un partid în altul, pentru a-și atinge propriile ambiții. Ei erau acuzați de corupție, [41, 24-26] absentau de la ședințele Parlamentului, ajungându-se la

aceea că pentru obținerea unui vot final al unui proiect de lege, acesta să fie anunțat cu o săptămână înainte pentru a se putea obține majoritatea.

În cadrul CDR se produc unele disensiuni. Cauzele neînțelegerilor apărute între membrii coaliției se regăsesc în următoarele:

- organismele de conducere au funcționat în principal ca foruri formale sau informale de aplanare a tensiunilor și conflictelor dintre parteneri, precum și de alocare a diverselor tipuri de resurse;

- tensiunile și conflictele s-au manifestat mai mult în rândul eșaloanelor doi și trei ale partidelor și coalițiilor, sau între acestea și conducerile partidelor, fapt care dovedește lipsa de control a liderilor de partid asupra formațiunilor conduse de ei;

- interesele concrete față de diferite resurse și interesele particulare, care s-au dovedit de multe ori mai puternice decât interesele generale ale reformei, făcând ca unii dintre partenerii coaliției să fie mai aproape de opoziție decât față de colegii lor de la putere;

- slaba capacitate de negociere și consens între colegi, niciunul dintre membrii coaliției nereușind să-și impună vreo inițiativă legislativă legată de programul său politic și ideologic;

- lipsa unui protocol de guvernare, care pe lângă principiile generale ale reformei, față de care exista aparent un consens, ar fi stabilit cu exactitate principiile particulare, modalitățile de abordare a unor situații delicate, ale unor posibile conflicte de interese, a unor ieșiri necugetate, atacuri reciproce în mass-media [34].

Toate acestea au avut drept rezultat părăsirea alianței de către PAC, PAR, PER și PNL. În aceste condiții, CDR se vede nevoită să găsească soluții, care să o facă învingătoare în alegerile din toamna anului 2000. Iar astfel ființă CDR-2000, constituită din PNȚ-CD, Uniunea Forțelor de Dreapta (UFD) - denumire adoptată de PAR după Congresul din 1999 - FER, Alianța Națională Creștin Democrată (ANCD) - constituită din foști membri ai PNȚ-CD, care părăsiseră partidul în 1998, și Partidul Moldovenilor (PM). CDR-2000 se dorea a fi o alternativă viabilă la ascensiunea forțelor de centru stânga. Calculul PNȚ-CD că aceste partide mici ar fi putut asigura voturile suplimentare necesare trecerii pragului electoral și intrării în Parlament demonstrează că țărăniștii se rupseseră într-o oarecare măsură de realitate.

Modalitatea de acțiune a PD, în cadrul coaliției, îl făcea mai apropiat de PDSR decât de colegii săi din CDR, principalele împotriviri ale sale fiind legate de principii morale fundamentale, care priveau corectarea abuzurilor făcute de comuniști. (Legea caselor naționalizate, modificarea Legii Fondului Funciar, Legea retrocedării proprietăților Bisericii greco-catolice).

UDMR a acționat în permanență pentru realizarea propriilor sale obiective, [42, 372] fără să ia în seamă situația în care se află coaliția din care făcea parte, a cărei credibilitate era în scădere continuă.

PNL își întărea poziția prin absorbția PAC, dobândind o aură de prestigiu, datorată infuziei de personalități venite din ceea ce fusese partidul elitelor. Șansele unei posibile reconcilierii cu CDR sunt anulate complet când PNL a acceptat să includă pe listele sale electorale membrii unei grupări de experți de stânga, teoreticieni ai reformei sistemului socialist, care creaseră în 1999 Inițiativa Social-Liberală. Efectul imediat al acestei apropieri a fost părăsirea partidului de către membrii vechii gărzi liberale, considerând ca inacceptabilă această asociere.

Convingerea populației raportată la PDSR era că o conducere a social-democrației nu putea fi mai rea decât a celor ce se pregăteau să-și încheie mandatul, uitându-se activitatea din legislaturile anterioare anului 1996. În același timp, se constată o deschidere a PDSR către PNL și UDMR, partidul expunând o imagine nouă, de centru, de adept al modernizării. PDSR semnează, în 1999, o alianță cu principalul partid al romilor, anterior discreditat, iar pentru viitoarele alegeri semnează o alianță electorală cu Partidul Umanist din România (PUR). Împreună formau Polul Democrat Social din România. La acesta va adera și PDSR. Pentru a-și atrage sindicatele de partea lor, social-democrații au așezat șase lideri sindicali pe locurile eligibile pe listele electorale ale partidului. Mesajul PDSR era în general axat pe reconciliere națională, iar tonul folosit era lipsit de accente extremiste.

PRM apărea ca alternativă pentru cei care nu mai aveau încredere în nici unul dintre partidele care deținuseră la un moment dat majoritatea parlamentară și ajunseseră la guvernare. Fiind în opoziție în mai toți anii '90, PRM se putea scuti de răspundere pentru proasta guvernare ce a caracterizat acest deceniu. Manifestul partidului a fost elaborat cu grijă pentru a reflecta frustrările și speranțele românilor de rând, care se simțeau exploatați și neglijați de clasa politică. Câteva dintre măsurile promise erau următoarele: lichidarea imediată a mafiiilor autohtone și străine care operau pe teritoriul României, distrugerea rețelelor de prostituție și trafic de droguri, confiscarea marilor averi obținute prin fraudă și transferarea lor într-un Fond Național de Economii, care să aline suferința românilor ce trăiau într-o sărăcie lucie, judecarea în procese publice a persoanelor vinovate de genocid împotriva poporului român, luarea tuturor măsurilor necesare pentru repatrierea celor 4 miliarde de dolari depuse de români în bănci străine, organizarea unui referendum privind instituirea pedepsei capitale pentru pedofilie și pruncucidere, scăderea prețului la alimente, băuturi, medicamente, rechizite școlare, eradicarea violenței în rândul țiganilor, în primul rând prin educarea reprezentanților acestei comunități, dar și prin crearea de locuri de muncă pentru membrii ei, reinstituirea autorității statului român în județele Harghita și Covas-

na, accelerarea fenomenului istoric și reversibil de unificare pașnică cu Basarabia și Bucovina. Promovând acest program, PRM va reuși să obțină poziția a doua în opțiunile românilor, dovedindu-se un contract-candidat puternic al PDSR.

Alegerile parlamentare au avut loc în data de 26 noiembrie 2000. Din cei 17.699.727 de alegători înscriși pe listele electorale, s-au prezentat la urne 11.559.458, reprezentând 65,31% (2/3) din totalul cetățenilor cu drept de vot, un procentaj mult inferior anteriorilor scrutinuri. Dinamica participării la vot releva o evoluție, ușor accidentată, dar în certă descreștere a interesului pentru politică în perioada postdecembristă. Rezultatele alegerilor au făcut ca în Parlament să intre 5 formațiuni politice. Polul Democrat Social din România a obținut primul loc cu 36,61% în voturi pentru Camera Deputaților și 37,09% pentru Senat, urmat fiind de PRM (19,48% - Cameră, 20,01% - Senat), PD (7,03% - Camera Deputaților, 7,58% - Senat), PNL (6,89% - Camera Deputaților, 7,48% - Senat), și UDMR (6,80% - Camera Deputaților, 6,90% - Senat) [46, 159]. Ca urmare a redistribuirii voturilor primite de partidele care nu au reușit să depășească pragul electoral, forțele politice ce s-au aflat pe primele două locuri au dobândit adevărate „prime electorale”. Astfel, procentajul PDSR din Camera Deputaților se va mări la 44,92%, iar la Senat la 46,42%, iar procentajul PRM va fi la Cameră de 24,34% și la Senat de 25,42%. Totuși, numărul de mandate din Camera Deputaților, obținute prin redistribuire, se diminuează de la 125 în 1992 și 118 în 1996, la 110. Același fenomen se constată și în Senat: de la 94 în 1992 și 85 în 1996, la 72 în 2000. Am putea crede că este astfel mai bine exprimată voința electoratului, însă nu trebuie să uităm de acele “voturi irosite”, acordate partidelor ce nu au reușit să treacă pragul electoral, iar numărul acestora crescuse semnificativ la alegerile din 2000. Putem constata, analizând voturile, ca numai unul din doi cetățeni cu drept de vot, își avea reprezentată opinia politică în Parlament și totodată faptul că, fusese irosit votul a un sfert din cetățenii prezenți la urne. Majoritatea parlamentară a fost creată prin asocierea UDMR.

Începând cu alegerile parlamentare din 2000 numărul locurilor din Parlament pentru organizațiile minorităților naționale a fost mărit la 18. În același timp, alegerile din 2000, au însemnat, din punct de vedere politic, apogeul pentru PRM și sfârșitul pentru CDR [33, 508].

O nouă schimbare politică se produce în România începând cu scrutinul din 28 noiembrie 2004. Aceasta s-a datorat atât modificărilor apărute în rândul actorilor politici, cât și punerii în aplicare a unei noi legi electorale (Legea nr.373/2004). PDSR își schimbă în 2001 denumirea, în Partidul Social Democrat (PSD), în urma fuziunii cu PSDR, iar pentru alegerile parlamentare decide să formeze o uniune cu PUR. La 28 septembrie 2003, PNL și PD se constituieseră într-o alianță numită „Dreptate și Adevăr” (DA), alianță politică având drept scop oferirea unei alternative de centru-dreapta la viitoarele alegeri.

Alegerile din 2004 au creat o situație inedită în politica românească [21]. Au confirmat, pe de o parte, statutul parlamentar al celor șase partide care intraseră în Parlament în urma scrutinului din 2000 (pentru prima dată, după 1989, nu a existat nici un partid nou venit în forul legislativ și nici un partid care să-și piardă statutul parlamentar); ceea ce s-a modificat a fost ponderea mandatelor, marele câștigător fiind PNL, iar marele perdant - PRM. Pe de altă parte, era pentru prima dată când majoritatea parlamentară se constituia în jurul formațiunii politice ce obținuse al doilea loc în alegeri, alianța DA. Majoritatea nou-formată s-a dovedit a fi mai eclectică decât anterioarele, reprezentate de stânga revoluționară și național-identitară între 1990-1992, conservatorismul de stânga cu puternică tentă naționalistă din perioada 1992-1996, liberalismul de centru-dreapta, deschis occidentalizării radicale, ce a definit majoritatea legislativă a anilor 1996-2000, și social-democrația aflată în căutarea unei definiții reformiste în domeniul economic și a unei viziuni protectoare în domeniul social, între 2000-2004. De menționat că în legislatura 2004-2008 opoziția a fost reprezentată de PSD, PRM și Partidul Conservator (PC).

Al șaselea exercițiu electoral postdecembrist din 2008, marcat ca prag psihologic al sfârșitului tranziției, a avut un grad sporit de imprevizibilitate. Mai mulți factori au contribuit la particularizarea momentului:

- au reprezentat primele alegeri parlamentare organizate după aderarea la UE; noul statut politic al țării a amplificat miza confruntării electorale, câștigarea puterii conferind accesul la fondurile comunitare, o resursă extrem de atractivă și de necesară în realizarea unei guvernări de succes;

- pentru prima dată alegerile parlamentare nu s-au desfășurat în paralel cu prezidențialele, astfel partidele nu s-au mai putut identifica cu prezidențiabilii, lucru cu consecințe atât asupra modului de desfășurare a campaniei electorale, a strategiilor fiecărui competitor, cât și asupra prezenței la vot;

- arhitectura scenei politice bazată pe un echilibru tripartit relativ a lăsat confruntarea deschisă oricărui rezultat; controlul politic dispersat al puterii și existența a doi actori politici și electorali (PSD și PD-L) cu forțe sensibil egale au creat un background inedit pentru alegerile parlamentare din 2008;

- criza economică a creat premisele unor atitudini politice și comportamente electorale supuse unei presiuni psihologice de relativizare a ceea ce înseamnă nivel de trai, temă care a cunoscut o abordare atât din partea puterii, cât și a opoziției, aproape exclusiv la nivel de discurs și doar în ultima parte a campaniei electorale, însă a contribuit la crearea unui context specific de desfășurare a alegerilor parlamentare;

- modificarea legii electorale a fost elementul central și definitoriu al alegerilor parlamentare din 2008; miza existentă în jurul "votului uninominal" a creat un nivel de așteptare publică disproporționat în raport cu semnificația, rolul și scopul sistemului electoral [5].

Alegerile parlamentare din 2008 au marcat mai multe mutații:

- sfârșitul hegemoniei unui singur partid mare;
- competiția politică nu a mai fost una dintre un singur partid mare și celelalte partide mici, ci între trei partide mari: PDL, PSD+PC, PNL;
- eliminarea partidelor mici din Parlament;
- trecerea de la multipartitism la tripartitism, bazat pe competiția politică și electorală dintre trei partide mari.

În decursul celor 23 de ani de după revoluție România a trecut prin experiența a șase scrutine parlamentare. În campaniile electorale s-a manifestat tendința forțelor politice ajunse la putere de a recurge la mijloace nedemocratice pentru subminarea opoziției politice, atitudine care ar putea fi explicată și prin persistența unor reminiscențe comportamentale specifice „partidului unic” sau „partidului stat”. Din această cauză, forțele politice din opoziție nu au reușit să ajungă la un nivel corespunzător de restructurare și consolidare.

În concluzie constatăm, că cel puțin în această etapă incipientă a vieții democratice în Republica Moldova și în România să se statueze obligativitatea ca promisiunile electorale ale puterii și opoziției să nu depășească perimetrul realității și obiectivității, iar în situația în care ele reușesc să obțină un număr suficient de voturi să se instituie o modalitate concretă de responsabilizare în vederea realizării promisiunilor.

Bibliografie:

1. 28 noiembrie 2010 – Alegerea Parlamentului Republicii Moldova. Lista concurenților electorali. – Chișinău, 2010.
2. Birch S. și alții. *Embodying Democracy*. - Palgrave Macmillan, 2002.
3. Boțan I. Faza finală a campaniei electorale. // *Alegeri 2005*. ADEPT. – Chișinău, 2005.
4. Boțan I. Rezultatele alegerilor 2005. // *Alegeri 2005*. ADEPT. - Chișinău, 2005.
5. Buti D. Alegerile parlamentare din 2008. // *Sfera Politicii* [on line]. 2009, nr.131-132 <http://www.sferapoliticii.ro/sfera/131-132/art05-buti.html> (citată 27.05.2012).
6. CC a validat alegerile anticipate. // „Moldova Suverană”, 2010, 28 decembrie.
7. CEC a întocmit lista noilor parlamentari. // „Moldova Suverană”, 2005, 15 martie.
8. Cernenco E., Solomon C. Alegerile parlamentare din martie 1998 în Republica Moldova și consolidarea sistemului politic pluripartidist. // *Symposia professorum. Seria „Istorie”*. - Chișinău: ULIM, 2000.

9. Cernencu M., Galben A., Rusnac Gh., Solomon C. Republica Moldova: Istoria politică (1989-2000). Documente și materiale. Vol.II. - Chișinău, 2000.
10. Codul Electoral. – Chișinău, 2010.
11. Conform Ministerului de Interne, 129 persoane au fost acuzate de săvârșirea contravențiilor administrative, iar acuzații penale au fost aduse la 86 persoane. Pe 15 aprilie, Președintele Voronin a declarat amnistia persoanelor implicate în protestele de stradă din 7 și 8 aprilie 2009.
12. Electorala 2005. Documente și cifre cu privire la alegerile Parlamentului Republicii Moldova. Comisia Electorală Centrală. - Chișinău, 2005.
13. Electorala 2005. Documente și cifre cu privire la alegerile Parlamentului Republicii Moldova. Comisia Electorală Centrală. - Chișinău, 2005.
14. Electorala 2009. Documente și cifre la alegerea Parlamentului Republicii Moldova de legislatura a XVII-a. Partea I. Ediție a Comisiei Electorale Centrale. - Chișinău, 2009.
15. Electorala '94. Documente și cifre. Ediție a Comisiei Electorale Centrale. – Chișinău, 1994.
16. Electorala '98. Documente și cifre. Ediție a Comisiei Electorale Centrale. – Chișinău, 1998.
17. <http://www.voceabasarabiei.net/stiri/politica/11409-comisia-electoral-central-invitat-partidele-politice-i-instituiile-mass-media-s-semneze-codul-de-conduit-privind-desfurarea-i-reflectarea-campaniei-electorale-la-alegerile-parlamentare-anticipate-din-28-noiembrie-2010>.
18. Lazur D. Diacov a ales... // „Jurnal de Chișinău”, 2005, 25 martie.
19. Lungu D. Deputații au încheiat un parteneriat politic pentru realizarea obiectivelor integrării europene. // „Moldova Suverană”, 2005, 25 martie.
20. Lungu D. Deputații au încheiat un parteneriat politic pentru realizarea obiectivelor integrării europene // „Moldova Suverană”, 2005, 25 martie.
21. Matei O. Democrație și protest. // Sfera Politicii [on line]. 2005, nr.115 <http://www.sferapoliticii.ro/sfera/115/art3-matei.html> (citată 27.05.2012)
22. „Moldova Suverană”, 1990, 17 martie.
23. „Moldova Suverană”, 2001, 17 martie.
24. „Moldova Suverană”, 2001, 6 martie.
25. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2000, Nr.88-90.
26. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2004, Nr.241.
27. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, Nr.206-209
28. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, Nr.206-209.
29. Monitorul Parlamentului Republicii Moldova, 1993, Nr.10 (Partea 1).
30. Moșneaga V., Rusnac Gh. Republica Moldova: Alegerile parlamentare (1994) și geografia politică a electoratului. - Chișinău, 1997.
31. Paler O. 1996: an al refuzului. // Secolul 20, 1996, nr.10-12.

32. Parlamentul independentei: [cronica fot.-doc] / Asoc. „Parlamentul - 90”. – Chișinău, 2010.
33. Pavel D., Huiu I. Nu putem reuși decât împreună - O istorie a Convenției Democratice 1989-2000. - Iași: Polirom, 2003.
34. Pavel D. Performanța coaliției? Rămânerea împreună. // Sfera Politicii [online]. 1998, nr.66. <http://www.dntb.ro/sfera/66/bilant-art4.html> (citat 25.05.2012)
35. Peru A. Tendințe și strategii de imagine în Electorala 2005. (Cazul Republicii Moldova). // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică), Nr.2 (XXIX). - Chișinău: CEP USM, 2005.
36. Peru A. Tendințe și strategii de imagine în Electorala 2005. (Cazul Republicii Moldova) // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică), Nr.2 (XXIX). - Chișinău: CEP USM, 2005.
37. Peru-Balan A. PR-ul politic și comunicarea de criză în Republica Moldova, 2009-2010. – Chișinău, 2010.
38. Popa V. Dreptul parlamentar al Republicii Moldova. – Chișinău: ULIM, 1999.
39. Preda C. Occidentul nostru. - București: Nemira, 1999.
40. Radu A., Radu G., Porumb I. Sistemul politic românesc, un sistem entropic. - București: Tehnică, 1995.
41. Radu G. Corupție. Corupția politică: substitut sau indicator al reformei? // Sfera Politicii, 2001, nr.89.
42. Réka H. Problematika autonomiei la UDMR (1990-2004). // Partide politice și minorități naționale. Sibiu: Techno-Media, 2008.
43. Roper S. Parliamentary Development. // Romania since 1989. - Lexington Books, 2004.
44. Solomon C. Aspecte ale vieții politice în Republica Moldova (1989-2002). - Chișinău, 2002.
45. Stoica S. Dicționarul partidelor politice din România (1989-2004). – București: Meronia, 2004.
46. Stoica S. Dicționarul partidelor politice din România(1989-2004). – București: Meronia, 2004.
47. Voicu G. Sisteme de partide în Europa de Est. // Polis, 1996, Nr.2.
48. Мошняга В. Парламентские (1998) выборы и укрепление демократии в Молдове. // Молдова – 98. Политические реалии и парламентские выборы. - Кишинэу, 1998.
49. Мошняга В., Руснак Г. Украинская «оранжевая революция» в контексте политического взаимодействия власти и оппозиции: уроки для Республики Молдова. // Puterea și opoziția în context ul managementului politic. // Моșneaga V., Rusnac Gh., Mohammadifard Gh. (Coords.) – Iași: Pan-Europe, 2005.

50. Мошняга В., Тэнасэ Р., Руснак Г. Парламентские (2005) выборы в Республике Молдова: специфика, стратегии, результаты. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Nr.3 (XXX), 2005.

Prezentat la redactie
la 18 iunie 2012

СОВЕТСКАЯ «ПЕРЕСТРОЙКА» ГЛАЗАМИ МОЛДАВСКИХ ПРЕЗИДЕНТОВ

Николай ЦВЯТКОВ

Республика Молдова, Кишинев, Академия Наук Молдовы, Институт Европейской интеграции и политических наук, Отдел политических наук
Доктор политических наук, старший научный сотрудник

In the political and academic circles from contemporaneous Republic of Moldova is growing the interest, and it is time, finally, for the leaders of the Moldavian "perestroika" to talk about what happened in our country between 1985-1992 years. Indeed, over the last 5-6 years in Chisinau were published their memoirs all of the Moldovan Presidents: Mircea Snegur, Petru Lucinschi, and in several interviews his memories of "perestroika" shared Vladimir Voronin. It is known that all memoirs are often subjective. However, the ability to make a general systematization on the basis of such memories written by senior political leaders of the our country about the events of those years will enable us to understand better the situation in Soviet Moldavia, which took place during the "perestroika" times.

Началом политических процессов в Советском Союзе, получивших название «перестройка», принято считать приход Михаила Горбачева на пост генерального секретаря ЦК КПСС. Михаил Горбачев воспринимался современниками как человек прогрессивных взглядов и с ним связывали надежды на проведение серьезных реформ, оздоровление экономической системы, решение ряда накопившихся проблем, в том числе в международных отношениях. Всем известно, что «перестройка» завершилась развалом СССР и появлением на политической карте мира 15 новых, независимых республик [1].

В политических и академических кругах Молдовы все чаще звучат слова о том, что пришло время, наконец, лидерам молдавской «перестройки» рассказать о том, что происходило в нашей стране в 1985-1992 годах. Действительно, за последние 5-6 лет в Кишиневе опубликовали свои воспоминания президенты Республики Молдова: Мирча Снегур и Петр Лучинский представили книги со своими размышлениями, а также в ряде интервью воспоминаниями о «перестройке» поделился и Владимир Воронин. Политическая карьера данных трех политических деятелей прямым образом пересекалась в ключевые моменты истории Республики Молдова в период «перестройки» и после провозглашения независимости. Известно, что все мемуары часто носят субъективный характер. Однако, возможность систематизировать такие воспоминания и труды высших политичес-

ких руководителей страны о событиях тех лет позволят нам лучше себе представлять обстановку, сложившуюся в Советской Молдавии времен «перестройки».

На раннем этапе «перестройки» был еще очень силен авторитет КПСС, и люди не решались прямо требовать демократии и рынка. К тому же понимание этих терминов было весьма условно. Но за этими вопросами скрывался громадный накопленный антисоветский потенциал, обладавший большой взрывной силой. В советской Молдавии, результатом советской политики, последовательно направленной на сближение молдаван с русскими и их отдаление от румын, явилось антирусское и прорумынское движение, во много раз более массовое и активное, чем аналогичное движение в 1917-1918 годов, поскольку оно возникло в обществе, уже полностью грамотном и с большим интеллигентским слоем [2, 41-42].

В МССР в этот период с 1985 по 1989 годы у руководства был первый секретарь ЦК КПМ Семён Гроссу, который был представителем брежневской элиты и считал, что обществу не нужны радикальные реформы как на политическом и экономическом уровне, так и на культурном и этнонациональном. Поэтому речь, прежде всего, идет о гуманитарных вопросах: простых, эмоциональных и в тоже время не затрагивающих вопроса о политическом устройстве страны. Это статус и охрана языка, интерпретация истории, искаженной в советской науке и пропаганде, очень популярная в это время проблема охраны памятников старины, вопросы экологии. Поворотным годом станет 1988 год, когда на уровне ЦК КПМ принимаются решения о необходимости политических реформ вместе с экономическим реформированием. Эта новая платформа Компартии Молдавии была объявлена в ноябре 1988 года так называемыми тезисами «Перестройку - через конкретные дела». Тезисы, содержавшие в большей степени устаревшие догмы, не оправдали ожиданий и были подвергнуты критике на различных уровнях республиканской партийной организации, в печати и т.д. На этом фоне началось массовое снижение доверия к Центральному Комитету Компартии Молдавии, а также рост активности и влияния «неформальных организаций», в первую очередь литературный кружок имени Алексея Матеевича и Демократическое движение в поддержку перестройки [3; 5].

Либеральному московскому руководству эти «гуманитарные» вопросы вначале представляются «невинными», тем более что они поднимаются в специфической форме борьбы с «искажением ленинской национальной политики», за «очищение социализма» и т.д., и оно даже поощряет их постановку и связанные с ними первые попытки общественной самоорганизации.

Политические процессы в нашей республике проходили достаточно бурно и шумно (где-то свой эффект оказали прибалтийские и румынские

события 1989 года). Началом молдавского национального движения считается пленум Союза писателей в октябре 1987 года, участники которого бурно обсуждали проблему вытеснения молдавского языка и призывали к переходу на латинский алфавит [4, 282]. В 1988-1989 годы, национальное чувство и объективные социальные интересы работают в одном направлении. И до определенного времени стремления очень разных слоев и групп молдавского общества совпадают, а партийное руководство во главе с Семёном Гроссу не смогло адекватно оценить и отреагировать на сложившуюся ситуацию.

10 ноября 1989 года в Кишиневе произойдет штурм здания МВД, которое получит широкий резонанс в обществе. «Это был самый тяжелый день в моей жизни. Главное – удалось не допустить кровопролития. Мы знали, что готовится какая-то акция против милиции. Однако никто не мог предположить, что это примет такие масштабы», – вспоминает Владимир Воронин, тогдашний министр МВД [5, 14]. В итоге уже 16 ноября 1989 года Семён Гроссу освобожден от должности, а новым лидером молдавской Компартии (до января 1991 года) стал, считавшийся либеральным и прогрессивным, Петр Лучинский – будущий второй президент Республики Молдова с 1996 по 2001 годы. Как о себе говорил сам Петр Лучинский: «Моё поколение – это знаменитое поколение «шестидесятников». Главной его чертой стало свободомыслие» [6, 1].

В тоже время, видным лидером Народного Фронта, пришедшего к власти в результате «перестроечных» событий, являлся и Мирча Снегур. Он стал Председателем Президиума Верховного Совета в июле 1989 года, до «перестроечных» выборов. В апреле 1990 года он был переизбран на этот пост уже новым Верховным Советом при поддержке «фронтистов», голосовавших за него и против его соперника Петра Лучинского, хотя и «либерального» и «перестроечного», но, все же, первого секретаря Центрального комитета и слишком связанного с московскими высокопоставленными партийными чиновниками. В дальнейшем эти события способствовало тому, что у молдавской партийной и государственной номенклатуры оказалось два соперничающих лидера. Соперничество Мирчи Снегура и Петра Лучинского пройдет красной нитью по временам «перестройки», первых лет независимости и сыграет большую роль в дальнейшей истории современной Молдовы.

Итак, в начале 1990 года к власти фактически пришел «Народный фронт»: Молдавия стала Молдовой, началась «чистка» государственного аппарата и румынизация всех сфер жизни, которая в итоге и привела к вспышке недовольства «русскоязычных» диаспор, которые провозгласили создание Гагаузской республики и Приднестровской Молдавской Советской Социалистической Республики. Лидеры Народного Фронта попыта-

лись силой остановить сепаратистов. Пролитая кровь только закрепила территориальную раздробленность Республики Молдова. Мирча Снегур способствовал тому, чтобы «фронтисты» в новом парламенте заняли все руководящие должности [4, 291]. В 1991 году он будет говорить, выражая накопившиеся в молдавской национальной номенклатуре чувства: «Давайте, люди добрые, хоть немного ощутим вкус того, что называется суверенитетом и свободой, поживем без того, чтобы кто-то диктовал нам, что и как нам делать в нашем доме» [7, 65-67]. Мирча Снегур, таким образом, укрепляет свою власть – в сентябре 1990 года Верховный Совет избирает его президентом, а 8 декабря 1991 года проходят первые всенародные (и безальтернативные) выборы, где он набирает 98,2% голосов [10]. А Петр Лучинский с начала 1991 года временно покинул молдавскую политическую арену – в январе 1991 года по предложению Михаила Горбачева он переводится в Москву, на пост секретаря ЦК КПСС. Он позже напишет, что жалеет о развале КПСС: «Я был членом Политбюро – и сразу оказался никем» [11, 76]. Однако уже в 1992 году Мирча Снегур назначает его послом Республики Молдова в Российской Федерации.

События весны-лета 1992 года приводят к падению власти Народного Фронта Молдовы: в июне 1992 года премьер-министром страны становится один из лидеров депутатов-аграрников Андрей Сангели, а в феврале 1993 года уходят в отставку руководители Верховного Совета, также представлявшие интересы «Народного фронта», во главе со спикером Александром Мошану. Новым спикером становится Петр Лучинский, вернувшийся из Москвы с места посла Республики Молдова в России.

В свою очередь, бывший глава МВД Владимир Воронин также возвращается в страну, в октябре 1992 года: «В июне 1990 года я по своей инициативе подал рапорт об отставке с поста министра внутренних дел Молдавии. С новым руководством республики я бы работать не смог. Тогда, как известно, главой правительства стал Мирча Друк. Состоять в его команде, выполнять его распоряжения для меня было невыносимо. После отставки ... решил воспользоваться возможностью и поступить в Академию МВД СССР в Москве. В октябре 1992 года моя служба в МВД завершилась. Я вышел на пенсию и вернулся в Кишинев. В нашей Молдавии творилось нечто невообразимое: во власти, в экономике, в отношениях с Гагаузией и Приднестровьем» [5, 150].

Однако «антисоветский протест интеллигенции, стремление к национальному равноправию и смутные мечты о жизни «как на Западе», о демократии и полных полках магазинов, в Молдавии окрашивались этой специфической формой национализма, связанной не с утверждением, а с отрицанием своей официальной титульной идентичности. Румыния (естественно, не реальная Румыния Чаушеску, а «Румыния вообще» и идеализирова-

нная докоммунистическая Румыния) становится символом свободы, демократии, высокой культуры и европейскости [2, 159].

Вот как характеризует события того времени третий президент Республики Молдова, Владимир Воронин: «Видимо, правда тогда была уже никому не нужна. Теперь же все обросло мифами, легендами, глупостями. Ход тех событий восстановить несложно. Наша молдавская перестройка шла с недельным опозданием после прибалтийских событий. Там уже был штурм в Вильнюсе, телевизионная башня, первые жертвы, первая кровь. А в Молдове – не было, да и предпосылок как-то не замечалось. Но нашим псевдо-патриотам – Лари, Друку и прочим негодьям – была нужна кровь, настоящая кровь. Им был нужен гроб. Вот они и затеяли это действие перед МВД, понимая, что где-где, а там жертвы очень легко могли бы появиться» [12].

Из опубликованных мемуаров, наиболее объемными и по замыслу и по реализации являются воспоминания первого президента Республики Молдова – Мирчи Снегура. Откровенный рассказ самого Мирчи Снегура о событиях тех «пламенных лет» изложен в нескольких трудах: личные мемуары «Labirintul destinului. Memorie» в 6-ти томах (На сегодняшний день изданы первые 2 тома: 1) «Calea spre “Olimp”» и 2) «Independentia: intre euforie si zbulucium»), а также „Откровенные диалоги” с Эдуардом Волковым [7; 8; 9].

В своих воспоминаниях он говорит о том, как ему пришлось решать сложнейшие проблемы внутри- и внешнеполитического характера, связанные со сменой общественно-политического строя в республике и становлением государственной независимости Молдовы. Эти вопросы легли на плечи бывшего члена ЦК КПМ по вопросам сельского хозяйства, у которого не было ни соответствующего опыта государственного строительства, ни специальной подготовки, ни опытной профессиональной команды управленцев-государственников. По словам Эдуарда Волкова: «Сегодня Мирча Снегур с болью осознаёт, что идеологические заблуждения тех смутных лет, человеческая несостоятельность и недостаточная честность и открытость во взаимоотношениях между политической элитой и всем обществом, привели молдавский народ к тем страданиям и утратам, которых зачастую можно было бы избежать. Не только технические возможности, но и социальные замыслы должны измеряться масштабами общей ответственности за судьбу каждого человека, а «государственный дом» - Республика Молдова – устоит лишь в том случае, если его фундамент будет способен обеспечить как внутренний, так и внешний мир» [13].

Воспоминания Мирчи Снегура позволяют по-другому на уже известные факты, дают возможность лучше понять причины возникновения тех или иных политических ситуаций, которые складывались в

годы президентства Мирчи Снегура, а также лучше понять мотивы заявлений и поступков участвующих в них политиков и общественных деятелей Республики Молдова того времени.

На презентации книги «Откровенные диалоги» историк Анатол Петренку отметил, что в ней, в отличие, например, от недавно появившихся мемуаров бывшего министра обороны Иона Косташа «Дни затмения: Хроника необъявленной войны», не делается попыток переложить свою личную ответственность за те или иные действия и решения, в том числе и за «поход на Юг» и Бендерскую трагедию, на других, обелить и оправдать себя [13; 14]. «Мирче Снегуру во многом пришлось отказаться от наивных надежд того бурного и смутного времени, когда реальные предпосылки для успешного решения основополагающих задач строительства и укрепления молдавской независимой государственности были гораздо менее благоприятными, чем в последующие годы. Зато было намного больше энтузиазма и иллюзий скорого и быстрого преодоления всех проблем» [13].

В свою очередь, Петр Лучинский всегда считался фигурой вполне компромиссной. Он в разное время занимал высокие партийные посты – первый секретарь ЦК комсомола Молдавии, затем ЦК КПМ и даже член Политбюро ЦК КПСС, но «либерал» и «рыночник», он «молдовенист», но умеренный и прекрасно говорящий по-румынски, «русифил», но «демократ». Он и психологически склонен к компромиссам [2, 86]. Приверженность к компромиссам помогла ему также победить на президентских выборах в 1996 году у своего соперника Мирчи Снегура. В своих воспоминаниях, опубликованных в различных книгах и интервью (“Ultimele zile ale URSS”, “Moldova și moldovenii”, „Профессия – президент: сто отточенных стрел в адрес человека, возмущенного кризисом власти” и другие) Петр Лучинский говорит о том, что в конце 80-х годов «пришло такое руководство в КПСС, которое осознало, что без изменений политической системы невозможно двигаться дальше. Я знаю, что творилось там внутри, все искали пути. Пришел Горбачев, более молодой, и он тоже попытался с экономики начать, с ускорения. И ничего не получается. Тогда проанализировали, что все столкнулись с одной стеной – изменение политической системы. И тогда Горбачева говорил, что давайте, так сказать, вы снизу, а мы сверху. Это был некоторый признак отчаяния. И тогда весь план, замыслы преобразования Советского Союза пошли через движения людей, и управление потерялось. Что хотел тогда и Горбачев, и мы все вместе. Мы хотели, конечно, преобразовать партию. И программа партии, которая была уже, собственно говоря, опубликована, это было с намерением иметь несколько партий – социал-демократическая, западного толка, и так далее. Но, как часто бывает и в жизни человека, и здесь, синхронизации не произошло... Победил вот этот хаос. Никто не доволен, как это произошло. Тем

более мы хотели этих преобразований, и новая программа об этом говорила. Но не было времени, чтобы убедить людей, чтобы убедить эти кадры» [15].

Из стенограммы сентябрьского (1989 г.) Пленума ЦК КПСС видно, что Петр Лучинский, будучи секретарем ЦК Компартии Молдавии, проводил идею снятия конституционной монополии КПСС на представление интересов избирателей в представительных органах: «Более четкую запись, мне кажется, можно сделать в проекте в отношении статьи шестой Конституции. Она оказывает коммунистам медвежью услугу, потому что навязывает людям в обществе верховенство партии, а это неизбежно вызывает протест. Вот почему не съезд народных депутатов, а именно Пленум ЦК, на наш взгляд, должен однозначно высказаться за ее исключение из Основного Закона, потому что судьбу партии должна решать, прежде всего, сама партия» [16].

Петр Лучинский, считает, что «по различным причинам объективного и субъективного характера в Молдове, прошедшей на своём долгом и нелегком пути к восстановлению своей независимой государственности буквально «через огонь и воду», имеется сегодня чрезвычайно мало документальных материалов, касающихся различных важных моментов её истории. По этой причине учёные – историки, не располагая такими материалами, приходят порою к парадоксальным выводам, делают иногда неподтвержденные конкретными документами утверждения, вызывающие подчас большие сомнения» [17].

Таким образом, проведя краткий обзор воспоминаний трех президентов современной Республики Молдова, которые сыграли свою роль в событиях «перестройки» Советской Молдавии, становится ясно, что оценки тех событий, действий и их последствий до сих пор является предметом для оживленных дискуссий. Будущее Республики Молдова остается по-прежнему неопределенным, как неопределенным и противоречивым остается молдавское политическое сознание. Тем не менее, в Республике Молдова создана политическая система, которая серьезно отличается по уровню демократизации от других постсоветских стран, таких как Россия, Казахстан или Белоруссия. Политическая система нашей страны значительно более близка к центрально-европейским и балтийским странам. Справедливости ради, стоит отметить, что подобные успехи зачастую имели место не благодаря усилиям молдавских политических лидеров, а вопреки их воле и устремлениям.

Библиография:

1. Ашимбаев Д. Пятнадцать лет СНГ: президенты и правительства. <http://www.centrasia.ru/newsA.php?st=1128988800>

2. Фурман Д. Молдавские молдаване и молдавские румыны: влияние особенностей национального сознания молдаван на политическое развитие Республики Молдова. - Москва: Институт Европы РАН, 2007.
3. Кашу И. Республика Молдова от перестройки к независимости 1989-1991: секретные документы из архива ЦК КПМ. // Кашу И., Шаров И. – Кишинев: Картдидакт, 2011.
4. Lucinschi P. Moldova și moldovenii. - Chișinău: Cartea Moldovei, 2007.
5. Тодуа З. Молдавия и молдавские коммунисты. Политическая хроника переломанной эпохи 1988-2008. - Москва, 2009.
6. Интервью Петра Лучинского. // «Независимая Молдова», 1996, 10 января.
7. Snegur M. Labirintul destinului. Memorie. Vol.1: Calea spre "Olimp" (Perioada de pașă la 3.9.1990). - Chișinău: Draghiștea, 2007.
8. Snegur M. Labirintul destinului. Memorie. Vol.2: Independentă: între euforie și zăbucium. - Chișinău: Draghiștea, 2007.
9. Снегур М., Волков Э. Откровенные диалоги. – Chisinau: Dragiștea, 2007.
10. «Независимая Молдова», 1991, 13 декабря.
11. Лучинский П. Профессия – президент: сто отточенных стрел в адрес человека, возмущенного кризисом власти. – Москва, 1999.
12. Интервью Владимира Воронина газете «Пульс», 18.05.2007, http://www.photo.md/news_info.php?news_id=805&lang=rus
13. Презентация книги “Mircea Snegur – Эдуард Волков: Откровенные диалоги” <http://nistru.net/threads/prezentacija-knigi-mircea-snegur-eduard-volkov-otkrovennye-dialogi.869/>
14. Косташ И. Дни затмения: хроника необъявленной войны. - Кишинев: Universul, 2011.
15. 20 лет молдавской независимости на фоне первого форума „Европа – Молдова” <http://www.svobodanews.ru/content/transcript/3543683.html>
16. Из стенограммы сентябрьского (1989 г.) Пленума ЦК КПСС. // Кузнецов И.С. Россия в послевоенные годы (1945-1991). <http://historysibuti.narod.ru/razdel4.htm>
17. Презентация книги «Молдавский иероглиф» Виктора Боршевича <http://ava.md/society/011624-moldavskii-ieroglif-viktora-borshevicha.html>

Представлена в редакцию
5 июня 2012 года

NEW MEDIA AND COMMEMORATION: THE CASE OF POST-SOVIET UKRAINE.

Yuliya YURCHUK

Sweden, Stockholm, Södertörn University, Baltic and East European Graduate School

PhD Student in History

The present paper focuses on relationship between commemoration and new media. My main interest is production of memories through blogs. Paper approaches digital commemorations as digital ‘monuments’. These monuments might be less durable than traditional monuments in bronze and stone but they have a considerable potential for sense-generation and memory-reproduction. My aim is to discuss a theoretical and methodological framework that can give insight on how this new materiality can be addressed by scholars working within a realm of memory studies. As a case study I analyze the representations of World War II in Ukrainian blogosphere. The paper addresses the following questions: How WWII is represented in blogs? How are meanings of the past generated through digital forms of remembering? What can we say about the present communities who participate in such digital commemoration? From the methodological point of view I discuss how political discourse analysis might be applied to shed light on the questions posed above.

Research Problem in General

In the paper I focus on the digital representations of one of the most contentious topics of history in Ukraine, the history of World War II. It generates ambivalent and even diametrically opposed attitudes among the people in Ukraine. A particularly contentious topic is the Organization of Ukrainian Nationalists (the OUN) and the Ukrainian Insurgent Army (the UPA – *Ukraiinska Povstanska Armia*) and their activities during the war. The OUN was founded in 1929 on the territory that belonged to Poland. Its members shared overtly nationalistic ideas and envisaged the future of Ukraine as an independent state, free from all the ‘enemies’ of Ukrainians which in the eyes of nationalists were Poles, Jews, and Russians. The UPA was organized in 1942 and served as a military unit of the revolutionary faction of OUN (OUN-Bandera). The UPA was governed by the OUN ideology, which is commonly referred to as integral nationalism. OUN’s ideology, collaboration with Nazi Germany, participation in Holocaust and ‘ethnic cleansing’ of Poles in 1943-44 are those problems that Ukrainian history-writing has to cope with. Generally, the bone of contention can be presented by a following question: “Can means be divorced from their ends?” Some adhere to the belief that if the ends are liberation and independence of Ukraine

then the methods are justified and the OUN and UPA members should be regarded as heroes; others, though, contend that the ends cannot justify the murderous means, consequently, the OUN and UPA are condemned as villains.

History of the OUN and UPA was mainly silenced in the Soviet historiography because it contradicted the myth of the Great Patriotic War which in the 1960-s successfully superseded the myth of the October Revolution in its function of a founding myth of the USSR. The Soviet historical canon stigmatized OUN and UPA as marginal formations supported by a minor part of Ukrainians (labeled as backward 'bourgeois nationalists' and 'Nazi-collaborators'), whilst the overwhelming majority of the population – so goes the canonical Soviet narrative - supported the Soviets and were eager to join the Red Army in the struggle against fascism. The Ukrainian national historiography, on the contrary, conceptualizes history of the OUN and the UPA as one of the most important elements in the history of the nation which is perceived as a history of national liberation.

The scholars who have approached representations of history in the post-1991 Ukraine focused mainly on state-sponsored memory work, e.g. how history is re-written in textbooks or used in political rhetorics [21; 17; 6; 24]. My interest is to broaden research in the realm of memory and representations of history in Ukraine and to see how past is remembered, represented and commemorated on the grassroots (peer-to-peer, or personal) level. The material for such an analysis is very rich as the past of the OUN and the UPA is richly present not only in the politicians' speeches, school textbooks and historical writings but also in films, literature, festivals, Internet forums, blogs, and even fashion.

This paper focuses mainly on the analysis of blogs. Blogs might be seen as one of the most grassroots source of the material that shows that history is animated not only in accordance with some political agenda, but also in accordance with the need of individuals to grasp the history that informs their knowledge of themselves in everyday life. Blogs are the sites where private encounters public [9, 6]. Through the insights on representations of history in blogs we can see how individual and collective memories are negotiated and performed as well as trace the elements that form these memories. In the paper I pose the following questions: Why certain history is taken up by the bloggers more persistently than the other? How do meanings of the past inform meanings of the present? Which identities are shaped when certain memories are taken up? Why certain memories are activated for remembrance and others are forced out from the memory space?

I see memories articulated through blogs as intermediate link between communicative memory and cultural memory. In Jan Assmann's conceptualization, communicative memory is shared and transmitted within a social group defined by common memories of personal interaction through the means of verbal

communication. It covers a relatively short span of time: from 80 to 100 years [2, 117]. Communicative memory is an unstructured type of memory due to the fact that everyone is allowed to be a part of the interaction in which autobiographical memories are being communicated [2, 111]. Moreover, communicative memory seldom leaves material traces. Cultural memory, on the other hand, has a more differentiated and exclusive character. Not every member of the community can influence the content of cultural memory. It is intrinsically related to power and tradition. Hence it covers a much longer period of time than communicative memory. In contrast to communicative memory, cultural memory is encapsulated in material culture.

In this regard, memories expressed in blogs have characteristics of both communicative and cultural memories: blog-memories have daily and illusive character and at the same time they leave material traits and are to some degree institutionalized by the blogosphere. Because of their intermediate character of being transmitters of both communicative and cultural memory, blogs function as sites of negotiation and contestation where the struggle of communicative memories for becoming cultural memory can be observed. Whereas memory and identity mutually inform each other, blogs function as sites of identification whereas identities are not only performed but also actively constructed.

Memories-in-interaction

Firstly, by focusing on blogs, my intention is to get to the grassroots representations of history and to see which identities are constructed and manifested by referring to a certain version of the past. Secondly, I try to trace ways in which these representations and identities become possible and which mechanisms are used to make memory work. In this regard, I see a two-fold objective of my analysis that schematically can be put into two questions: which meanings of the past are expressed through blogs and which mechanism enable these meanings?

Each blog entry is a short narrative. Because of their interactive character media scholar Alexandra Georgakopoulou refers to the computer-mediated communication as a rich source of narratives-in-interaction [10]. Through a long list of comments to each blog-entry one can grasp the interaction-element of the blog-memories, whereas meanings are constructed through a process of a constant negotiation, so that narratives-in-interaction become memories-in-interaction. These narratives tell us stories about the past events and reflect on the impact and importance of this past for present and future. They often have highly emotional undertones and usually include main elements of narrative distinguished by Labov & Waletzki [19]: abstract (summery of the subject of narrative), orientation (time, place, situation), complicating action (what happened), evaluation (socially the most important), resolution (ending), and coda (that reveals

the perspective to the present). For memories-in-interaction the most important parts are evaluation and coda, as they construct the ways in which the event is to be remembered and explain why it should be remembered. In the evaluation part, the past episode gains the status of historically important event which is worth commemoration, whereas in the coda part the past event is linked to the present, here the mobilization potential of historical narrative is preserved.

Being both private and public, integrating simultaneously diary and news characteristics, blogs provide a blogger with a wide range of resources that can be used with subversive purposes. Some media scholars consider blogs as specific form of counter-narratives, which are defined as ‘stories ... which offer resistance, either implicitly or explicitly to dominant cultural narratives’ [1, 1]. By juxtaposing long-form narratives and short-form stories media scholar Alexandra Galasińska argues that by using short form ‘tellers celebrate the micro versus the macro, using personal and private versus collective and public [8, 196]. In this regard, Georgakopoulou sees small stories as ‘antidote to the modernist concept of grand narrative’ [10, 239]. Nevertheless, blogs are not free from the influence of the grand narratives that inform them. Blogs are produced by convergence culture that is characterized by “more complex relations between top-down corporate media and bottom-up participatory culture” [16, 243]. Nevertheless, in spite of structural limitations blogs do provide platforms for individual performing of identity. In this regard, blogs belong to citizens’ media. Media scholar Clemencia Rodriguez defines citizens’ media as ‘live historical processes that immerse participants in continuous renegotiations of their symbolic environment’ [25, xi]. Further she emphasizes: “citizens’ media” implies first that a collectivity is enacting its citizenship by actively intervening and transforming the established media space; second, that these media are contesting social codes, legitimized identities and institutionalized social relations; and third, that these communication practices are empowering the community involved, to the point where these transformations and changes are possible [25, 20].

These processes of constant renegotiation of identity and enactment of one’s citizenship can be read in line with the idea of radical democracy as theorized by political scientist Chantale Moeffe where democratic concept of citizenship ‘implies seeing citizenship not as a legal status but as a form of identification, a type of political identity: something to be constructed, not empirically given’ [23, 231]. Thus, in blogs I observe how the political identity is construed in the mundane discussions of history by individual actors in their everyday life.

Speaking about the tension between private and collective, it should be added that these individual stories shed light on the common social practice. By participating in a common social practice such individual tellers – while speaking on the same topic and in the same virtual space - act as multiple co-tellers of the same story’ (Ochs&Capps [8, 198]). In doing so, “the set of personal narrati-

ves becomes a group narrative, interactionally co-constructed and co-written on a public discussion forum” [8, 199].

Methodological considerations: Discourse theory and representation

I implement post-structuralist discourse theory (PDT) to analyze small narratives articulated in blogs. To make the following discussion clear I need to clarify the main concepts of the PDT: discourse, discourse analysis, metanarrative among others. Discourse in PDT is understood as a differential and structured system of positions constituted by the linguistic and non-linguistic elements [20, 108]. In this regard, social practices are also discursive as there is nothing meaningful beyond discourse. In addition to this, all meanings are contingent, i.e. they are possible but not necessary. A representation of history in each blog is an articulation of one possibility to represent a certain event among a lot of other possibilities. Moreover, no representation can be final and complete, but each strives to fix itself as final, complete and unquestioned. Discourse analysis is called to determine how and why any particular signifier can and does fix a meaning.

Ernesto Laclau argued that for such fixation there are three conditions needed: “the availability of potential signifiers that can be articulated by competing hegemonic projects; their credibility as means of representation and interpellation; and the presence of strategically placed agents who can transform floating ideas into fixed meanings [20, 66; 12, 103]. By distinguishing the available signifiers, credible representations and strategically placed agents we can trace why some ideas succeed in acquiring fixed meanings (even if temporally) and others not.

Fixation of meaning within a discourse is realised through drawing upon other discourses that operate as metanarratives [7]. Metanarratives are unquestioned discourses, they function as commonsensical knowledge, not usually told outright, but taken for granted within the culture. With regard to my project, history of the war-time Ukrainian nationalist movements draws on metanarratives that make a certain meanings of the OUN and UPA possible. More specifically, a metanarrative of nationalism gives rise to the heroic discourse on nationalists whose deeds are justified and glorified. This discourse rejects (and sometimes justifies) the OUN involvement in Holocaust and mass killings of Poles and other nationalities who did not share their ideals. Thus, the metanarrative of nationalism functions as sedimented discourse that helps legitimize new meanings of the OUN and UPA as the glorious national past worth commemorating and remembering. Thus, metanarrative of nationalism provides new meanings with credibility – one of the three conditions needed for fixation of meaning we mentioned above. In contrast, if emerging discourse draws upon metanarrative of (neo)-Soviet historiography, the OUN and UPA attain meaning of Nazi collabo-

rators, bourgeois nationalists and blood-thirsty bandits. In such a way, history of the OUN and the UPA changes its meaning depending on the metanarratives it draws upon.

A discourse in order to become dominant needs to be translatable into other discourses that enter the contested discursive field. If it succeeds in doing so, a discourse may become hegemonic in the Gramscian sense, and even more, it can iron out other antagonisms [7, 27]. If those metanarratives, on which signifiers draw on, are close to each other then it is easier for a certain element of the discourse to be translated into other discourses (with no change of its meaning). In my case study, metanarrative of nationalism is distant to metanarrative of Soviet historical tradition or metanarrative of Russian imperialism that undermines the discursive field. This makes a translation of meanings between these two discourses problematic.

One of the methods to study the emergence of new meanings is looking for rules that structure the discourse. PDT scholars call these rules 'logics' [13]. Main logics are logic of equivalence and logic of difference. The logic of equivalence orders the points of discourse in such a way that the differences between the elements of discourse are eliminated and they are presented as equal to each other. Logic of difference draws on other discourses in an attempt to break down the chains of equivalence once established in the discourse. It is designed to prevent the articulation of demands and identities that would question (or even shatter) the dominant regime [13]. While doing analysis, I first traced the relation of a single blog-narrative to the metanarrative that made meanings in the blog credible; then, I defined the work of logics that helped articulate these meaning.

Analysis part

In total, I analyzed 46 blog-entries and all the comments to them. Some entries were posted by the same bloggers. The comments to each entry ranged from 2 to 350. I focused on blogs of 'ordinary' people, who are not activists of nationalist organizations (or at least their affiliation was not outright traceable from the blog). I purposefully avoided forums and blog communities where history is taken up as a main theme, since my main endeavor was to see how 'ordinarily' bloggers view their opinions on OUN and UPA. It goes without saying that not all Ukrainian bloggers took up the topic of the UPA in their blogs, so, I analyzed only those blogs that did mention the UPA. I limited my analysis to the most popular blogging site in Ukraine livejournal.com and concentrated primarily on the entries appeared on the 14th or 15th October, 2010.

The 14th October is a special day in Ukrainian commemorative tradition. This is a religious feast - the Day of the Virgin Mary 'Pokrova' (Intercession of the Theotokos) – that traditionally was related to Cossacks (Ever-Virgin Mary

‘Pokrova’ was believed to protect Cossacks). The UPA borrowed this symbol as their saint protection and the 14th of October became celebrated as a Day of formation of the UPA. Starting with 1990s this day was celebrated by marches through the streets of some of West Ukrainian cities, mainly in Lviv and Ternopil. Since 2005 this tradition has come to the streets of the capital city of Kyiv. These marches and other forms of commemorations on this day are extensively mediatized (broadcasted on TV and radio) which results in frequent appearance of this topic in blogs. Although I concentrated primarily on the commemorations on this specific day, it should be cursorily noted that discussions about the UPA and OUN are quite often in the Ukrainian blogs.

A whole bunch of blog entries on this day can be subdivided into two general categories: those who overwhelmingly glorified the UPA on this day and those who viewed critical views, alternative to the mainstream commemorative discourse. Let us look closely at both of these groups. We will start with the group who form a larger part of those who addressed the UPA topic, a group who present a glorifying commemorative discourse.

Mainstream memories

Bloggers who present the commemorative discourse in their personal virtual spaces celebrated the day of formation of the UPA. This practice rearticulates traditional lieux de memoir to the virtual space and forms a new kind of commemoration – a digital commemoration and creates a new kind of monuments – digital monuments. In such a way, an Internet site becomes a site of memory where past is negotiated, discussed and commemorated. Blog entries about the UPA usually come to the virtual space as a reaction to events in the ‘real’ space. Hence, traditional commemorative practices are remediated (to use Bolter and Grusin’s concept [3]) to the commemorative practices in blogs.

Generally, there are four main occasions when discussions about the UPA appear in blogs: reflections after traditional commemorations (when a blogger report that he or she participated in meeting, or saw other demonstrating); reflection after political speech or decision; reflections after reading a book or watching a film; self-motivated reflection on the nation or the UPA as such.

In this regard, digital commemorations are produced through re-articulation of other discourses. Commemorations near the monuments, celebrative marches, books and film trigger discussions in the Internet platforms. In such a way not only new discourses are produced but also the traditional discourses are transformed. In the reflections on some traditional commemorations bloggers are often looking for a meaning of the event demonstrating so that straightforward meaning of a commemoration is not quite sufficient for them. Thus, bloggers offer their personal evaluation of not only the past events which are commemorated but also of the present commemoration of those events. A blogger charac-

terized the march of the UPA sympathizers in Kyiv as follows: *“formally it was the meeting and the march devoted to the anniversary of the UPA organized by All-Ukrainian Union Svoboda, but in reality it was the act of solidarity of all the disagreed with the actions of the current authority”* (eugen_nasa (2010-10-15), in Ukrainian, emphasis mine).

In many blogs about the commemorative march it is often mentioned that it was initiated by the far-right party Svoboda, but people who do not share Svoboda’s nationalist ideology also came to the march: *“there were many people who do not have any relation to Svoboda [because] the feast gathers together all the Ukrainian patriots”* (sotnyk (2010-10-15), in Ukrainian, my emphasis).

As there are no alternative for the ‘disagreed’ with the authorities there is a tendency that those ‘disagreed’ come and perform their identity within a framework set up by the right-wing nationalist party commemorating nationalist movement of the past. In this way, the resistance to the present regime is realized by the resources presented by historical narratives. In blogs, we observe how the metanarrative of nationalism informs the meanings of emergent discourses of resistance. History of the UPA in these narratives is mentioned not in sense of the past but rather as an idea of resistance to the state authorities in the present. In such a way, past events acquire evaluations that meet the present needs. Thus, the coda of the narratives expresses frustration with the present and hope for the future. If mass mobilization was possible in the past it means that it is possible to mobilize masses of people against the governing regime now.

Bloggers elaborated a rich gamut of practices called for commemoration of the UPA in blogs. Some bloggers commemorated the day of the UPA by posting passages of UPA related books (wlodek, 2010-10-14), poems (iryn_mykola, polar_bird, je_suis_la_vie 14-10-2010) and posters (pekelyni-bulba, carabaas 14-10-2010) creating in such a way a special kind of digital monuments. These digital monuments were many times re-posted by other bloggers; in result, the chain of remembering continued. They triggered discussions not only about the past but also about the present and future of Ukraine. Such monuments are ephemeral and last only as long as discussion is going on, but their short durability does not make them less significant since they manifest as well as trigger manifestations of collective and individual identities. Moreover, they demonstrate individual responses to the past and through the chain of connectivity form small communities of people who share the similar views.

Questions of identity are raised in almost all the blog entries I analyzed. A common feature is constant negotiation of who a “true” Ukrainian is. The sympathizers of the UPA are equalized to ‘all Ukrainian patriots’ and ‘real Ukrainians’, often it is emphasized that it does not matter whether you are Ukrainian by birth, what matters is that you share certain ideals. Most bloggers believe in the essential character of nation. At the same time they often contradict themselves:

while they stress that it is not enough to be simply born into a nation, they also contend that one should do something to be a 'true' Ukrainian, one should behave like a 'true' Ukrainian and one should share some ideals and beliefs to be included into the nation. Attitude to the history of OUN and UPA serves a litmus test for one's belonging to the nation.

Let us take a closer look at how precisely these narratives on true Ukrainianness are constructed. Which symbols, beliefs and ideas are associated with the nation, which values are idealized? To answer these questions I will look which elements are included into the chains of equivalence (governed by logics of equivalence) and which elements form chains of difference (governed by logics of difference).

In the commemorative blog entries the UPA was most often equated with such well-established symbols of Ukraine as Cossacks and the 19-century poet Taras Shevchenko. By drawing on these well-established symbols of the golden age of the nation, bloggers constructed the UPA glorious past (as in picture posted by pekellnyj_bulba that depicts UPA soldier in a Cossack costume or entry by yuriy_hudymenko that intertwined Cossack and UPA histories into a single narrative of liberation).

'Ukrainianness' is also associated with the pronounced religiosity (mostly Greek Catholicism): *"but is it in a Ukrainian way? To celebrate Pokrova without a pray and a priest? Why didn't Svoboda invite Ukrainian clergy? Why there was no praying???"* (stkachuk 2010-10-14, in Ukrainian)

Many exclamation marks certainly are aimed to reveal the anger and astonishment that the celebration was held without religious services.

Another feature of 'Ukrainianness' is pro-western orientation that is realized by reference to Poland and Baltic republics as friends. Bloggers are looking for analogies in the history of Poland and Baltic states which could be comparable with the history of Ukraine. In such a way, they try to support their hopes that someday Ukraine will integrate with the EU, and will become a 'fully European nation'. Such a search for parallels and analogies is mostly surprising in regard to Poland, since the UPA were killing Poles in horrendous ethnic cleansing in 1943. The bloggers, though, tend to shift this facts out of remembrance space, as the leitmotif in several blogs goes: 'now Poles are our friends, their attitude to us is better than their attitude to Russians, so it is quite clear who was treating them better during the war': *"now the Polish authorities began a practice of founding monuments for the soldiers of OUN-UPA in Western Ukraine. [...] I found a piece of news about such an instance in Lviv oblast. Poles apologized for the politics of pacification and operation Vistula when Ukrainians were replaced from their territories. And no one in Poland becomes hysterical because of recognition of the UPA as heroes, but Russians do [become hysterical]"*. (jester 2010-10-14, in Russian).

The blogger seems to be unaware of the fact or unwilling to take it into account that in Poland there are continuous discussions that condemn the glorification of the UPA by Ukraine. These discussions were extensively covered in TV and radio broadcasts, but bloggers preferred to keep 'unwanted' discussions out of the commemorative space.

A UPA history is often associated with a Holodomor (the great Famine of 1932-33 planned by Stalin) history. Thus, history of the UPA is positioned into the space of victimhood which makes it harder to question the UPA. It is worth mentioning here that a Canadian historian John-Paul Himka underlines the connection between two campaigns, one for recognition of the famine 1932-33 in Ukraine as genocide and another for glorification of the Ukrainian nationalists. Himka argues that '[t]he genocide argument is used to buttress another campaign, to glorify the anticommunist resistance of the Ukrainian nationalists during World War II' [11]. He emphasizes that Holodomor campaign is overtly anti-Russian and anti-Jewish. Referring to the UPA commemorations, we can also stress that they are overtly anti-Russian too (see e.g. the comments by jester above).

Let us see who else are presented as others in the commemorative discourse of blogs. In this regard, we will look at the work of logic of difference and meanings that are generated in result of such work. The role of 'Others' in most blogs is inscribed to the present Ukrainian power. While Viktor Yushchenko's government (2005-2010) was regarded as a defender of the 'Ukrainian' values, favorable for OUN and UPA heroic narrative, the present Viktor Yanukovych's government is regarded as anti-Ukrainian, pro-Russian and favorable for (neo)-Soviet historical metanarrative. Most often the authority is represented by militia, who are not regarded as a part of the nation (rheinmatal, lisichka_ua).

Another group of well-distinguished 'Others' are communists. Here logic of difference is realized by opposing 'us', as one of the bloggers said 'all the patriots of Ukraine' to 'them' – communists: "*Communists (derogatorily called 'komuniaki') managed to gather a hundred of people at most by the monument to Lenin. While all the patriots of Ukraine gathered near the monument to Shevchenko*" (sotnyk 14-10-2010, in Ukrainian).

While "all the Ukrainian patriots" gather together in masses near the monument to a national poet Shevchenko motivated by their sheer goodwill, the Communists (which are also called derogatorily) merely "managed to gather a hundred of people at most". In this case, the logics of difference is also realized by extra-linguistic means: while 'all the patriots' gather together at the monument of Shevchenko, the Communists gather together at the monument to Lenin. These two monuments, each mentioned in the beginning and the end of the blog-entry, form two opposite polarities that frame a narrative of the entry. Paradoxically, these two polarities are placed now at the same space of the story and

form a dialogical unity that reveals in this small token a complex and intricate texture of memories that mutually inform each other.

Russians and Soviets form one more group of 'Others' governed by logic of difference. Surprisingly, Russians and Soviets are mentioned as mutually interchangeable, most often there is no distinction between those two groups. That is why it is not always clear, what is meant, the past or the present relations between Russians and Ukrainians. It becomes even more confusing when Ukrainians are opposed to Soviets as if citizens of the Ukrainian Soviet Republic were not perceived as Ukrainians. For bloggers, though, there seems to be no disagreement, as 'Soviet', 'Russian', or 'Ukrainian' are used to build up chains of difference, to contrast past to the present and to convey their opposition to the ruling regime.

Alternative memories

Not all the blogs that mentioned the UPA are following the glorifying commemorative strategies. There are alternative discourses that form counter-narratives against the background of the commemorative mainstream stance and undermine the digital commemorations that were discussed above. These undermining discourses are governed by counter-logics. In this way counter-logics provide the strategies of resistance against the meanings produced by the mainstream glorifying discourse; they condemn glorification of OUN and UPA by nationalist discourse.

The main strategy of the counter-logics observed is the evocation to the common sense as well as to the present and future interests of Ukraine. Prosperity and diversity are positioned as the main values by this discourse. This is well demonstrated by the following passage: "*a status of the UPA [is] not really interesting to anyone [of the politicians]. This is only a screen behind which it is possible to successfully hide all the thieves and robberies. While the Ukrainians observe how banderivets and moskals are scuffling around, they [politicians] sneak [state property] and then they appear on the TV with happy faces. How long will we be so stupid??? I think that it is time to realize who really stands behind all these risky ventures that somehow manage to catch a lot of people on their hook*". (vovaf 2010-10-14, in Russian).

Counter-discourses are emphasizing regional identity as a core element of the national identity. In this way, bloggers make their claims on Ukraine that is envisaged as ethnically, linguistically and ideologically diverse community: "*I wonder when our "right-wingers" realize that Ukraine is not only Lviv and Ternopil, but this is also extreme leftist Donetsk and Luhansk, and Jewish Dnipropetrovsk, and partly pro-Russian Crimea? When you finally understand it, as well as in this diversity there is the beauty of Ukraine, then the life will be easier in Ukraine. What can I see now? That there are certain people who are*

striving to thrust their opinions on others. I dream about the T-shirt "Antonio Banderas is a hero of Ukraine". For me and for many who lives in the East he is a greater hero than Bandera. And those who will say that I am not patriot are idiots. I love Ukraine not less than Ms. Farion [a member of nationalist party Svoboda]. Excuse me, but you can change the date to "7 November", you can change mottos and portraits of Bandera to Lenin's and then you will all the same get almost the same picture" (popova_svetik 2010-10-14, in Russian).

One can argue that these small narratives draw on the metanarratives of liberalism and cosmopolitanism that call for regional and transnational affiliations and propagate prosperity, individual freedom and wellbeing. While tracing chains of equivalence we can observe that alternative discourse operates with the same images of friends and enemies as mainstream discourse. Thus, "*Poles are referred to 'as good friends' and Russians are referred to 'as enemies who can never understand Ukrainians"* (popova_svetik 2010-10-14, in Russian): "*Poles have nothing against us in the global terms and are supporting us in all possible ways. My grandfather was fighting in the Red Army and got many medals. Although he always deplored the fact that he was fighting with enemies against enemies"* (tolik_does 2010-10-14, in Russian)

Likewise, a main well-defined "Other" in the alternative discourses is state authority. This tendency points out to the overwhelming alienation between the people and the authorities. Drawing on different metanarratives (either metanarrative of nationalism or of liberalism), both mainstream and alternative discourses share a lot of important elements which produce, though, quite different views on the nation, its past, present and future.

Conclusions

To sum up, history of the UPA is taken up in the negotiations of national identity not only by those who have overtly nationalist views, but also by the people who are looking for new visions of identity that would be different from the one proposed by the (neo)-Soviet discourse. Thus we see the demarcation of Russians, Soviets, communists as "Others" and references Poland, or former Soviet republics who successfully integrated into the EU as friends and role models.

Most of the bloggers who are 'disagreed' with the current authorities draw on the UPA as a symbol of resistance to the Soviet past as well as to the present authorities. In this way, people articulated their attitudes to the present and the visions of the future through references to the past. By tracing the mechanisms which are applied by bloggers in articulating their identities we saw which elements are included into the memory space and which are excluded from it. Interestingly, the line of division was not demarcated linguistically, both mainstream and alternative discourses were articulated in Russian as well as in Ukraini-

an. This might be conditioned by my choice of material which was aimed at getting most 'ordinary' bloggers, not specialized in history, not affiliated to nationalist parties, just 'ordinary' individuals expressing their views on history and its relation to the present.

New ways of remembering give a possibility of plurality of voices and alternative readings of history, but this plurality should not be overestimated. Digital memories are governed by discourses of the extra-virtual space that is crisscrossed by contradicting meanings. By interacting with each other all the discourses, which are involved into the complex field of memory, mutually influence each other and produce new spaces of remembrance, with ephemeral monuments, digital commemorative practices, sites of mourning and sites of celebration.

References

Bloggers cited (all on www.livejournal.com):

banderivka
carabaas
eugen_nasa
iryn_mykola
jestor
je_suis_la_vie
lisichka_ua
pekelnymi-bulba
pekelnymi-bulba
polar_bird
popova_svetik
rheinmatal
sotnyk
tolik_does
vovaf
wlodek
yuriy_hudymenko

Books:

1. Andrews M. Maternal counter-narratives reconsidered. // Bamberg M., Andrews M. (eds). Considering counter-narratives: Narration and resistance. - Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2004.
2. Assmann J. Of God and Gods. Egypt, Israel, and the Rise of Monotheism. - The Wisconsin: University of Wisconsin Press, 2008.
3. Bolter J. D., Gibson M. Remediation: Understanding New Media. - Cambridge: MIT Press, 2001.

4. Bruder F. Den ukrainischen Staat erkämpfen oder sterben. Die Organisation Ukrainischer Nationalisten (OUN) 1929-1948. - Berlin: Metropol ranzi-szka, 2008.
5. Chouliaraki L., Fairclough N. Discourse in Late Modernity. - Edinburgh: Edinburgh University Press, 1999.
6. Dietsch J. Making Sense of Suffering: Holocaust and Holodomor in Ukrainian Culture. - Lund: Lund University Press, 2006.
7. Diez T. Europe as a Discursive Battleground: Discourse Analysis and European Integration Studies. // Cooperation and Conflict, 2001, 36: 5. Sage Publications. pp. 5-32.
8. Galasińska A. Small stories fight back. Narratives of Polish economic migration on an internet forum. // Galasińska A., Krzyzanowski M. (eds). Discourse and Transformation in Central and Eastern Europe. – Basingstoke / New York: Palgrave Macmillan, 2009, pp.188-203.
9. Garde-Hansen J., Hoskins A., Reading A. Save As...Digital Memories. - New York: Plgrave Macmillian, 2009.
10. Georgakopoulou A. Small Stories, Interaction and Identities. - Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2007.
11. Himka J-P. Interventions: Challenging the Myths of Twentieth-Century Ukrainian History. // Talk on 28 March at the Celebration of Research and Creative Work, Faculty of Arts, University of Alberta, 2011.
12. Howarth D. Discourse. - Buckingham & Philadelphia: Open University Press, 2000.
13. Howarth D., Glynos J. Interpretations, Mechanisms, and Logics. Unpublished conference paper from 1st IDA World Conference, Roskilde University, Denmark, 8-10 September 2008.
14. Howarth D., Torfing J. (eds). Discourse Theory in European Politics. – Basingstoke: Palgrave McMillan, 2005.
15. Jason G., Howarth D. Logics of Critical Explanation in Social and Political Theory. - London & New York: Routledge, 2007.
16. Jenkins H. Convergence Culture: where Old and New Media Collide. - New York: New York University Press 2006.
17. Jilge W. The Politics of History and the Second World War in Post-Communist Ukraine (1986/1991-2004/2005). // Jilge W., Troebst S. (eds). Divided Historical Cultures? World War II and Historical Memory in Soviet and Post-Soviet Ukraine, Jahrbücher für Geschichte Osteuropas, 2006, 54, H.1, pp.51-82.
18. Kasianov G. “Nationalized” History: Past Continuous, Present Perfect, Future... // Kasianov G., Ther Ph. (eds). A laboratory of transnational history: Ukraine and Recent Ukrainian Historiography. – Budapest: CEU Press, 2009, pp.7-24.

19. Labov W., Waletzky J. Narrative analysis. In J. Helm (ed.), *Essays on the Verbal and Visual Arts*. - Seattle: U. of Washington Press. 1967, pp.12-44
20. Laclau E., Mouffe C. *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics*. - London: Verso, 1985/2001.
21. Marples D. *Heroes and Villains: Creating National History in Contemporary Ukraine*. - Budapest and New York: Central European University Press, 2007.
22. Misztal B.A. *Theories of Social Remembering, Theorizing Society Series Maidenhead*. - Open University Press, 2003.
23. Mouffe C. *Citizenship and Political Identity*. // *October* (Summer), 1992.
24. Portnov A., Portnova T. *Der Preis des Sieges. Der Krieg und die Konkurrenz der Veteranen in der Ukraine*, *Osteuropa*, 2010, No.5, s.27-41.
25. Rodríguez C. *Fissures in the Mediascape. An International Study of Citizens' Media*. - Cresskill, Hampton Press: NJ, 2001.
26. Tumarkin N. *The Living and the Dead: The Rise and Fall of the Cult of World War II in Russia*. - New York: Basic Books, 1994.
27. Weiner A. *Making Sense of War: The Second World War and the Fate of the Bolshevik Revolution*. - Princeton: Princeton University Press, 2001.

Prezentat la redactie
la 29 iunie 2012

Recenzent – **Diana BENCHECI**, doctor in stiinte politice, conferentiar

COMPARTIMENTUL
RELATII INTERNATIONALE

REPUBLICA MOLDOVA – ONU: 20 DE ANI DE COLABORARE

Gheorghe CĂLDARE

Republica Moldova, Chișinău, Academia de Administrare Publică de pe lângă Președintele Republicii Moldova, Departamentul Politologie și Relații Internaționale

Doctor în istorie, conferențiar

Svetlana VELICICO

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Catedra Relații Internaționale

Magistru în științe politice

The present article is dedicated to the cooperation of Moldova with one of the international organizations of great influence of the world, namely the United Nations. There are reviewed briefly the main activities of the United Nations in the democratization of moldovan society, such as respecting human rights, promoting democracy, economic, social and cultural development, respecting international law. A very important role in strengthening the image and prestige of our country they have permanent missions of the Republic of Moldova besides the UN and its offices in New York, Geneva, Vienna, Paris. It is also considered the cooperation with the Moldovan authorities with the UN structures based in Moldova. The end of the article contains necessary conclusions and certain proposals are made.

Schimbările cardinale în sfera politică și social-economică după cel de-al doilea război mondial, au fost cauzate în mare măsură, de accelerarea dezvoltării tehnico-științifice, care a dat naștere necesității obiective de a unifica eforturile tuturor statelor pentru soluționarea problemelor globale. Datorită numărului în creștere de state, interconexiunii dintre problemele economice, politice și tehnice, contactelor din ce în ce mai frecvente dintre entitățile politice, s-a modificat considerabil structura societății internaționale. Toate acestea au condus, de asemenea, la schimbarea configurației diplomației așa cum existase timp de secole, și anume la apariția diplomației prin organizații internaționale. În prezent, organizațiile internaționale constituie o importantă componentă a relațiilor mon-

diale, fiind chemate să contribuie la dezvoltarea colaborării dintre state, la asigurarea păcii și securității în lume.

Instituția organizațiilor internaționale a apărut în stadiul de maturizare a societăților, fiind o necesitate a vieții internaționale. Acest element, venit să întrească ansamblul mecanismelor prin care se realizează relațiile dintre state, decurge din principiul de solidaritate și cooperare între subiectele dreptului internațional [10, 5].

În genere, rolul organizațiilor internaționale poate fi sintetizat în următoarele idei fundamentale:

1. Amplificarea cooperării între state în domenii de interes comun;
2. Armonizarea intereselor naționale cu cele de tip general ale societății internaționale;
3. Cadrul de stabilire a deciziilor de cooperare și a mecanismelor de urmărire a aplicării acestora în relațiile internaționale;
4. Menținerea, prin organizațiile internaționale, a păcii și securității internaționale [7, 11].

Deci, principalul rol al organizațiilor internaționale este acela de a asigura cadrul și mijloacele cooperării între state, în domenii de interes comun. Aceste organizații se bazează pe principiul egalității și pe cel al cooperării voluntare. Ele sunt, astfel, o componentă majoră a vieții internaționale, fiind prezente în toate zonele globului și acționând în domenii foarte variate.

Organizația Națiunilor Unite este actualmente cea mai autoritară, dar și cea mai complexă organizație internațională. În termeni generali, Organizația Națiunilor Unite poate fi definită ca o organizație cu vocație universală, atât în ceea ce privește entitățile sale - state suverane - cât și domeniile în care se implică, scopul său principal fiind menținerea păcii și securității internaționale. ONU nu este o organizație supranațională, nu are competențele unui guvern mondial, ci reprezintă o organizație de state suverane, funcționând ca un centru în care să se armonizeze eforturile națiunilor către atingerea unor scopuri și obiective comune [1, 5].

ONU a fost creată în 1945, după cel de-al doilea război mondial, cu scopul de a asigura pacea și securitatea la nivel internațional, dezvoltarea relațiilor interstatale, promovarea progresului social și a drepturilor omului. Această organizație cuprinde o serie de agenții specializate și programe, agențiile fiind organizații separate, iar programele și instituțiile fiind create de Adunarea Generală pentru a activa în anumite domenii.

Deci, ONU este, de fapt, a doua încercare mondială, prima fiind Liga Națiunilor, de creare a unei organizații interguvernamentale, care să asigure pacea în lume, să stabilească bazele economice, sociale și politice prin care se poate realiza acest obiectiv. De asemenea, în cadrul acestei organizații are loc contactul între oamenii politici și cei de știință, între diplomați și experți, chemați să men-

țină echilibrul firav al balanței în stare de funcționare atât în perioada Războiului Rece, cât și după căderea Cortinei de Fier, fiind „sediul principal cu climat prielnic” [6, 208], pentru reuniuni științifice, congrese și proiecte comune. Așadar, ONU marchează încheierea formală a sistemului statal european și înlocuirea acestuia cu un sistem autentic global [5, 563].

Este bine cunoscută activitatea notabilă a ONU în problemele vitale și de menținere a păcii, care ar putea fi exemplificată prin procesul decolonizării și sprijinul acordat statelor în curs de dezvoltare prin intermediul programelor de asistență, cum a devenit ulterior și Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare. Primul proces menționat a transformat radical harta lumii, dând naștere noilor state, care au reușit să obțină și sa-și proclame independența cu ajutorul ONU. În ceea ce privește al doilea aspect, adică asistența oferită statelor tinere, ea este mai considerabilă, deoarece nu este suficient a oferi doar independență unui stat care a fost legat totalmente de metropolă, ci este mult mai important de a-l ajuta să-și păstreze și consolideze această libertate.

Republica Moldova, urmare a solicitării cuprinsă în actul de independență și al dreptului său fundamental de a face parte din comunitatea internațională, la scurt timp de la adoptarea Declarației de Independență, a devenit, la 2 martie 1992 membru ONU, beneficiind astfel de un cadru internațional propice pentru consolidarea suveranității și integrității sale, al afirmării și întăririi statalității. Ca stat membru al ONU, Republica Moldova a ales să meargă alături de celelalte state pe calea armonizării eforturilor națiunilor către atingerea scopurilor comune de asigurare a păcii și securității și de realizare a cooperării internaționale în domeniile economic, social, cultural, umanitar și respectării drepturilor omului și libertăților fundamentale pentru toți cetățenii. Țara noastră, de asemenea, s-a angajat să susțină eforturile programelor de asistență, în abordarea și soluționarea problemelor stringente cu care se confruntă lumea, contribuind la afirmarea sa pe arena internațională și la consolidarea independenței și suveranității proprii. Însă acest eveniment a coincis cu declanșarea conflictului armat de pe Nistru, astfel încât aderarea noastră la ONU în calitate de stat independent și suveran a însemnat de fapt recunoașterea integrității teritoriale a Republicii Moldova, în limitele hotarelor existente, și luarea ei sub ocrotirea organismelor internaționale.

Aderarea Republicii Moldova la ONU, în 1992, a fost un eveniment epocal pentru istoria țării noastre. Acest fapt poate fi plasat pe locul al doilea, după declararea independenței Republicii Moldova, pe scara de importanță a evenimentelor prin care a trecut statul nostru. Momentul de admitere a Republicii Moldova în cadrul ONU a declanșat procesul masiv de recunoaștere politică a statalității Republicii Moldova. Dacă până la momentul acceptării în cadrul ONU, Republica Moldova fusese recunoscută pe linie bilaterală de un număr restrâns de

state, în scurt timp Moldova a stabilit relații diplomatice cu majoritatea statelor lumii.

O altă consecință importantă a admererii Republicii Moldova la ONU, a însemnat obținerea automată a statutului de membru în cadrul unei serii de agenții specializate ale ONU. Acest fapt a permis țării noastre să participe la dezbaterile internaționale a unor probleme de importanță majoră pentru a obține asistență economică în vederea reformării economiei, dar și a societății noastre.

Fiind cel mai important forum de dezbatere a problemelor globale, precum și având un mandat universal, ONU reprezintă fundamentul politicii externe a Republicii Moldova. Din această perspectivă, Republica Moldova acordă o importanță deosebită rolului pe care ONU îl joacă în domenii precum menținerea păcii și securității internaționale, promovarea democrației și a drepturilor omului, dezvoltarea economică și socială, respectarea principiului dreptului internațional.

În Programul de guvernare a AIE 2 pentru anii 2011-2014 se menționează că “Organizațiile cu vocație globală și regională, în particular ONU, vor continua să rămână o platformă importantă pentru promovarea obiectivelor naționale strategice, și anume: integrarea europeană, democratizarea și modernizarea țării, restabilirea integrității teritoriale, consolidarea suveranității și independenței Republicii Moldova” [2]. Deci, Republica Moldova și-a fixat ca obiectiv cooperarea cu organizațiile internaționale, în general, și cu ONU, în special, deoarece aceasta este importantă pentru Republica Moldova, având implicații în majoritatea domeniilor. Astfel, activitatea Republicii Moldova la ONU oferă posibilitatea de a dezvolta relațiile multilaterale și cele bilaterale, consolidându-ți locul și rolul său în aceste prestigios for international.

Astfel, deși de puțin timp membru ONU, Republica Moldova, în rînd cu alte state, participă la o serie de acțiuni ale ONU, dintre cele mai semnificative, putem menționa următoarele: participarea cu militari la unele misiuni ONU de menținere a păcii în Liberia, Coasta de Fildeș și Sudan. De asemenea, Republica Moldova participă în organele electivale ale ONU, fiind vicepreședinte al Adunării Generale a ONU (sesiunea a 56-a), Comitetul special pentru Operațiuni de Menținere a Păcii (începînd cu 2000), în Consiliul Economic și Social participă într-o serie de comisii (de pildă Comisia pentru Dezvoltare Socială 2004-2008) și Comitetele, cum ar fi: Comitetul pentru Programe și Coordonare 2000-2002 și 2003-2005). De asemenea, Republica Moldova participă în alte structuri din Sistemul ONU, cum ar fi cele pe lina UNICEF și Programul ONU pentru Mediu. Republica Moldova este membru și într-o serie de instituții specializate și structuri ale ONU, printre care Fondul Monetar Internațional, Banca Mondială, Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare, Organizația Mondială a Sănătății, Agenția Internațională pentru Energia Atomică și Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură (UNESCO) [14].

Un rol important în consolidarea imaginii și prestigiului Republicii Moldova în cadrul ONU, dar și de promovare a intereselor naționale în plan global îl au misiunile țării noastre acreditate pe lângă ONU și Oficiile sale la New York, Geneva, Viena, precum și în alte capitale internaționale unde își au sediul mai multe agenții specializate ale ONU [15].

Centrul de la New York este unul mai mult politic, unde au loc dezbaterile politice și adoptarea celor mai importante decizii cu caracter strategic. Reprezentanta Republicii Moldova pe lângă acest centru a fost înființată prin Hotărârea Guvernului nr.379 din 05.06.1992. Misiunea de la New York a contribuit la alegerea candidaturii Republicii Moldova, în diverse poziții și organe electivă din sistemul ONU. De asemenea, Misiunea Republicii Moldova de la New York a contribuit la inițierea și participarea cu regularitate a militarilor Armatei Naționale la operațiunile ONU de menținere a păcii, a facilitat extinderea relațiilor bilaterale cu mai multe state, reușind stabilirea relațiilor diplomatice cu Bahrain, Mali, Tunisia, San Marino (2004), Muntenegru (2007), Fiji, Sfântul Vincente și Grenadinele, Paraguay (2011) [9, 65].

Reprezentanța permanentă a Republicii Moldova cu sediul la Geneva face parte din sistemul de misiuni diplomatice ale Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova, având ca mandat principal reprezentarea Guvernului în cadrul Oficiului Națiunilor Unite din acest important centru internațional. În cadrul Oficiului ONU de la Geneva funcționează reprezentanțele a cinci instituții specializate ale ONU, printre care cea mai importantă fiind Consiliul ONU pentru Drepturile Omului. Printre realizările Reprezentanței noastre de la Geneva se numără acceptarea Moldovei, ca membru cu drepturi depline, alături de alte 46 de state, în Consiliul ONU pentru Drepturile Omului pentru perioada anilor 2010-2013. Odată cu alegerea în această structură a ONU, Republica Moldova urmează să demonstreze consecvență în implementarea tratatelor multilaterale în domeniul drepturilor omului la care statul este parte, să coopereze cu structurile și mecanismele de monitorizare ale ONU și să contribuie la activitatea Consiliului prin promovarea acestor mecanisme în rândul statelor membre [16]. Menționăm faptul că, Consiliul ONU pentru Drepturile Omului de la Geneva reprezintă organul principal ONU în acest domeniu și a fost creat în 2006, înlocuind Comisia ONU pentru Drepturile Omului.

De-a lungul acestor două decenii, Republica Moldova a sprijinit constant diversele inițiative ale ONU în domeniile păcii, securității internaționale, respectării drepturilor omului. Apartenența la ONU ne-a oferit nu doar șansa de a participa la dezbaterile problemelor globale, dar a creat și un cadru prielnic de promovare a intereselor noastre naționale, de susținere a politicii externe și de aprofundare a relațiilor bilaterale cu alte state.

Imediat după aderarea Republicii Moldova la familia ONU, mai multe programe, fonduri și agenții ale organizației și-au lansat activitatea în țară în vede-

rea susținerii activităților de promovare a democrației, a bunei guvernări, de dezvoltare a economiei de piață și de consolidare a statului de drept. În cei 20 de ani de relații între Moldova și ONU, țara noastră a fost un beneficiar al cooperării cu această organizație globală. În calitate de membru al ONU, Republicii Moldova i-a fost acordată asistență tehnico-financiară, necesară promovării în continuare a reformelor democratice în procesul de tranziție la economia de piață. Un loc aparte în relațiile noastre cu programele și fondurile ONU îi revine Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare - principala sursă de finanțare a dezvoltării umane durabile, oferite de ONU. Fondurile alocate de PNUD țării noastre au cunoscut o creștere continuă, în prezent ele se cifrează la zeci de milioane de dolari anual.

De la tribuna ONU, Republica Moldova a informat permanent comunitatea internațională asupra problemelor legate de reglementarea pașnică a conflictului transnistrean, retragerea trupelor ruse dislocate în regiunea transnistreană, atenționând asupra necesității asigurării respectării drepturilor omului în raioanele de est ale țării.

Începînd cu anul 2009, Republica Moldova a participat, în calitate de observator, la lucrările Conferinței pentru Dezarmare; este parte la multiple Convenții internaționale, administrate inclusiv de Oficiul ONU pentru Dezarmare din Geneva, care prevăd distrugerea/neutilizarea diverselor tipuri de arme și muniții, considerate a fi extrem de periculoase pentru populație, printre care Convenția din 2010 privind Munițiile cu Fragmentare (la 1 august 2010, Moldova a distrus întregul arsenal de muniții cu fragmentare deținute) [11]. Totodată, a fost reconfirmat atașamentul Republicii Moldova față de cadrul multilateral al dezarmării internaționale și al instrumentelor de neproliferare atât la nivel global, cât și regional, fiind evidențiată necesitatea asigurării transparenței în domeniul armamentelor, ca factor de sporire a securității și stabilității internaționale.

În ceea ce privește activitatea Reprezentanței permanente a Republicii Moldova pe lângă Oficiile ONU de la Viena, ea se axează pe menținerea și dezvoltarea relațiilor cu următoarele structuri: Oficiul Națiunilor Unite la Viena / Agenția Națiunilor Unite pentru Combaterea Drogurilor și a Criminalității, Consiliul Internațional pentru Controlul Drogurilor, Organizația Națiunilor Unite pentru Dezvoltarea Industrială, Agenția Internațională pentru Energia Atomică, Comisia Preparatorie a Organizației Tratatului de Interzicere Totală a Testelor Nucleare, Oficiul ONU pentru Afaceri Extraatmosferice, Comisia Națiunilor Unite pentru Drept Internațional Comercial. În cadrul cooperării cu Agenția Națiunilor Unite pentru Combaterea Drogurilor și Criminalității, Reprezentanța permanentă la Viena asigură participarea Moldovei la toate reuniunile principale ale acestuia. În anii 2007-2009, Republica Moldova a exercitat funcția de cel de-al treilea vicepreședinte al Comisiei Națiunilor Unite pentru stupefiante și Prim-vicepreședinte a Comisiei ONU pentru Prevenirea Crimei și Justiția Penală.

Un alt aspect important al Cooperării cu Agenția Națiunilor Unite pentru Combaterea Drogurilor și a Criminalității, l-a reprezentat semnarea, la 21 decembrie 2010, a Acordului de înființare a Academiei Internaționale Anticorupție, Moldova devenind al 45-lea stat fondator al acesteia. În același context se înscrie cooperarea Republicii Moldova cu Consiliul Internațional pentru Controlul Drogurilor, care presupune controlul comun și raportarea trimestrială privind circulația substanțelor narcotice controlate [15, 66].

Un rol aparte în activitatea ONU îl are prevenirea torturii. În acest scop Națiunile Unite sprijină mecanismul național de monitorizare a instituțiilor penitenciare și a dotat cu echipamente atât locurile de detenție, cât și Linia Verde a Centrului pentru Drepturile Omului, unde cetățenii pot semnala dacă le sunt încălcate drepturile. De asemenea, o serie de inițiative vizînd prevenirea traficului de ființe umane a sporit protecția, reintegrarea și reabilitarea victimelor traficului, asigurînd acuzarea efectivă a cazurilor de trafic, sporind capacitatea autorităților relevante și ale societății civile, și majorînd nivelul de conștientizare de către societate a subiectelor privind traficul. În 2012, ONU va sprijini crearea unei noi funcții-pilot de ombudsperson la spitalul de psihiatrie din Chișinău, care va înregistra toate nemulțumirile persoanelor internate în această instituție față de Guvern și, astfel, va consolida practica de respectare a drepturilor omului pentru aceste persoane [15, 68].

La UNESCO – Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, știință și Cultură, Republica Moldova este reprezentată prin cumul de Ambasada țării noastre în Franța, acreditată prin cumul în calitate de Delegație permanentă. UNESCO este o instituție specializată a Organizației Națiunilor Unite, care își propune să contribuie la menținerea păcii și securității la promovarea cooperării între națiuni în domeniile educației, științei și culturii în vederea asigurării respectului universal față de justiție, legi, drepturile omului și libertățile sale fundamentale, pentru toți oamenii, fără deosebire de rasă, sex, limbă sau religie. Fiind profund atașată valorilor și principiilor promovate de UNESCO, Republica Moldova este parte la multe Convenții UNESCO, iar din 2005, țara noastră a fost inclusă pe lista Patrimoniului Mondial al UNESCO, ca parte a Lanțului Arcului geodezic al lui Struve, unul din punctele fixe ale acestui Arc aflîndu-se în localitatea Rudi, Soroca. Ambasadorul Republicii Moldova în Franța este Oleg Serebrian, fiind numit în această funcție din iulie 2010, iar din octombrie 2010 el deține prin cumul și funcția de delegat permanent al Republicii Moldova la acest for. La 7 decembrie 2010 Oleg Serebrian a fost ales, pentru un mandat de doi ani, Președinte al Congresului Uniunii Latine, iar de la 3 noiembrie 2011 este și Vicepreședinte al Comisiei UNESCO pentru științe sociale și umanitare [13]. În Republica Moldova a fost înființată Comisia Națională pentru UNESCO.

Pe parcursul ultimilor ani cu suportul UNESCO în Republica Moldova au fost organizate și susținute o serie de activități în domeniul educației. Sub egida

Reprezentanței UNESCO în Moldova au fost elaborate o serie de programe, proiecte, strategii ce vizează dezvoltarea, reformarea și modernizarea învățământului din Republica Moldova. Printre activitățile de bază menționă: elaborarea și implementarea Strategiei naționale „Educație pentru toți”, lansarea site-ului educațional „Educație Pentru Toți”.

O dimensiune importantă pentru o societate de tranziție ca Republica Moldova este asigurarea drepturilor omului. Promovarea și protejarea drepturilor omului este un principiu fundamental al democrației în general, totodată fiind un reper important în devenirea noastră ca stat independent, în căutarea identității noastre și afirmarea în plan internațional în calitate de stat cu adevărat democratic. Cunoaștem faptul că ONU și-a asumat angajamentul de a susține, promova și proteja drepturile fiecărui individ, acest aranjament, acest angajament decurge din principalele documente ale organizației, care reafirmă încrederea popoarelor lumii în drepturile fundamentale ale omului, în demnitatea și valoarea persoanei umane [4, 5].

Promovarea drepturilor omului constituie chintesenta activității Națiunilor Unite în Moldova. Începînd cu anul 2004, ONU oferă premii pentru cele mai bune practici de promovare a drepturilor omului de către organizațiile nonguvernamentale și mass-media. Premiile sunt oferite în cadrul Galei de premiere în domeniul drepturilor omului, organizată anual pe 10 decembrie, de Ziua Internațională a Drepturilor Omului [8, 20]. Criteriile utilizate la aprecierea inițiativelor și acțiunilor propuse pentru premiere au fost creativitatea, perseverența, angajamentul și curajul demonstrat în promovarea drepturilor omului, dar și impactul acțiunilor asupra societății. Aflată la cea de-a VI-a ediție, Gala Premiilor ONU are scopul de a evidenția și recunoaște cele mai valoroase inițiative și acțiuni de apărare și promovare a drepturilor omului realizate pe parcursul anului de către organizațiile non-guvernamentale și mass-media.

După ratificarea de către Republica Moldova a mai multor Convenții ONU – inclusiv în 2010 a Convenției privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități – forul de la New York susține Guvernul în elaborarea Strategiei pentru Incluziune Socială a Persoanelor cu Dizabilități și a Planului de Acțiuni menit să identifice acțiunile pe care să le întreprindă Moldova pentru a garanta drepturile persoanelor cu dizabilități. Alte reforme vizează consolidarea nondiscriminării, inițierea unor reforme în domeniile drepturile omului și al sănătății, ameliorarea situației privind libertatea religiei sau a credinței.

Este necesar de menționat că anul 2011 a fost unul intens pentru promovarea drepturilor omului în Republica Moldova. Activitățile importante au inclus evaluarea periodică a Moldovei de către Consiliul pentru Drepturile Omului și vizitele în Moldova ale Înaltului Comisar ONU pentru Drepturile Omului, precum și al Raportorului special ONU pentru libertatea religiei sau credinței. Guvernul Moldovei a adoptat Planul Național de Acțiuni în domeniul drepturilor

omului pentru 2011-2014, iar Parlamentul a aprobat Strategia de reformă a Justiției, fapt care denotă angajamentul țării noastre de a promova drepturile omului și de a asigura independența justiției. Împreună cu Guvernul și societatea civilă, ONU a depus eforturi să asigure intimitatea și confidențialitatea persoanelor care trăiesc cu Hiv-Sida, să îmbunătățească tratamentul persoanelor din spitalele psihiatrice, să asigure prevenirea torturii și a tratamentelor sau pedepselor crude, inumane sau degradante, și să contribuie la combaterea violenței în familie [12].

O altă dimensiune a prezenței ONU în Republica Moldova este ajutorarea refugiaților. Biroul Înaltului Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați a fost înființat în Republica Moldova în anul 1997, cu scopul de a acorda asistență Guvernului pentru a elabora cadrul legislativ și de procedură, necesar pentru asistența persoanelor care necesită protecție internațională conform statndartelor unanim acceptate. În sprijinul promovării democrației și drepturilor omului în Republica Moldova, Înaltul Comisariat a cofinanțat publicarea tratatelor și convențiilor internaționale, a oferit asistență pentru crearea unui fond de literatură juridică, a lansat publicații privind drepturilor omului în Republica Moldova, a situației refugiaților din țara noastră. Un alt obiectiv al acestui Birou îl constituie consolidarea capacității mai multor organizații neguvernamentale ce activează în domeniul refugiaților. Aceste organizații finanțează și implementează programe destinate îmbunătățirii situației refugiaților, inclusiv consultarea lor și reprezentarea în instanțele judecătorești [3, 193].

Colaborarea Republicii Moldova cu ONU, în prezent este destul de amplă, cuprinzând domenii de importanță prioritară. Astfel, în februarie 2012 Guvernul Republicii Moldova a semnat cu ONU un program pentru dezvoltare și asistență în valoare de peste 200 de milioane dolari pentru anii 2013-2017. Kaarina Immonen, Coordonator Rezident al ONU în Republica Moldova, a precizat că aceste fonduri vor fi oferite pentru dezvoltarea domeniilor ce țin de bioenergie, mediul ambiant, educație, drepturile omului, guvernare democratică etc. [17]. Astfel, 61,9 mil. dolari vor fi direcționați spre reforma sectorului justiției și a drepturilor omului, 123,2 mil. dolari - spre implementarea unor programe în domeniul reducerii sărăciei și îmbunătățirii accesului la educație incluzivă, servicii calitative de sănătate și protecție socială și, respectiv, 32,2 mil. dolari - pentru proiecte ce țin de mediul înconjurător, schimbările climatice și gestionarea riscurilor. În acest context se va conclucra cu partenerii naționali pentru a asigura populația cu o viață mai bună și pentru a ajuta Republica Moldova să-și atingă scopurile sale în procesul de modernizare a societății.

După cum am constatat, colaborarea Republicii Moldova cu ONU a înregistrat valențe pozitive în mai multe domenii. Însă, totuși trebuie să indicăm asupra unor impedimente, eliminarea cărora urmează a fi efectuată cât mai urgent și care ar contribui la sporirea eficienței în raporturile Republicii Moldova cu ONU.

La acestea se referă următoarele: suplinirea personalului și a resurselor alocate reprezentanțelor permanente ale Republicii Moldova pe lângă oficiile ONU; plata cotizației de membru nu este achitată la timp de către Republica Moldova, pe parcurs acumulându-se sume considerabile greu de achitat; în Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova, în direcția ONU și Agențiile specializate, numărul colaboratorilor este insuficient, fapt ce complică interacțiunea cu diplomații de la reprezentanțele permanente de pe lângă această organizație, dar și cu ministerele și departamentele centrale care colaborează cu ONU. Am mai putea indica și asupra faptului că pentru a reprezenta destoinic Republica Moldova în Reprezentanțele permanente din structurile ONU, este nevoie nu doar de diplomați cu pregătire generală, ci și de specialiști în domenii concrete, cum ar fi economiști, juriști, experți care să cunoască detaliat specificul activității agențiilor specializate ale ONU. Totodată, având în vedere axarea diplomației multilaterale, în principal pe negocieri, diplomații Republicii Moldova care activează în Direcția ONU a MAEIE, dar și în reprezentanțele permanente ale Republicii Moldova pe lângă oficiile ONU, trebuie să posede arta negocierilor.

Pe parcursul acestor două decenii, Republica Moldova a sprijinit constant diversele inițiative ale ONU în domeniile păcii, securității internaționale, respectării drepturilor omului. Apartenența la ONU ne-a oferit nu doar șansa de a participa la dezbaterile problemelor globale, dar a creat și un cadru prielnic de promovare a intereselor noastre naționale, de susținere a politicii externe a țării noastre și de aprofundare a relațiilor bilaterale cu statele lumii.

Bibliografie

1. Carta Națiunilor Unite, semnată la San Francisco la 26 iunie 1945, în vigoare pentru Republica Moldova din 02.03.1992 în Tratatul Internațional la care Republica Moldova este parte. - Chișinău: Moldpres, Vol. XXVI, 2001.
2. Programul de activitate a Guvernului Republicii Moldova. Integrare Europeană: Libertate, Democrație, Bunăstare 2011-2014. – Chișinău, 2011.
3. Beșteliu R., Brumac C. Protecția internațională a drepturilor omului. Note de curs. Ed. a IV revizuită. – București, 2008.
4. Declarația Universală a Drepturilor Omului. Demnitate și Dreptate pentru toți. Ed. Jubiliară, 1948-2008. - Chișinău, 2008.
5. Graham E., Newnham J. Dicționar de Relații Internaționale. - Iași: Universal Dalsi, 2001.
6. Malița M. Între război și pace. - București: C.H.BECK, 2007.
7. Moca Gh. Dreptul organizațiilor internaționale. - București: Arta, 2000.
8. ONU în Moldova, nr.4 (49), octombrie-decembrie. – Chișinău, 2011.

9. Republica Moldova: două decenii în marea familie a Națiunilor Unite. – Chișinău: Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova, 2012.
10. Reprezentanțele organizațiilor internaționale în Republica Moldova. Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei, Studii Științifice. - Chișinău: CEP USM, 2008.
11. Balint M. Republica Moldova, primul stat fără muniție cu fragmentație. <http://www.romania-actualitati.ro>, Chișinău, 29 iulie, 2010. (vizitat 23.03.2012).
12. Discursul Dnei Kaarina Immonen, Coordonator Rezident ONU în Republica Moldova, la Gala Premiilor ONU în domeniul drepturilor omului, la 10 decembrie 2011. www.un.md/news_room/pr/2011/HumanRightsGala. (vizitat 28.03.2012).
13. Încheierea celei de-a 36-a sesiuni a Conferinței Generale a UNESCO. <http://www.mfa.gov.md/embassy-activity-ro/489470/> din 10.11.2011. (vizitat 11.04.2011).
14. Prezența Republicii Moldova în organele electivă ale ONU în perioada 2000-2011. <http://www.mfa.gov.md/onu-md/prezena-rm-organele-elective-onu/>. (vizitat 01.05.2012)
15. Republica Moldova în cadrul ONU. <http://www.mfa.gov.md/onu-md/rm-cadrul-onu/> (vizitat 10.06.2012).
16. Republica Moldova a devenit membru al Consiliului ONU pentru Drepturile Omului. www.ambasada_moldova.cz/noutati/comunicate-de-presă/moldova-unhrc. (vizitat 29.03.2012).
17. Republica Moldova–un partener de încredere în cadrul ONU. <http://www.frankfurt.mfa.md/news-from-moldova-ro/?news=491552> (vizitat 11.06.2012)

Prezentat la redacție
la 2 iunie 2012

PREMISELE DE FORMARE A DIPLOMAȚIEI ECONOMICE MODERNE

Nicolae CHIMERCIUC

Republica Moldova, Chișinău, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Istorie, Stat și Drept

Doctorand

Intervention of international institutions in the internal affairs of a state becomes an important factor that has a substantial influence on the transformation of the system of national economies. In such fundamentally new conditions the effective functioning of domestic economies becomes the main purpose of diplomatic activity.

Today, economic diplomacy sets its own rhythm of the contemporary system of international relations. The new signs of interdependence appear more often. The exchange of goods increases, the services markets expand, investment, capital flow exceeds the flow of goods. All these processes are characterized by a wide geography covering the whole world.

Currently the economic aspect of globalization stimulates diplomatic missions to participate more actively in commercial initiatives. Promoting and protecting national business is at the heart of most state programs, which refer to the activity of foreign policy institutions.

Diplomația economică devine o sferă tot mai importantă în sistemul relațiilor internaționale contemporane, care din an în an ocupă un loc tot mai însemnat. Întru confirmarea acestei idei, cercetătorul Mircea Malița afirmă că „relațiile economice și, îndeosebi, legăturile comerciale, constituie astăzi componenta de bază, cea mai dinamică, cu pondere decisivă, a relațiilor internaționale. În lumea contemporană, stabilirea de relații normale între state, dezvoltarea lor, o mai bună cunoaștere reciprocă în vederea cooperării și a schimbului de valori merg mână-n mână cu dezvoltarea schimbului de bunuri materiale” [2, 359].

Cu câteva decenii în urmă, în special după cel de-al II-lea Război Mondial activitatea comercială a fost considerată o acțiune a diplomației politice. Diplomații de carieră, care își exercitau munca în sfera strict politică a relațiilor internaționale, au avut un statut și o reputație profesională mai prestigioasă în comparație cu atașatii comerciali. În același timp, dacă vom examina evoluția diplomației ca atare, vom constata, că în toate timpurile comerțul a fost un stimulent fundamental pentru mărginirea frontierei și dezvoltarea cooperării între state. Mai multe exemple din istorie vor arăta că comerțul intensiv, reglementat prin acorduri comerciale, a fost caracteristic civilizațiilor Egiptului Antic și Asiei de

Vest. Relațiile comerciale între Lumea Veche și Lumea Nouă a înflorit datorită colonizării Asiei și descoperirii malurilor bogate ale Americii de Sud.

Cercetătorul T.Zonova consideră că sistemul diplomatic contemporan a apărut în Epoca Renașterii în perioada când se formau statele de tip nou. Din acel moment grija față de interesele economice ale statelor și ale stăpînitorilor lor devine o componentă importantă a activității instituțiilor de politică externă, precum și a ambasadurilor permanente. Astfel, promovarea mărfurilor s-a dovedit a fi cea mai răspîndită formă a diplomației economice. Continuînd relatarea istoricului diplomației economice, T.Zonova subliniază că la mijlocul secolului al XVIII-lea, în Epoca Luminilor, printre intelectualii francezi s-a extins părerea că dezvoltarea relațiilor comerciale și, în acest sens, profitul statului poate deveni un mijloc eficient de încetare a conflictelor. De exemplu, Montesquieuva declară că pacea este rezultatul firesc al comerțului, deoarece două state implicate în afacerile comune sunt prea dependente unul de altul pentru a se lupta [4, 54-57].

Diplomația veche și metodele ei, care se caracterizau prin negocierile vis-a-vis de avantajele politice, se schimbă spre mijlocul secolului al XIX-lea când apar noi practici care deja iau în considerație avantajele comerciale și accentuează influența și, respectiv, interesul economic al statului. În consecință în a doua jumătate a secolului al XIX-lea observăm primele schimbări în activitatea unor misiuni diplomatice, funcțiile cărora se extind cu sarcina de promovare a intereselor economice ale statului acreditant. În acest sens, iată cum diplomatul Harold Nicolson descrie în lucrarea sa „Diplomația” înființarea în premieră a departamentului comercial în cadrul Ministerului Afacerilor Externe al Marii Britanii – „În Anglia departamentul comercial al Ministerului Afacerilor externe a fost înființat în anul 1866 și reorganizat solid în 1872. Atașatul comercial a fost desemnat în ambasada de la Paris în 1880 și ambasada de la Petersburg în 1887. Oamenii de afaceri au continuat să depună plîngeri vis-a-vis de faptul că diplomații britanici, reprezentanții consulari și comerciali nu arătau aceeași activitate în interesul comercianților britanici, ca oficialii germani și americani, în interesul concetățenilor săi. Ei informau despre rapoartele consulare, precum și răspunsurile la cererile camerelor de comerț care, precum și despre existența relațiilor reci și încordate între ambasadele și misiunile și coloniile locale britanice, despre faptul că deși acestea au putut să le contacteze pe reprezentanții lor diplomați în vederea obținerii protecției de la nedreptățile evidente, ei nu au primit acel sprijin în comerțul, care a fost pus la dispoziția rivalilor lor germani și americani” [7].

Deși primele tentative de a schimba sistemul de apărare a intereselor economice ale cetățenilor săi peste hotare nu au fost reușite, ulterior Foreign Office-ul își reorganizează radical aparatul central și cel al misiunilor diplomatice,

alocînd sume mari de bani pentru promovarea și protejarea agenților economici ai regatului aflați în străinătate.

Iar pe alt continent, în Statele Unite ale Americii încă în anii 30 președintele John Edgar Hoover a insistat asupra oferirii unui grup de business-experti, cu care dînsul a ținut legătură pe atunci cînd ocupasera funcția de ministru al comerțului, a posturilor diplomatice. Ulterior, practica sus-numită s-a oprit, și doar în anii 70 diplomații americani, specialiști în problemele comerciale, au dobîndit aceleași drepturi cu cei care lucrau pe direcție politică [1, 198-212].

Puțin timp mai tîrziu, diplomatul american Henry Kissinger, care a jucat între anii 1969 și 1977 un rol cheie în diplomația mondială, afirma că „în premieră relațiile internaționale au un caracter cu adevărat global. Transmiterea informației se face instantaneu; economia mondială funcționează în mod sincron pe toate continentele. La suprafața se ridică un șir de probleme precum proliferarea tehnologiilor nucleare, problemele mediului ambiant, boom-ul demografic și interdependența economică, soluționarea cărora va fi posibilă doar la nivel mondial” [6, 15-16].

Întru confirmarea ghîndurilor expuse mai sus, Raymond Saner și Lichia Yiu caracterizează procesele economice în relațiile internaționale post-moderne acordînd atenție deosebită fenomenului de globalizare. În opinia lor, globalizarea a transformat organizațiile și relațiile economice internaționale, afectînd sferele economice, sociale și politice ale societăților și cetățenilor simpli. Acest fenomen poate fi descris ca un set complex al interdependențelor și interconexiunilor cu un număr în creștere al actorilor care luptă pentru a influența output-ul său, cu alte cuvinte, rezultatul acestor relații. Ei (actorii) se află într-o competiție permanentă pentru obținerea resurselor, piețelor și legalității, care împreună cu alte activități aparțin tradițional domeniului diplomației [3, 1].

În lumea contemporană interesele de dezvoltare a economiei naționale și a elementelor ei separate nu pot fi realizate prin simplul protecționism. Din contra, aceasta necesită cooperarea pe plan internațional sub toate aspectele. Fiind antrenate într-o competiție economică globală, statele caută cooperarea cu alte state în scopul atragerii investițiilor directe, deschiderii piețelor statelor-concurente pentru companiile lor autohtone, precum și în vederea protejării economiei naționale de la avalanșa mărfurilor străine.

Întru completarea acestei idei, un cercetător vestit G.Carron de la Carriere afirmă că „în măsura în care crește deschiderea economiilor statelor și divizarea internațională a muncii devine tot mai profundă, rolul diplomației economice se mărește inevitabil, înlocuind prin sine metodele tradiționale, preponderent de forță, de soluționare a conflictelor internaționale” [5, 27]. Completînd instrumentele tradiționale ale activității diplomatice cu factorii economici, diplomația economică ajută la soluționarea mai avantajoasă a problemelor internaționale. În zilele noastre economia este înaintea politicii, scopurile și obiectivele stabilite

sunt atinse nu prin metode militare, dar prin competiție reușită pentru o anumită cotă a PIB-ului mondial. Acest fapt nu exclude o eventuală aplicare a forței din partea altor state, însă o face mai puțin eficientă în comparație cu acțiunile de promovare a capitalului, mărfurilor și serviciilor pe teritoriul aceluiași state.

În felul acesta, considerăm necesar de a evidenția următoarele condiții și cauze, care au influențat și influențează în continuare apariția și procesul de transformare a conceptului diplomației economice contemporane:

- Internaționalizarea și integrarea sistemului economic mondial. Acest proces se manifestă prin faptul că companiile transnaționale, grupuri și bănci investiționale devin tot mai importanți actori ai relațiilor internaționale. În ultimul timp acestea au o influență semnificativă asupra amplificării relațiilor internaționale. Dependența sporită a statelor nou formate de la piețele mondiale le impune să-și rectifice pozițiile vis-a-vis de problemele politice și militare ale vieții internaționale. La începutul secolului XXI contradicțiile ideologice în relațiile dintre state ocupă locul doi iar în politică externă se mărește rolul componentei economice.

- Datorită globalizării în economia mondială crește rolul diplomației economice, ridicând-o la un nivel calitativ și cantitativ nou. Statele participă mai activ la divizarea internațională a muncii și integrarea rapidă a economiilor naționale în economia mondială în condițiile globalizării. Având un impact pozitiv asupra concurenței internaționale și înviorează statele să promoveze și protejeze interesele naționale pe piețele internaționale, globalizarea devine principala forță motrice de dezvoltare a diplomației economice.

- Introducerea metodelor performante de management, tehnologii moderne, investițiile străine asigură dezvoltarea cooperării dintre statele și organizațiile internaționale. Deschiderea economiilor naționale devine o normă.

- Complexitatea standardelor multilaterale care au pus organizațiile internaționale precum OMC, FMI și OECD, responsabile pentru promovarea politicilor economice, mai multe guverne și-au extins participarea ministerelor cu specializare în domeniile economice și financiare pe plan internațional, deminuid astfel influența și rolul Ministerului Afacerilor Externe.

Trebuie de menționat faptul că departamentele comerciale în cadrul Ministerilor Afacerilor Externe și misiunilor diplomatice au apărut mai demult, în sarcina cărora fiind pusă sprijinirea activității antreprenorilor naționali. Exemplele mai mult sau mai puțin reușite ale acestora le vedem la începutul secolului XX. Deși, în zilele noastre aspectul economic al globalizării stimulează tot mai mult misiunile diplomatice să participe mai activ la inițiativele comerciale. Promovarea și protejarea business-ului național devine punctul cheie al majorității programelor de stat, care fac referință la activitatea instituțiilor de politică externă. De exemplu, una din obligațiunile ambasadorului american este de a face tot posibilul pentru a elimina sau pentru a scoate din legislația țării-gază a acelor

prevederi, care îngreunează promovarea business-ului american pe piața acestui stat. În zilele noastre, secțiile economice în cadrul ambasadelor, precum și cele care se ocupă de problemele securității și activitatea informațional-analitică, și nu în ultimul rând relațiile cu publicul, sunt în mare parte orientate pe sprijinirea activă a finanșiștilor, antreprenorilor și comercianților din țara sa.

Astfel, diplomația economică modernă necesită cadre de calificare înaltă atât pentru aparatele centrale, cât și pentru reprezentanțele străine. În acest context, de exemplu diplomații britanici sunt obligați să termine cursuri de management și marketing. Tinerii diplomați germani în decurs de patru săptămâni trec instructajul referitor la comerțul internațional și finanțele. După aceasta urmează un seminar de două săptămâni, în cadrul căruia se organizează niște jocuri ipotetice cu scopul de a testa abilitățile tinerilor diplomați în privința promovării business-ului național peste hotare. Pentru participare la seminarele în cauză sunt invitați specialiști-practicieni de înaltă calificare. De asemenea, diplomații debutanți își fac stagiul de încercare în cadrul unor companii germane solide.

În continuarea acestei idei, doresc să menționez că în prezent diplomația economică setează ritmul său al sistemului relațiilor internaționale contemporane. Tot mai des apar noi semne ale interdependenței. Crește schimbul de mărfuri, se extind piețele de servicii, investiții, fluxul de capital depășește fluxul de mărfuri. Toate aceste procese se remarcă printr-o geografie largă, care acoperă întreaga lume.

În lumea contemporană diplomația economică este unul din cele mai eficiente instrumente de realizare a intereselor economice naționale. Diplomația economică presupune eforturi diplomatice, focusate pe promovarea intereselor economice a unui stat pe plan internațional. În acest context, utilizarea avantajelor concurențiale, specializarea și cooperarea în producere are o importanță deosebită în ceea ce privește atingerea intereselor strategice ale statului.

Eliminând barierele de frontieră, globalizarea economiilor a adus la amplificarea sistemului de funcționare a pieței mondiale și a creat multe probleme, care foarte rapid au devenit de interes comun. Intervenția instituțiilor internaționale în treburile interne ale unui stat a devenit un factor important care are o influență substanțială asupra proceselor de transformare a sistemului economiilor naționale. În astfel de condiții principal noi asigurarea funcționării eficiente a economiilor autohtone devine scopul principal al activității diplomatice.

Bibliografie:

1. Kennan. G. Diplomacy without Diplomats? // Foreign Affairs, 1997, September – October.
2. Malița M. Diplomația: școli și instituții. - București: Editura didactică și pedagogică, 1975.

3. Saner R., Yiu L. International Economic Diplomacy: Mutuations in Post-Modern Times. Netherlands Institute of International Relations "Clingendael". 2001.
4. Зонова Т.В. Экономическая дипломатия. // Внешнеэкономические связи, 2005, №6.
5. Каррон де ла Каррьер Г. Экономическая дипломатия. // Дипломат и рынок. - Москва: Росспэн, 2003.
6. Киссинджер Г. Дипломатия. - Москва: Ладомир. 1997.
7. Никольсон Г. Дипломатия. - Москва: государственное издательство политической литературы. 1941. / <http://scilib.narod.ru/Other/Nickolson/index.html> (citat 10 ianuarie 2010).

Prezentat la redactie
la 1 iulie 2012

Recenzent – **Alexandru GRIBINCEA**, doctor habilitat in stiinte economice,
profesor

ASIGURAREA SECURITĂȚII NAȚIONALE A REPUBLICII MOLDOVA ÎN CONTEXTUL ÎNTEGRĂRII EUROPENE

Victor JUC

Republica Moldova, Chișinău, Academia de Științe a Moldovei, Institutul Integrire Europeană și Științe Politice, Secția Studii Europene
Conferențiar, doctor in filosofie, șef-sectie

Veaceslav UNGUREANU

Republica Moldova, Chișinău, Academia de Științe a Moldovei, Institutul Integrire Europeană și Științe Politice, Sector Filosofie,
Doctor in filosofie

In the article is explored some opportunities and mechanisms of ensuring and strengthen the national security of the Republic of Moldova. The European Union can become a major player able to contribute at the ensuring the sub-regional security, under the Foreign Policy and Common Security and the participation in the negotiation on finding the solutions to conflict in the eastern region, a significant role is attributed to adjacent sub-structures. Also, the authorities of the Republic of Moldova need to be more persistent and demonstrate to the European partners, and to the Euro-Atlantic partners that the democratic reforms policy is irreversible and deserves to be part of the united European family, engaged in providing security and certainty.

Through the competition by the European Union and the North Atlantic Organization, the Republic of Moldova will be able to solve the existent problems of security, but also is important for European partners to participate more actively in the negotiations and to contribute to the ensuring the national interest of the Republic of Moldova.

Conceptul de securitate, în pofida multiplelor dezbateri, rămîne nebulos, deseori utilizat ca pretext, scuză sau justificare pentru felurite măsuri politice sau strategice mai mult sau mai puțin îndreptățite [1, 9]. Securitatea nu este un concept fix, susține R.Stoicescu, securitatea este una dintre acele noțiuni care se referă, în același timp, la un lucru în sine sau la o stare și un proces sau o serie de procese [16, 77-78]. De la conceptele de *pace pozitivă*, enunțat de J.Galtung [15, 109-114], și *pace stabilă*, al lui K.Boulding [3, 47], și de la definiția lui W.Lippmann precum că „o națiune are asigurată securitatea în măsura în care nu este în pericol de a trebui să-și sacrifice valorile fundamentale dacă dorește să evite viitorul și are capacitatea, dacă este provocată, să și le conserve prin obținerea victoriei într-un asemenea război”, noțiunea securității a suferit multe modificări [38, 7-8]. În accepția lui I.Bellany [7, 89] „securitatea, în sine, este o

relativă absență a războiului” combinată cu un nou introdus factor psihologic, reprezentat de „o relativ solidă convingere că nici un război care ar putea avea loc nu s-ar termina cu o înfrângere”. B.Buzan abordează natura securității printr-un răspuns relativ simplu: securitatea este condiția sau starea în care o entitate este sigură de supraviețuirea sa [7, 72]. A.Wolfers susține că „securitatea, într-un sens obiectiv, măsoară absența amenințărilor la adresa unor valori dobândite și în sens subiectiv, absența temerilor că aceste valori vor fi supuse unor atacuri”. S.Walt a enunțat definiția securității ca studiul amenințărilor, utilizării și controlului forței militare. Ea examinează condițiile care fac utilizarea forței probabilă, felurile în care utilizarea forței afectează indivizii, statele, societățile și politicile specifice pe care statele le adoptă în vederea prevenirii sau participării în război [45, 212].

B.Buzan scoate în evidență legătura dintre amenințări și vulnerabilități, care trebuie, luată în considerare în momentul evaluării securității unei anumite situații, mai ales în cazul în care condiția anarhică a sistemului internațional actual influențează senzația de securitate și insecuritate a sistemului. Ca un element important în analiza securității, B.Buzan menționează corelația între factorii domestici și politica de securitate națională. Aceștia din urmă pot afecta vulnerabilitatea sau puterea unui stat și pot avea efecte neașteptate asupra securității [7, 175]. O.Waever ocupă o poziție tranșantă față de imaginea complexă oferită de B.Buzan, propunând o agendă ambițioasă pentru studiul securității. O.Waever susține ideea conform căreia un stat este preocupat de păstrarea și consolidarea suveranității, pe când o societate caută să-și întărească și să-și prezerve identitatea [44, 67]. În accepția lui R.Stoicescu, această idee se încadrează în polemica deschisă de B.Buzan asupra statelor slabe sau puternice, pentru că se referă la elementul societal și îl problematizează ca potențial obiect referent al securității [16, 85]. În viziunea lui O.Waever, securitatea statului și securitatea societală sunt egale într-un stat și pot oricând să fie amenințate sau să fie percepute în pericol [44, 68].

K.Krause și M.C.Williams sunt de părere că, în majoritatea analizelor despre securitate se vorbește mult în jurul conceptului și mai puțin despre ceea ce este el de fapt. Experții susțin că acest lucru nu este neapărat negativ, ci denotă ideea că securitatea este dependentă de contextul spațial și temporal al obiectului său și poate fi un act, o practică mai degrabă decât un lucru în sine [22, 37]. O altă idee a securității, totalmente diferită, este propusă de A.Mathias, care consideră că securitatea se referă la capacitatea unui sistem de a procesa elementele de diferență cu alte sisteme și în acest sens are legătură cu identitatea sa politică, socială și militară. Securitatea va fi întotdeauna legată de ideea de siguranță și supraviețuire [27]. K.Krause respinge statul ca singur obiect referent al securității și se opune ideii că anarhia internațională este un dat. El susține importanța securității individului și a implicațiilor pe care aceasta le poate avea asupra

modului în care decidenții politici acționează. Deși, în cele din urmă, statul rămîne totuși o noțiune de referință, cel puțin K.Krause identifică surse alternative de conflict și vulnerabilitate care privesc mai departe de mecanismul statului [21, 12].

Ca termen generic, în opinia realiștilor, *securitatea* unui stat se referă la lipsa amenințărilor la adresa acestor valori și interese, precum și la capacitatea sa de a le apăra cu succes în caz de pericol [29, 181]. J.Balazj definește conceptul de securitate la nivel internațional, care scoate în evidență diverse caracteristici ale securității naționale, în special, cum ar fi valorile naționale, durata și intensitatea amenințărilor, lipsa războiului, modul de viață acceptabil etc. În opinia sa, „securitatea internațională este determinată în fond de securitatea internă și externă a diferitelor sisteme sociale, de măsura în care, în general, identitatea sistemului depinde de circumstanțele externe” [7, 28]. B.Buzan, O.Waever și J.Wilde, răspunzînd acuzațiilor aduse de tradiționaliști, care afirmă că modelul lărgirii sferei de definire a securității este incoerent, reprezentanții Școlii de la Copenhaga oferă o metodă operațională constructivistă ce presupune, pe de o parte, încorporarea principiilor tradiționaliste, iar, pe de altă parte, eliminarea frontierei artificiale dintre securitate și economie și propunerea unor noi modalități de studiu al interrelaționării domeniilor vieții sociale. În opinia lor, acest cadru de analiză prin aplicarea sa atît în domeniul militar, cît și în cele non-militare ale securității rezultă într-o *hartă* a problemelor contemporane ale securității, fiecare fiind identificată în funcție de patru variabile: caracteristica spațială (local, regional, global), localizarea sectorială (militar, politic, economic, cultural, ecologic), identitatea principalului actor (state, actori societali, organizații internaționale) și natura obiectului de referință (state, națiuni, principii, mediul înconjurător) [38, 10-11].

Protagonistul noii abordări conceptuale a securității R.Cohen a analizat securitatea individuală și cea colectivă. În opinia sa, securitatea individuală se află în centrul oricărui sistem real de securitate internațională construit în jurul idealurilor democratice liberale. Promovarea și apărarea libertăților fundamentale ale individului constituie nucleul de la care trebuie să pornească toate celelalte forme de securitate. Securitatea colectivă, la rîndul său, reprezintă efectul acțiunilor de menținere a păcii, de apărare împotriva amenințărilor și a agresiunii cu ajutorul membrilor unui sistem de securitate [30, 19-21]. Yu.Pîntea divizează fenomenul *securitate* în niveluri (securitatea națională, securitatea regională, securitatea globală), deoarece, consideră că, în diverse condiții ale situației politice, economice sau militare în interiorul țării sau pe plan internațional se impune o apreciere adecvată a nivelului de pericol în scopul luării deciziilor apropiate. În accepția lui A.Burian, concepția securității naționale trebuie să reflecte atît pericolele generate din exterior și legate de încercările de a subjuga sau de a supune statul, cît și din interior, legate de starea societății. Există amenințări reale

și potențiale, globale, regionale și locale, atestă în continuare A.Burian. În opinia sa, noțiunea de securitate include următoarele aspecte: capacitatea de asigurare a existenței fizice, inviolabilitatea teritorială și integritatea statului împotriva pericolelor externe și interne; garanții împotriva amestecului din afară în treburile interne; prevenirea amenințărilor potențiale și neprevăzute care amenință însuși modul de viață, considerând identici termenii *securitatea* și *asigurarea supraviețuirii statului* [6, 196-197].

Semnificația Republicii Moldova pe scena internațională este una neînsemnată, iar datorită conjuncturii geopolitice în care se află și statutului său de furnizor de insecuritate regională, se atestă, totuși, o atenție sporită din partea marilor puteri care o percep ca pe un element al unui joc geostrategic, situație ce generează un impact iminent asupra securității naționale. Din cauza dependenței de fluctuațiile intereselor geopolitice ale marilor puteri, securitatea națională a Republicii Moldova necesită în permanență o abordare pragmatică și o abilitate politico-diplomatică. Subiectul controversat, *neutralitatea permanentă*, care se regăsește la baza fundamentării și instituționalizării securității naționale a Republicii Moldova, generează instabilitate multidimensională și se impune a fi reevaluat în contextul noilor amenințări, riscuri și vulnerabilități cu care se confruntă Republica Moldova, diminuarea cărora poate fi efectuată numai prin tranșarea *zonei-tampon*, utilizând mecanismele integraționiste de orientare europeană. Nefiind realizate deplin reformele în domeniul securității, actualmente, statutul de neutralitate permanentă reprezintă o provocare la adresa securității naționale și un impediment pentru dezvoltarea și modernizarea Republicii Moldova.

Promovarea intereselor geopolitice ale SUA în Europa de Est prin realizarea pe teritoriul României, pînă în 2015, a celei de-a doua etapă din cadrul proiectului de scut american de apărare antirachetă privind amplasarea la baza militară de la Deveselu a unei noi generații de interceptoare (SM-3), modernizarea sistemului de apărare antiaeriană în Polonia, menținerea contingentului militar în regiunea balcanică, perpetuarea procesului de extindere a NATO spre Est (aderarea în 2009 a Croației și Albaniei) trezește indubitabil reacție simetrică din partea Federației Ruse pentru a-și reitera poziția sa în raport cu SUA. În cele din urmă, Z.Brzezinski susține că miza acestui efort este rolul SUA pe termen lung în Europa. În opinia sa, o nouă Europă încă se conturează, și dacă ea va rămîne din punct de vedere geopolitic o parte a spațiului euroatlantic, extinderea NATO este esențială [4, 94]. Astfel, în urma confruntărilor geopolitice dintre SUA și Federația Rusă pentru sfera de influență din Europa de Est, se constată existența unor repercusiuni care determină dinamica evoluției securității naționale a Republicii Moldova. Totodată, concentrarea SUA pe problemele enunțate mai sus creează premise favorabile pentru consolidarea UE în calitate de actor autonom în cadrul relațiilor internaționale. Prin urmare, ultima va fi capabilă să soluționeze mai eficient și în termene rezonabile chestiunile interne, ceea ce co-

ncomitent va însemna fortificarea Politicii de Securitate și Apărare a UE, dar și a politicilor în domeniul extinderii. Acest lucru va spori șansele Republicii Moldova de a se integra în spațiul european.

Noul proiect de securitate pan-european promovat de Federația Rusă, în contextul căruia se regăsește și ideea de cogestionare a scutului american de apărare antirachetă, vine să modifice principiile securității euroatlantice, fiind dezbătut pe larg de către statele membre NATO. Acest scenariu geopolitic face parte din politica externă neoimperială a Federației Ruse de a se afirma ca supraputere pe mapamond, tergiversând în realitate contribuția sa la edificarea unei noi arhitecturi de securitate europeană prin dezaprobarea propunerii din partea Germaniei de a soluționa conflictul transnistrean, dar și prin moratoriul de suspendare a participării în cadrul FACE. Realizarea acestui proiect va avea un impact negativ asupra procesului de integrare europeană a Republicii Moldova, Ucrainei și Georgiei, care vor trena în timp, păstrând întreaga zonă în sfera de influență rusă (este puțin probabil că UE va reuși să integreze aceste state în afara mecanismelor preconizate de NATO, chiar dacă este pus în aplicare Parteneriatul Estic sau alte politici specifice ale procesului de integrare europeană). În cele din urmă, Europa de Est ar risca să se transforme într-o Uniune a Europei de Est la care deja visează unii ideologi ruși susținători ai politicii lui V.Putin și D.Medvedev.

În opinia noastră, arhitectura de securitate europeană se află într-o dezbateră deosebit de amplă, propunerea SUA privind amplasarea scutului antirachetă grăbește discuții în interiorul NATO și obligă accelerarea procesului de transformare a Alianței, zdruncinând relația cu Federația Rusă, aruncând organizația într-o poziție destul de delicată, în pofida colaborării constante din ultimii ani. Statutul provinciei Kosovo, Tratatul FACE și scutul antirachetă readuc Federația Rusă pe o poziție de forță, iar NATO s-a angajat să continue procesul de transformare adoptat la Riga, urmărind să asigure apărarea antirachetă a tuturor statelor-membre și, totodată, plasând Federația Rusă în coordonatele relației de parteneriat special, în contextul prevederilor noului Concept Strategic NATO [40], în cadrul căruia au fost stabilite angajamente de cooperare cu Federația Rusă în domeniul problemelor cheie de securitate și programului de apărare antirachetă, identificând în acest sens modalități de colaborare practică, creînd în același timp condiții pentru prefigurarea unui nou sistem de securitate internațională care va gestiona mai eficient noile provocări ale secolului XXI.

În prezent, în contextul securității regionale Republica Moldova este percepută ca o vulnerabilitate pentru UE și NATO, fapt ce poate să determine chiar elemente de risc major prin preluarea controlului politicii externe a securității și a apărării Republicii Moldova de către un stat străin, Federația Rusă, prin intermediul regimului secesionist din raioanele de est a Republicii Moldova [33, 49]. De aceeași părere este și Yu.Josanu distingînd interesele de securitate ale UE /

NATO în raport cu Republica Moldova în două aspecte interconectate: conflictul transnistrean și problemele de securitate neconvențională (de la corupție pînă la traficul de ființe umane și armament). UE a reiterat de mai multe ori poziția conform căreia stabilitatea Republicii Moldova contează pentru UE, dat fiind faptul că ea se află la hotarele UE și proiectarea problemelor interne în afara granițelor republicii pot afecta securitatea regională [19, 200]. Potrivit lui V.Chirilă, prin semnarea Planului de Acțiuni UE – Republica Moldova și ulterior aderarea la PEV (Politica Europeană de Vecinătate), UE și Republica Moldova și-au asumat un șir de angajamente comune și unilaterale, a căror îndeplinire a avut ca rezultat general dinamizarea relațiilor moldo-comunitare, inclusiv și pe dimensiunea soluționării conflictului transnistrean. În opinia sa, datorită PEV, UE și-a sporit vizibilitatea și autoritatea politică în Republica Moldova la nivelul PESC (Politica Externă și de Securitate Comună) prin reprezentantul special al UE pentru Moldova și participarea la negocierile / consultările în problema transnistreană în calitate de observator în formatul „5+2”, totodată, extinzîndu-se și la nivelul PESA (Politica Europeană de Securitate și Apărare) prin Misiunea UE de asistență la frontiera moldo-ucraineană (EUBAM) [11, 59-60]. De asemenea, V.Chirilă exprimă supoziția că pentru Republica Moldova o importanță deosebită prezintă cei șase parametri ai PEV, realizarea cărora va permite semnarea Acordului de Asociere la UE. Urmare semnării acestui acord Republica Moldova va beneficia de o strînsă conexiune politică la UE, care va contribui la promovarea convergenței legislative și instituționale în baza legislației și standardelor comunitare avansînd, totodată, și în domeniul cooperării PESC și PESA. În același timp trebuie de precizat că UE va iniția cu Republica Moldova un pact de mobilitate și securitate, care vor trasa condițiile obligatorii de îndeplinit pentru a facilita mobilitatea populației din statele est-europene în spațiul comunitar, asumîndu-și angajamente comune și unilaterale în domeniul contracarării migrației ilegale, modernizarea instituțiilor naționale de azil conform standardelor UE, stabilirea structurilor integrate de control al frontierelor în concordanță cu legislația comunitară, precum și îmbunătățirea abilității poliției și sistemului judiciar în vederea combaterii eficiente a corupției și crimei organizate. Pactul de mobilitate și securitate ar urma să contribuie la liberalizarea tratată a regimului de vize în spațiul UE [11, 74-78].

Suntem de acord cu supoziția că Republica Moldova nu poate să-și asume singură propria securitate prin sine din motivul că situația contemporană de securitate exclude posibilitatea asigurării securității unui stat de sine stătător, cu excepția marilor puteri geopolitice, cu capacități militare și de securitate majore. De aceea, soluția pentru statele mici este apărarea comună, precum și soluții de securitate comune, fapt ce permite împărțirea costurilor [33, 52-53]. În viziunea noastră, procesul de integrare europeană a Republicii Moldova exercită eminalemente un impact asupra asigurării securității naționale, contribuind la soluționa-

rea conflictului transnistrean, fiind o amenințare ce diminuează securitatea regională prin prezența militară străină pe teritoriul Republicii Moldova. Un stat care aparține pieței comune europene și instituțiilor UE, dar în același timp, acceptând asigurarea securității în baza garanțiilor militare și de securitate furnizate de Federația Rusă este o contradicție fundamentală în termeni deoarece acordurile din cadrul PESC și PESA sunt incompatibile cu aceste garanții. De asemenea, Tratatul de la Lisabona, semnat și ratificat de toate statele membre ale UE și pus în aplicare la începutul anului 2010, stipulează că va exista o politică externă unitară a statelor europene și o politică de apărare comună, precum și o clauză de solidaritate a statelor UE în fața unui atac extern asupra unuia dintre ele. Această prevedere intră în contradicție cu menținerea trupelor ruse sau cu asigurarea securității de către Federația Rusă. Neacceptând pachetul referitor la PESC integrarea europeană nu este posibilă.

Actualmente, în contextul noii conjuncturi geopolitice, a evoluției amenințărilor, riscurilor și vulnerabilităților la adresa securității naționale, dar și a schimbărilor dinamice care s-au produs pe plan național, regional și global în domeniul securității statului, au determinat necesitatea adoptării unei noi concepții a securității naționale a Republicii Moldova, cea veche epuizându-și efectul juridic. Datorită acestor condiții a demarat procesul de revizuire și adoptare la 22 mai 2008 a Concepției Securității Naționale în colaborare cu NATO prin implementarea IPAP. Concepția Securității Naționale a Republicii Moldova constituie documentul politic ce reflectă evaluarea generală a mediului de securitate pe plan național și internațional în care operează Republica Moldova, definește scopul securității naționale, liniile directorii de bază pentru securitatea națională, valorile și principiile generale ce urmează a fi protejate de stat și de societate și reconfirmă ireversibilitatea cursului de integrare europeană a țării. Acest document conține de asemenea amenințările, riscurile și vulnerabilitățile cu impact asupra securității naționale a Republicii Moldova: conflictul transnistrean; eventualitatea unor tensiuni interetnice; terorismul internațional; de sorginte economică; de origine socială; din domeniul tehnologiilor informaționale; derivate din activitatea umană; provenite din partea crimei organizate și corupției [12, 6-7]. Ulterior, fiind elaborată și adoptată la 15 iulie 2011 Strategia Securității Naționale, care definește interesele naționale vitale și politica de securitate; procedura participării Republicii Moldova la eforturile internaționale orientate spre gestionarea amenințărilor și a provocărilor contemporane; mecanismul combaterii amenințărilor și diminuării riscurilor, vulnerabilităților în contextul consolidării securității naționale și asigurării securității regionale [42].

În viziunea lui O.Serebrian, cele mai importante provocări pentru securitatea națională a Republicii Moldova sunt: resursele naturale limitate, ritmul lent al reformelor socioeconomice, starea de *zonă-tampon* între Federația Rusă, pe de o parte, și UE/NATO, pe de altă parte. Expertul divizează amenințările la ad-

resa securității naționale în două categorii: de natură internă și de origine externă, printre ultimele numărându-se și conflictele teritoriale alimentate direct sau indirect din afară (conflictul sud-basarabean, disputa de frontieră dintre Ucraina și Republica Moldova și, în special, conflictul transnistrean) [39, 106].

Este de remarcat totuși că actualmente, UE nu are o dimensiune de securitate autonomă, capabilă să asigure necesitățile de securitate în această zonă. Perspectiva realizării acestei opțiuni este compatibilă cu apartenența la NATO, în condițiile în care majoritatea statelor membre ale UE sunt fie membre ale NATO, fie au relații și garanții de securitate validate în raport cu Alianța. Mai mult, UE și NATO au și o convergență de principii, norme și capacități, iar perspectiva realizării unei soluții de securitate independente de NATO nu există [33, 54].

V.Lupan scoate în evidență relațiile de cooperarea dintre Republica Moldova și NATO ca factor ce contribuie la asigurarea securității naționale a Republicii Moldova, relații fundamentate pe statutul de neutralitate. În accepția noastră, subiectul litigios *neutralitatea permanentă*, care este prevăzut în Constituție (art.11) [13], dar și în Concepția Securității Naționale [12, 6], ce generează incertitudine multidimensională în domeniul securității sub aspect politic, militar și energetic poate fi considerată o vulnerabilitate ce contribuie la diminuarea securității naționale a Republicii Moldova. Potrivit lui V.Juc, neutralitatea permanentă proclamată unilateral și menținută prin propria voință, n-a contribuit pînă la moment la valorificarea obiectului strategic urmărit, fiind sfidată și depreciată de prezența forțelor militare străine pe o parte din teritoriul său, chiar dacă provizoriu se află sub controlul autorităților secesioniste. Statutul de neutralitate consfințit constituțional nu asigură în regim automat securitatea națională a Republicii Moldova, iar rezultatul cel mai important se dovedește a fi neparticiparea la procesele de cooperare militară din cadrul CSI [20, 206-207]. În accepția lui V.Pleşca [36], fiecare țară cu statut de neutralitate permanentă trebuie să-și propună o formă proprie a neutralității care să răspundă necesităților de ordin intern și extern ale statului și poate să se modifice în timp. În opinia sa, Concepția Securității Naționale a Republicii Moldova reflectă în mod explicit evaluarea generală a mediului de securitate pe plan național și internațional în care operează Republica Moldova. Această părere este împărtășită și de N.Osmochescu [34], care consideră că neutralitatea permanentă a Republicii Moldova constituie un element esențial al securității naționale precum și un element al securității colective în Europa. V.Lupan [23] nu este de acord cu aceste supoziții, în opinia lui neutralitatea Republicii Moldova nu a produs rezultatul scontat de retragere a trupelor ruse și de soluționare a conflictului transnistrean, pornind de la faptul că ar trebui să urmărim evoluțiile internaționale și să fim pregătiți pentru riscurile și amenințările în schimbare. O ipoteză mai radicală este exprimată de D.Dungaci [14], potrivit căreia ideea de „garanții internaționale permanente” privind

statutul de neutralitate a Republicii Moldova este un sofism menit să raționalizeze, pentru a doua oară, ocupația rusească din Republica Moldova, și de data asta cu mâinile occidentale. Potrivit lui A.Rác [37], prevederile Concepției Securității Naționale a Republicii Moldova nu sunt capabile să răspundă adecvat la situația de securitate cu care actualmente se confruntă Republica Moldova. Prin acceptarea unui statut de neutralitate permanentă, Republica Moldova, prin definiție, exclude chiar și posibilitatea unei cooperări mai strânse cu NATO, ceea ce limitează instrumentele de interacțiune și finalitatea cooperării propriu-zise. În opinia lui S.Troebst [43], care face o analogie între situațiile de securitate ale Georgiei și Republicii Moldova, susținând că în termeni militari Republica Moldova nu poate face față capacităților militare ale Federației Ruse. Deși un scenariu maximal negativ nu amenință direct Republica Moldova, necesitatea integrării țării într-un sistem stabil de alianță militară este condiția esențială pentru protejarea contra unor riscuri potențiale și curente legate de securitatea Republicii Moldova. J.Bugajski [5] susține că neutralitatea nu mai emite un semnal de independență și libertate în acțiuni. Aceasta presupune o vulnerabilitate deosebită față de presiunile exercitate de Federația Rusă, izolare și pierderea suveranității. G.Istvan [18] este de părere că în condițiile geopolitice actuale neutralitatea nu asigură securitatea statului la parametri înalți. În opinia sa, neutralitatea nu mai este percepută ca un concept valid și aplicabil, care ar totaliza interesele unei națiuni într-o lume în care competiția ideologică a Războiului Rece a luat sfârșit. În accepția lui L.Movchanyuk [31], proclamarea neutralității poate intensifica potențialele aspirații ale statelor vecine vizavi de teritoriul acestui stat, deoarece, în caz de conflict, acesta nu va fi apărat de nimeni. J.Sherr [41] în reflecțiile sale pune la îndoială presupusele merite pentru care Republica Moldova ar fi dispusă atât de ușor să renunțe la forțele sale armate care întotdeauna au constituit un atribut de bază al unui stat suveran. I.Chifu [9] este sceptic în privința posibilității statului ce se află la periferie sau în *zona-tampon* între două blocuri să-și poată asigura securitate prin sine însuși și prin garanții de neutralitate. R.Gorincioi [17] demonstrează falsitatea promotorilor neutralității ce se axează pe compararea Republicii Moldova cu situația geopolitică și geostrategică a altor state neutre din Europa, susținând că nici unul din statele neutre din Europa nu se confruntă cu problema secesionismului, a instabilității politice, economice și puternicii presiuni rusești.

V.Juc consideră pe bună dreptate că securitatea națională a Republicii Moldova ar putea fi asigurată cel mai eficient în condițiile integrării euroatlantice. În opinia sa, elaborarea și implementarea unei strategii de integrare euroatlantică a Republicii Moldova trebuie să reprezinte obiectul preocupărilor a mai multor structuri, atât de stat, cât și neguvernamentale, esențial fiind să se demonstreze și să se mediatizeze că NATO s-a dovedit a fi cea mai viabilă organizație în materie de asigurare a securității și se asociază nu numai cu dimensiunea politi-

co-militară, ci o pondere semnificativă revine politicilor investiționale [20, 207]. În ordinea de idei abordată, V.Lupan afirmă că structurile de cooperare în domeniul securității create de NATO au servit drept organisme în cadrul cărora Republica Moldova oficial a reușit să-și facă cunoscute și să promoveze o parte din interesele sale atât dialogul politic din cadrul Consiliului de Cooperare Nord-Atlantic, unde au fost prezentate îngrijorările în ce privește conflictul transnistrean, cât și participarea ulterioară la PpP (Programul Parteneriatul pentru Pace), creat în 1994. Expertul este de părere că Republica Moldova consideră dezvoltarea cooperării în cadrul PpP drept o condiție de sporire a propriei sale securități, a securității regionale și celei internaționale [24, 143-144]. Relațiile de cooperare cu NATO a produs un influx de idei noi privind eficiența armatei, iar unul din obiectivele declarate în acest context a fost reforma necesară pentru integrarea europeană a Republicii Moldova. În condițiile fluctuației mediului securității internaționale, devine imperativă necesitatea ajustării poziției Republicii Moldova de o manieră care să-i fie asigurată securitatea națională din partea instituțiilor europene de securitate. NATO este unica organizație care are expertiza necesară pentru o reformă calitativă, democratică și europeană a sectorului de securitate, precum și resursele necesare să asiste Republica Moldova pe această cale. Integrarea europeană nu poate fi finalizată fără implementarea reformelor stipulate de IPAP, ratându-le, reformele de integrare a Republicii Moldova în UE nu vor fi complete [24, 147-152].

I.Boțan abordează dimensiunea securității naționale a Republicii Moldova prin prisma implementării Planului de Acțiuni UE – Republica Moldova. Expertul susține că stabilitatea politicii interne din Republica Moldova este influențată de relațiile sale pe plan extern, astfel Planul de Acțiuni UE – Republica Moldova a devenit documentul strategic pentru Republica Moldova și un pilon central pentru securitatea regională [2, 53]. Planul de Acțiuni UE – Republica Moldova menționează că „Moldova este invitată să se angajeze în intensificarea relațiilor politice, de securitate, economice și culturale cu UE, să întărească cooperarea transfrontalieră și să împărtășească responsabilitatea în prevenirea și soluționarea conflictelor. Unul din obiectivele principale ale acestui plan este suportul pentru soluționarea viabilă a conflictului transnistrean” [35, 1].

În contextul intervenției factorului geopolitic în politica externă a Republicii Moldova, fapt ce s-a soldat cu o ascensiune a relațiilor de cooperare cu NATO precedată de alterarea raporturilor cu Federația Rusă, mai cu seamă în perioada pregătirii Memorandumului Kozak, a generat negocieri pe marginea Planului de Acțiuni UE – Republica Moldova și intensificarea unei cooperări cu NATO, adoptînd un Plan individual, care să asigure reformele în sectorul de securitate. V.Lupan exprimă supoziția că lipsa unor prevederi concrete privind reforma sectorului de securitate în Planul de Acțiuni UE – Republica Moldova a creat percepția că UE nu avea o agendă de securitate clar definită la acel mo-

ment, determinînd discuții cu NATO pe marginea ideii de a adopta un IPAP. În consecință Planul de Acțiuni UE – Republica Moldova are doar prevederi generale privind stabilirea unor noi relații dintre Republica Moldova și UE, care, printre altele, vor asigura mai multă stabilitate și securitate. Republica Moldova este invitată prin acest document să stabilească legături politice, economice și culturale mai intense cu UE, să intensifice cooperarea transfrontalieră și să împărtășească responsabilitatea pentru prevenirea și soluționarea conflictelor [25, 26-27].

V.Lupan susține în continuare că atenția specială acordată reformei sectorului de securitate poate explica evoluțiile ulterioare ale reformelor în acest domeniu din Republica Moldova. Astfel, deși UE nu a fost direct implicată în reforma sectorului de securitate, ea avea la îndemînă cunoștințele despre țară, expertiza și resursele unei alte organizații internaționale, NATO, cu care poate coopera în domeniul reformei sectorului de securitate din Republica Moldova. NATO a stabilind contacte cu Moldova, încă din 1991, a inclus țara într-un cadru de cooperare cu Alianța, prin intermediul Consiliului de Cooperare Nord-Atlantic (CCNA), care ulterior, în 1997, a fost transformat în Consiliul Parteneriatului Euro-Atlantic (CPEA), precum și prin intermediul Parteneriatului pentru Pace (PpP) lansat în 1994. În 1995, Republica Moldova devenind membru la Procesul de Revizuire a Parteneriatului (PARP) începe procesul de analiză permanentă a sectorului de apărare a țării [25, 28].

Summitul NATO de la Praga din 2002 a propus instituirea unor mecanisme speciale în cadrul PpP, care să răspundă și mai bine necesităților de securitate ale statelor partenere în condițiile unui climat de securitate în plină schimbare – Planurile Individuale de Acțiuni ale Parteneriatului (IPAP). În timp ce statele europene adoptă în 2002 criterii care să corespundă necesității adaptării sectorului de securitate noilor realități, Republica Moldova adoptă, tot în 2002, Concepția reformei militare, fiind evident deja depășită de timp. Problema acestei concepții este că ea a fost adoptată prea tîrziu și nu a ținut suficient cont de raportul dintre posibilități și necesități, pe care le menționează. Astfel, Concepția a fost formulată în 1997-1998, înainte ca să intervină modificarea amenințărilor la adresa securității statelor, în particular în urma atacurilor teroriste asupra SUA, precum și a realităților din regiunea Kosovo și a altor evoluții internaționale, care au făcut această concepție demodată chiar înainte de a fi aprobată. Ceea ce a fost, totuși, important în cazul Republicii Moldova, este faptul că Concepția reformei militare a rezultat în înțelegerea că doar eforturile structurilor de forță nu sunt suficiente și este nevoie de o reformă mult mai complexă. În realitate, o reformă eficientă a sectorului de securitate, astfel încît să corespundă criteriilor europene, necesită schimbări mult mai substanțiale într-un set de domenii mult mai largi decît doar cel militar [24, 148].

V.Lupan se pronunță în același context de idei, afirmînd că deoarece Concepția reformei militare a fost elaborată în 1997, avînd drept bază Concepția Securității Naționale din 1995, care și-a pierdut actualitatea din cauza reconfigurării mediului de securitate survenite după 11 septembrie 2001. Anume în aceste circumstanțe, s-a ajuns la concluzia că Republica Moldova are nevoie de o asistență externă ca să purceadă la o revizuire a sistemului de apărare, care să presupună ca toate documentele statului să fie aduse în concordanță cu necesitățile sale actuale și să fie efectuată o reformă comprehensivă a sistemului de securitate din Republica Moldova. Unica și cea mai relevantă modalitate de a asigura o astfel de reformă atotcuprinzătoare, cu implicarea tuturor ramurilor puterii, este posibilă doar prin implementarea IPAP, care a fost conceput pentru aceste scopuri [24, 149].

Urmare a unei conjuncturi geopolitice / politice favorabile, o evoluție a devenit posibilă în 2004-2006, în contextul discuțiilor despre reforma sectorului de securitate transformîndu-se firesc din contextul reformei militare în necesitatea de a asigura securitatea adecvată cetățenilor Republicii Moldova, acceptînd ideea de a se angaja într-un IPAP, care a fost aprobat la 6 iulie 2006. I.unteanu este de părere că „Republica Moldova ar trebui să exprime o voință comună în privința problematicii și importanței sectorului de securitate națională, astfel ca prin încărcătura sa semantică și instituționalizată, inclusiv prin costurile și beneficiile pe care o eventuală aderare la NATO ar putea să le impună” [32]. V.Lupan exprimă supoziția că „de fapt, NATO nu este doar o Alianță militară, ci și o Alianță de valori democratice. Aceste valori, dar și o serie de criterii, fiind în același timp comune, atît pentru UE, cît și pentru NATO, dat fiind faptul că aceste organizații sunt strîns legate, le putem găsi în IPAP. IPAP-ul ne oferă posibilitatea de a realiza reforme în domeniul securității naționale în scopul consolidării acesteia” [26]. I.Chifu reliefează procesul de integrare europeană și neutralitatea constituțională susținînd că „Republica Moldova riscă foarte mult și își vede amenințată statalitatea, securitatea, suveranitatea, integritatea teritorială și independența prin perpetuarea situației de a nu opta pentru o soluție de securitate sustenabilă și realizabilă în practică. Chiar și la această oră, pachetul de opțiuni politice ale Republicii Moldova este contradictoriu. Opțiunea integrării europene este incompatibilă cu neutralitatea constituțională” [10]. D.Mînzărari abordează IPAP-ul ca o opțiune complementară venind să sprijine procesul de integrare europeană prin fortificarea securității naționale subliniind că „Republica Moldova continuă să se complacă într-un regionalism dominat de Federația Rusă, care practică aceeași politică față de vecinii săi ca și URSS față de fostele sale periferii. Ignoranța și stagnarea reformelor sectorului de securitate izolează Republica Moldova de procesul integraționist euroatlantic. Trebuie să găsim mecanisme adecvate pentru a ne integra în regionalismul de influență europeană” [28].

V.Lupan este de părere că negocierile din 2004 cu NATO privind IPAP au evoluat în direcția priorităților de integrare europeană a Moldovei. În urma vizitei echipei NATO în 2004, IPAP-ul a fost elaborat de o manieră să sprijine obiectivul strategic de integrare europeană a Republicii Moldova, astfel, încât IPAP devine un plan complementar Planului de Acțiuni UE – Republica Moldova și reflectă prioritățile UE de a realiza din reforma sectorului de securitate un plan important de cooperare strategică cu statele unde există interesul UE. Din perspectivă europeană un asemenea plan de reformare a sectorului de securitate este intrinsec ideii reînnoirii instituționale democratice a Moldovei, în conformitate cu standardele europene, completează, deși de o manieră mai detaliată, Planul de Acțiuni UE – Republica Moldova. Din acest considerent, conținutul IPAP a fost redactat astfel încât să reflecte atât complexitatea relațiilor cu UE, cât și necesitatea unei reforme cuprinzătoare a sectorului de securitate. Acesta a devenit un document strategic care stipulează necesitatea implementării reformelor acțiunilor în diverse domenii de politică internă și externă, începând cu domeniul juridic, al reformei administrației publice și a drepturilor omului pînă la alte aspecte privind reforma militară, paramilitară și a instituțiilor de securitate și informare.

Documentul de prezentare a IPAP menționează asemenea obiective cum sunt opțiunea strategică de integrare în UE, prioritățile de cooperare cu ONU, OSCE și Consiliul Europei, participarea Republicii Moldova în lupta împotriva terorismului internațional și proliferării armelor de distrugere în masă, întărirea capacităților sistemului de control al exporturilor. În același timp documentul menționează politici interne și probleme economice, care sunt ținta reformelor, inclusiv în domenii cum ar fi democrația și statul de drept, justiția și afacerile interne, controlul civil / democratic al forțelor armate și al structurilor de securitate, reformele sociale și economice, precum și dezvoltarea priorităților ale politicilor sociale și economice [25, 28-29].

Potrivit lui V.Cibotaru, Republica Moldova a devenit a șasea țară care aderat la mecanismul de cooperare cu NATO (după Georgia, care a semnat IPAP în octombrie 2004, Ucraina în aprilie 2005, Azerbaidjan în mai 2005, Armenia în decembrie 2005, Kazahstan în februarie 2006). Georgia declară ferm că vor folosi IPAP pentru a se pregăti de aderare la NATO, iar celelalte țări aderente la IPAP argumentează intensificarea relațiilor cu Alianța Nord-Atlantică în contextul necesităților de reformare a forțelor armate. În conformitate cu acest Plan, principalele obiective strategice ale Republicii Moldova sunt: integrarea în UE, intensificarea dialogului și aprofundarea relațiilor cu structurile euroatlantice. Avînd în vedere statutul sau de neutralitate, Republica Moldova, prin implementarea IPAP, nu urmărește obiectivul aderării la NATO, ci speră să utilizeze Planul pentru accelerarea procesului de reforme în sectoarele apărării și securității naționale. În acest scop, Republica Moldova va crea baza politico-juridică

necesară implementării IPAP, precum și mecanismele instituționale relevante. V.Cibotaru abordează dimensiunea securității naționale a IPAP susținând că în contextul restabilirii integrității statului, Republica Moldova pledează pentru o reglementare cât mai rapidă a conflictului transnistrean pe cale pașnică. În acest scop, autoritățile centrale ale Republicii Moldova au considerat absolut necesară participarea la negocieri a tuturor factorilor internaționali interesați, dar în primul rând a UE, SUA, Rusiei și Ucrainei. O atenție deosebită în contextul reglementării se acordă securizării frontierei de stat, în special pe sectorul transnistrean al frontierei moldo-ucrainene. Avînd în vedere relațiile cu vecinii, IPAP prevede că Republica Moldova promovează relații de buna vecinătate cu România și Ucraina. Dezvoltarea raporturilor cu România se va baza pe valorile europene comune. Republica Moldova se pronunță pentru relații durabile de cooperare reciproc avantajoase cu Federația Rusă. Moldova își va intensifica cooperarea cu alte state în cadrul Procesului de Cooperare în Europa de Sud-Est, OCEMN (Organizația de Cooperare Economică la Marea Neagră), SEEC (Procesul de Cooperare Politică în Sud-Estul Europei), SEEGROUP (Grupul Sud-Est European de Cooperare în domeniul Securității) și GUAM ca modalitate de a contribui la consolidarea stabilității și securității regionale.

Totodată, în scopul combaterii terorismului internațional, crimei organizate și traficului de ființe umane, Republica Moldova își va perfecționa cadrul juridic și instituțional existent; își va aprofunda cooperarea și coordonarea inter-instituțională; va stabili relații de cooperare cu subdiviziunile din cadrul Secretariatului Internațional al NATO; își va consolida controlul asupra exporturilor; își va întări măsurile vizînd combaterea fenomenului spălării banilor. În acest context, Republica Moldova își va consolida cooperarea cu ONU, OSCE, OIM (Organizația Internațională pentru Migrație), Interpol și alte organizații internaționale. În procesul de implementare al IPAP, Republica Moldova își va coordona acțiunile cu UE și organizațiile internaționale active în țară, pentru a asigura compatibilitatea dintre IPAP, Planul de acțiuni UE-Republica Moldova, SCERS (Strategia de Creștere Economică și Reducere a Sărăciei), precum și pentru a evita dublarea și suprapunerea în activități. O atenție deosebită se va acorda consultărilor cu NATO, OSCE, PNUD (Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare), UNEP (Programul Națiunilor Unite pentru Mediu) și alte organizații / agenții internaționale în vederea implementării proiectelor ce vizează consolidarea securității ecologice în țară și în regiune [8].

Conform prevederilor conceptuale ale IPAP, Republica Moldova s-a angajat să elaboreze, încă în anul 2006, o Concepție a Securității Naționale, în baza căreia, ulterior, ar fi urmat să fie elaborată Strategia Securității Naționale și Strategia Militară Națională. V.Lupan consideră că aceste documente ar permite trecerea la faza activă a revizuirii sistemului de securitate și apărare și elaborarea recomandărilor în ce privește ajustările necesare ca acest sistem să corespun-

ndă Concepției și ambelor Strategii. Evoluțiile din 2008 au demonstrat că reformele necesare pentru securitatea statului au căzut pradă jocurilor geopolitice cu Federația Rusă. Atât Concepția Securității Naționale, cât și Strategia Securității Naționale au fost formulate astfel, încât să menajeze interesele Federației Ruse și nu cele ale Republicii Moldova [24, 151].

Ulterior, în contextul necesităților și priorităților de consolidare a securității naționale a Republicii Moldova și urmare a finalizării primului ciclu de implementare a IPAP, în 2010 a fost perfectat un nou IPAP actualizat. Documentul prevede o vastă agendă de măsuri ce țin de consolidarea controlului democratic al forțelor armate, cooperarea științifică, dar și protecția civilă în situații excepționale. Noile prevederi precizează și dezvoltă acțiunile planificate anterior, principala deosebire constând în includerea unui nou obiectiv cu privire la reforma sectorului de securitate și apărare în vederea sporirii nivelului de transparență și eficiență a acestuia.

Prin urmare, actualmente, sistemul securității naționale al Republicii Moldova trece printr-un proces dificil de fundamentare și instituționalizare a elementelor constitutive. Republica Moldova, fiind o putere mică și lipsită de resurse suficiente, situată geopolitic în *zona-tampon*, se confruntă cu o multitudine de provocări, dar și beneficiind de anumite oportunități pe dimensiunea securității naționale. Această situație este creată de identificarea și realizarea unor interese geopolitice ale marilor puteri (UE / NATO și Federația Rusă / ODKB) aflate în proximitatea Republicii Moldova, ele generând un coeficient de presiune asupra Republicii Moldova, impactul lor fiind rolul predominant al factorului extern în raport cu politica de securitate națională, marcându-i unele direcții de realizare.

Așadar, avantajele oferite de către conjunctura geopolitică regională în care este poziționată Republica Moldova denotă existența enormelor posibilități privind diminuarea amenințărilor, riscurilor și vulnerabilităților la adresa securității naționale, care pot fi contracarate prin mecanisme integraționiste de orientare europeană, ce presupun intrarea în scheme regionale, ce ar permite să părăsească zona de coliziune dintre Occident și Federația Rusă, iar perspectiva posibilă de transcendere a situației geopolitice conflictuoase poate fi regândită și prin abordarea ideii de integrare în structurile NATO. Ignorarea acestor oportunități ar suprima reforma sectorului de securitate și ulterior, stagnarea procesului de modernizare, lipsa de atractivitate a Republicii Moldova pentru statele din UE și NATO. În același timp, Republica Moldova trebuie să fie capabilă să depășească amenințările externe în adresa securității naționale, ce sunt generate de conjunctura geopolitică în care se află, sau să diminueze efectele lor distructive. Acest obiectiv devine o problemă fundamentală pentru asigurarea securității naționale.

Bibliografie

1. Baldwin D. Neorealism and Neoliberalism: The Contemporary Debate. - New York: Columbia University Press, 1993.
2. Boțan I. Implementarea Planului de Acțiuni Uniunea Europeană – Republica Moldova. // Reforma sectorului de securitate în Republica Moldova: consolidarea controlului asupra sectorului de securitate. – Chisinau, 2009.
3. Boulding K. Stable Peace. - Austin: University of Texas Press, 1978.
4. Brzezinski Z. Marea tablă de șah. Supremația americană și imperativele sale geostrategice. - București: Univers Enciclopedic, 2000.
5. Bugajski J. Securitatea Republicii Moldova. - Chișinău, 2008. <http://www.viitorul.org> (vizitat 03.07.2009).
6. Burian A. Geopolitica lumii contemporane: curs de lecții. - Chișinău: Tipografia Centrală, 2003.
7. Buzan B. Popoarele, statele și teama. O agendă pentru studii de securitate internațională în epoca de după Războiul Rece. - Chișinău: Cartier, 2000.
8. Cibotaru V. Planul Individual de Acțiuni al Parteneriatului (IPAP) Republica Moldova – NATO. - Chișinău, 2006. <http://www.europa.md> (vizitat 28.03.2012).
9. Chifu I. Securitatea regională în spațiul Ucraina – Republica Moldova – România. Trilogia reușitei: reforme, securitate și construirea bunăstării. – Chișinău, 2005. <http://www.docs.moldova.org> (vizitat 09.07.2009).
10. Chifu I. Un grup de organizații neguvernamentale optează pentru regândirea opțiunilor de securitate în direcția integrării euro-atlantice a Republicii Moldova. - Chișinău, 2009. <http://www.viitorul.org> (vizitat 23.03.2012).
11. Chirilă V. Relațiile Republicii Moldova cu Uniunea Europeană. // Evoluția politicii externe a Republicii Moldova (1998-2008). - Chisinau, 2009.
12. Concepția securității naționale a Republicii Moldova. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.97-98 din 3 iunie 2008.
13. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.1 din 18 august 1994.
14. Dungaciu D. Efectele nefaste ale neutralității asupra Moldovei. - Chișinău, 2008. <http://www.moldova.org> (vizitat 28.06.2009).
15. Galtung J. Violence, Peace and Peace Research. - Copenhagen: Christian Ejlertsen Forlag, vol.1, 1975.
16. Ghica L.A., Zulean M. Politică de Securitate Națională: concepte, instituții, procese. - Iași: Polirom, 2007.
17. Gorincioi R. Comentarii privind Concepția Securității Naționale a Republicii Moldova. - Chișinău, 2008. <http://www.nato.md> (vizitat 28.06.2008).
18. Istvan G. Securitatea Republicii Moldova. - Chișinău, 2008. <http://www.viitorul.org> (vizitat 03.07.2009).

19. Josanu Yu. Securitatea națională a Republicii Moldova prin prisma securității europene. // Academia de Administrare Publică – 15 ani de modernizare a serviciului public din Republica Moldova. Materialele conferinței internaționale științifico-practice. - Chișinău: AAP, vol. 2, 2008.
20. Juc V. Edificarea relațiilor internaționale postrăzboi rece: aspecte teoretico-metodologice și replieri geostrategice. - Chișinău: Tipografia-Sirius, 2011.
21. Krause K. Critical theory and security studies. // YCISS Occasional Paper, 1996, nr.33.
22. Krause K., Williams M. C. Critical Security Studies: Concepts and Cases. – Minneapolis: University of Minnesota Press, 1997.
23. Lupan V. Peste un deceniu de neutralitate, mai mult de zece ani de cooperare cu NATO. - Chișinău, 2009. <http://www.ape.md> (vizitat 21.06.2009).
24. Lupan V. Relațiile Republicii Moldova cu Alianța Nord-Atlantică (NATO). // Evoluția politicii externe a Republicii Moldova (1998-2008). – Chisinau, 2009.
25. Lupan V. Sectorul de securitate al Republicii Moldova: calea de urmat. // Reforma sectorului de securitate în Republica Moldova: consolidarea controlului asupra sectorului de securitate. - Chisinau, 2009.
26. Lupan V. Un grup de organizații neguvernamentale optează pentru regândirea opțiunilor de securitate în direcția integrării euro-atlantice a Republicii Moldova. - Chișinău, 2009. <http://www.viitorul.org> (vizitat 23.03.2012).
27. Mathias A. Security as a Boundary Function: Changing Identities and „Securitization” in World Politics. // The International Journal of Peace Studies, vol.III, 1998, nr.1.
28. Mînzărari D. Un grup de organizații neguvernamentale optează pentru regândirea opțiunilor de securitate în direcția integrării euro-atlantice a Republicii Moldova. - Chișinău, 2009. <http://www.viitorul.org> (vizitat 23.03.2012).
29. Miroiu A., Ungureanu R.-S. Manual de Relații Internaționale. - Iași: Polirom, 2006.
30. Moștoflei C. Securitatea, puterea și armata la începutul secolului XXI. – București, 2005. <http://www.cssas.unap.ro> (vizitat 22.03.2008).
31. Movchanyuk L. Securitatea Republicii Moldova. - Chișinău, 2008. <http://www.viitorul.org> (vizitat 10.07.2009).
32. Munteanu I. Un grup de organizații neguvernamentale optează pentru regândirea opțiunilor de securitate în direcția integrării euro-atlantice a Republicii Moldova. - Chișinău, 2009. <http://www.viitorul.org> (vizitat 23.03.2012).
33. Opțiunile de securitate ale Republicii Moldova. - Chișinău, 2009.
34. Osmochescu N. Neutralitatea permanentă a Republicii Moldova în contextul relațiilor internaționale contemporane. // Academia de Administrare Pu-

- blică – 15 ani de modernizare a serviciului public din Republica Moldova. Materialele conferinței internaționale științifico-practice. - Chișinău: AAP, vol. 2, 2008.
35. Planul de Acțiuni Uniunea Europeană – Republica Moldova, din 22 februarie 2005. // *Tratate internaționale*. - Chisinau, 2006, vol.38
  36. Pleșca V. Neutralitate permanentă, un pas înainte pentru integrarea europeană. - Chișinău, 2008. http://www.prisa.md/rom/comments_csn_plesca (vizitat 12.07.2009).
  37. Rácz A. Securitatea Republicii Moldova. - Chișinău, 2008. <http://www.viitorul.org> (vizitat 15.06.2009).
  38. Sarcinschi A. Elemente noi în studiul securității naționale și internaționale. // *Studii de Securitate și Apărare*. - Chisinau, vol.2, 2005.
  39. Serebrian O. Despre geopolitică. - Chișinău: Cartier, 2009.
  40. Sinteza declarației finale a Summitului NATO de la Lisabona. 2010. <http://www.nato.md> (vizitat 25.11.2010).
  41. Sherr J. Moscova și Tiraspolul văd Procesul de Integrare Europeană a Republicii Moldova ca o contradicție cu statul de neutralitate. - Chișinău, 2008. <http://www.ape.md> (vizitat 24.06.2009).
  42. Strategia securității naționale a Republicii Moldova. // *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.170-175 din 14 octombrie 2011.
  43. Troebst S. Securitatea Republicii Moldova. - Chișinău, 2008. <http://www.viitorul.org> (vizitat 05.07.2009).
  44. Waever O. European Security Identities. // *Journal of Common Market Studies*, vol.XXXIV, 1996, nr.1.
  45. Walt S. The Renaissance of Security Studies. // *International Studies Quarterly*, vol.XXXV, 1991, nr.2.

Prezentat la redacție
la 21 iunie 2012

NUCLEAR TRAFFICKING IN MOLDOVA: CAUSES AND POSSIBLE SOLUTIONS.

Elizaveta MOSNEAGA

Republic of Moldova, Chisinau, University of European Political and Economic Studies „C.Stere”, Department of International Relations
Assistent, MA in Political Science

In recent years Republic of Moldova has been a hotbed for trafficking of radioactive materials. In this paper we analyze the causes and factors of nuclear trafficking in Moldova and present possible solutions to stop its spread in the future.

Introduction

Republic of Moldova has emerged as a prime spot of nuclear trafficking. In June 1999, a Turkish national who was a resident of Moldovan capital Chisinau, was arrested in Rousse, Bulgaria with 4g of highly enriched uranium (HEU). At the time of the arrest he was returning to Moldova from a failed meeting with an alleged buyer in Turkey [21]. In July 2001, French authorities seized in Paris a container with 0.5g of HEU that, as was established, was brought to Paris from via Moldova where the courier, Victor Cheban, resided [2]. On May 2005, the London Times reported that an arms dealer in Bender, Transnistria, had offered to sell three Alazan rockets equipped with radioactive warheads to a Times reporter posing as the representative of an Algerian militant group. The would-be arms smuggler offered to allow an individual with a Geiger counter to verify that the weapon contained radioactive material (which the smuggler identified as strontium-90 and cesium-137) [25]. In August 2010, Moldovan security services apprehended in Chisinau three members of nuclear trafficking ring that included two ex-law enforcement officers for attempted trafficking of 1.8 kilograms of uranium 238 [37; 16]. In June 2011, Moldovan authorities arrested a group of nuclear smugglers attempted to sell 4.4 grams of highly enriched Uranium 235 in a cylindrical lead container to an undercover police agent [36; 26].

All these cases raise the biggest concern among international experts, because a potential buyer of radioactive substances is likely to be either a rogue state with a clandestine nuclear program or a terrorist organization bent on acquiring or building a nuclear weapon or a far less devastating, but much easier to make, radiological dispersal device. Unfortunately, as [15] notices, the existing U.S. counter-proliferation efforts in the former Soviet States (including Moldova) are “not designed to counter such operations, which in any case are likely to be well-concealed”. Therefore, it is imperative to take measures capable of preventing nuclear smuggling.

The goal of this study is to assess the causes and factors of radioactive trafficking via Moldova and elaborate possible solutions that national and international institutions can take to prevent trafficking in the future.

Causes of nuclear trafficking in Moldova

The emergence of Moldova as a route for nuclear trafficking has several causes.

1. The existence of self-proclaimed Transnistrian Moldavian Republic (or TMR).

Transnistria, also known as Dniester or Transdniester, is the breakaway territory within Republic of Moldova (125 miles long and 20 miles wide on the eastern border with Ukraine with a population of some 600,000 (17 percent of Moldova's population) [17]. The territory declared its independence from Moldova in 1991 and until now pretends being a sovereign state not yet been recognized by any other country. The TMR has its own president, government, parliament, military, police, customs, currency, etc. With political and financial backing from Moscow and Russian troops on its land, the region effectively seceded from the rest of Moldova becoming a favourite spot for illegal arms trafficking. The TMR borders Ukraine and has direct air-links with Russia, its main supporter. The airfield in Tiraspol (the principal city of Transnistria) is guarded by Russian soldiers. With no entity other than the Russian military allowed to monitor the airfield, it is stipulated that traffickers are able to use the airfield at their convenience [9].

With no official checks at the airfield, this likely is one of the easiest ways through which traffickers can deliver their cargo to clients throughout the region, the Black Sea port of Odessa, and from there to states in the surrounding areas. Although Transnistrian authorities stop and search vehicles traveling across its borders, these checks often are done only to arbitrary fine and seize goods from persons entering or exiting the region. Due to ubiquitous corruption, the borders are transparent for criminals who either can pay for avoiding the border control or have patrons among local authorities. Therefore, it was not a surprise that nuclear substances found in Moldova in 2010 and 2011 were reportedly brought to Moldova from Russia via Transnistria [16; 36].

The HEU detected in Rousse (Bulgaria) also refer to TMR as the geographical area through which the material was trafficked [20]. The Turkish courier in Rousse reportedly had been backed by Oleg Kalugin, director of a company located in Tiraspol [11]. The similar geographical pattern of these cases does not seem to be a coincidence; it also points to the involvement of the same group of sellers or middlemen based in or working through Transnistria. In both Moldovan cases, the traffickers were Russian citizens, some of whom were residents of Transnistria and citizens of Moldova.

2. Organized crime.

As in other former Soviet republics, crime in Moldova has risen dramatically since the fall of the Soviet Union. The CIA names human trafficking, widespread crime and underground economic activity among major crime issues of Moldova [30]. According to NATO, drug trafficking in Moldova is valued between \$200 million to \$250 million per year [18]. In addition, Moldova is a transshipment point for illegal drugs to Western Europe and a source and transit nation in the trafficking in human beings, in particular women and girls into forced prostitution. The depressed economy forces up to 25% of Moldovans to seek work abroad, often at the risk of exploitation [18]. According to [27, 156], over 400,000 women were trafficked from Moldova between 1991 and 2008. The annual human rights report on Moldova from the US Department of State [34] pinpoints some involvement by government officials and Moldovan law enforcement in human trafficking.

The Transnistrian region of Moldova has a reputation of being a haven for smuggling. The largest source of revenue for Transnistria elites (based in Tiraspol) is reportedly the production of armaments and illegal weapons trafficking [3]. Some studies recount that criminal organizations and even secret services from various countries are involved in the arms traffic in Transnistria. These armaments include not just pistols and guns but also automatic rifles, plastic explosive, and Stinger missiles [8].

It is well known that Viktor Bout, a convicted arms smuggler jailed in US for 25 years, was operating out of Transnistria. In 2002, the European Parliament's delegation to Moldova named Transnistria "a black hole in which illegal trade in arms, the trafficking in human beings and the laundering of criminal finance was carried on" [8]. In 2005, The Wall Street Journal called Transnistria "a major haven for smuggling weapons and women" [15]. Since November 2005 the European Union has had a Border Assistance Mission (EUBAM) on Transnistria's borders with the United Nations Development Programme as implementing partner [7]. Although the EU mission repeatedly confirmed an absence of any signs of weapons smuggling from Transnistria [7],

the recent cases of HEU detection in Moldova show that it is far from the reality. The crime rings in Transnistria and Moldova are engaged in nuclear trafficking because it leads to a big money. The price of highly enriched uranium is at least \$10,000 per gram [13]. So the 1.8 kilograms of HEU can be worth between 20 and 100 Million of Euros. Even though the alleged smugglers in 2010 were trying to sell their 1.8kg of radioactive material cheaply (for only 11 million U.S. dollars) [16], it is a huge amount of money for Moldova. Anyone trying to move genuine weapons-usable material to a customer will have a good feeling for the value of the merchandise. The risk-reward calculation is changing in a way that incentivizes illicit traffickers to include nuclear material in the cont-

raband they move. This means that terrorists can become commodities purchasers, much like the buyers of illegal drugs. In short, the odds of terrorists successfully acquiring nuclear material have increased in their favor.

3. Corruption in Moldova.

Moldova is the poorest country in Europe with almost paralyzed economy, high unemployment, high prices and low salaries. According to the World Bank data, Moldova's GDP per capita (PPP) amounted to US\$1631 in 2010, i.e. almost by 4.6 times less than its Romanian neighbor and twice less than in Ukraine in the same year [10]. The Human Development Index of Moldova was equal to 0,649 in 2011, ranking the country as 111th (out of 187), while Romania is ranked 50th and Ukraine 76th [33].

The desperate economic situation made corruption flourish at all levels of society. In 2000 the corruption in Moldova was so high that it was characterized as having a "serious problem of administration corruption" that is, "nested in a state subject to capture" [38].

The reasons for this state of affairs were: the lack of a tradition of checks and balances in the overall governing structure and within individual government agencies, a monolithic and authoritarian system of government, the absence of a private sector to effectively challenge a system of favored state enterprises, the absence of a tradition (based on a well-grounded fear) of civic engagement, the lack of effective opposition parties and an independent mass media, and a paucity of independent and well-resourced civil society organizations. In spite of some improvements made over the decade, Moldova still is widely corrupted. The main forms of corruption are: acceptance, soliciting or extortion of bribes, patronage, nepotism, theft of public goods, causing losses to the state, political corruption, etc.

According to 2008 survey of conducted by Transparency International in Moldova [35], people place corruption as third among the problems they meet, following only poverty and unemployment. In 2008, over 76% of ordinary people and more than 81% of business people in the country were prepared to pay a bribe. As the poll revealed, 80.7% of Moldovans pay bribes for getting visas to leave their country, 57% for crossing the border in and out, and 51% in dealing with police. And the situation in the country is not going better but has even worsened in the past few years. In 2011 the country was ranked 112th out 178 countries in the world according to the latest Transparency International World Corruption Index [6].

As the Global Corruption Barometer [6] shows, more than a half of total Moldovan population considers that corruption in the country has actually worsened over the last 3 years and the government's actions to fight corruption have been ineffective. The most corrupted institutions in the country are police, judiciary, public officials and political parties [6]. Therefore, it was not a surprise

the police officers were in the gang that smuggled Uranium-238 in Moldova in 2010.

4. Corruption in Transnistria.

The Transnistrian quasi-state operates as something like an extra-legal territory for smuggling-schemes and high-level graft. The former US Ambassador to Moldova Rudolf Perina has even labeled the TMR the biggest “duty-free zone” in Europe [5]. As [24] noticed, “smuggling activities have been protected and controlled by a few clans, all of them connected and dependent on the secessionist authorities”. It is not accidental that Vladimir Smirnov, the older son of former TMR president Igor Smirnov, was the head of the TMR customs service, “the most lucrative source of illicit income to the secessionist authorities” [28]. Oleg Smirnov, another son of the president, was chairman of the Transnistria branch of Gazprombank, a fully owned subsidiary of Gazprom. Also not surprisingly, both brothers are now suspects of illegal trafficking and money laundering by Interpol [4; 1].

As [23] suggests, if custom officers were not taking bribes, there would be little incentive for Transnistrians to man posts along the TMR-Moldova internal ‘border’, and Smirnov’s elder son would lose a lucrative source of income. Just as importantly, if the TMR rejoins Moldova, Transnistrian customs agents can reasonably expect that they will lose their jobs. Therefore, even if independence is not a genuine goal of the customs agents, there is a very large financial incentive for supporting the status quo.

In 2007, Moldovan President Vladimir Voronin stated that smuggling, human trafficking and contraband between Tiraspol and Odessa brought about \$2 billion annually to the TMR regime, while the official budget is about \$145 million [5]. Even though Voronin may have reason to exaggerate the level of smuggling and contraband that the TMR accounts for, other credible sources support the claims of massive smuggling and re-export schemes occurring in the TMR. For example, as Moldova agreed in 1996 to allow goods destined to the TMR to pass via Moldova duty-free, the TMR region (with 17% of the total population) was importing duty-free in one year as four times as more goods and 6,000 times as many cigarettes than Moldova [4].

These goods were apparently re-exported to Moldova and Ukraine, thereby avoiding their customs duties. In Transnistria, smuggling rings are linked to and dependent on the regime [24]. While profiting from smuggling, the regime members have strong financial incentives to maintain the status quo, and without international recognition, they have no real legal incentive to change. Similarly, there is “considerable evidence” that money from smuggling is linked to officials in Chisinau, Moscow and Kiev [5]. The International Crisis Group has determined that businessmen in Moldova, Russia and Ukraine who have earned pro-

fits from the TMR's status "constitute a well-financed lobby that wishes to uphold the status quo" [31].

5. Transparency of Moldovan borders.

Moldova borders Ukraine and Romania. The borders with Ukraine cover 1.222 km, and 78 border crossings have been established (of which 26 are in Transnistria – the Moldovan Border Guards do not control this segment) [14]. The borders with Romania span 862 km and nine crossings have been established to date. Out of the total border crossings, 17 are international and every nationality may cross. At the remaining interstate border crossings, only Moldovans and Ukrainians may cross while at the regional ones, local inhabitants may cross [14].

Due to the fact that 125 miles of Ukrainian borders with Moldova belong to Transnistria and monitored very loosely, thousands of weapons and ammunitions have flowed across the border into Ukraine. Many of the weapons trafficked out of Transnistria travel thousands of miles to war zones in areas such as the Caucasus and Central Africa [9]. Some of the arms are transported through the sea port in Odessa, others are flown directly out of the airfield in Tiraspol, while others make their way by rail and automobile through Ukraine and Russia. The Ukrainian-Moldovan border has been identified as an acute proliferation challenge, particularly in the border regions controlled by de facto separatist authorities in Moldova's region of Transnistria, who heavily profit from illicit trade and kickbacks. At the same time, as the TMR territory is considered Moldovan, there are no border check-points at the Moldovan side of the border with Transnistria; Moldovan traffic police may sometimes stop border crossing vehicles for driving license and/or car registration check, but it is rarely happens. So anyone can enter and exit the region freely and without control.

The situation there is really a mess. From the one hand, Transnistrian regime's aspirations of joining "Mother Russia" are backed by Moscow through issuing Russian passports (i.e. giving citizenship) to Transnistrian residents. And the Kremlin's action is a provocative instrument of foreign policy. For instance, Russia justified its military invasion of Georgia in 2008 by saying it was protecting Russian citizens living abroad. But this occurred only after the Kremlin handed out hundreds of thousands of passports in the breakaway regions of South Ossetia and Abkhazia. From the other hand, increasing efforts of Romanian authorities to acquire Moldova by granting Romanian passports to Moldovans (who had a Romanian grandparent of a great-grandparent) makes the border between Moldova and Romania transparent for the Romanian passport holders. According to a survey of the Open Society Foundation a total of 226,507 Moldovan citizens were issued Romanian passports in the period between 1991 and 2011 and the figure may increase by 60,000 to 80,000 in the near future [19; 22].

As result, Transnistrian residents now may have three or four passports (including Ukrainian) legally and so travel easily from Russia via Transnistria to Ukraine, Romania, Turkey, etc. almost freely. With direct uncontrollable airlifts between Russia and Tiraspol, the illegal trafficking becomes easy indeed. We claim the transparency of Transnistrian borders, uncontrollable transportation routes via Transnistria, widespread corruption and criminalization of this illegal state are the main causes of sharp increase of nuclear trafficking in Ukrainian Odessa region, Romania, Turkey and Moldova in the last years.

6. Lack of equipment at border crossing check-points.

With the help of US and World Bank support, the border crossing checkpoints have been recently equipped with general tools, including computers, passport control devices, detection equipment, etc. However, not all of them have proper monitoring systems, capable of detecting radiation (e.g. x-ray scanners, spectrometers, and dosimeters).

Therefore there have been cases when radioactive substances have been brought across the Moldovan checkpoints undetected. For example, as was reported in press [32] on April 21, 2008, the border guards at the Mamalyga checkpoint on the Ukraine-Moldova border detained a DAF truck when the radiation detection equipment, installed at the Ukrainian checkpoint, sounded. The vehicle was reportedly transporting 5,400 tons of used medical isotopes from the Oncology institute in Chishinau, Moldova, and was en route from Moldova to the Czech Republic. Upon inspection, customs officials determined that the cargo emitted radiation at a level of 60 microrentgen / hr (twice greater than the norm), and thus the cargo was unable to transit through Ukraine without a special permit. The vehicle, which was also reportedly not visibly identified as carrying hazardous materials, was sent back to its point of origin in Moldova [32].

Notably, the Moldovan border guards have not stopped the radioactive scrap from leaving Moldova. In contrast to Ukrainian counterparts, the Moldovan border-guards are less equipped therefore are doing their job with little technical support, which in cases requiring supplementary controls involves considerable time and human resources efforts. Moreover, the border guards have limited training opportunities, mainly on-the-job, no up-dated supporting materials. The check-points at the Transnistrian-Ukrainian and the Transnistrian-Moldovan borders do not perform radiation control.

Social-political factors motivating nuclear trafficking in Moldova

We should notice that certain factors motivating acts of nuclear trafficking in Moldova are unlikely to ever be eradicated. These factors are not limited to, but include the following:

- Substantial declines in the standard of living in Moldova and TMR; the deepening gap between rich and poor.

- High unemployment, leading to economic migration and feelings of individual degradation and disorientation.
- Additional societal conditions that leave individuals feeling humiliated and / or deprived of dignity and rights.
- The ability of terrorist groups to give their members a sense of belonging and commitment to a larger cause.
- State repression of opposition and dissent.
- Ethnic repression.
- Widening access to information that propagates violence and intolerance and glorifies terrorism.
- The relative availability of nuclear materials, whether illicitly acquired or manufactured.
- Concealed sponsorship of terrorism by certain countries in other countries with the aim of achieving concrete foreign policy goals.
- Socio-political conditions.
- While the aforementioned factors neither justify trafficking nor form its proximate cause, they may affect efforts to prevent nuclear smuggling and trafficking.

Possible solutions

The nuclear material for a bomb is small and difficult to detect, making it a major challenge to stop nuclear smuggling, or to recover nuclear material after it has been stolen. Hence, a primary focus in reducing the risk must be to keep nuclear material and nuclear weapons from being stolen by continually improving their security. Russia has been the source of a number of past thefts of nuclear material. Although nuclear security measures in Russia have improved dramatically in the years following the disintegration of the Soviet Union, experts still admit there is more to do to ensure effective nuclear security regulations, adequate funding of enforcement, and consistent efforts to combat corruption in the nuclear sphere [8].

Furthermore, there are indications that not all stolen HEU has been recovered and more nuclear materials are available for sale [11]. In this regard, the Rousse, Paris and Moldovan (2011) cases are of particular concern, because the results of nuclear forensic analyses and criminal investigations showed that the small quantities of the HEU seized were likely samples of a much larger lot [8]. For example, in 2011 case, the criminals claimed that they could provide between 1 and 9 kg of HEU [36] and that they could also supply plutonium if the “buyers” had demonstrated that they were “serious customers” [26]. Therefore measures preventing trafficking via Transnistria and Moldova are very important.

If one compares the total numbers of trafficking incidents, both intended (e.g., a smuggling attempt) and inadvertent (e.g., an international shipment of

contaminated scrap metal), which were detected at national borders and points of entry (e.g., ports and airports) as recorded by DSTO, the situation clearly improved due to improved border control in many of the countries affected by the problem of nuclear trafficking. Turkey appears to be a good example of this cause-effect relationship. Due to radiation control at the country's newly equipped checkpoints on the borders with Georgia and Iraq, Turkish authorities detected in three years 48 trafficking incidents, while before that they could detect only one case in ten years. The absolute majority of these cases involved radioactive sources or contaminated material found inside scrap metal shipped into the country [12]. The number of such illegal shipments into Turkey may have been comparable in the previous years, but due to the lack of detection equipment on Turkish borders it had remained undetected. Among the other countries, where the rate of detection at national borders over the last five years has clearly improved, are Russia, Armenia, Georgia, and Kazakhstan [39].

The most cardinal measure to prevent nuclear trafficking through Transnistria is to eliminate chaos and lawless situation in this region. However, this will be impossible unless Russia stops supporting illegal separatist state and de jure accepts Moldova as a single country. Because this solution is unfortunately not visible in the near future, we suggest the following steps which can prevent nuclear trafficking via Moldova.

1. Fully secure all nuclear weapons-usable materials in Russia.
2. Enforce border control between Moldova and TMR. The peace keeping forces under international UN mandate in this area can implement such control.
3. Enforce independent UN-based custom control on direct air-transport to TMR from Russia.
4. Improve border control between Ukraine and TMR.
5. Install proper radiation monitoring equipment at the airport as well as provide necessary equipment such as x-ray scanners, spectrometers, and dosimeters at the border check-points.
6. Provide effective sustainable methods and techniques for detection of nuclear and other radioactive material at borders and elsewhere.
7. Provide necessary training of the border control personnel. The training has to include: joint border control, modern techniques and equipment for detecting toxic and radioactive substances and explosives
8. Enhance coordination and cooperation at International level.

Unfortunately, none of the aforementioned solutions guarantees an improved detection rate in countries with unmotivated and corrupt border control officials. Fighting corruption of border controllers, improving their motivation, working and living conditions through adequate funding is necessary.

Major barriers include:

1. the adequacy of existing measures to prevent nuclear trafficking taking by neighboring countries;
2. political disputes; competing priorities;
3. lack of funds and technical expertise in some countries;
4. bureaucratic obstacles; and
5. the difficulty of preventing a potentially small, hard-to-detect team of terrorists from acquiring a small, hard-to-detect chunk of nuclear material

These barriers, however, must not be allowed to stand in the way of the universal priority of preventing nuclear threat from materializing.

Conclusion

In this paper we assessed causes and possible solutions of radioactive trafficking in Moldova. According to experts [11], the radioactive samples detected recently in Moldova are from the same stockpile as those found in Paris, and Rousse and more additional quantities of stolen HEU exist. Unless the situation on Transnistrian and Moldovan borders changes and the preventive measures are implemented, we will be witnessing more cases of nuclear trafficking via TMR and Moldova in the future. Stopping the nuclear trafficking in Moldova requires international cooperation and financial support.

Bibliography

1. Another criminal case opened against Oleg Smirnov, The Investigation Committee of Russian Federation, December 4, 2011, <http://en.sledcom.ru/news/78539.html>
2. Baude S. et al. The French Response in Cases of Illicit Nuclear Trafficking: Lessons Learned from a Real Case, Edinburgh Conference, 2007.
3. Borov Z., Bowers S. Illegal Weapons Traffic in Eastern Europe, Nelson Institute Research Report, 2002.
4. Buttin F. A Human Security Perspective on Transnistria: Reassessing the Situation Within the “Black Hole of Europe”. // *Revue de la Securite Humaine / Human Security Journal*, #3, 2007, p.13-28
5. Ciobanu C. Political Economy of “Frozen Conflicts” in ex-Soviet States: Challenges and Prospects for U.S. and Russia (paper presented at Virginia Social Science Association, June 29, 2007): 2, 14. (2007) Available from http://pdc.ceu.hu/archive/00003276/01/political_economy.pdf
6. Corruption perception index 2011, Transparency International, <http://cpi.transparency.org/cpi2011/>
7. EU confirms absence of weapons smuggling. // “Tiraspol Times”. 22 October, 2006. Retrieved 2007, 25 February
8. European Parliament. Chairman's Report—Ad Hoc Delegation to Moldova, 5–6 June 2002

9. Finnegan W. The Countertraffickers: Rescuing the Victims of the Global Sex Trade. // "The New Yorker", May 5, 2008, http://www.newyorker.com/reporting/2008/05/05/080505fa_fact_finnegan
10. GNI per capita, The World Bank, <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GNP.PCAP.PP.CD>
11. Illicit Trafficking in Weapons-Useable Nuclear Material: Still More Questions Than Answers. Center for Nonproliferation Studies (CNS), at the Monterey Institute of International Studies. // NTI, December 11, 2011. <http://www.nti.org/analysis/articles/illicit-trafficking-weapons-useable-nuclear-material-still-more-questions-answers/>
12. International Atomic Energy Agency (IAEA), IAEA Illicit Trafficking Database (ITD), Quarterly Reports, 2003-2005.
13. Lawlor B. Nuclear trafficking: A growing threat", Black Sea Region is most likely focus for contraband smugglers. // "The Washington Times", June 3, 2007.
14. Migration Management Moldova: Assessment 2003, IOM, www.iom.md/materials/11_migr_assessment_eng.pdf
15. Moldova's Ruling Communists Are Leading a Swing to the West. // M.Champion in London and A.Cullison in Moscow. 4 March 2005.
16. Moldova's security services arrest group for smuggling uranium-238, <http://www.nti.org/analysis/articles/moldovas-security-smuggling-uranium-238/>
17. Население Приднестровья за полгода сократилось на 3,5 тыс. человек. // "Novy region", NR2 New Russia L.P., News Agency, September 7, 2007 <http://www.nr2.ru/pmr/138729.html>
18. NATO Parliamentary Assembly. Visit to Moldova by the Sub-committee on Democratic Governance [Civil Dimension Security], March 1, 2004.
19. Nestmann M. Russia, Romania Begin Using Passports as a Weapon. // "The Sovereign Investor", April, 22, 2009, <http://sovereign-investor.com/2009/04/22/russia-romania-begin-using-passports-as-a-weapon/>
20. Niemeyer I. Hutcheon, Forensic Analysis of a smuggled HEU sample interdicted in Bulgaria, International Conference on Advances in Destructive and Non-Destructive Analysis for Environmental Monitoring and Nuclear Forensics / organized by the IAEA... [et al], held in Karlsruhe, Germany, 21-23 October 2002,
21. Nikolaeva M. Uranium Smuggling Investigated in Bulgaria, 168 Chasa, 8 December 2000.
22. Over 220,000 Moldovans Granted Romanian Passports in 20 Years. // "RIA Novosti", April 24, 2012, <http://en.rian.ru/world/20120424/173013770.html>

23. Owen J.D. Neopatrimonialism and Regime Endurance in Transnistria. MS Thesis, Virginia State University, Alexandria, Virginia, Sep. 10, 2009
24. Popescu N. Democracy in Secessionism: Transnistria and Abkhazia's Domestic Policies. // Central European University, Center for Policy Studies, Budapest, 2006.
25. Radioactive Rockets 'For Sale' in Breakaway Soviet Republic, May 8, 2005, NTI Analysis, <http://www.nti.org/analysis/articles/dirty-bomb-rocket-again-reported-sale-transnistria/>
26. Six Moldovan 'uranium smugglers' arrested, BBC, June 29, 2011, <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-13968903>
27. Skinner E.B. A Crime So Monstrous: Face-to-Face with Modern Slavery. – New York: Free Press, 2008.
28. Socor V. Russian Organizations in Transnistria campaign for a second Kaliningrad. // Eurasia Daily Monitor, Vol. 3 Issue: 156, August 11, 2006
29. The U.S.-Russia Joint Threat Assessment on Nuclear Terrorism, Belfer Center for Science and International Affairs and Institute for US. and Canadian Studies, May 2011.
30. The World Factbook: Moldova, The Central Intelligence Agency (CIA) of the United States of America, 2012, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/md.html>
31. Transnistria: A Black hole? EU seeks thaw in 'frozen conflict' per Concor diam. // Journal of European Security and Defense issues, pp.56-60, March 2010
32. Truck with radioactive medical isotopes detained at Ukraine-Moldova border. // NTI, April 21, 2008. <http://www.nti.org/analysis/articles/truck-radioactive-medical-isotopes-detained-ukraine-moldova-border/>
33. 2011 National Human Development Report, Republic of Moldova, UNDP, Chisinau, 2011. http://hdr.undp.org/en/reports/national/europethecis/moldova/Moldova_NH DR_2010-2011_EN.pdf
34. 2010 Human Rights Report: Moldova, US Department of State, <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2010/eur/154439.htm>
35. 2009 Global Corruption Barometer, Transparency International, 2009, www.transparency.org
36. Uraniu in Moldova pentru Africa. Un kilogram costa intre 20 si 100 de milioane de Euro. // VIDEO, PRO TC, 29 June 2011, <http://www.protv.md/stiri/social/uraniu-pentru-africa-mai-ofera-detalii-in-cazul-celor-6-persoane.html>
37. Uranium Smuggling Suspects Busted in Moldova, Global Security Newswire, August 25, 2010. <http://www.nti.org/gsn/article/recovered-uranium-not-seen-as-immediate-threat/>

38. World Bank. Anticorruption in Transition, 2000.
39. Zaitseva L. Organized Crime, Terrorism and Nuclear Trafficking Strategic Insights, Vol. VI, Issue 5, August. 2007.

Prezentat la redactie
la 20 aprilie 2012

Recenzent – **Diana BENCHECI**, doctor in stiinte politice, conferentiar

MOLDOSCOPIE
(PROBLEME DE ANALIZĂ POLITICĂ)

Nr.3 (LVIII), 2012

REVISTĂ ȘTIINȚIFICĂ TRIMESTRIALĂ

Bun de tipar 20.06.2012. Formatul 70x100 ¹/₁₆.
Coli de tipar 16,5. Coli editoriale 13,6.
Tirajul 50 ex.